

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Directorivm Inqvisitorvm F. Nicolai Eymerici Ordinis Prædicatorum

Nicolaus <Eymericus>

Venetiis, 1607

De Modo incipiendi processum in causis fidei.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13589

INCIPIT TERTIA PARS DIRECTORII INQUISITORVM,

*Cum Comentarijs Francisci Pegne Sacre Theologie & iuris
vtriusque Doctoris.*

TERTIA Pars huius Directorij officij Inquisitionis est de practica huius officij, qualiter scilicet, sit ipsum officium exequendum, & hic oportet tria videre. Nam primo videndum est, quomodo & qualiter inquisitionis processus hereticę prauitatis sit incipiendus. Secundo, quomodo & qualiter sit median-
dus. Tertio, quomodo & qualiter sit sine debito terminandus.

QUOMODO ET QUALITER PROCESSVS IN CAUSA FIDEI EST INCIPIENDVS.

**Inquisitori de nouo instituto quid
agendum.** A no temporalis, si & prout melius poterit, huius-
modi litteras saltem in substantia, & effectu te-
noris sequentis.

PRIMO est videndum, quomodo, & qualiter processus in causa fidei est incipiendus. Vbi considerandum est, quod quando Inquisitor est a domino nostro Papa, vel ab alio eius vice, de nouo institutus in aliquib. regnis, vel terris.

In primis debet se presentare Regi, vel domino temporalis illarum partium, vel terrarum, in quibus est Inquisitor a Sede Apostolica deputatus, & facere sibi de sua commissione Apostolica plenam fidem, & post eidem supplicare, & exhortari, quod habeat eum, quo ad suum officium commendatum, prestando sibi (cum opus fuerit) consilium, auxilium, & fauorem; Exponendo eidem, quod ad hoc tenetur secundum canonicas sanctiones, si fidelis haberi cupit (prout debet) & vitare vult multiplices penas iuris, quae continentur in capit. Ad abolendam, de heretic. libro quinto, & in capit. Ut inquisitionis, de heret. libro sexto.

Inquisitor si de Domino temporalis de sua institutione faciat.

Litteras fauorabiles ab eo impetrare studeat.

Quibus factis, petere debet litteras saluaguardia, & protectionis a praedicto domino temporalis, pro seipso Inquisitore, & eius socio, notario, & familia sua, ac bonis eorum: quae officialibus illius domini dirigantur, & nihilominus quod dicti officiales Inquisitori pareant in capiendis hereticis, credentes, receptatores, defensores, fautores, ac de heresi diffamatos; ac in executione facienda contra praedictos faciant omnia & singula, quae ad eorum officium spectant, pro extirpanda heretica prauitate, & extollenda catholica fide, quando & quoties ab Inquisitore, vel eius nomine fuerint requisiti. Et habeat ipse Inquisitor ab ipso rege vel principali domi-

Forma litterarum domini temporalis, quas debet impetrare Inquisitor quando est nouiter institutus.

Nei gratia Rex talis regni, dilectis, & fidelibus vniuersis, et singulis officialibus nostris, & eorum locatentibus vbi libet infra dominium nostrum constitutis, & constitutendis, ad quos praesentes peruenerint. Salutem & dilectionem.

Cum Religiosus, dilectusque, noster frater N. or-
dinis fratrum Praedicatorum Inquisitor hereticę prauitatis in regnis, & terris nostro domino subiectis a sancta sede Apostolica specialiter delegatus pro Dei seruitio, & cultu, seu relaxatione sanctae fidei orthodoxae, utque ipsum haeresis detestabile crimen a dictis partibus, quibus praesidemus (si forte san alicubi vigeat, siue inoleat) valeat extirpare, ad loca seu ad partes nostrae iurisdictioni subiectas, & vobis commissas declinare quandoque habeat, seu etiam proficere: Nosque, velut princeps catholicus, qui de manu Altissimi multa bonorum, & honorum recognoscimus recepisse, in praedictis, & alijs, quae diuini concernunt obsequium ipsi Deo conditori omnium placere (ut conuenit) plurimum cupientes, intendamus, immo & volumus omnino fauorabile dare locum, ipsumque Inquisitorē tanquam speciale Dei ministrum nostris prosequi gratijs, & fauoribus oportunis: Ideoque vobis, & vnicuique uestrum dicimus, & expresse praecipiendo mandamus, sub pena nostrae gratiae & mercedis: quatenus quouiscumque dictum fra-

trem N. Inquisitorem pro exercendo dictū officium, ad dicta loca seu partes vobis commissas contigerit se transferre, & pro vel super predictis faculare brachium invocando, vestrum auxilium postulare; eūdem N. Inquisitorē fauorabiliter admitatis; capiēdo seu capi faciēdo quoscunque dictus Inquisitor de memorato facinore suspectos, aut diffamatos nouerit, seu et hereticos quoscunque; vobis duxerit nominandos: & captos etiam detinendo: & infra ^d iurisdictionē vestram ad locū, de quo dictus Inquisitor vobis dixerit ꝑ deducendo: nec non pena debita plectendo eosdem, sicut ipse decreuerit, & est fieri consuetum: si videlicet quando, & quoties, & prout Inquisitor vos duxerit requirēdos. Vt autem Inquisitor præfatus suum Inquisitionis officium securius & liberius exercere valeat, nostro suffultus præsidio & fauore, Inquisitorem eūdem, eius locum, ac eius notariū & familiam, res & bona eorū sub nostro speciali guidaticō, culto dia, & commenda ex nostra regali clementia benignè recipimus, cum præfenti Mandantes vobis (vt supra) quod guidaticum seu protectionem nostram huiusmodi dicto Inquisitori, eius locio notario ac familiæ, & rebus eorū inuiolabiliter obseruando, nullam iniuriam, nullamq; dispēdium, grauamen, aut damnum aliquod eis inferat in personis, aut bonis a quoquam permittatis: quinimmo prouideatis eisdem de securo conductu, & transitu, si & prout per iam dictū Inquisitorem inde fueritis requisiti. Datum in tali loco sub nostro sigillo in pendentis, tali die, mensis talis, anno tali.

Quibus litteris sic obtentis pariter & acceptis accedat ipse Inquisitor ad Archiepiscopum seu Metropolitanum, Archiepiscopos seu Metropolitanos illius provincie seu illarum provinciarum, ad quā vel quas extitit deputatus, & de commissione Apostolica sibi in fidei causa facta, etiam faciat plenā fidem: & consimiliter se habeat ad omnes et singulos Episcopos, seu eorum vicarios illarum diocesis, ad quas extitit deputatus, antequam in eorū diocesis suum officium exequatur; quod de commissione sua eis fidem faciat certiorē. Nam alias si autē fidem factam suum officium exequatur, poterit & merito tam per prælatos, quā per dominos temporales in suo officio molestari, ac etiam retardari pariter & requiri ne amplius procedat, quousq; de commissione Apostolica sua eis fecerit plenā fidem.

Sicque fide facta prælato illius diocesis, in qua voluerit suum officium exercere, præfentet litteras præfatas domini regis, seu domini temporalis officiorum suis in illa dicta diocesi, in qua disponit exercere suum officium, antedictum, requirens eos, quod iuxta mandatum eis factum, capiānt, vel capi faciant delatos de heretica prauitate, ac faciāt ea omnia, quæ ad eorū spectant officium: et ab ipso Inquisitore seu eius nomine vel mandato fuerint requisiti.

Sicque facta fide de sua commissione & prælato, & domino temporalis, ac præfentato mandato dicti domini temporalis eius vicarijs, balliuis, seu alijs officialibus, regimen habentibus, & potestate capiēdis, & retinēdis, quibusuis nominibus ceuseantur, potest

A Inquisitor ipse, si vult, iuxta c. Ad abolendam. §. Statuimus, de heret. lib. 5. & c. Ut officium. §. Statuimus, de heret. lib. 6. exigere ac petere iuramentum ab officialibus predictis domini temporalis, de defendenda Ecclesia contra hereticam prauitatē, & ipsi Inquisitori parendi iuxta officium ac posse sum ac eos citandi, quatenus coram eo compareant per litteras tenoris sequentis.

COMMENT. I. Num. 1.

IN primis debet se præfentare Regi, vel domino temporali, &c. Traditurus Emericus quocunque; ad peragendum heresis causam spectant, a iudice orditur, docens eum quid facere debeat cū primum est institutus, accedūq; ad gubernandam provinciam sibi creditam. hinc vero locum tractāteriam Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nume. 11. & S. manca de cath. iustit. tit. 44. de ordine procedendi. nu. 1.

Neque hic ordo discepat a iure communi: nam in l. obseruare. ff. de offic. proconsulis: ita cauetur: Antequam vero fines provincie sibi decretę pro cōsul ingressus sit, edictum debet de aduētū suo mittere, &c. Sed Emericus in his alterius fortassis sanctionis doctrinam sequitur: nam in concilio Biterrensi c. 1. de hoc ordine obseruando ita sancitur: Consulimus, vt intra terminos inquisitionis limitatę vobis ad locum, de quo expedire videritis, iuxta mandatum Apostolicum declinetis, vt inquisitionem de illo, vel de locis alijs faciatis, cum tutum non sit vos ad loca singula declinare atque ibi conuocatis clero & populo, & proposito verbo Dei, mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis litteris, quarū auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis exponatis. hæc ibi.

Neq; ab his differt admodum hodiernus vsus; nā Inquisitores quamprimum provinciam sunt ingressi, litteras delegationis, quibus creati sunt Inquisitores, ostendere debent capitulo maioris Ecclesie, et consistorio ciuitatis, vt notum sit eos in crimine heresis iudices esse. Conradus Brunus lib. 1. de legat. c. 8. cauetur etiam in Hispania prima instructi. Hispalen. cap. 1.

Quibus factis petere debet litteras salutę guardia, &c. Sape monui, Emericum in hoc opere vti solitum vocibus vulgaribus nationis nostrę, nam quod latini asylū, vocant, Hispani saluaguardiam dicunt, Itali franquiziam, ergo litteras salutę guardia, hic intellige tutrices & adiutrices litteras, seu, vt idem dicit, litteras protectionis, quibus iubetur exhiberi Inquisitoribus omnis immunitatis & fauoris plenus thesaurus.

Eundem fratrem N. Inquisitorem fauorabiliter admittatis, capiēdo seu capi faciēdo quoscunque, & c. Hoc ipsum præcepit cunctis seculi magistratibus Federicus Imperator, in l. commissi nobis. §. 3. quam inter litteras Apostolicas in fine huius operis curauimus imprimēdam, in hæc verba Præterea quicumque heretici reperti fuerint in ciuitatibus, oppidis, seu alijs locis Imperij, per Inquisitores ab Apostolica sede datos, &

Inquisitori iure suo in provinciam sibi decretā quid primū faciendum.

Num. 2. Litterę salutę guardia quę dicantur.

Num. 3. magistratus iussa Inquisitorum capere & custodire tenentur hereticos.

alios orthodoxos fidei zelatores; hi qui iurisdictionem ibidem habuerint, ad Inquisitorum & aliorum catholicorum virorum insinuationem; eos capere tenentur: & eos captos arctius custodire, donec per censuram ecclesiasticam condemnatos damnabili morte peribant, qui fidei sacramenta & vitæ damnabant. *hæc ibi.*

Et eos ducere quo Inquisitores voluerint.

d Et infra iurisdictionem vestram ad locum de quo dictus Inquisitor vobis dixerit, deducendo. *Desumptum videtur ex rescripto Innocentij III. incipiente: Ad extirpanda. §. teneatur, et primo, ubi magistratibus secularibus hoc præcipitur in hæc verba: Teneatur autem Potestas, seu Rector quilibet in expensis communis, cui præest, facere duci eosdem hæreticos ita captos, quocumque; diœcesanus vel eius Vicarius in iurisdictione, vel districtu diœcesani Episcopi seu civitatis, vel loci voluerit illos duci. hæc ibi, quæ verba tametsi solis episcopis & eorum Vicariis, hæc præcipiendi hoc facultatem tribuere videantur, Inquisitoribus etiam competunt, ut initium et series eius rescripti indicant, declaravitque etiam Clemens III. alio rescripto incipiente: Ad extirpanda. quod est relatum inter litteras Apostolicas in fine huius operis.*

Inquisitores ab omnibus debent protegi & defendi.

e Ut autem Inquisitor præfatus suum inquisitionis officium, &c. nostro suffultus præsidio et favore, inquisitorem eundem, &c. benigne recipimus cum præsentem. *Hoc ipsum præcepit Federicus Imperator universis præsidibus tam ecclesiasticis, quam secularibus in l. commisi nobis. §. 10. in hæc verba: Ad hoc notum fieri volumus, fratres Prædicatores de ordine Prædicatorum, pro fidei negotio in partibus imperij nostri contra hæreticos deputatos, ceteros quoque qui ad hæreticos iudicandos accesserint, & uenerint, nisi aliqui eorum ab imperio sint præscripti, eundo, morando & redeundo, sub nostra & imperiali defensione, speciali recipimus: & quod apud omnes sub ope & recommendatione fidelium imperij esse volumus offensos; vniuersitati vestræ mādantes, quatenus quocumque, & apud quemcunque vestrum peruenerint, benigne recipiatis eosdem: & personas ab incurfu hæreticorum eis insidiantium cōseruantes indemnes, omne consilium, ducatum, & auxilium impendatis pro tam acceptis coram Deo negotijs exequendis. hæc tenens ibi. ex quibus Emericus hæc scribendi præxim subtiliter accepisse videtur.*

forte, omnibus.

f Mandantes vobis (ut supra) quod guidaticum seu protectionem, &c. *In Directorio Sabellano paulo fauorabiliora leguntur hæc, in hunc modum: Mandantes vobis, ut dictum Inquisitorem, eius socios, notarios, & familiares, ac eorum res & bona ab huiusmodi guidagij, datij, portibus, ac ab alijs oneribus, & grauaminibus liberos, & expeditos esse faciatis, non permittentes eos pro huiusmodi aliquid soluere, aut eis damnū aliquod a quocumque inferri, siue pro personis siue pro rebus: quinimmo prouideatis eisdem de securis transitu & portu, ac custodia, aut guidagio, sicut per eundem Inquisitorem fueritis requisiti. hæc ibi, quæ privilegia exemptionum & immunitatum satis videntur colligi ex præcitata Federici lege.*

A Et plane iustissimum est & æquissimum, ut Inquisitores, & eorum res & bona istis immunitatibus fruantur: nam si Doctoribus & Scholaribus ratione publicæ utilitatis concessum est, ut ab omnibus muneribus seu oneribus realibus & personilibus sint immunes & liberi. *l. 1. C. qui astate, vel professio se excusant. lib. 10. ubi Nicolaus de Neapoli, Luc. de Penna, & alij cōmuniunt, & Gulielmus de Caneo in tract. de muner. nu. 9. & Bartolus in l. sed & reprobari. §. amplius, nu. 4. ff. de excusat. tuto. & copiose Horatius Lucius tract. de privilegijs scholarium in privilegio 57. profecto magis magis hoc Inquisitoribus debet tribui, cum causam si dei, quæ ceteris præponderat, tueantur. Tradit Joannes Roias tract. de hæret. par. 2. nu. 421 facit optime textus in c. non minus de immunit. ecclesia. ubi sacerdotibus Aegyptijs, quia religioni, & cultui suorum idolorum seruebant, de publico alimoniam administrari, & ab omnibus oneribus liberos fuisse scribit Romanus Pontifex: quod multo magis in repub. Christiana competere debere sacre fidei censoribus exploratissimum est, faciuntque tradit Guido Pape decisio 83. incip. Die decima quarta. & alij, quos breuitatis causa omitto.*

g Quibus litteris sic obtentis, accedat ipse Inquisitor ad Archiepiscopum, &c. *Hodie qua ratione hoc fieri debeat, dixi paulo antea in principio huius commentarij: & conuenit penitus doctrina concilij Biturrensis c. 1. quam supra etiam citavi.*

h Poterit & merito, &c. in suo officio molestari, ac etiā retardari, & requiri ne amplius procedat. *Et causa in promptu est, quia nemo creditur delegatus, nisi probe delegationem. c. cum in uero, cum de offic. delegari. itaq; si virtute mandati sibi facti procedere cupit, mandatum ostendere, & probare debet, de quo vide quæ eleganter & copiose tradit Conradus Brunus lib. 1. de legationibus. c. 8.*

D Forma litterarum vocandi officiales temporales, ut compareant coram Inquisitore.

Rater N. &c. ordinis Prædicatorum Inquisitor hereticæ prauitatis in terris talis domini, a sancta sede Apostolica delegatus, venerabilibus & dilectis in ciuitate tali, vicario, balliuo ac consiliibus: Salutem, & mandatum nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire.

E CVM Propter inquisitionis hæreticorum nobis iniunctum officium, & etiam propter vestrum, habeamus super negotijs fidei vna vobiscum aliqua pertractare: ideo auctoritate domini nostri Pape, qua fungimur in hac parte, & iniuncti nobis officij, vos & quemlibet vestrum rogamus & requirimus per præsentem (quauis possimus præcipere & mandare) sed de prouidentia zelus vestri in causa maxime fidei minime dubitantes, quatenus omnibus negotijs prætermisissis, die tali, quæ cōputabitur talis dies, mensis talis, & horæ tali ad talem locum domus fratrum Prædicatorum talis loci certa ratione ad nos personaliter veniat.

niatis. Datum in tali loco, die tali, talis mensis, an- no tali. Quod si comparuerint, Inquisitor verbis exhor- tetur eos, quatenus presentem ei iuramentum corpora- les, ad defendenda Ecclesia contra hereticos iuxta posse officium suum, faciendo eis legi per notarium predicta capitula seu decretales in vulgari. Quibus factis, ut magis appareat de iustitia & eorum obe- dientia, monebit eos, ac requiret in presentia probato- rum, & maxime personarum ecclesiasticarum, qua- rum faciat antedicta per literas tenoris sequentis.

COMMENT. II.

Quoniam multis Pontificum rescriptis (de quib. in 2. par. copiose egit Emericus) iubentur quatuorlibet civitatum magistratus iure ad nutum Inquisitorum se inuolubiliter obseruaturus quasi que leges aduersus hereticos editas, & expurgatu- ros civitates suas ab heretica prauitate, & captu- ros hereticos, & prestituros ipsis Inquisitorib. au- xilium, consilium, & fauore, quos si predicta pre- stare remiserint, possunt Inquisitores compellere per ecclesiasticas censuras: propterea Emericus qua ra- tione ea iuris precepta ad praxim reuocentur, indu- cit singularem propositis exemplis edocet. addit a- praeterea forma absolutionis, ab eisdem censuris, ut conuicta admissim intelligantur, idque vsque ad ti- tulum de instruendo vicario, seu commissario.

Ordinis Prædicatorum. Frater ordinis Prædi- catorum in his semper nominatur, quia iuribus dele- gate inquisitionis contra hereticam prauitatem, hi- cum fratribus Minoribus ordinis S. Francisci hui- c muneris fuerunt præfati, quod vsque in hodiernam diem exercent adhuc in vniuersa fere Italia.

Et mandatis nostris, immo verius Apostoli- cis. Obseruandus est hic modus quem scribendo In- quisitores vsuunt, quo ideo vtuntur, quonia Pon- tificis summi personam representant, vt notat Ab- bas in c. sane. de officio delegati, & Campegius apud Zanchinum c. 8. quod ad amplam eorum dignitatē spectat. is autem scribendi modus desumptus vide- tur ex rescripto quodam Innoc. iij. incipiente: Or- thodoxe fidei, circa finem ibi. Si vero nostris in hoc, immo potius Apostolicis acquiescere moni- tis non curauerint, &c.

Forma litterarum requirendi officiales tempo- rales vt presentem iuramentum.

Rater N. &c. ordinis Prædicatorum Inquisitor heretica prauitatis in terris talis domini, a sede Apostoli- ca delegatus specialiter, Venerabi- libus, vicario, balliuo, ac cõsulibus talis ciuitatis, seu loci: Salutem, & mandatis no- stris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire.

CVM A statutis sacrosanctæ Roman. Eccl. & præsertim super negotijs fidei, in qua eiusdē matris Ecclesiæ fundamenta a domino nostro Christo posita dignoscuntur, & firmiter stabili- ta, nullus vere catholicus debeat deuiare, sed po-

tius secundum eius officium promouere totis vi- ribus & complere, ideo nos frater N. ordinis Prædicatorum prouinciæ talis, a sede Apostolica specialiter delegatus, auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, & iniuncti nobis of- ficij, Vos venerabiles Iuratos, Balliuum, Subbal- liuum, Vicarium, & subuicarium ciuitatis talis, generaliter, & quemlibet vestrum singulariter monemus per presentes, & requirimus de præ- senti, quatenus præstetis ad sancta Dei Euange- lia (vt est iuris) publice iuramentum, de obser- uandis Imperatoris Federici legibus, & statutis super negotio fidei editis, & hereticæ prauitatis, secundum formam & modum per secundum sta- tuta Ecclesiæ exprimentū. Si autē (quod absit) contempseritis, & renueritis mādatis Apostoli- cis & nostris in hoc negotio obedire, denuncia- mus vos per nos mucrone anathematis feriēdos & vestris publicis officijs spoliandos in posterū etiam, & priuandos, secundum Apostolica & ca- nonica statuta. Datum. &c.

Quibus litteris eis lectis, si predicti officiales ta- liter requisiti consenserint ac se velle dixerint præ- stare antedictum iuramentum, præstabunt, ibidem, vel in Ecclesia publice, vel in loco, de quo videbitur; præfatum autem iuramentum præstabunt fle- xis genibus libro Euangeliorum stante ante eos, & ipsi officialibus ponentibus manus ad librum præ- dictum per verba, & formam tenoris sequentis.

COMMENT. III.

DE obseruandis Federici legibus super ne- gocio fidei editis. Tulit has leges Federi- cus Patani, easque promulgauit 22. die Februarij indictione 12. prima incipit; Committi nobis ce- litus, secunda: Incofutilem, tertia: Patarenorum, quarta: Catharos. has multi Pontifices Romani olim inuolubiliter obseruari iusserunt. Innoc. iij. rescripto incipiente: Cum aduersus Urbanus iij. alio incipiente: Licet ex omnibus. Alexander iij. & alij, vt constat ex litteris Apostolicis, quas in fine huius operis imprimendas curauimus, vbi & has leges habes insertas, & earum nonnullas nunc- primum in lucem editas. tardē Bonifacius octauus easdem leges iussit obseruari, vt patet in c. vt inqui- sitionis. §. 1. de heret. lib. 6. huius rei hoc loco non immemor Emericus hanc clausulam prudentissi- me apposuit.

Nec modo ad obseruandas Federici leges, sed et ad qualibet alia statuta tam ecclesiastica quā sæcu- laria cogi possunt sæculi magistratus per Inquisito- res heretica prauitatis, ut constat in primis ex duob. rescriptis Innocentij iij. incipientibus; Orthodo- xæ fidei. que sunt impressa in bullario litterarum Apostolicarum, cuiusq; et nominatim cõciliū Biter- rense c. 3. 1. in hæc verba. Vt autem adiuuante Do- mino heresis melius extirpetur & citius, fideiq; plantetur in terra, statuta & iura per sedē Apo- stolicā, eiusq; legatos ac principes super his edi- ta, faciatis plenissime obseruari. hæc ibi. Ad hoc autem per censuram ecclesiasticam cogi possunt, ut in præcatis Innocentij iij. rescriptis continetur.

Forma

Confentien- tes genuflexi iurabunt.

Num. 9.

Federici le- ges cõtra he- reticos multi Pontifices cõ- firmabant.

Item leges quaslibet iu- bent obserua- ti.

Forma praestandi canonicum iuramentum de A
defendenda, Ecclesia contra haereticam
prauitatem.

Os talis Vicarius talis ciuitatis vel
loci, & talis subuicarius, & talis bal
liuus, & talis subballiuus, & tales
consules, vel Iurati ciuitatis talis,
vel loci, ad requisitionem & moni
tionem venerabilis praefati domini Inquisitoris
fratris N. tamquam veri fideles & obediētes Ec
clesiae sanctae Dei: promittimus & iuramus per
haec sancta quatuor Euangelia coram nobis po
sita, & per nos corporaliter tacta, quod fide Do
mini nostri Iesu Christi, & sanctae Romanae Ec
clesiae tenebimus, & tenere faciemus, seruabi
mus, & seruati faciemus, & ipsam contra omnes
pro viribus defendemus, ita quod haereticos, cre
dentes, fautores, & receptatores, ac defensores
eorum, nec non diffamatos, vel suspectos de ha
resi, persequemur, & capiemus, seu capi facie
mus quodcumque; poterimus: & acculabimus,
& denunciabimus Ecclesiae, vel Inquisitoribus,
si alicubi sciuerimus eos esse, vel aliquē de praedi
ctis, praesertim cum fuerimus requisiti. Item
q̄ non commitemus balliuias, sayonias, vel ali
qua officia publica, quibusuis nominibus censean
tur, alicui de huiusmodi personis pestiferis, vel
suspectis, ac diffamatis de haeresi: nec alicui, cui
impositum fuerit ratione criminis haeresis, vel
alias prohibitum ab Inquisitoribus, vel a iure, q̄
publicis officijs non fungatur: nec eos, uti praedi
ctis, nec tenere publica officia permittemus. Itē
quod nullum de praedictis recipiemus, nec ha
bebitur in nostra familia, vel consortio, vel ser
uitio, nec in nostro consilio scienter: & si forte
contrarium factum fuerit ignoranter, illos post
quam ad noticiam nostram per Ecclesiam, vel
Inquisitores haereticae prauitatis, vel eorum Co
mmissarios peruenerit, protinus expellemus: &
quod in his & in alijs, quae ad officium inquisi
tionis haereticae prauitatis pertinent, erimus obe
dientes Deo & Romanae Ecclesiae, & Inquisito
ribus eiusdem haereticae prauitatis, iuxta officium
& posse nostrum: sic nos Deus adiuuet, & haec,
super quibus iuramus, sancta Dei Euangelia ma
nibus proprijs per nos tacta.

12
Recusantes
a. moncan
tur, &c. 200. v.

Nom. II.

COMMENT. IIII.

Iuramentum
magistratum
q̄ d̄ cōtineat,
cum iussa In
quisitorū iu
raui.

Hoc etiam canonicū iuramentum praestitū
olim sancitū cōcilij Biturēse c. 32. vbi sin
gillatim expressit, quae in hoc iuramento cōtineri de
beant, quae quoniam clarā lucē sunt loco huic alla
tura, non duximus omittenda, habet autem cōcilij
iura. Adiecto in iuramento Comitum, Baronum,
Rectorum, & Consulū, ac Balliuorum ciuita

tum, ac aliorum locorum, quod fideliter & effi
caciter, cum ab eis fuerit requisitum, Ecclesiam
contra haereticos & eorum complices adiuua
bunt, iuxta officium & posse suum, & de terris
suae iurisdictioni subiectis bona fide pro viribus
exterminare studebunt vniuersos haereticos ab
Ecclesia denotatos. haesenus ibi.

In statutis Vrbs Roma lib. 1. c. 7. de iuramen
to Senatoris de hac quoque re ita cauetur. Senator
statim cū Capitolium ascenderit ad officium exe
cendum, iuret in manibus Conseruatorū ad san
cta Dei Euangelia, &c. Inquisitoribus haeretice
prauitatis contra haereticos, quandocumq; fuerit
requisitus, fauorem, & auxilium praestare, &c.

Illud monebo, posse, ac debere inquisitores pro
temporum varietate, ac haeresim pullulantiū qua
litate adijcere in hoc iuramento eas clausulas, quas
opportunas iudicauerint, veluti nostris temporibus
se adiuuatores Ecclesiam contra Lutheranos, Cal
uiniūtas, & ceteros haereticos quibuscumque nomi
nibus censeantur: possunt autem huiusmodi iura
menti formula facile ab eruditis concipi, nunc susci
piunt, nunc breuioribus verbis, dummodo in substā
tia complectantur, quae a concilio Biturēsi praescri
buntur. eiusdem quoque iuramenti meminit Zacha
rius tract. de haeret. c. 37. eum videto.

Item quod nō commitemus balliuias, sayo
nias, vel aliqua officia publica, &c. alicui de hu
iusmodi personis pestiferis, &c. Hae clausula est
etiā valde necessaria, & propterea nullo modo fuit
omittenda, desumpsit eam (vt credo) Eymericus ex
concilio Tholosano ca. 16. in quo ita sancitum est:
Inhibemus etiā ne praelati, barones, milites, seu
quicumq; domini terrarum, haereticis, vel creden
tibus eorum, balliuias, seu administrationes ter
rarum terrarum committant. hac ibi. Hinc enim
quot incommoda oriuntur, testantur passim maiorū
exempla, quibus ob breuitatem valere iussit, id solum
commemorabo, quod Laurentius Surius memoria
prodidit in commentarijs historiae sui temporis: ait
enim Martinum Lutherum hominem pestilentem,
& cum antiquis haesiarchis facile conferendum,
& ad omnia mala natū, Vormariam a Casare Ca
rolo Quinto euocatum data si de publico, dummodo
in itinere a praedicandis haesibus abstineret, ideo
contra Caesaris edictum fecisset, & impunitum eua
sisset, quoniam Caesaris caduceator, qui fuerat missus
ad conducendum Lutherum, haeretica labe infectus
erat, Lutheoq; tacite fauebat; quod si Caesar resci
uisset, potuisset tunc Lutherum perdere. Cautionem
est ergo diligentissime, ne vlla penitus admini
strationes haereticis, aut etiam suspectis de haesi cōm
tantur. idem quoq; cauit cōcilium Biturēse c. 28.
quod paulo post referam. huc spectant quae dixi su
pra par. 2. super q. 53. & 57. quae ad hunc locum il
lustrandum sunt apta.

Iam Balliuae & sayoniae, voces sunt vulgares
Primas, Gallicanae, quae significatur potestas eorum,
qui exercent iudicium decreta & ministeria, sine
eorū qui imperia iudicium exequuntur, quales sunt ap
paritores, lictores, & ceteri administri. Altera est
Hispana antiqua, quae indicatur officij satellitū, ap
paritorū, seu ministrorū ipsorū iudicium, seu magis
stratum.

Stratum criminalium, quos Itali vocant sbirros. perinde est ergo ac si diceretur, non faciemus ministros eos qui male de fide sentiant, aut hereticis faueant: siue non proficiemus tales officii publicis aut honorificis administrationibus: nam per illud verbum, bailliuas, id quoque potest significari, vt videtur indicare Concilium Biterense, cap. 28. ibi: Et ne Bailliuas seu administrationes teneant.

Item quod nullum de predictis recipimus, nec habebimus in nostra familia, vel consortio, vel seruitio, nec in nostro consilio sentent. Desumptum valde prudenter ex concilio Tholosano, & concilio Biterensi, in quorum primo, c. 16. ita scriptum est: Sed nec eos (scilicet hereticos, aut eorum credentes) aut etiam aliquos diffamatos de heresi, vel quos credit de hoc esse suspectos, in sua familia, vel suo consilio, habere, vel retinere praestant. haec ibi. In Biterensi vero cap. 28. idem cauetur his verbis: Et ne Bailliuas, seu administrationes teneant, nec sint in consilijs, vel familijs potentum, &c. Sunt haec valde insignia, & diligentissime perpendenda in hac heresi causae, nec vllus est in hac praxi locus, qui non habeat recordam eruditionem, desuit Eymérico stylus elegans, sed non prudens, & profunda rerum cognitio, cum nihil serè dicat, quod probatis auctoritatibus non nitatur, quamvis eas ipse non citet; quo magis miror quorundam iniustam fortassis sententiam, afferentium haec omnia vel abijisse iam in desuetudinem, vel facile contemnenda, cum meliora excogitari possint, quod nusquam putarem audiretū.

Forma litterarum requirendi, & monendi officiales temporales, vt praestent iuramentum sub pœna excommunicationis.

Rater N. ordinis Praedicatorum in talibus terris, seu dominio talis domini, Inquisitor haereticae prauitatis a sancta sede Apostolica specialiter delegatus venerabilibus, & in Christo nobis dilectis, tali Vicario, tali Balliuo, tali Subballiuo, & talibus Consilibus talis ciuitatis, vel loci: Salutem, & mandatis nostris, immo veris Apostolicis firmiter obedite.

Cum omnes renati fontè baptismatis, & praesertim domini temporales, consules, officiales, & aliarum prouinciarum, ciuitatum, castorum, & locorum rectores, & regimini praesidentes, teneantur in defensione sanctae fidei orthodoxae, & extirpatione prauitatis haereticae, iuxta posse, & officium tuum Ecclesiam adiuuare, si fideles haberi cupiunt, & tales a ceteris reputari; & hoc iurare cum ab Episcopis, vel Inquisitoribus fuerint requisiti, si vitare cupiunt graues, & multiplices pœnas iuris, prout docent canonica instituta: Et nos qui ad ciuitatem talè venimus causa fidei, & existimus de praesenti, habemusq; in ea nonnulla fidei ardua negotia peragere pro sanctae fidei defensione, & extirpanda haeretica prauitate; quod facere commode nequimus, nisi vestrorum inuocato auxilio brachij secu-

A laris, Ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte: Vos & vestrum quemlibet requirimus, & monemus, ac monendo in virtute sanctae obedientiae, & sub pœnis in iure contentis praecipimus, & mandamus, quatenus post tres dies naturales proxime, & immediate sequentes, quorum primum pro primo, secundū pro secundo, & tertium pro tertio termino; & pemptorie, ac trina monitione canonica assignamus; scilicet die tali proxime, & immediate sequenti veniatis in terram talem, & tali hora, & in tali loco corā nobis corporaliter praesentemini, & corporale praesentemini iuramentū ad sancta quatuor Dei

B Euāgelia ibi nobis, & coram nobis praestetis, iuretis, & promittatis, quod toto tempore vestri regiminis in officio memorato fideliter, & efficaciter, eū a nobis fueritis requisiti, Ecclesiam contra haereticos, & eorum cōplices adiuuabitis, bona fide, iuxta officium, & posse vestrum. Et nihilominus quod inuolabiler seruabitis, & seruari facietis in terris vestrae iurisdictioni ac regimini subiectis, constitutiones contra haereticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores ipsorumq; filios, & nepotes a sede Apostolica promulgatas, ac etiam approbatas. Si autem (quod Deus auertat) nostrorum monitorum, mandatorum, & praceptorum, immo verius Apostolicorum immemores extiteritis, & rebelles praefatis nostris monitis, & mandatis, infra praetaxatū vobis terminum non parendo, sciatis vos, & vestrum quemlibet, sic rebellem, contumacem, & inobedientem, vel sic rebelles, contumaces, & inobediētes nobis, immo reuera Ecclesia sanctae Dei, excommunicationis sententia innodatum, & innodatos: quam excommunicationis sententiam in vos, & vestrum quemlibet, sic inobedientem, contumacem, & rebellem nobis, immo sanctissimi nostro Papa; nunc vt extune, & tunc vt ex nunc, vestra contumacia exigente, & iustitia requirente, in his scriptis sententia literis promulgamus. Notificantes, quod si permiseritis vos praefata nostra sententia innodari, procedemus contra vos ad pœnas alias debitas grauiiores, & ad inquisitionem earundem, prout ius & iustitia suadebunt. Datum sub nostro sigillo, die tali, mensis talis, anno talis, ae loco tali.

Quibus litteris praesentatis, si infra eis terminū assignatum comparuerint, & iurare consenserint, iurent secundum formam superius expressam. Si autem non comparuerint, elapso dicto termino, publicentur excommunicati, & publicari mandentur in Ecclesia cathedrali, saltem per litteras tenoris sequentis.

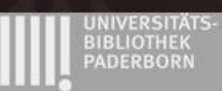
† al. persona-
luer.
† al. persona-
lic.

14
Si non obedi-
uerint decla-
rentur excō-
municati.

COMMENT. V.

Multis rescriptis Apostolicis conceditur Inquisitoribus, vt possint seculares magistratus cōpellere per cēsura ecclesiasticā ad praestandum iuramentum, & de custodiendis legib; in hereticos editis, & de extirpandis eisdem de terris suis inam, vt caetera omittam, Innocentius iij. rescripto incipiente: Orthodoxae fidei. hanc illis apertissime tribuit facultatem, ibi: Si vero nostris in hoc, im-

Num. 13.
Magistratus
seculi cōpel-
li possunt ab
Inquisitorib;
ad praestandū
iuramentum

mo potius Apostolicis acquiescere monitis non curauerint, ipsos ad id per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota cogatis. *hæc ibi: quæ ratione debeant ad praxim renouari, opportune docet hoc loco Eymericus.*

a Et nihilominus, quod inuiolabiliter seruabitur, & cat. constitutiones contra hereticos, &c. *Multi sunt Pontificum extrauagantes in fine huius operis impressæ, quibus præcipitur saculi magistratibus, ut constitutiones, & leges contra hereticos latas obseruent. Innocent. III. sepe cauit per bullam incip. Orthodoxa fidei. nem per bullam incipien. Ad extirpanda. §. Statuimus. ubi ita scriptum est: Statuimus, ut Potestas seu Rector, qui ciuitati præest, vel loco alij ad præsens, aut pro tempore præfuerit in futurum in Lombardia, Romaniola, vel Marchia Teruifana, iuret præcisè, & sine tenore aliquo atterere inuiolabiliter, & seruare, & facere ab omnibus obseruari toto tempore sui regiminis, tam in ciuitate, vel loco sui regiminis, quam in terris sue ditioni subiectis, omnes, & singulas, tam infrascriptas, quàm alias constitutiones, & leges, tam canonicas, quàm ciuiles, editas contra hereticam prauitatem: & super his præcisè obseruandis recipiant a quibuslibet sibi in potestaria vel regimine succedentibus iuramenta: quæ qui præstare noluerit, pro Potestatis vel Rectoribus nullatenus habeantur. hæc tenus ibi. Huc quoque spectat quod sanciuit Bonifacius Octauus in c. vt inquisitionis. de hæret. libr. 6.*

Forma denunciandi excommunicatos prædictos officiales.

Rater N. ordinis prædicatorum, & cat. Inquisitor, &c. dilectis nobis in Christo curatis, clericis talis Ecclesiæ cathedralis, ad quem, vel quos præsentem peruenirent: Salutem, & mandatis nostris, immo uerius, & cat.

Vobis, & cuiuslibet vestrum notum facimus tenore nostrarum præsentium litterarum, quod die tali, de mense tali, & de anno tali, assistentibus nobis talibus, ac in tali loco, uocauimus ad nos uenerabiles talem Vicarium, & talem Subuicarium, talem Balliuum, & talem Subballiuum, & tales Consules talis ciuitatis, vel loci, & requisimus uerbo prius, postmodum litterariè: quatenus præstarent nobis iuramentum (ut tenentur) secundum canonicas sanctiones, quod quocumque per nos requirentur, ut Ecclesiam contra hereticos, & eorum complices adiuuarent bona fide, & iuxta officium, & posse suum, &c. facerent, quæ in dictis litteris continentur. Cumque parere noluerint, ut tenentur, requisimus eos ac monuimus, & requiri ac moneri sub pena excommunicationis fecimus, quatenus dictum iuramentum præstarent infra certum eis terminum assignatum, ut patet per nostras litteras tenoris sequentis. Inseratur tota immediate littera antedicta, et continetur sic:

Verum cum talis Vicarius, vel Consules, ac Balliuus, &c. antedicti: nostris præfatis monitis, &

A mandatis, immo uerius Apostolicis, non paruerint cum effectu, contemnendo præstare petitum iuramentum canonicum antedictum, propter quæ antefatam excommunicationis sententiam incurserunt, ut contumaces nobis, & rebelles, immo uerius Sanctissimo domino nostro Pape, & Ecclesie sancte Dei, ideo auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, uobis, & cuiuslibet uestrum, dicimus, & in uirtute sancte obedientie, ac sub pena excommunicationis precipimus, & mandamus, quatenus tali die proxime uenturis, & in omnibus, & singulis alijs diebus Dominicis, & festiuis, & tandem quousque a nobis oppositum habueritis in mandatis, populo denuntietis in tali Ecclesia, vel tali, in Missa maiori, quando maior erit ibi multitudo populi atque cleri, prædictos talem, & talem, fore per nos excommunicatos, & tanquam uere excommunicatos uiteatis, & faciat ab alijs euitari, tantum, & tamdiu, donec de absolutione eorum legitime uobis constet: Et hæc nostras reddatis latori præsentium cum subscriptionibus uestris, continetibus diem & horam receptionis uestræ in signum mandati completi, positus in eisdem. Datum sub nostro sigillo, die tali, mensis talis, anno tali, & loco tali.

B Quibus denunciatis, si præstare uoluerint iuramentum canonicum antedictum, præstabitur secundum formam in antea expressam, & absoluentur a sententia excommunicationis, iniuncta eis aliqua dura penitentia arbitraria salutari: ut pote quæ certis diebus Dominicis, uel festiuis, habeant stare domo Missa maior dicitur, & populi maior fuerit multitudo, in porta Ecclesie, uel in gradibus ante altare, apud & solaribus depositis, tenendo in manu cereum tanti ponderis, offerendum sacerdoti Missa terminata, seu diuino officio celebrato. Vel quod hoc faciant omni uel certo tempore, quando contigerit Inquisitorem pro fide sermonem facere generale. Vel iniungatur alia pœna, de qua magis ridebitur expe-
D dire, per modum tenoris sequentis.

COMMENT. VI.

In iuncta eis aliqua dura penitentia arbitraria salutari. Optime dicit, arbitraria: quoniam licet ob id quia uenerit fuerint, & talem Subuicarium, talem Balliuum, & talem Subballiuum, & tales Consules talis ciuitatis, vel loci, & requisimus uerbo prius, postmodum litterariè: quatenus præstarent nobis iuramentum (ut tenentur) secundum canonicas sanctiones, quod quocumque per nos requirentur, ut Ecclesiam contra hereticos, & eorum complices adiuuarent bona fide, & iuxta officium, & posse suum, &c. facerent, quæ in dictis litteris continentur. Cumque parere noluerint, ut tenentur, requisimus eos ac monuimus, & requiri ac moneri sub pena excommunicationis fecimus, quatenus dictum iuramentum præstarent infra certum eis terminum assignatum, ut patet per nostras litteras tenoris sequentis. Inseratur tota immediate littera antedicta, et continetur sic:
E Illud tamen est hic diligentissime obseruandum, in puniendis magistratibus multa præcautione esse

Hæc uero pœna de quibus hoc loco Eymericus, non debent acerbè uideri, cum delictum fuerit grauissimum: nam non obedire Inquisitori in his quæ ad fidem spectant, ingens scelus est, poterunt autem alij mitiores ex cogitari, ueluti copiosa elemosynarum loci edificatio, & similes, dummodo delictum non maneat impunitum, & ceteri tremere discant.

Illud tamen est hic diligentissime obseruandum, in puniendis magistratibus multa præcautione esse

esse, & cauendum est, ne illi superbia efferantur, & magis peccent, ac in grauiore errore incidant. quia mobrem priusquam ad has angustias, & difficultates perueniantur, conari debent Inquisitores salubrius monitionibus eos commouere ab obediendum et parendum mandatis Ecclesie, & raro censeo agendum cum ipsis imperiose.

Meminerint Inquisitores de imbelles esse, ac ege re secularium magistratum auxilio, quorum propterea amicitiam & benevolentiam debent sibi conciliare. Ceterum cum ad has tandem ventum est calamitates, ut illi obedire renuant, et propterea sint puniendi, tutius est inferioribus inquisitoribus, ut superiores consulant, ut generales inquisitores, summus Pontifex statuam quid in tam graui causa agendum esse videatur.

Atque hoc est maxime obseruandum in liberis ciuitatibus, in quibus & principes & magistratus nullum dicunt se recognoscere superiorē: in his enim raro poterunt Inquisitores suam omnem iurisdictionem exercere: secus in illis, in quibus minores magistratus superiores recognoscunt, & illi fidei ardent fauent. in his enim haec penitentia, de quibus hic Emericus, iniungi poterunt, quas & nos quandoque imponi vidimus.

Tam quia ratione procedi debeat contra dominos temporales, qui nolunt Inquisitoribus obedire, traditur copiose in rescripto Innocentij IIII. incipiente: Ad extirpanda. Et docent breuiter Simancas de cath. instit. tit. 23. nu. 8. & 9. & Repertorium Inquisitorum verborum dominus & alij.

Forma absoluendi predictos a sententia excommunicationis.

Nam dicti excommunicati flectentes genua iurabunt stare mandatis Ecclesie: & post statim dicetur per Inquisitorē & alios ibi praesentes Psalmus: Misere mei Deus. vel: Deus misereatur. vel aliquis alius. Quo dicto, dicetur Kyriel. Christeel. Kyriel. Pater noster. Et ne nos, &c.

Saluos fac seruos tuos.
Deus meus sperantes in te.
Dominus vobiscum.
Et cum spiritu tuo. Oremus.
PRÆTINDE Domine famulis tuis dexteram caelestis auxiliij, ut te toto corde perquirat, & quae digne postulant, assequantur.
Praesta, quaesumus domine, his famulis tuis dignum penitentiae fructum, ut Ecclesiae tuae sanctae cuius obedientia deuiauerant delinquendo, domino tuae gratiae reformentur, per Christum dominum nostrum.

Et addat Inquisitor:
Et nos auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, absoluius vos, & vestrum quemlibet a sententia excommunicationis maioris, qua fueratis per nos legitime innodati, pro eo quod contumaciter reuolueratis ad nostri requisitionē praestare canonicum iuramentum, de sancta Ecclesia defendenda contra hereticam prauitatem:

A & restituius vos & quemlibet vestrum sacramētis Ecclesie. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

Et dicitur eis sic: Vos iurastis stare mandatis Ecclesie, & nos mandamus vobis sub virtute iuramenti per vos praestati, quatenus pro penitentia salutaris vos singulis dieb. Dominicis faciatis hoc vel illud. Iniungetur eis penitentia salutaris prout honori fidei videtur melius expedire.

Quibus absolutis, mandabitur predictis rectoribus Ecclesiarum, qui eos excommunicatos denuntiauerunt, quatenus eos de cetero habeant pro absolutis; nec deinceps hac de causa eos vitent, nec faciāt ab alijs vitari: sed potius eos ad diuina admittant, & admittere faciant, prout ante per litteras tenoris sequentis.

COMMENT. VII.

Iam dicti excommunicati flectentes genua iurabunt stare mandatis Ecclesie. Valde prudenter Emericus hoc loco regulis iuris semper haeret, admonet, qui fieri debeat ab absolvente, & sit praestandum ab absoluto, ut beneficium absolutionis impendatur.

Primum ergo est, ut qui absolendus est, antequam beneficium absolutionis consequatur, iurando promittat, se subituro & facturo eam penitentiam, quam Ecclesia, seu iudex Ecclesie nomine sibi iniunxerit. potest autem hoc iuramentum bifariam ei per Inquisitorē praescribi. Primo ut dicat ita: Ego iuro me parituro mandatis Ecclesie: vel ita: Ego iuro quod stabo, & obediam mandatis tuis. Quod aperta colligitur ex c. ex tenore. de se ten. excom. ibi: Mandamus itaque, quatenus recepto ab eo iuramento, quod tuo debeat mandato parere, ipsum vice nostra a sententia, qua tenetur, absoluas: haec ibi. Atque hoc postremum fieri posse dixit ibidem Archidiaconus, quae sententia in hoc gravissimo crimine vera est. nec pertimescat qui absoluitur iurare de parendo mandatis iudicis: quoniam iudex non debet sibi postea iniungere iniqua mandata, nec absolutus est obligatus nisi ad intractabilia possibilis, & honesta mandata exequenda. argumen. l. si societatem. s. arbitratorum. ff. pro socio. & tradit Hostien. in dicto c. ex tenore. de senten. excommuni. & paulo post dicemus in hoc eodem commentario.

Sed antequam ad cetera progrediar, id quod est scitu dignissimum in hac causa, in primis est indagandum; Quando scilicet requirendum est iuramentum de stando mandatis Ecclesie ac primum hoc generaliter videtur verum, ab omni redeunte ad Ecclesie gremium exigendum esse hoc iuramentum, maxime vero ab illis, qui suspicionem haereticis quacumque contraxerunt, & abiurant; cum nulla abiuratio fiat, in qua abiurantes non praesentent hoc iuramentum de parendo mandatis Ecclesie, seu Inquisitoris: nam inter abiurandum praeter cetera profitentur ac spondent se subituros omnem penitentiam, quam pro delictis decreuerint Inquisitores iniungere. Ad haec, obseruandum est, eos qui circa fidem delinquant, bifariam posse Ecclesiam offendere, primo,

¹⁹ Quod excedit visum fuerit mandetur illis.

²⁰ Curet inquisitor ut pronuntietur absoluti.

Nym. 18.

Iuramentum de parendo mandatis ecclesie praestandum ab eo qui absoluitur.

Iuramentum de stando mandatis Ecclesie quando exigendum.

primo, male solum credendo, ac etiam hareses enul-
gando: secundo, cum prater malā credentiam, alia
quoque facinora adiungunt, vt si ecclesias combu-
rant: imagines deleant, catholicos interficiant, &
his similia perpetrent. Si primo modo delinquant,
& reuertantur priusquam ab excommunicatione ab-
solvantur, potest Inquisitor si vult exigere ab ipso
redcunte non modo iuramentum de parendo man-
datis Ecclesie, verum etiam cautionem & fideius-
sores sub pœna pecuniaria de parendo mandatis, &
pœnam exigere si non pareat. Zanchinus tract. de
hæret. cap. 16. nu. 9. ver. poterit insuper. & Reper-
torium Inquisitorum verbo, cautio. §. cautio, & p.
evidentius probatur per rescriptum Innocentij
IIII. incipiens: Cum per nostras: relatu inter lit-
teras Apostolicas in fine huius operis. sed in ter-
minis hoc cauit Alexander III. rescripto incipiē-
te: Super extirpatione quod Zanchinus, & Reper-
torium præcitatis locis tribuunt Innocentio IIII.
tametsi eius etiam esse potuerit.

A pecunia-
rijs peniten-
tijs quatenus
abstinendum.

At quamvis hic possint Inquisitores, honestius
tamen est ab huiusmodi recipiendis cautionibus sub
pœna pecuniaria abstinere, ne quid potius auaritiæ
occasione, quam religionis amore facere videantur
vt monuit valde salubriter concilium Narbonense
c. 19. in hæc verba: Ab huiusmodi enim pecunia-
rijs penitentibus, & exactioibus vobis est absti-
nendum pariter & parcendum propter vestri
ordinis honestatem. hæc ibi.

Non tamè ambigo interdū tutissime hoc fieri pos-
se, præsertim cum illi qui reuertuntur auari sunt et
tenaces, qui facile a peccato abstinebunt, ne pœnā
pecuniariam, ad quam se obligauerunt, soluant: quod
etiā videtur monuisse concilium Narbonense c. 13.
ibi: Ab ipsi talibus ac tantis exactis securitatibus
præter iuratoriā cautionem, quod timore pœnæ
temporalis, ab excessu simili debeant coerceri.
hæc ibi. Quod explicat erudite Zanchinus tract. de
hæreticis c. 19. dum docet quando possint Inquisito-
res pœnas incidere pecuniarias.

Abfoluendas
pœnæ dāni da-
ri reparatio-
nē si potest.

Quod si secundo modo deliquerunt, de stricta iu-
ris ratione non prius videntur recipiendi, nec absol-
uendi, quam præstiterint sufficientem damni dari
valorē, & reparationē, iuxta proprias facultates.
c. porro & c. parochianos. de sent. exco. ibi. Eos mo-
nere debes ac inducere, vt ijs quos læserunt con-
grue satisfaciant. & ibi: Ipsosque faciatis sicut
excommunicatos archieps euitari, donec læsis con-
grue satisfaciant. Tradunt ibi Panormitanus, &
alii communiter. & Syluester copiose in verbo, ab-
solutio. 3. nu. 3.

Si vero statim præstare non potest illati damni
reparationem vel ob inopiam, vel ob alias causas
data cautione idonea, pignoratitia videlicet, aut fi-
deiusforia de satisfaciendo vbi poterit, aut peruene-
rit ad pinguiorem substantiā, erit absoluedus. c. Odo-
ardus. de solu. c. ex parte. el primero de verbo. si-
gnif. si autem idoneam cautionem præstare nequi-
uerit, fortassis ob inopiam: tunc iuratoriā exhibe-
bit, & absoluetur. argumento c. si presbyter. 26. q.
6. atque hæc quidem præstanda videntur a redeun-
tibus ad Ecclesie gremium: quamvis aliquādo, vel
ob contritionem vehementem, humilitatem, lachry-

A m is, vel ob alias causas remitti multa possunt pe-
n tentibus & condonari, quæ ab arbitrio prudentis
Inquisitoris relinquuntur.

b Et post statim dicitur per Inquisitorem, &
alios ibi presentes Plasmus, &c.] Hoc est ali-
rum quod exigitur ad absoluedum excommunica-
tum redeuntem, nempe, vt ab eo qui habet potestatem
absoluetur, præmissa oratione Dominica, & alijs cō-
suetis orationibus; addita solita & vsitata absol-
utionis formula, de qua hic Elymericus. adde Gra-
tianum in c. cum aliquis. 11. q. 3. eleganter Bar-
chardus lib. 11. decretorum. c. 8. ex quo totus hic lo-
cus lumen accipiet. & c. a. nobis. el secundo. circa
B finem, de sent. exco. ibi: Absolutionis autem for-
ma seruetur, vt fiat cum pœnitentiā psalmo,
etiam oratione Dominica, quam alia consueti.
hæc ibi.

Quod vero Inquisitores hodie vbi que laudabili-
ter obseruant, dum absoluedos redeuntes, quos virgine
molliter percutiunt, quamuis nullo iure cautū esse
videatur, quod ego sciam; id tamen obseruant Ho-
stien. & alij in dicto c. a. nobis. & Syluester in
sum. verbo, absolutio. 3. nu. 4. & alij, quod & ser-
uandum est.

c Et dicitur eis sic: Vos iurastis stare manda-
tis Ecclesie, & nos mandamus vobis, &c.] Hoc
est postremum, quod excommunicato iam absol-
uto iniungitur, nempe id, ad quod se per iuramentum
obligauit de parendo Ecclesie, vel Inquisitori
mandatis.

In his autē mandatis iniungendis multa sunt di-
ligenter obseruanda, sed hoc est præcipuum, ne iniusta
et irrationabilia, aut probabiliter loquendo, impos-
sibilia mandet: nā ab his posset iuste absolutus ap-
pellare. c. vlt. de pacis. c. vt debitis. de appellatio.
tradit Syluester, verbo, absolutio. 2. nu. 4. versu.
quartum est, vt absoluedus, nam qui sic iurat, nō ad-
stringitur nisi ad iustum mandatum. argumento c.
causam q. de electio. & c. veniens. de iur. iur. in
quo valde prudens debet esse Inquisitor, ne manda-
ta penitentem perturbent, atque in desperationem
potius, quam humilitatem et penitentiam inducāt.
quod facile præstabit, si iuxta qualitatem delicti et
delinquentis, penitentias iniungat: ita vt seui non
indicat ieiunia, aut peregrinationes: nec pauperi co-
pious elemosynas, aut similia peragat, quæ peni-
tus dissentanea iudicentur.

illa autē mandata æquissima sunt censenda quæ
aduersantur ei delicto, quod penitēs commisit, ut ei
qui prædicatio male dixerat de fide, iniungatur quod
publice eam laudet, vt dixi supra parte 2. super
c. inter sollicitudinē. §. precipias insup. Et qui nolue-
rat ieiunare, orare, aut diuina officia audire, vt ieu-
net, oret, audiat: quæ medicina morbo debet esse con-
traria. de quo singularis extat Zanchini doctrina
tract. de hæret. c. 20. nu. 2. & Repertoriij Inquisi-
torij verbo, penitētia. quod etiam docuit apertissime Ro-
manus Pontifex in dicto c. ex tenore. de senten. ex-
com. vbi ei qui manus violentas in clericum conse-
cerat, præcipitur, ne amplius cōiiciat in hæc verba:
Sibi; in virtute iuramenti precipias, nec de ce-
tero in clericū, monachum, vel alicuius religio-
nis Cōuersum, manus iniiciat violentas. hæc ibi.
Sed

Sed & alia quoque poterunt imponi, qua magis vtilis, & honori fidei apta iudicabuntur: quod arbitrio Inquisitorum est relinquendum.

Forma denunciandi prefatos officiales absolutos ab excommunicatione.

21 **R**ater N. ordinis, &c. Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis talibus talium Ecclesiarum rectoribus, seu cura animarum gerentibus, Salutem & mandatis nostris, &c.

Vobis, & cuilibet vestrum notum facimus per presentes, quod tales, quos de mandato nostro, immo verius Apostolico, denunciastis publice fore per nos excommunicationis vinculo innodatos, ac euitatis, & euitari fecistis merito ut decebat, pro eo quia nolebant iurare coram nobis, quatenus Ecclesiam Dei defenderent contra haereticam prauitatem, absoluimus ab excommunicationis praefate contra eos sententias per nos latis, pro eo quia (ut debebant) mandatis nostris antefatis humiliter paruereunt: ac ut requisiti fuerant defendere Ecclesiam bona fide, & iuxta posse suum, ad sancta Dei quatuor Euangelia iurauerunt: ideo vobis dicimus & mandamus, quatenus eos de cetero non vitetis, nec faciatis ab alijs euitari. Datum, & cetera.

22 *Si autem per duos, aut tres menses talem sententiam excommunicationis in causa fidei sustinuerint animo indurato, aggrauentur processus, & mandetur denunciari excommunicati publice in Ecclesijs antedictis, & hoc accensis candelis in terram proiectis, vel in aqua extinctis, & campanis pulsatis semel, vel pluries in hebdomada, seu in die: & hoc per litteras tenoris sequentis.*

Forma litterarum aggrauidi praedictos, cum candelis extinctis, & campanis pulsatis.

23 **R**ater N. &c. ordinis praedicti &c. Venerabilibus, & dilectis in Christo nobis, curatis talis Ecclesiae, seu curam animarum gerentibus in eadem, Salutem, & mandatis nostris, &c. ut prius.

CVM Crescente contumacia, crescere debeat ipsa pena secundum canonica instituta: & nos frater N. Inquisitor praefatus, talē & talem, seu tales, eorum contumacia exigente excommunicauerimus, & excommunicatos vobis mandauerimus denunciare in causa fidei orthodoxae, pro eo quia recusarunt de defendenda Ecclesia contra haereticam prauitatem praestare canonicum iuramentum: & tales per vos de nostro mandato excommunicati, denuntiationi fuerunt per menses tot, nec

A parere voluerunt, nec velint nostris praefatis monitis ac mandatis, immo verius Apostolicis, & contumaciter sustinuerunt per dictos menses & in praesentiarum sustineant animo pertinaci: Ideo vobis & cuilibet vestrum in virtute sanctae obedientiae praecipimus & mandamus, quatenus continuando dictam iniunctam vobis per vos denuntiationem de praefatis excommunicatis, eosdem excōcitos denunciando, candelas ardentes vobis habentes, in terram proieciatis, seu in aqua, vel alias coram populo extinguatis, & campanas pulsatis, seu pulsare faciatis ab alijs quolibet die semel: & tandiu praecipimus auctoritate Apostolica vos facere supradicta, quouisque a nobis oppositum habueritis in mandatis, &c. Datum, &c.

Si autem propter praedictas denuntiationes resisterint a contumacia antedicta, & praesisterint praefatum canonicum iuramentum in forma antedicta, absoluantur a dicta excommunicatione, iniuncta eis duriori quam prius penitentia arbitraria saluari: in qua penitentia adiungatur semper aliquid, quod directe cedat ad honorem fidei Christianae.

Ubi autem nec sic voluerint resistere a contumacia antefata, sed sustinuerint dictas excōcitates, & denuntiationes cum candelis extinctis, & campanis pulsatis, per aliquos menses, poterunt aggrauari processus, & excōcitari cum sibi participantibus aliquibus, de magis visum fuerit, per formam tenoris sequentis.

Forma excōmunicandi participantem cum praedictis rectoribus ciuitatum, vel locorum.

26 **R**ater N. ordinis Praedicatorum, Inquisitor, &c. Venerabilibus dilectis nobis curatis, talis Ecclesiae, &c. Salutem, & mandatis nostris, &c.

Cū participare eū leprosis plurimū sit damnosum, & excōcitati praesertim in causa fidei, moraliter sint leprosi sic, ut ad se accedentes damnablem inficiant, & corrumpant, propter quod ut vere leprosi ardeantur, & merito a consortio hominum elongantur: ideo vobis, & vestrum cuilibet in virtute sanctae obedientiae auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, praecipimus, quatenus in vestris Ecclesijs dū Missarū solennia celebrantur, & populi in eis fuerit multitudo, tali & tali, seu talibus, generaliter omnibus praecipiat, mādētis, & moneatis canonicē, vno proterno edicto, quatenus non participant comedendo, bibendo, pertractando, colloquendo, seu aliis praedictis talibus. Vicario, Subvicario, Balliuo, &c. aliis sciant se excōcitationis vinculo innodatos: quam excommunicationis sententiam in eos ut in contumaces, si contra fecerint, Nos frater N. Inquisitor praefatus, illorum contumacia exigente ferimus in his scriptis: absolutiones a dictis sententijs, si forsan incurrerint, nobis vel domino Papae solummodo referuantes. Datum, &c.

Quibus denuntiationibus factis, si cōsenserint praestare canonicū iuramentū, praesertim in forma superius explicata, & absoluantur a sententia excōmunicacionis.

† vide c. deat 11. q. 3.

24 Resistentes a contumacia absoluantur.

25 Contra obstinatos vltimū procedendum excōcicando participantē cum eis.

26

Leuit. c. 13.

27 Et supponendo loca quibus praesentur interdicto.

tionis, eis iniuncta arbitraria penitentia duriori. Si autem non praesiterint, poterit processus ulterius aggravare, ut scilicet terra, quae praedictorum excommunicatorum dominio seu regimini subfiant, supponantur ecclesiastico interdillo per formam tenoris sequentis.

Forma supponendi civitatem uel locum ecclesiastico interdillo, quia eius rectores noluerunt iurare, &c.

Nos frater N. &c. ordinis Praedicatorum, in dominio talis domini, Inquisitor haereticae prauitatis a sancta sede Apostolica specialiter delegatus.

Attendentes, quod talis Vicarius, talis Subvicarius, talis Balliuus, &c. talis ciuitatis vel loci, non solum recusauerunt praestare nobis canonicum sacramentum vel iuramentum, de defendenda Ecclesia contra haeticam prauitatem, quamuis ad hoc tenerentur secundum canonicas sanctiones, & per nos fuerint pluries requisiti: verum et permiserunt se hac ex causa contumaciter excommunicationis vinculo innodari, & publice excommunicatos denuntiari: ac crescente eorum contumacia fuerint denunciati publice excommunicati, et cum extinctis candelis & pullatis campanis, ac demum eum participantibus, iustitia requirente: & huiusmodi excommunicationis sententias, ac ipsarum denuntiationes publicas, & aggravationes sustinuerunt per menses plures, seu tot, animo pertinaci in detrimentum animarum suarum ac salutis, & contemptum non modicum Ecclesiae sanctae Dei, & tolerant animo indurato et de presenti: Ideo nos frater N. Inquisitor praefatus dignum existimantes, quatenus pena exerceat, contumacia exercecente: & ut antefati excommunicati Vicarius, Subvicarius, & ceteri antedicti, vtilius inducantur ab antedicta contumacia resilire, & ad gremium sanctae matris Ecclesiae aduolare; ipsam talem ciuitatem vel locum, qui subest regimini eorundem, supponimus ecclesiastico interdillo: nolentes, quod praefatum interdillum per alium, quam per nos seu Romanum Pontificem relaxetur. Datum, &c.

29 Quo appposito, interdillum executioni debita demandetur per litteras formae sequentis.

Forma denunciandi talem ciuitatem uel locum esse suppositum ecclesiastico interdillo.

Rater N. ordinis Praedicatorum, &c. Venerabilibus & nobis in Christo dilectis curatis talis Ecclesiae: Salutem, & mandatis nostris, &c.

Vobis vniuersis & singulis tenores nostrarum litterarum praesentium intimamus, quod nos iu-

stitia requirente talem ciuitatem, seu locum supponimus ecclesiastico interdillo per nostras litteras, & sententias tenoris sequentis: Nos frater N. ordinis fratrum Praedicatorum, &c.

Inserantur ex toto litterae immediate praecedentes: Quia propter vobis & vestrum cuiuslibet in virtute sanctae obedientiae, & sub excommunicationis poena praecipimus, & mandamus: quia excommunicationem in vos, nisi infra sex vel tres dies, quos vobis vna pro trina monitione canonice assignamus, feceritis quae mandamus, ferimus in his scriptis: quatenus infra Missarum solemniam in vestris ecclesiis, quando ibi fuerit populi multitudo, denuntietis publice & alta voce, talem ciuitatem seu locum esse & fuisse per nos excommunicatis praefatis suppositum ecclesiastico interdillo, nec relaxandum per alium, quam per nos, vel dominum nostrum Papam: vos idem interdillum seruetis, & facietis in vestris ecclesiis obseruari, quousque de relaxatione vobis constiterit legitime, prout decet. Datum, &c.

B Quod si ciuitas praedicta excommunicatos coegerit, seu induxerit ad praeslandum petitionis iuramentum, absoluentur ipsi excommunicati in forma ecclesiae anteposita, & mandabitur curatis qualiter sunt absoluti in forma superius enarrata. Et ciuitatis interdillum relaxabitur per litteras tenoris sequentis.

C Forma absoluendi praedictos, officiales & relaxandi interdillum.

Forma absoluendi praedictos, officiales & relaxandi interdillum.

Nos frater N. ordinis Praedicatorum, &c. cetera.

Attendentes quod tales, ciuitatis talis regimini praesidentes, contumacia postulante fuerunt per nos excommunicationis vinculo innodati, ac demum ipsa ciuitas antedicta supposita ecclesiastico interdillo, ut saltem sic inducerentur a tanta contumacia resilire, ac iurare de defendenda Ecclesia sancta Dei contra haeticam prauitatem: & ipsi tales, saniori consilio adherentes, ipsa ciuitate eos suis sanis consultationibus, ad huiusmodi inducente, a saepefacta contumacia resilientes, praestiterunt antedictum petitionis a nobis canonicum iuramentum: & quia dignum existit, quod eis obedientia suffragetur, ad quam se de proximo reducerunt, & cessante culpa cesset & pena: Eapropter Nos Inquisitor praefatus eos a sententia excommunicationis praefatae absoluiimus in forma ecclesiastica contenta, & pro absolutis habemus, & haberi ab omnibus volumus pro praedictis: ipsamque ciuitatem a dicto interdillo liberamus, ipsum interdillum totaliter relaxando. Datum, &c.

Quibus sic actis mandet Ecclesiarum curatis, quod interdillum demum non obseruent, nec praedictos excommunicatos vident, ne faciant. Ciuitatem per litteras tenoris sequentis.

Forma denunciandi regentes ciuitatem vel locum esse absolutos ab excommunicatione, & interdictum relaxatum.

Rater N. ordinis Prædicatorum, Inquisitor, & ceter. Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis ecclesiarum talium, curam regentibus animarum: Salutem, & mandatis nostris, &c.

Tenore presentium litterarum vobis, & vestrum cuiilibet intimamus, quod nos iustitia postulante absoluimus a sententijs excommunicationis tales, quibus tenebantur per nos merito innotari, atque a ciuitate tali interdictum per nos impositum relaxauimus, ipsis obtemperantibus nostris monitis & mandatis, prout in litteris nostris videritis plenius contineri tenoris sequentis: Nos frater N. &c. *Inferantur ex toto litteræ immediate præcedentes: Idcirco vobis, & cuiilibet vestrum auctoritate Apostolica præcipimus, & mandamus, quatenus prædictos pro absolutis habentes de cætero eos non euitetis, nec faciatis a cæteris ciuitatibus immo, put ante, ad diuina libere admittatis, ipsamque interdictum deinceps non seruetis, cum per nos ex toto fuerit relaxatum. Datum & ceter.*

Quod si nec sic præstare voluerint antefatum canonicum iuramentum, poterit processus aggrauari iuxta c. ad abolendam. §. statuimus. extra de hæret. & in extra c. vt officium. §. statuimus. & vt infames hæreticorum fautores, & de fide suspecti honore & officio sui regiminis spoliari & condemnari, nec de cætero illud seu ad aliud officium publicum, vel dignitatem aliquam assumantur; & easque fecerint de cætero nullam firmitatem habeant & hoc per litteras tenoris sequentis.

Forma aggrauandi officiales prædictos excommunicatos, & priuandi eos officijs publicis.

Nos frater N. & cetera. Attendentes quod ciuitatis, ville, vel loci alterius regimini prædentes, tenentur præstare corporale iuramentum de defendenda Ecclesia sancta; Dei contra hæreticam prauitatem, ac constitutionibus contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, ipsorumque filios, & nepotes edius a sancta sede Apostolica inuolabiliter obseruandis, & obseruari toto tempore sui regiminis faciendis, cum fuerint ab ipsis Episcopo seu Inquisitore legitime requisiti; quodque præstare antefatum iuramentum contumaciter recusantes, sunt ut infames & hæreticorum fautores ac de fide suspecti, honore & officio sui regiminis spoliandi, & de cæ-

Atero ad nullam dignitatem, neque ad vllum publicum officium assumendi: quin immo declarandum, quod quidquid fecerint deinceps in suo officio, nullam obtineant firmitatem: Et cum talis Vicarius, talis Subvicarius, & talis Balliuus, talis Subballiuus, talesque Consules, & Rectores talis ciuitatis seu loci, fuerint per nos inquisitorum præfati legitime pluries requisiti, de defendenda Ecclesia sancta Dei, bona fide iuxta officium & posse suum contra hæreticam prauitatem: Et nihilominus quod constitutiones a sancta sede Apostolica editas contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores & defensores eorum, ipsorumque filios & nepotes toto tempore sui regiminis inuolabiliter obseruarent, & facerent in terris sui regiminis obseruari, ipsique taliter requisiti præfate contumaciter renuerunt antefatum canonicum iuramentum: verum quia ipsorum contumacia exigente fuerat excommunicationis vinculo innodati, & etiam publicati: accrescente eorum contumacia etiam cum candelis extinctis & campanis pullatis, demumque cum participatibus, ipsaque ciuitas talis, in criminis detestacionem, & ipsorum criminum punitionem supposita ecclesiastico interdicto, ac in presentiarum persistant in tali ac tam graui contumacia animo indurato: Idcirco, nos inquisitor præfatus, dignum merito reputantes, vt hi officijs priuentur, qui officijs abutuntur, volentesque in hac parte mandata canonica & Apostolica fideliter exequi (vt tenemur) ipsos talem, a vicariatus, talem a subvicariatus, talem a balliuatus, talem a subballiuatus, talem a consularatus officijs talis ciuitatis seu loci, eorum in causa fidei, postulante inobedientia & contumacia, vt infames, & tanquam hæreticorum fautores, & de fide suspectos tenore presentium merito expoliamus: sique deinceps talis, p vicario, talis p subvicario, talis p balliuo, talis p subballiuo, & tales pro consulibus ab aliquo nullo tenus habeantur, nec de cætero ad aliquam dignitatem vel publicum officium assumantur: Eodemque tenore decernentes irrita, & inania, quæcunque deinceps talis vt vicarius, talis vt subvicarius, talis vt Balliuus, talis vt Subballiuus, & tales vt Consules fecerint seu ordinauerint, mandauerint, vel fieri iusserint: nullamque obtinere deinceps firmitatem. Datum, & ceter.

Qua sententia sic lato, mandetur regentibus curam animarum, in cathedrali et in alijs ecclesijs publicari per litteras tenoris sequentis.

COMMENT. VIII.

Quoniam, vt in superioribus docuimus, grauisissima oriuntur incommoda, quoties magistratus aut heretici fauent, aut negligunt ea præstare, que ad fidem protegendam, & propagandam attinent; ideo iustissime cautum est, vt officijs & dignitatibus; quibus abutuntur, priuentur, vt si respiciant, & in officio contineantur: id vero qua ratione peragatur, diligenter docet hic Emericus.

Num. 34.

Solus Inquisitor potest secularibus officijs priuare.

a Idcirco nos Inquisitor praefatus, &c. *Vides hic, solum Inquisitorem priuare, & priuatos denū-
riare delinquentes in causa haereticis officij & digni-
tatibus secularibus, quod facere potest; secus est di-
cendum de ecclesiasticis, in quorum priuatione cum
inquisitore interuenire debet episcopus, glossa com-
muniter recepta in c. vt commissi. §. priuandi. ver-
bo, honoribus. de haeret. li. 6.*

*At hodie per clem. 1. de haeret. §. propter quod,
inquisitor non potest priuare officij & dignitatibus ab-
sq; episcopo, per illa verba; aut ad sententiam pro-
cedere contra eos Episcopus sine Inquisitore,
aut Inquisitor sine Episcopo diocesano, &c. nō
valebit. Sed de hoc dixi amplius infra par. 3. super
quast. 113.*

Quid notē
publici offi-
cij intelliga-
tur, notatu
digna dispu-
tatio.

b Nec de cetero ad aliquam dignitatem, vel publicum officium assumatur. *Hoc loco obscu-
rissimum dubium occurrit, Quid nomine publici offi-
cij intelligatur: nam leges nusquam id nominatim
(quod ego sciam) declarant; tamen si quandoque nō
obscure in quibusdam colligatur, vt in c. felicitis. de
panis. lib. 6. & notatur in c. vbi periculum. §. quod si
praemissa. de electio. in 6. tradit Arohidiaconus in
c. 1. de consuetu. libro 6. optima glossa in l. legatis.
§. ex officio. ff. de legat. 3. & in Hispania olim Fer-
dinandus Quintus Rex Catholicus lege quadam in-
cipiente: Alnuestro iustitia mayor, & a los del nue-
stro consejo, nominatim declarauit mūnera & of-
ficia, a quibus excluderentur, qui ab haeresi vel apo-
stasia fuissent reuersi dānatorumque filij vsq; ad
secundam generationem per lineam masculinam,
et vsq; ad primā, per lineam femininā in hec verba.*

Por la qual mādamos y defendemos, que de aqui adelante ningū recōcialiado por el dicho delicto de heregia, y apostasia: ni hijo ni nieto de condennado por el dicho delicto; fasta la segunda generaciō por linea masculina, y hasta la primera por linea femenina, no pue dan ser ni seā del nuestro consejo: ni oydores de las nuestras audiencias & chancilleria, ni de algunas dellas: ni Secretarios, ni Alcaldes, Alguaziles, ni mayordomos, ni cōtadores mayores, ni menores, ni Theforeros; ni Pagadores, ni Contadores de cuentas, ni Sruanos de Camara, ni de rentas, ni Chāciller, ni regidores, ni relator, ni abogado, ni fiscal: ni tener otro officio publico, ni real en la dicha nuestra casa y chācillerias: y asimismo que no pue dan ser ni seā Corregidor, juez, Alcalde ni Alguazil, ni Merino, ni Preboste, ni veynte y quatro: ni Corregidor, ni iurado, ni Fiel, ni Executor, ni Scriuano publico, ni del Consejo, ni mayordomo, ni notario publico, ni fisico, ni cirujano, ni boticario, ni tener otro officio publico ni real, en algunas de las dichas ciudades, villas, y lugares de los dichos nuestros reynos y señorios, solas penas en que

A caen & encurren las psonas priuadas que vfan de officio para que no teniē abilidad ni capaci ead, y so pena de confiscacion de todos sus bienes para la nuestra camara y fisco, en las quales incurra por el mismo fecho sin otro proceso, ni sentēcia ni declaraciō, y las personas quedē a la nuestra merced. *hec ibi; Quod fuit sancitum Granada. 21. die Septemb. anno Domini MD1.*

B Idem quoque cautum fuerat in Inquisitione Hispania per constitutionem quadam Valladolid anno Domini MCCCCLXXXVII. c. 1. incipiens. Item quelos derechos.

Quoniam vero haec velut priuata prius regni decreta facile alibi contemni possent, nos qui generales regulas scribimus, ita sentiendum putamus: quoties dubitatur, quid nomine publici officij dignitatis intelligatur in hac causa a quibus heretici, & eorum descendentes excluduntur, ad Inquisitionem solum, vel ad eum vna cum episcopo pertinerebit declarare, cum Inquisitor vel solus vel cum episcopo facultatem habeat interpretandi leges, & statuta dubia contra haereticos edita, vt optime docuit Emericus pa. 3. q. 85. & 86. ubi dixi, neq; ab hac sententia crederem recedendum.

Ita obseruatione dignū est, quod recte docet Hostiensis, Joannes Ananias, & communiter doctores in cap. excommunicamus. §. credentes. extra de here. videlicet non multum est laborandum in nominibus publicorum officiorum recensendis; cum nec omnia facile nominari specialiter possint. argu. l. 4. ff. de pr. script. verbis. & secundum diuersas prouincias ipsorum nomina variantur: sed generaliter dicendum est hereticos, credentes, & ceteros, qui hac pena coercentur, inhábiles esse ad publica officia, quaeunque illa sint & quocunque nomine censeantur secundum varios ritus & consuetudines diuersarum prouinciarum.

In concilio Tolosano c. 14. olim cautum fuit, vt qui diffamatus aut notatus esset de haeresi, officio medici non vteretur in hec verba: Statuimus etiā, vt quicumque fuerint infamati de haeresi, vel suspicione notati, officio medici de cetero non vtantur. hec ibi.

E Postremo illud addiderim, penitentibus ac reconciliatis Ecclesie ab haeresi reuerentibus, ac filijs & nepotibus damnatorum non modo interdictione publica officia gerant, aut beneficia & dignitates habeant, verum amplius ne argento, auro, aut pretiosis vestibus & ornamentis vtatur; quod est in concilio Biterrensi, c. 28. eleganter cautum est his verbis.

Et ne balliuas seu administrationes teneant: nec sint in consilijs vel familijs potentum: neq; vtantur vel medici vel notarij officio: nec ad alia officia publica, vel ad actus accedant legitimos: nec portent aurifrutia: nec sericum, vel similia ornamenta: vel vittas croceas: vel corrigias auro vel argento membratas: vel sotulares incisos seu pictos: & vbi expediens visum fuerit, eijciantur de villa in qua couer sati fuerat, in alia certa villa seu prouincia moraturi ad tempus. *haec omnia ibi.*

Est

Est autem inuisissimum hoc statutum: indignum est enim in ciuitate bene constituta, eos qui sunt infames, honorificis ornamentis decorari, eisdem etiā inhibetur, ne phaleratis equis instar nobilium utantur, quod, & ad mulas trahi debet, ut optime scripsit Simancas de cath. inst. tit. 47. nu. 23. & seq. sed in his post aliquot tempus dispensari solet.

Forma publicandi tales officijs publicis priuatos.

Rater N. ordinis Prædicatorum, Venerabilibus & nobis dilectis vniuersis & singulis talis ciuitatis ecclesie cathedralis curatis & nõ curatis, ad quos presentes pertenerint: Salutem, & mandatis nostris, immo, &c.

AD Vestri cuiuslibet notitiā deducimus, tenore nostrarum presentium litterarū, quod nos, iustitia exigente, ac in frascriptorum cõmuniā requirentes, talem Vicariū, talem Subuicariū, & talem Balliuū, & talem Subballiuū, & tales Consules ciuitatis talis seu loci, spoliāuimus officijs, quibus præerant antedictis, ac ipsos in habilitauimus ad officia publica, & honores publicos qualescunq; habendos deinceps in futurum, decernentes etiam quidquid de cætero fecerint seu ordinauerint, virtute seu occasione prædictorum, seu aliorum officiorum esse irritum & inane, ac nullius existere firmitatis, sicut in nostris litteris infra scriptis videbitis plenius contineri, quarum tenor sequitur in hunc modum.

Nos frater N. &c. Insuperatur ex toto littere immediate præcedentes.

Verum cum velimus (vt debemus) ad præfata talis ciuitatis seu loci prædicti deduci notitiā singulorum, cum omnes tangere dignoscatur, & quod omnes tangit, ab omnibus debeat approbari, ne eos contingat erga huiusmodi ex ignorantia oberrare; Vobis & cuiuslibet vestrū, seu vobis talibus, & talib. auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, in virtute sancte obedientie præcipimus & mandamus, & mandando requirimus ac monemus, quatenus infra sex & dierum spatium, quos vobis, & vestrum cuiuslibet pro trina monitione canonica, & termino peremptorio assignamus; quibus elapsis excommunicationis sententię uos subiacerere volumus ipso facto, in vestris ecclesijs dum Missarum solemnia celebrantur, & populi erit inibi multitudo, præfatas nostras litteras alta voce in vulgari, & intelligibiliter publicetis, ac faciatis per alios publicari, notificantes omnib. vt supra, quod nos, prædictos, & eorū quemlibet spoliāuimus officijs publicis antedictis, quibus antea utebantur, ac etiam spoliāuimus, & inhabilitamus eos, & eorum quemlibet deinceps ad quæcunq; publica officia obtinenda, decernentes, quidquid de cætero attæauerint occasione prædictorum officiorum, seu eorum nomine vel colore, fore irritum & inane, ac nullam obtinere vterius firmitatem; Mandamus vniuersis & singulis vniuersitatibus præfate ciuitatis seu loci, quatenus prædictis taliter a suis officijs

per nos auctoritate Apostolica spoliati, & eis non pareant seu obtemperent in his, quæ spectant ad executionem officiorum prædictorum, quibus antea utebantur, cum illi sint suis demeritis auctoritate Apostolica spoliati. Datum, &c.

Si autē illa ciuitas siue locus prædictos recusauerit, & eos habuerit ut ueraciter a suis officijs spoliatos, eligantur seu ponantur alij officiales boni, qui in principio sue creationis & nouitatis, præsentent, ut tenentur, prædictum canonicum iuramentum.

Vbi autem dicta ciuitas siue locus non obtæperauerit sententijs per Inquisitorem latis in antea memoratis, sed duxerit contumaciter resistendum, dictos spoliatos in prioribus officijs tolerando, a quibus fuerint canonicè spoliati, tunc in illo casu, licet Inquisitor possit procedere, & ciuitatem, si ciuitas fuerit, priuare aliarum commercio ciuitatum, ac episcopali etiam dignitate, iuxta cap. Ad abolendam. §. statumimus, in fine, de hæret. lib. 5.

Tamen melius est, quod ad tantam penam per Inquisitorem non procedatur, sed ciuitatis contumacia domino nostro Papæ exponatur, præsertim cum cap. De officium, de hæret. lib. 6. ad penam ciuitatis vel loci amplius non procedat.

COMMENT. IX.

Tamen melius est, quod ad tantam penam per Inquisitorem non procedatur. Singulare est hoc Symerici documentum, quod est in magnis causis semper obseruandum; tutius enim ac securius est punitionem differre, & principem consulere, quam dum celeriter procuratur, tumultum excitare; cum sepius contingat, populos non ita delegatis iudicibus, aut gubernatoribus, ac principibus ipsis obedire. Et si Inquisitores vellent potestatis sue omne imperium exercere, facile ad seditionem ciuitates commouerent.

In Hispania, qui ita delinquerent, per Inquisitores proscriberentur, & manu regia comprehenderentur ac punirentur, vt testatur Iacobus Simancas de cath. inst. tit. 23. num. 8.

De institutione Vicarij, seu Commissarij.

DVM autem prædicta taliter peraguntur, præfatis antefato canonico iuramento vel nõ præfatis, potest & debet Inquisitor in quolibet episcopatu vnico Commissarium instituere quadraginta annorum ætatis, iuxta glossata super c. Nolentes, de hæret. in cle. religiosum, seu clericum secularem, virum prouidum & prudentem, scientia & moribus pollentem, sancte fidei zelatorem, & hoc per litteras tenoris sequentis.

Forma instituendi Commissarium specialem.

Rater N. ordinis Fratrum Prædicatorum, sacrosanctæ Theologiæ magister, &c. Venerabili & nobis in Christo dilecto N. ordinis supradicti

Num. 36. Dicitur de pe punitio, ne scadalum oriatur.

in vna

eti salutem in auctore & conseruatore fidei domino Iesu Christo.

† al. pellibus.

QUIA Callidæ vulpes Samsonis pedibus † versutis, ceruicibus erectis gestu & habitu obfuscatis sub quadâ specie sanctitatis colligatis caudis ardentibus, intricatis vocibus nefarijs non ventur per agrum vniuersum Dominicum currere, hac illacque discurrere, segete albam fidei splendoribus Dominicam dissipare, comburere & ardere, immisso igne ascendente ab inferis, deuastrante hæreticæ prauitatis, vt nos paulo ante rerum magistra omnium experientia docuit euidenter: & timeamus, & non immerito, ac reuolutis visceribus tremamus nocuenta fidei segetid. & agris fertilib. Dominicis inferri, grâdia supradictis incursum præscriptarum vulpium & discursu, ex nostri Inquisitoris absentia, quæ eiusdem Inquisitoris præsentia, Dei fauente gratiâ, conseruatur: Et quia propter varia & ardua fidei negotia habemus interdum per partes regni diuersas percurrere, vt exposcūt negotiorū qualitas & necessitas, ac requirunt: ideo nos Inquisitor præfatus vos N. de cuius discretionis sinceritate, conscientie soliditate, scientiæ profunditate, & zelo fidei accenso, & veritate, fidè gerimus solidam in Domino & probatam, Vicarium nostrum seu Commissarium in tota tali diocesi, statumimus & facimus firmiter per præsentem committentes a vobis plenarie & expresse, quatenus denuntiationes, & informationes, seu accusationes auctoritate nostra à quibuscunque, & etiam contra quoscunque, recipere, & procedere, (prout nos possemus) libere valeatis: ac super & pro eisdem tā testes quā reos citare, † attestare, compedire, confessiones seu testimonia recipere, & ea probare, & et examinare, & ad testificandum cogere, atq; pro dicenda veritate vnâ cū domino episcopo seu eius vicario questionibus exponere & tormentis: ac etiam ponere ad carcerem, qm̄ magis ad pœnam, quā ad custodiam videatur: consilium peritorum, quando vobis videbitur, conuocare: atq; generaliter omnia alia facere, quæ nos facere valeremus, si ibi personaliter præsentem essemus. In prædictis, enim omnibus & alijs ex eisdem, modo aliquo emergentibus, dependētib. & connexis plenariam concedimus & conferimus potestatem: diffinitiuam & dumtaxat sententia omnium impenitentium & relapsorū (vt est moris) ad quam absque nostra licentia & consensu nolumus vos extendere manus vestras, nobis penitus reseruata. Datum sub sigillo nostro in pendentibus, in tali loco, tali die, talis mensis, & talis anni.

32 Potest Inquisitor plenè committere vices suas, et ad procedendum ad sententiam diffinitiuam: sed melius est, & communiter fit, quod sententias relapsorum & impenitentium sibi retineat, & reseruet: quia magis præsumitur de Inquisitore, & magis obtèperatur Inquisitori, quā commissario: & quia communiter Inquisitor est magis expertus: & quia si bene procedatur vel male, sibi totū imputabitur: & quia ipsius est processus sui commissarij defensa, & cum idem sit consistorum veriusque.

† Hoc dicitur iuxta constitutionem Clementis x. §. propter quod, de hæret.

A Quare multū pertinet ad Inquisitores, quod habeant bonos commissarios & industrios, & qui sciāt & velint prudenter negotia fidei exercere, vt sciādū eorū, & maiore & minorem prudentiâ, & præfatiā † possint Inquisitores minus vel plus grâdia, seu minus grâdiora negotia eis committere, & ad istas vel ad illas sententias procedendi potestatem conferre: & prout negotiorū qualitas hoc exposcit.

Forma alia ad hoc idem.

B Rater N. ordinis Prædicatorum, &c. Venerabili & religioso viro fratri N. ordinis talis: Salutem in auctore & conseruatore fidei, &c.

CVM Per absentiam hæreticæ peruersitatis Inquisitorum, diabolica suggestionem in locis pluribus experiamur sapissimè catholicæ fidei cœteria suboriri, quæ per eorum præsentiam validius extirpantur: Nos qui sumus arduis negotijs plurimis sanctæ fidei in præsentiarū taliter occupati, quod ad talē diocesim quoad præsentem, accedere comode nō valeamus: Idecirco vobis de cuius zelo, scientia, & discretionem fiduciam gerimus in Domino pleniorē in negotio fidei, in fra talē diocesim committimus plenarie vices nostras, donec ad nos duxerimus reuocandas, semper dumtaxat nobis diffinitiuam sententiam reseruata. In cuius commissionis testimonium, sigillum nostrum duximus præsentibus apponendum. Datum, &c.

COMMENT. X.

Quoniam inter ministros Inquisitorum Principem locum sibi vendicant commissarij seu Vicarij eorum, quos vbi occasio postulauerit, possunt & debent instituire, vt multis Pontificum rescriptis continetur, & docet copiose Emericus infra q. 12. & seq. ideo nunc quomodo institutus debet & quā habeant auctoritatem docet vsq; ad finem sermone generali habendo, quicquid autem ad hæc tractationē attinet, copiose dicemus cum Emerico infra super q. 12. & multis sequentibus; nunc præfaticam in tali negotio seruandam consideremus.

a Committentes vobis plenarie & expresse, quatenus denuntiationes & informationes, &c. que hoc loco commemorat Emericus posse Inquisitores Vicarijs suis committere, explorari iuris est. vt commissi §. committendi, de hæret. lib. 6. concepitque etiam apertius Urbanus iij. rescripto quodā incipiente: Licet ex omnibus. in hæc verba: Vt ego commissi vobis officij debitum utilius & liberrius exequamini, committendi citationes, testium examinationes, cum de huiusmodi criminibus accipitis circumstantijs duxeritis inquirendum, & denuntiationes sententiary, quas in quoslibet hæc de causa tuleritis, &c. plenam committimus facultatem. hæc ibi. Tradit Gondissalmus tract. de hæret. q. 7. nu. 12. Bernardus Comeris in lucerna verborum, inquisitor. §. 2. & Ioannes Roias tract. de hæret. par. 2. num. 429. atque hoc iure communi obseruari vere testatur Vmbertus in opere iudiciali, verbo Inquisitor, nu. 5. & verbo. Vicarius, nu. 1.

Docet

Docet tamen Simancas de catho. inst. tit. 64. nu. 11. testium examinationem ab ipso Inquisitore fieri debere, nec alteri committendam, nisi cum testes sunt impediti, ad quos nec iudices ire facile possint aut debeant; quod non negamus: neque enim facile debent Inquisitores vices suas committere, sed tunc cum iusta causa postulat: nam quæ ab Inquisitoribus geruntur, maturius & prudentius facta esse præsumuntur, quam quæ ab eorum substitutis fiunt.

Ac de hac quidem testium examinatione alteri non committenda, cum Inquisitor est presens, nec legitime impeditus, in Hispanensi instructione anni Domini MCCCLXXXIII. c. 17. his verbis a nobis latine redditus cautum est: Item Inquisitores per se ipsos recipiant & examinent testes, nec committant eorum examen notario vel alteri personæ: nisi testis esset ita infirmus, quod non posset ante Inquisitorem comparere, & Inquisitor non esset honestum ire ad recipiendum testis dictum, vel esset impeditus: nam eo casu posset Inquisitor committere examen testis iudici ordinatio ecclesiastico loci, & alteri personæ provide & honesta, quæ sciat bene examinare cum notario, & referat modum, quem tenuit testis in deponendo. hæc ibi.

Quamquam autem extra Hispaniam non tenetur necessario Inquisitores. Apostolici huius instructionis decretum observare, ut alibi copiosius scripsimus, possuntque inspecto vel iure communi, vel privato, vel consuetudine aliqua, non modo cetera, sed etiam testium examinationem committere, tutius est tamen, ut per se ipsos eos interrogent atque examinent, ut dictum est.

Commissarijs vero suis alibi constitutis propterea & hoc & alia committere coguntur, quia non possunt ipsi Inquisitores per se alibi constitutos testes examinare, ceteraq; transigere.

Iam hoc ipsum quod de Inquisitoribus Apostolicis diximus, in episcopis quoque locum habere censemus, in his locis, in quibus non sunt Apostolici Inquisitores: ut videlicet ipsi Episcopi per se testes in causa fidei examinent, ob easdem causas.

In prædictis enim omnibus, & alijs ex eisdem modo aliquo emergentibus, dependentibus, & connexis, &c.] Utiles est admodum hæc clausula, ad tollendas varias difficultates, quæ in negotio inquisitionis occurrere solent, de quibus facile a cavillosis & fraudulentis reis opponi posset ex omissione huius partis, ad differendum inq; iudicium. Cum enim causa principalis tractatur, aliqua questio incidere potest, vel quippiam emergere, quod cum ad causam principalem immediate non pertineat, negotium posset iudicibus faceffere: quo fit ut optimo consilio in commissione addatur præfata clausula.

Quæ autem dicantur incidentia, dependentia, emergentia, & connexa, tradit Specul. titu. de incidenti quaestione. & glossa in l. quod iussit. §. prætor. ubi copiose Doctores. ff. de re iudi. item Doctores in l. quoties. C. de iudi. & in l. 1. C. de ordine iudicior. & Canonista in c. 1. & 2. de ordi. cognitio.

Diffinitiva dumtaxat sententia omnium impunitum & relapsorum, &c. nobis penitus reteruata.] Ceterorum ergo delinquentium sententijs

A veluti suspectorum redeuntium, fautorum, receptatorum & similibus, Inquisitorum commissarij virtute acceptæ subdelegationis ferre possent: immo et suas in relapsos & impenitentes possent pronuntiare, quoties generaliter illis forent Inquisitorum vices commissæ. quod non obscure videtur hoc loco sentire Emericus, dum specialiter sibi reservat sententias relapsorum, & impenitentium, indicans commissarios eas tunc posse ferre, cum Inquisitor specialiter sibi non reservasset: cui opinioni manifestius ad stipulatur idem Emericus paulo post num. 42. circa finem, ibi: Parati vobis committere, quatenus ad diffinitivam sententiam procedatis. & in me. 44. ibi: vsque ad sententiam diffinitivam inclusive procedere valeatis.

Et hanc sententiam summo iure veram esse existimo: nam cum Inquisitores sint principis delegati, hanc etiam facultatem poterunt suis commissarijs subdelegare. e. c. super. de offic. delegati. l. a. i. a. C. de iudi.

Ceterum quia res est magni ponderis, cum de vita hominis agatur, tutius erit hanc potestatem Commissarijs non tribuere, ut optime etiam hoc loco indicat Emericus. Jam de commissarijs amplius differit auctor 3. par. q. 13. & seq. ubi & nos copiose cum eo differimus.

Forma litterarum instituendi duos commissarios simul, qui procedant pariter & coniunctim.

Rater N. ordinis Prædicatorum, &c. 41 Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis religiosiis viris fratribus, tali & tali, ordinis talis: Salutem in auctore & conservatore, &c.

Quia secundum canonicas sanctiones intergrum est iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur: & negotium talis viri delati, capti, & detenti pro hæretica pravitare sit negotium nimis arduum atq; graue: attetis circumstantijs criminis, & personæ: capropter, ut fidei negotium arduum antefatum maturius peragatur, & in eo securius procedatur: ac consultius sine debito terminetur: Vobis duob. pariter coniunctim, & non vni sine altero committimus plenariè vices nostras, ac plenariè procededi potestatem in dicto fidei negotio, & in omnib. ex illo emergentibus, incidentibus, & connexis, etiam vsq; ad diffinitivas sententias exclusivè concedimus facultatè, tenore præsentium nostrarum litterarum. In cuius rei testimonium, præfatas nostras litteras nostri sigilli appensione iussimus communiri.

Forma alia secunda pro eodem.

Rater N. ordinis Prædicatorum, &c. 42 Magna prudentia religiosiis viris fratribus tali, & tali, ordinis talis: Salutem in auctore & conservatore: &c.

Vertical text in the left margin, partially cut off, containing various words and fragments.

Cap. prudètia. de officio deleg. cap. de quib. 20. dist.

QVIA Secundum catholicam irrefragabilem A
 veritatem, † ubi multa consilia, ubi salus, & ubi
 † prou. c. 11. & 24.
 peritorum plurimorum sententia, ubi virtus; eū
 L. fin. C. de f. deicom. l. ha. redes palam. §. 1. de r. st.
 per plurima consilia atque iudicia rei veritas me-
 lius discutitur, efficacius detegatur, & clarius
 videatur: Ea propter cupientes negotia fidei or-
 thodoxæ cōmodius, ac vtilius promoueri ad Dei
 gloriam, & honorem; Vos talem, & talem, viros
 vtiq; scientia prouidos, sapientia circumspectos;
 zelo sanctæ fidei circumcinctos, prout per experi-
 entiam diuturnam esse nouimus, & de quorū
 virtutib. fiduciam in Domino gerimus plenam:
 Vicarios nostros, ac Commissarios speciales in-
 stituimus in tota tali diocesi, cum plenitudine
 † Hæc clausu- la quam vni- habet tradit Fely. in c. 1. §. nulli. de re- scriptis.
 potestatis: cōmittentes vobis, ex certa scientia, †
 & expresse, quatenus pariter, & coniunctim in
 negotijs sanctæ fidei ad eandem fidem sanctam
 firmitus complantandam, & ad prauitatem hære-
 ticam validius extirpandam, auctoritate nostra,
 immo verius Apostolica, vsque ad diffinitiuam
 sententiam exclusiue, & in omnib. ex illis emer-
 gentibus, dependentibus, & connexis, procedere
 valeatis, liberam potestatem conferentes tenore
 nostrarum presentium litterarum: parati uobis
 committere quatenus ad diffinitiuam sententiā
 procedatis, cum per vos vel vestras litteras fueri-
 mus de qualitate negotij plenius informati. In
 cuius commissionis, & concessionis testimoniū
 presentes nostras litteras nostro sigillo iussimus
 communiri.

Forma instituendi ab Inquisitore in tota prouincia Vicarium generalem.

43 FRATER N. ordinis Prædicatorum Venerabi-
 li, & nobis in Christo dilecto patri, fratri ta-
 li, talis ordinis sacre Theologiæ egregio profes-
 sor: Salutem in auctore & conseruatore, &c.
 Quia Dignum merito existimamus & suffra-
 gantius nobis ad hæc canonicis institutis, secun-
 dum negotiorum qualitatem, eorumq; minorē,
 seu ampliorē arduitate, de ministris idoneis
 prouidere, & negotium sanctæ fidei, in renatis
 fonte sancti baptismatis commodius confouen-
 da, ac in præcordijs conuerforum ad eandem fir-
 mius complantandæ, & de hæreticorum infectis
 visceribus labem ipsam hæreticam cautius euel-
 lendæ, sit negotium ad honorē Dei, & fidei aug-
 mentum & vtilitatem Ecclesiæ, & populū super
 omnia alia negotia seculi obtinēs principatum:
 propter quod cum magna circumspectione, &
 indagine est de ministris idoneis ad exequendū
 dictum fidei negotium prouidendū: Ideirco nos
 frater N. Inquisitor præfatus, attendentes, quod
 commode in terris nostre iurisdictioni subiectis
 non valemus diutius cōmorari: eum a nos oportet
 ad Romanam curiā dirigere breuiter gres-
 sus nostros, pro consultando Sanctissimo domi-
 no nostro Papa super quibusdam arduis nego-
 tijs sanctæ fidei promouendis: & cupimus totis
 nostris visceribus de idoneo generali commissa

rio prouidere: Vos venerabilem fratrem sacre
 Theologiæ magistrum, de cuius scientiæ profun-
 ditate, sapientiæ soliditate, & conscientiæ sinceri-
 tate fidem in Domino gerimus firmiorem, expe-
 rientia solida comprobata: Vicarium nostrū,
 & Commissarium in omnibus regnis, & terris
 talis domini, nostre Inquisitioni subiectis, insti-
 tumus, & facimus generalem: committentes vo-
 bis ex certa scientia & expresse, in, & super om-
 nibus & singulis fidei negotijs, quæ occurrunt,
 & etiam in omnibus ex illis dependentib. emer-
 gentibus, in cidentibus, & connexis, quomodocun-
 que, & quomodocunq; plenarie, & generali-
 ter vices nostras, etiam vt ad sententias diffinitiu-
 as relapforum, & impenitentium, & alias qua-
 lescunq; libere procedere valeatis, liberā con-
 cedimus potestatem tenore nostrarum presen-
 tium litterarum: In quarum commissionis, &
 concessionis testimoniū, presentes nostras li-
 teras sigilli nostri munimine iussimus roborari.
 Datum in tali loco, tali die, talis mensis.

COMMENT. XI.

CVM nos oporteat ad Romanam curiam di-
 rigere breuiter gressus nostros, pro consul-
 tando Sanctissimo domino nostro Papa, &c.
 Cum olim initio constituta Inquisitionis delegari
 nulli (quod ego sciam) essent Inquisitores Cardina-
 les generales in tota republica Christiana, quos per
 litteras liceret consulere, & ab eis etiam in arduis
 responsū, habita prius cum Pontifice summo de-
 bita consultatione, vt nunc fit, accipere: propterea,
 sepe cogebantur priuati Inquisitores Romanæ
 præfati, in quorum absentia negotia fidei multum pe-
 riclitabatur, vt copiose docet Emericus paulo post
 num. 128.

Quibus incommodis inspectis primus (quod ego
 legerim) Urbanus iij. anno Domini MCLXIII.
 Cardinalem sancti Nicolai in carcere Tulliano In-
 quisitorem creauit generalem, seu quasi protettore
 Inquisitorum constituit, quem possent particulares
 Inquisitores consulere, vt constat ex pernetatio
 scripto Urbani iij. incipientes: Cupientes, quod nos
 authenticum vidimus in inquisitione Bononiensi
 quem morem multos deinde Romanos Pontifices
 obseruasse, præsertim eo tempore quo hæreses pulu-
 larent, sit mihi maxime verisimile.

Hodie singulari Romanorum Pontificum prou-
 dentia hæc penitus incommoda sunt sublata: nā in
 Hispania Inquisitores singularum vrbium genera-
 lem eorum regnorum Inquisitorem seu Inquisito-
 nis præsidem consulunt: is vero cum ceteris alijs
 prouinciarum Illustrissimos ac Reuerendissimos
 Cardinales inquisitores generales in tota republica
 Christiana, quos per litteras consulere licet: quibus
 principes omnes in hac causa merito subiciuntur,
 vt ordinatione quadam Pij Quinti Pont. Max.
 iustissime cauetur.

Eius autem rescripti cuius paulo antea memini,
 fragmentum hic transcribere placuit, in gratia co-
 rum qui notitia antiquitatis delectantur. habet ve-
 ro in hunc modum.

Peri-

periculosa, & grauius impedimenta, quæ in prædicto negotio vobis emerferint, dilecto filio nostro I. sancti Nicolai in carcere Tulliano diacono Cardinali, quem eidem præfecimus negotio, significare curatis. Super alijs vero impedimentis quibuslibet, quæ siue ex defectu sociorum, siue alias ex quacunque causa vobis in ipso negotio emergere fortè contigerit, & personaliter si opus fuerit ad Cardinalem recurratis eundem, & per litteras vestras seu nuntios securè ipsi Cardinali omnia intimare curetis: vt nos per eum sufficienter super præmissis instructi, contra impedimenta huiusmodi prouideamus de remedijs opportunis, hæc ibi.

Forma alia secunda instituendi Vicarium generalem in tota prouincia.

Rater N. ordinis, &c. Venerabili, & nobis in Christo dilecto patri fratri talis ordinis, sacre Theologie magistro. Vel sic: Honorabili domino prouido, & discreto tali, decretorum doctore, canonico in tali Ecclesia cathedrali: Salutem in auctore, & conseruatore: &c.

INTER Alia honesta obsequia atq; sancta, quæ grata existunt plurimum altissimo creatori prout testimonijs veridicis comprobatur, est animarum zelus, peccatorum salus, fidei orthodoxæ augmentum, prauitatis hæreticæ exterminium: ac pro fidei catholicæ, & orthodoxæ defensione nocte, & die continuè infudare. hinc est quod nos frater N. Inquisitor præfatus, cui ex iniuncto nobis officio a Sanctissimo domino nostro Papa peragere hæc incubuit, non valentes huiusmodi incubere, seu intendere de præsentibus, cum habeamus ad Romanam curiam accedere, pro quibusdam ibi negotijs sanctæ fidei exequendis: Vos venerabilem patrem, seu dominum antefatum, de cuius fidei integritate, vitæ puritate, disciplinæ sufficientia, morû modestia, atq; in cunctis agendis prudentia circumspècta, synceram in Domino fidem gerimus, & probatam, Vicarium nostrum, & commissarium, in omnibus, & singulis ciuitatibus, territorijs, atque locis iurisdictioni nostre subiectis, tenore præsentium instituimus generalem; committentes vobis, quatenus auctoritate nostra, immo verius Apostolica, in omnibus, & singulis fidei negotijs, quæ obuenient, & in omnibus illis dependentibus, emergentibus, & connextis libere etiam vsque ad sententiam diffinitiuam includere procedere valeatis: super quibus omnibus & singulis, committimus vobis vniuersaliter ac plenarie vices nostras, quousque ad nos duxerimus reuocandas. In quorum omnium, & singulorum testimonium, sigillum nostrum duximus præsentibus apponendum. Datum, &c.

Poterit etiam ipse Inquisitor, si voluerit, face-
re huiusmodi commissiones non per litteras suas, sui sigilli munimine roboratas, sed per publicum instrumentum, signo notarij clausum: In quo instrumento, ultra signum, si voluerit, notarij, poterit etiam facere apponi sigillum suum in pendentem, & per consequens potest Inquisitor commissiones huiusmodi facere tripliciter. Primo, per litteras suas, eius sigilli munimine roboratas. Secundo, per publicum instrumentum, signo notarij signatum. Tertio, per publicum instrumentum, signo notarij consignatum, & appensione sigilli Inquisitoris communitum.

Aduertendum tamen, quod Commissarij debent esse multum circumspècti, & cauti, & præsertim qui non sunt practici, vt de capite suo non procedant, potissimè in arduis: sed habeant sibi aliquem bonum, & practicum aduocatû, cuius consilium in agendis frequenter requirant, & semper faciant posse suum, vt si commodè possint, maxime in dubijs, & arduis, quod ea quæ agunt, Inquisitori studeant intimare, & de assensu illius procedere, & absque eius consilio nulla tenus negotijs finem dare, alias possent leuiter oberrare: & tunc Inquisitor talem errorem non posset leuiter reparare, & esset sibi magis, quam commissarijs imputandum, & possent processus per Romanam curiam reuocari in opprobrium, & iacturam officij inquisitionis, & verecundia, & ruborem Inquisitoris, quæ summopere in tam magno negotio sunt cauenda.

De sermone a generali habendo ab Inquisitore.

DVM prædicta taliter peraguntur, seu disponuntur, commissarijs iam institutis, vel non institutis, semper tamen facta fide ipsi ordinario, in cuius diocesi Inquisitor disponit suum officium exequi, de sua potestate, & delegatione sibi facta a domino nostro Papa, indicat sermonem generalem, non pro aliquo festo solemnibus, ne officium festi impediatur, & populus a suis Ecclesijs, pro tunc parochialibus, detrahatur, sed pro aliqua die Dominica communi, quæ non sit Quadragesima, vel Aduentus, mittendo ad clericos curatos omnium Ecclesiarum parochialium illius loci, vel ciuitatis, in quo sermonem decreuit facere generalem, litteras tenoris sequentis.

Forma litterarum inducendi sermonem generalem.

Rater N. ordinis Prædicatorum, &c. Dilecto tali, talis Ecclesiæ, ciuitatis talis, vel loci: Salutem, & mandatis nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire.

Quia pp iniunctum nobis officium Inquisitionis hereticæ prauitatis, intendimus Dominica die tali, & talis mensis, in tali Ecclesia cathedrali prædicare vniuerso clero, & populo congregato, ac proponere aliqua super negotijs fidei, & de fide: capro

45
Modi alij instituendi vicarios.

46
Aduertenda a commissarijs, & vicarijs inquisitionis.

Inquisitoris uocare potest populum, & clerum.

per auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, Vos rogamus, requirimus pariter, & monemus, quatenus crastina die, quæ erit dies Dominica tanta eiusdem mensis, dum Missarum celebrabuntur solemnia, populū alta voce, & intelligibili moneatis, quod die præfata Dominica, sint in prædicta Ecclesia cathedrali, hora qua Missa maior cōsuevit ibi aliàs celebrari, vlturi, & audituri, quod ad fidem pertinet orthodoxam: adijcetes quod nos suspendimus omnes alios sermones generaliter illa die, & cōferimus auctoritate Apostolica quadraginta dierum de indulgentia, ad sermonem nostrum cōfluentibus antedictum. Datum, & c.

Et silentium
ea die alijs præ-
dicatorib. in-
dicere.

49 *Disponat Inquisitor ita, quod sabbatho ante, dicta littera Ecclesiarum rectoribus præsententur, & sequenti die, scilicet in crastinum, quæ est dies Dominica, faciat prædictam monitionem, pro alia die Dominica, tunc immediatè sequenti.*

† *Vox hispanica, qua significat chirographū breui, cōprehensum sermone*

Poterit ipse inquisitor etiam, si vult, litteras præmittere antedictas, & die Dominica, de mane dictis curatis mittere paruas cedulas tenoris sequentis.

Forma altera ad idem.

SIGNIFICAMVS Vobis, quod nos proponimus Domino disponente, Dominica die immediatè sequenti in Ecclesia cathedrali, de fide sermonem facere generalè: quare hodie in Missa rogamus, & volumus, quod populū moneatis, quatenus veniant ad sermonem. Nos enim suspendimus pro illa die omnes sermones, & cōferimus indulgentiam quadraginta dierum ad sermonem nostrum venientibus antedictum.

Eadem die seu in crastinum intimet Inquisitor hereticorum per nuntium, seu per cedulam præfatis tibus, in domibus religiosorum, quod Inquisitor Dominica sequenti immediatè sermonem faciet generalem, quare non oportet se ad sermonem aliquem præparare.

Adveniente autem sabbatho sequenti, mandabit Inquisitor per nuntium, seu cedulam prædictis præfatis tibus in domibus religiosorum, quatenus de qualibet religione tot, scilicet duo, vel quatuor ad sermonem veniant generalem.

Die autè Dominica assignata, faciet Inquisitor sermonem generalem, loquendo de fide, eandè commendando, & ad eius defensionem, & hereticæ pravitatis extirpationem populū inducendo: tandè factò sermone monebit populū verbo: Quod si sciuerint aliquem dixisse, vel egisse aliqua contra fidem, seu tenere aliquem errorem, quod debeant Inquisitori reuelare, qui potest prodesse, & non obesse, & aliqua verba similia in effectu concludendo, quod licet ipse Inquisitor bene præsumat quod reuelabit, quicquid sciuerint de prædictis: tamen vt ipsi talia scientes magis apud homines excusentur, & apud Deum de obedientia mereantur, q̄ ipse eis præcipiet, & eos monebit canonicè (vt est iuris) & et fieri cōsuevit.

Quibus dictis ipse Inquisitor faciet legi publicè alta voce, & intelligibili, & in vulgari, per suū notarium, vel aliquem clericum, vel religiosum, in ambone iuxta se existentem, litteras admonitorias tenoris sequentis.

Amonicio de
reuelatione
hereticorum
facienda.

Forma admonitionis in sermone generali de hereticis reuelandis.

VM nos frater N. ordinis fratrum Prædicatorum in regno, & terris Illustrissimi domini talis ditioni subiectis, Inquisitor hereticæ prauitatis, a sancta sede Apostolica specialiter delegatus, per varios processus prædecessorum nostrorum, & narratione vulgata, ac

per propriam experientiam aliorum inuenimus, & de cætero nonnullas personas pestiferas Christi, & Ecclesiæ, ac verius sanctæ fidei inimicas, antiqui serpentis veneno hæresis esse infectas, vulpinis caudis intricatis, sanctitatis specie, & habitu obfuscatas, in varijs ciuitatibus atq; locis huius patriæ, & regnorum, temporibus retroactis, vineam Domini Sabbatho discurrerent, ac pariter deuasantes, voce nefaria Deum deorū in Sion blasphemantes; & probabiliter tunc ac reuolutis visceribus tremamus, iam tale venenum multorum præcordia infecisse: Ea propter nos plenè desiderijs affectantes, periculosis eorum insulibus totis nostris conatibus obviare, auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis præcipimus, mandamus, & mandando requirimus, & monemus primo, secundo, tertio, ac peremptoriè, vniuersos, & singulos tam clericos, quàm laicos, tam regulares, quàm sæculares, cuiuscunque conditionis, gradus, status, ordinis, religionis, ac dignitatis existant, qui sunt infra terminos huius talis ciuitatis, ac loci, & circumquaque illam, per vniuersam, & ad quos hæc nostra præfata mentio peruenit, & mandatum, quatenus infra sex dies proximè computandos, quorū primos duos

pro primo, & reliquos duos primis duobus terminis, & peremptoriè, ac trina monitione canonica assignamus: nobis reuelent, si sciuerint, viderint, vel audierint aliquam personam esse hereticam, diffamatam de hæresi, seu suspectam, aut loquentem contra articulos fidei, vel Ecclesiæ sacramenta, aut aliàs vita, & moribus a communi conuersatione fidelium dissidentem, seu demonibus inuocando sacrificantem. Si autem (qd̄ Deus auertat) aliquis suæ salutis immemor extiterit, præfatis nostris mandatis, & monitis non parendo, ea quæ iussimus non complendo, sciat se excommunicationis vinculo innodatum: quia excommunicationis sententiam Nos frater N. Inquisitor præfatus cōtra tales nobis rebelles, & inobedientes, immo reuera domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei, eorū contumacia eugere, inobediētia requitente, & iustitia postulare nunc vt extunc, & tunc vt exnunc ferimus in his scriptis: absolutiones a dictis sententijs, si forsitan aliqui incurrerint, nobis seu domino nostro Papæ tantummodo referuantes. Datum, & c.

Forma

Forma secunda pro eodem.

Nos frater N. ordinis Prædicatorum in domino, talis domini, Inquisitor hereticæ prauitatis a sancta sede Apostolica specialiter delegatus, totis nostris affectibus inhiætes, omnibus nostris præcordijs affectates populi Christianum in vnitare, & synceritate catholice fidei conseruari, ac ab omni peste prauitatis hereticæ visceraliter elongari: Idecirco nos frater N. Inquisitor præfatus, cui ex iniuncto nobis officio, hæc incûbunt, ad gloriam, & honoré recolendi nominis Iesu Christi, & ad exaltationem sanctæ fidei orthodoxæ, atque ad depressionem hereticæ prauitatis: vniuersis, & singulis cuiuscunque gradus, conditionis, status, ordinis, religionis, ac dignitatis existât, qui sunt infra terminos huius ciuitatis talis, ac talis, aut circa illâ ad duas leucas, ad quorum notitiam nostra peruenerint hæc madata, auctoritate Apostolica, ac iniuncti sancti nobis officij, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis pœna præcipimus, & mädamus, ac mädando requirimus, & monemus, quatenus infra duodecim dies proxime computandos, quorum primos quatuor pro primo, & reliquos quatuor immediatos pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio termino, & peremptorio, ac trina monitione canonica assignamus, vt nobis reuelent, si sciunt, viderunt vel audierunt aliquam personam esse hereticam, diffamatam de heresi, vel suspectam, aut peruersâ sapiëntem de articulis fidei, seu ecclesiasticis sacramentis, ac alias a communi conuersatione fidelium vita, & moribus dissidentem, & in speciali talem heresim, nûc vigentem, defendere, approbare, vel alias dogmatizare, ponatur que est illa, vel ille: alias si nostris, immo verius Apostolicis antefatis monitis, & mandatis non paruierint cum effectu præmissa infra prætaxatum terminum reuelando seiat se excommunicationis sententiam in omnes, & singulos taliter, vt prædicitur, contumaces, præfata nostra monitione canonica præeunte, & eorum inobedientia requirete; nûc vt ex tûc, & tûc ut ex nûc, ferimus in his scriptis: absolutione harum sententiarum nobis, & domino nostro Papæ tantummodo referuando. Datum & cæt.

Post publicationem edicti quid facere debeat Inquisitor.

QVA sententia vel simili in effectu in vulgari promulgata, Inquisitor habet facere tria. Primum est, sententiam antedictam breuiter explicare ad certa puncta eam redeundo, vt melius populi memorię in figuratur: dicēdo hæc vel similia in effectu. Ista sententia stat in trib. punctis. Primum est generalis: vt si scitis aliquem hereticum vel de heresi suspectum seu diffamatam, quod reuelatis eum nobis. Secundus est spe-

A cialis: vt reuelatis si scitis aliquem dogmatizare errorem de proprio vel communi, seu talē. Tertius est singularis: vt si scitis aliquem tenentē libros heresum, seu dæmonum inuocationum.

Secundum, quod habet facere Inquisitor est indulgentias promulgare dicendo: Auctoritate domini nostri Papæ, ego conféro cui libet vestrum, qui venistis ad sermonem istum, indulgentiam quadraginta dierum. Et idem dominus noster Papa dat tres annos de indulgentia omnibus qui præfuerint in officio meo, & ad hereticos reducendos, consilium, auxilium, vel fauorē: quare iste qui legit sententiã antedictã, habet tres annos.

B Et quicumque reuelauerit mihi aliquem hereticum vel diffamatam de heresi, vel suspectum, seu alias in causa fidei perhibebit coram me verum testimonium, habebit alios tres annos de indulgentia, quare sitis diligentes, vt habeatis. De istis indulgentijs cõstat in privilegio Urbani IIII. quod incipit: Præ cunctis. quod privilegium supra est insertum.

Tertium, quod habet facere tûc Inquisitor, est, tempus assignare gratiæ, dicendo sic: Et ego auctoritate Apostolica de gratia speciali assigno omnibus hereticis, eredentibus, fautoribus, receptoribus, & defensoribus hereticorum, ac de heresi diffamatis vel suspectis, si qui sunt in tota ista diœcesis, totum mensem immediate sequentem, seu tantum tempus, infra quod libere veniât ad me, nec expectent se denuntiari, ac cusari vel capi: infra quod tempus gratiæ si libere, & spontanea volûtate ad me venerint, & reatum suum reuelauerint, & veniã petiuerint, magnam veniam, & misericordiam consequentur. Si autem expectauerint quod accusentur, denuntientur, citentur, vel capiantur, vel tempus gratiæ transire permiserint, & post venerint, tantæ gratiæ non erunt digni: quare veniant infra tempus gratiæ assignatum.

D Quibus peractis poterit Inquisitor præfatas suas sententias admonitorias attingi facere in valuis Ecclesię dictæ cathedralis, vt ab omnibus possint legi.

Quibus duobus terminis assignatis, vno hereticis eredentibus, defensoribus, & c. in speciali: alio omnibus ad denuntiandum, si sciuerint aliquem hereticum, vel diffamatam generaliter, & c. spectet ipse Inquisitor, & attendat, quod nõ discursat, sed in domo (vt in pluribus) personaliter persistat, vt ibi inueniatur si veniunt hi, vel illi.

De sponte uenientibus in tempore gratiæ, & crimen suum Inquisitori prodentibus.

QUOD si infra terminum assignatum hereticis eredentibus, fautoribus, & c. quod tempus gratis a doctoribus nominatur, aliqui ad dictum Inquisitorem accesserint, qui dicant, & recognoscant se in aliquâ heresim incidisse, ille credidisse vel hereticis fauorē præstitisse, ne ad manus peruenirent Inquisitorum, & similia: circa istos, qui non

55 Promulgã indulgentiæ.

56 Tempus gratiæ assignandum sponte uenientibus.

tal. gratiam.

57

Spõte uenientes mitius tractandi.

non

non sunt accusati, nec denunciati, nec citati, seu A
voluntarie aduenerunt, & errorem suum detexerunt, infra terminum eis assignatum, debet Inquisitor mitius se habere.

59 Attendat h^o tamen Inquisitor taliter venientes, qualiter velint detegere errorem suum. Nam si volunt detegere tantum in foro penitentiali per modum confessionis sacramentalis, Inquisitor non admittat, nec confessiones eorum audiat: non enim Inquisitores, ut Inquisitores, sunt iudices in foro penitentiali, & interiori, sed iudiciali, & exteriori: unde ad confessiones sacramentales libenter accedere non debet, ne inquisitionis officium deludatur, & sacramentum penitentiae contemnatur, & ipse Inquisitor audiens tales confessiones sacramentales scandalizetur. Nam si Inquisitor audiat aliquem in confessione sacramentali, & ille confiteatur, quod tanto tempore in tali errore persistit, & illo multos in peccatis denuntiatur seu accusatur Inquisitori, & ille iudicialiter inquiri, factum detegitur, ille citatur, medio iuramento interrogatur, & imponit Inquisitori, quod secretum confessionis reuelauit, & eundem & sacramentum penitentiae scandalizabit: frequenter enim repertum est (& qui vidit, & comperit scit, quia verum dicit) quod tales dubitantes, & timentes ne praeueniantur per Inquisitorem, per se veniunt, & audiunt in confessione sacramentali per Inquisitorem petunt, ne sic confessi possint detegi, nec puniri, quare confessiones sacramentales talium non sunt ab Inquisitoribus admittenda: detegant ergo crimen suum, & errorem coram Inquisitore in foro iudiciali.

60 Quo crimine detecto, si videat Inquisitor eundem iam praeventum, hoc est, alias sibi denuntiatum vel accusatum, procedat ad audiendam confessionem suam iudicialiter cum notario, & testibus, & procedat in causa, ut ordo postulauerit rationis, sed semper eundem mitius se habendo, quia venit non vocatus.

61 Si autem Inquisitor non videat eundem praeventum utpote quia alias non fuerat ei delatus, nec actum fuerat contra eum, inquirat diligenter cum eo si factum totaliter est secretum: utpote, quia dubitauit aliquando de sacramento Eucharistiae, vel simili, & ad finem aliquando credidit sacramentum huiusmodi nihil esse, & aliquando tempore in hoc persistit, tamen nulli se reuelauit, nec aliquem in fecit: & tunc si totaliter est secretum, non procedat ad iudicalem confessionem recipiendam, sed secrete absoluat eum iniuncta sibi aliqua penitentia salutari, indicendo, quod stet firmiter in catholica credentia, & repellat tales temptationes, &c.

Si autem comperiat factum non esse secretum, immo ille detegit non solum male credidisse, sed etiam se alijs suam peruersam credentiam reuelasse, & alios in fecisse, tunc Inquisitor descendat ad confessionem suam iudicialiter recipiendam, & informet se plenius cum illis, quibus se reuelauit, quos in fecit, & procedat in causa iuxta canonicas sanctiones, semper mitius se habendo erga eum, quia venit per se non vocatus, & infra tempus gratiae.

Inquisitor est iudex in foro exteriori non in interiori.

inquisitor

salutis.

De crimine profus occulto non est iudicialis confessio sumenda.

Iuridice accipiendus est confessio criminis alijs manifesti.

Postquam Inquisitores haeretica prauitatis ciuitate sibi decretam sunt ingressi, si demum fuerint capitulo Ecclesiae maioris, & senatus vrbis, ostensis litteris delegationis, quibus creati sunt Inquisitores, alterum quod proxime illis agendum inueniunt, est, conuocare clerum, & populum, ut certo die, festo conueniant in maiorem Ecclesiam, ut illuc sermo de fide catholica habeatur, & potestas, & iurisdictio Inquisitorum declaratur, & quam ob rem missi sint publice intelligatur. c. ut commissi. s. aduocandi. c. ut officium. s. compescendi. de haeret. lib. sexto, quod praescripsit luculenter Concilium Biterrense, c. 1. in haec verba: Atque ibi conuocatis clero, & populo, & proposito verbo Dei, mandatum vobis factum, & aduocatus vestri causam, lectis litteris quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis, haec ibi. In his omnibus qualis ordo obseruari debeat, singillatim ostendit Emericus, traditque Simancas de catho. instit. 44. nu. 2. & copiose Tabienensis in sum. verbo, Inquisitor. s. 10. nu. 11.

Illud praeterea solet in multis locis obseruari, ut finito sermone de fide catholica, omnes simul coram Cruce ac libro Euangelicorum inuecurando promittant se praestituros fauorem, auxilium, & consilium sanctae Inquisitioni, eiusque ministris, & quod nullo modo directe vel indirecte eos impediant: quod iuramentum in specie praestare debent ciuitatis magistratus, ad quod praestandum eos possit compellere Inquisitor: quod & faciet si viderit expedire, alias ne quid noui, & inusitati moliantur, quod vel minimum obesse possit in hac causa, in omnibus laudabilem eius ciuitatis consuetudinem sequatur, ut etiam monuit Tabienensis in summa, verbosus Inquisitor. s. 10. nu. 11.

Quibus diebus Inquisitor faciet legi publice alta voce, & cat. litteras admonitorias tenoris sequentis.] Hoc est in ordine tertium, quod Inquisitor obseruare debet finita concione de fide, & praestito iuramento: ut scilicet litterae monitoriae praestatae legantur aduersus cunctos rebelles, moneanturque totius confluentis populi multitudo, ut omnes haeticos, & haeticorum complices, aut quos sciunt de haesi suspectos, vel infamatos, reuelent, quod pereleganter etiam praescripsit Concilium Biterrense, c. 1. in haec verba: Ac deinde, (scilicet post finitum sermonem de fide, & declaratam iurisdictionem Inquisitorum, & aduentus causam) mandetis, ut omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis haeticae deliquisse, compareant coram vobis veritatem dicturi.

Quatenus infra sex dies proxime computandos, &c.] taxare hoc tempus in arbitrio Inquisitorum positum est, & propter praesentes, breue tempus sufficit, cum illi statim aut seiplos, aut alios deserere possint: absentes vero vbi accesserint ad ciuitatem, illud ipsum tempus initio constitutum habent, & tunc illis incipit currere.

Secundum quod habet facere Inquisitor est indulgentias promulgare, dicendo.] De indulgentiis, quas tam Inquisitores, quam eorum ministri, & ceteri

eteri qui prestant in causa fidei consiliū, auxiliū
vel favorem consequuntur, multa extant Pontificū
rescripta, agitque plene Eymericus 3. par. q. 227. et
seq. & nos ibidem late.

Tertium quod habet facere Inquisitor, est
tempus assignare gratia. *Hoc ita nunc peragitur:*
edita publica proponitur, & publicis locis assignā
tur, ut in notitiam omnium facilius perveniat. Ta
bentis verbo, Inquisitor, §. 10. nu. 11.

Item assignare plures vel pauciores dies in hoc
edito, arbitrarium est: & mensem unum, quadra
ginta vel plures dies concedere potest Inquisitor.
Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3.

Sed animadvertat oportet hoc loco Inquisitores
ne fallantur, putantes liberum sibi esse concedere hoc
tempus gratia, quoties accedunt ad diocesim sibi
decretam, in qua per alios Inquisitores fieri solita
est contra hereticos inquisitio, quoniam huiusmo
di gratia tempus assignare tunc possunt cum mittū
tur ad civitatem siue diocesim, in qua de nouo consti
tuuntur Inquisitores, quemadmodum singulariter
docet prima quedam instructio Hispanen. anni Do
mini MCCCCLXXXIII. c. 1. 2. & 3. nam cum in

c. 3. de hoc tempore gratia constituendo ageretur,
c. 1. statuerat quando id esset concedendū in hac ver
ba à nobis vtrumque latine edita; Primum prædi
cti domini Inquisitores & consultores dixerūt,
ut quotiescunque fuerint de nouo constituti In
quisitores in aliqua diocesi, civitate, aut oppido
vel quolibet alio districtu, vbi hactenus non fuit
facta inquisitio super delicto hereticæ prauitatis
& apostasiæ. & infra. Et postquam nonnulla de
eorum ingressu in dicto c. 1. & 2. dixisset, continen
ter in c. 3. agit ut de hoc tempore gratia constituen
do, seu promittendo quare si verbi gratia Inquisito
re Bononiensi vita sumpto, vel amoto alius ad eam
civitatem destinaretur, is nō posset nec deberet hoc
tempus gratia assignare sicut prædiximus: secus au
tem esset si in literis delegationis talis sibi cōcede
retur per Romanum Pontificem facultas, quam in
terdum indulgere solet ob causas æquas & rationi
consonas, quas pium principis animum mouere pos
sunt. Atque in hac quæ diximus intelligēda est
doctrina & praxis EymERICI hoc loco, sicut etiam
apparet ex Simancas, de catho. instit. tit. 44. de ordi
ne procedendi. nu. 1. & seq. & clarius ex Arnaldo
Albertino in repetitione c. 1. de heret. li. 6. q. 12.
num. 4. vers. Et quod dixi supra, & ex ipsomet Eym
erico in principio huius 3. partis, tit. 1. quo loco
dicit ita: Vbi considerandum est, quod quando
Inquisitor est a domino nostro Papa, vel ab alio
eius vice, de nouo institutus in aliquibus regnis
vel terris, hęc ille, & serios totius ordinis & dispu
tationis id potissimum respicit, se quo proxime dixi
mus quod ipsum etiam ex Concilio Biterrensi c. 1.
& 2. non obscure colligitur.

Infra quod tempus gratia si libere, & spon
tanea voluntate ad me venerint, &c. Qui dicant
tar sponte venire, eleganter docuit Guido Fulcodius
in consultantiombus ad Inquisitoris, quæst. 2. quā
quam singulararem habet cruditionem, & multam lu
cem huic loco afferi, referre placuit: ea ita habet:
Quoniam illis, qui sponte redeunt ante tempus

A gratiæ promittitur & obseruatur impunitas, mor
tis videlicet, carceris & confiscationis, quod fieri
posse credo iuxta mandatum Papæ, & Conciliū

Tholosanum, & queritur hic qui sponte redire di
cantur? Sponte igitur iudicio meo redeunt, qui
infra tempus gratiæ redeunt, licet in generali sint
moniti, nec enim coacti videntur, quia a nemi
ne sunt præuenti, & facit bene ad hanc materiā
ff. ad Tertullian. l. 2. §. si mater, cum sequentib.
versiculis. Certe post tempus gratiæ, si res est in
tegra, hoc est, quia non est personaliter inquisi
tus, nec probationes contra eum receptæ, quod
credo verum per legem, ff. de optio. legata. l. mā
cipiorum: nam si post tempus gratiæ personali
ter requiritur, & auditur, quamuis errorem suū
delegat, indignus est venia, & sic sonāt ea nō in
suo casu. 24. dist. c. vlt. quod autē tempus hoc re
cte præfigatur, non est in dubium ab aliquo re
uocatum: & possent ex vtroque iure multa indu
ci simili: sed nimis est a materia alienum: spon
te ergo venit, qui non venit admonitus nomina
tim: & colligitur hæc distinctio C. de his q. lateo
nes occult. l. vlt. in illo versiculo, Domini, &c. ha
Etenus Guido Fulcodius, quæ penitus sequitur Ar
chidiaconus, & Joān. An. in c. vt commissi, de hæ
ret. lib. 6. idem penitus rescripserunt periti Auinio
nenses responso quodā super varijs dubijs circa in
quisitionē, edito anno Domini MCCXXXV. quod
est in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ.

C Magnam veniam & misericordiam conse
quentur. Et ratio est, quoniam mitius est agendū
cum sponte confessis, quam cum conuictis, c. presby
terum. 50. dist. glossa communiter recepta in c. de
hoc verbo, in iure. extra de simonia. vbi Hostiensis,
& ibi Panormitanus nu. 6. Sed hic Eymericus non
expressit quam gratiam consequantur sponte venien
tes, nec quod ego legerim est aliquo iure communi
cautum, eam tamen nominatim docuit Conciliū Bi
terrense cap. 2. in hæc verba: Ac deinde mandatis
vt omnes qui se vel alios leuerint in crimine la
bis hereticæ deliquisse, compareāt coram vobis
veritate dicturi: Assignato eis termino compe
tenti, quod tempus gratiæ vocare soletis; quibus
tamen alias huiusmodi gratia non est facta: in
fra quem terminum venientes, penitentes, & di
cētes plenam de se ac de alijs veritatem, habeāt
impunitatem mortis, immutationis, exilij, & con
fiscationis bonorum. hæc ibi. Quod in Hispania no
stra cautum etiam refert Simancas de catho. insti
tu. tit. 44. nu. 3. in instructione quadam Hispaniensi pri
ma, cap. 3. & 7.

E Non tamen sponte venientes euitabunt omnem
penam, sed pro qualitate personarum & criminū,
arbitrio Inquisitorum benigne tractabuntur, aut pe
nam aliquam pecuniariam soluentes, aut elemosy
nas erogantes, aut alia huiusmodi charitatis ope
ra prestantes.

Id quoque diligenter est animaduertendum, hu
ius promissæ gratiæ beneficium collatum sponte ve
nitibus, non tribui illis, quibus alias huiusmo
di gratia iam facta fuit, vt præcitatum conciliū do
cet, nihilominus tamē ijs etiā, quibus alias hoc be
neficiū est tributum, aliquid est condonandum.
sed

† Concilium
Biterrense, le
gendum cre
dere, in quo
hæc immuai
tas præstat
sponte venie
tibus, cap. 2.

Sponte ve
nientes quam
gratiā conse
quantur, res
citu digna.

An relapsus
sponte veniens
tibus sit par-
cendum, gra-
uis & vtilis
quæstio.

Sed quid si relapsus a nemine ad hoc deprehensus sponte veniat, ac errorem plene confiteatur, lachrymisque misericordiam imploret; erit ne sibi mortis pena remittenda, ita ut non tradatur curiæ seculari? grauiissima est plane quæstio, quæ fortassis longiore oratione egeret: breuiter tamen quid sentiam meo more explicabo; ac penam quidem mortis condonandam omnino censeo. Primum, quia in hoc cessat sinistra illa suspicio, qua relapsi putantur fide conuersi, cum seipsum penitendo deserat, & veniam postulet. Rursum, quoniam is non est censendus incorrigibilis, qui sponte crimen fatetur, & errati veniam deprecatur. Preterea nullus potest vere dici relapsus, nisi qui bis de hæresi conuincitur, qui vero crimen fatetur, non videtur secundo conuictus. Postremo, Concilium Biterrense paulo antea relatum hoc videtur sentire dum ait, Sponte venientibus impunitatem mortis esse concedendam. Quæ verba nullo modo possunt in hoc crimine competere nisi relapsis. Nam quicumque alius delinquens sponte conuersus, quamuis grauiissime deliquerit, mortis penam emittat; & propterea concilium de illis videtur loqui, qui si fuissent conuicti, mortis supplicio essent plectendi: relinquunt ergo relapsos sponte venientes penam mortis effugere.

Quando sint
admittendi re-
lapsi sponte
uenientes.

Atque hæc sententia benignior est, ut ait Hostiensis in c. ad abolendam. §. illos, in verbis, sine ulla audientia, & verbo, audientia, de hæret. ubi videtur in hanc partem inclinare, quam amplectuntur Ioan. Lupus Decanus Segouienensis tract. de hæret. quem refert & sequitur Montanus in legibus septipartitis. l. 1. tit. 26. par. 7. quæstio. 6. vers. est tamen conclusio. & Albertinus in lib. de agnos. asser. q. 25. nu. 25. & Alfonsus Cast. lib. 2. c. 2. de iusta hæret. puni. quibus omnino censeo subscribendum; dummodo (quod illi etiam adnotant) peccatum huius relapsi sponte venientis sit occultum.

Contrarium videtur tenere Simancas de cath. in tit. 47. nu. 21. & seq. sed nostra sententia benignior est, illud certe verum est, huic homini acriorem penitentiam esse iniungendam.

Quia tamen nullo expresso iure cautum esse videtur, ut huiusmodi relapsi parcat, propterea cum talis casus occurreret, tutissimum esset, ut priuati Inquisitores supremum Senatum sanctæ Inquisitionis consulant, & id circa tales relapsos exequantur, quod Senatus causa cognita decerneret.

Qui non veniunt
sponte,
aut post tem-
pus gratiæ,
qualiter puniendi.

Ceteri autem qui vel sponte non veniunt, vel post tempus gratiæ veniunt, si hæretici aut credentes fuerint, in perpetuum carcerem sunt detrahendi, nisi eorum tanta fuerit multitudo, ut commode fieri non possit: quod eleganter docet Concilium Narbonense c. 9. in hæc verba: De hæreticis autem seu credentibus præfata immunitate (quia veritatem de se vel de alijs suppresserunt, vel quia infra tempus indulgentiæ non venerunt, seu alias) indignis paratis tamen absolute mandatis Ecclesiæ obedire, & recognoscere quam vel suppresserant, vel negauerant veritatem: quamuis tales proculdubio sint secundum statuta domini Papæ in perpetuum carcerem detrahendi: quia tamen intelleximus vos de his tantum in pluribus partibus multitudinem inuenisse, ut nedum expensæ, sed uix etiam

lapides aut cæmæta sufficere possint ad carceres construendos: consulimus, ut eorum immutationes, ubi expedite uidebitur, differatis, donec ipse dominus Papa de illorum multitudine plenius sit consultus: nisi forte aliqui essent tam facinorosi, ut de ipsorum impenitentia, vel fuga, vel relapsu, vel corruptione seu turbatione aliorum nimis timeretur: tales enim sine nulla profusa dilatione firmo & perpetuo carceri deputetis. hæc ibi.

Postremo illud quæsitum est; An qui metu probationum sponte crimina confiteatur, mitius puniri debeat, an potius ordinaria pena sit coercendus; hæc glossæ in c. presbyteri. §. o. distin. & in c. de hoc. extra de simonia, ordinaria penam imponendam arbitrantur, sed benignior est Hostiensis. Sententia in dicto c. de hoc, assensentis etiam hoc casu mitius agendum esse. Quarta autem pars remitti debeat, arbitrio iudicantis relinquatur.

Et metu probationis confiteri quis dicitur, quando iam vocatus erat ad iudiciū; unde & diuerso spore confessus appellatur, cum nullo præcedente stimulo iudicem adit, & crimine confiteatur, ut in dicto c. de hoc, de simo. optime docuit Panor. atque hæc omnia sunt diligenter obseruanda, ut pena nunc grauior, nunc remissior imponatur.

Illi vero qui post tempus gratiæ sponte veniunt, etiam mitius sunt puniendi, quamuis non consequantur tantam indulgentiam, ut prudentissime obseruatur hoc loco Emericus ibidem tempus gratiæ trahere permiserint, tantæ gratiæ non erunt digni.

Quot autem modis seu temporibus reuerti quis possit, secundum que aut facile recipietur, & sibi penę remittentur, aut contra non recipietur, eleganter et copiose docet Arnaldus Albertinus in reputatione c. quoniam, de hæret. lib. 6. q. 12. & Simancas de cath. in tit. 47. nu. 27. & multis seq.

Attendant tamen Inquisitores, &c. nam si voluerint detegere tantum in foro penitentiali, &c. Inquisitor Pulcherrimum est, & valde vtile hoc documentum, & omnino in hoc tribunali obseruandum, ut etiam ad moment Campegus ad Zanchinum c. 34. vers. considerent etiam Inquisitores, & Locutus in opere iudiciali verbo, absolueret, nu. 7. Cetera documenta, quæ circa confessionem sacramentalem reorum in hoc tribunali obseruare oportet, tradidi supra in hac 2. p. super Concilio Tarraconensi.

Et tunc si totaliter est secretum, non procedat ad iudicalem confessionem recipiendam, sed secreta absoluat eum, &c. Non est contemnendum hoc Emerici consilium, sed non videtur tutius, quoniam si hoc ita fiat, ferme eadem incommoda conueniant, que ipse paulo antea commemorauit, dum monēbat, ne Inquisitores audiant sacras confessiones; quare tutius semper erit persuadere sponte venientibus, ut iudicialiter confiteantur crimina sua, hoc documentum est, notario eorum confessionem recipiente coram Inquisitore dicant peccatum suum, inde secreta recõciliatione facta, mox absoluat eum, ac ne de hac quidem facti specie accipiendum mihi videtur id quod sancit Clemens 11. in rescripto incipiente; Cui scilicet. §. vobis etiam, quod est in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis, de quo alibi dicemus copiosius.

De modo recipiendi denuntiationes.

QUOD si infra terminum ad reuelandū hereticos, credentes, fautores, &c. omnibus generaliter assignatum, aliqui paruerint & cōparuerint, volentes contra aliquos aliqua ad fidem pertinentia Inquisitori intimare, recipiat Inquisitor denuntiationes huiusmodi iudicialiter. Et si forsitan tam multi denuntiatores, vel reuelatos aduenerint infra terminum assignatū, vt nō possent omnium denuntiationes iudicialiter recipi, ne vnus alium impediatur, habeat Inquisitor semper vnū librum paruum, per dioceses distinctū, in quo scribat omnes, quæ sunt sibi denuntiationes, & nomina denuntiantium, & nomina testium productorum, & vicum & locū vbi moratur: quem librum teneat secrete, ne ab alijs videatur, & nomina denuntiantium reuelentur, & periculum illis imminet. Et in isto libro scribat etiam de manu sua ipse Inquisitor, per modum memorialis, omnes denuntiationes, & omnia nomina denuntiantium & denuntiatorum, ac etiam testium interrogandorum, quæ fiant sibi infra dictum terminum generalem ad denuntiandum omnibus assignatum per modum, qui sequitur.

Forma scribendi dicta testium per modum memorialis.

De tali diocesi. Talis de tali loco, qui moratur in tali vico, & vitur tali arte, vel est mercator, vel huiusmodi, deponit contra talem, qui moratur in tali loco, & in tali vico, & vitur tali arte, quod dixit ac asseruit, quod in sacramento altaris non est veraciter Corpus Christi, vel simile. Interrogetur talis, qui moratur in tali loco, & tali vico, & habet tale officium: & etiā interrogetur talis, qui moratur in tali loco & tali vico, & habet talem artem, & sic de alijs. Ex alia diocesi. Talis de tali loco, qui moratur in tali loco, & tali vico, & vitur tali arte, deponit quod talis de tali loco, qui moratur in tali vico, & vitur tali arte, dixit vel fecit talia contra fidē. Interrogetur tales, qui morantur in talibus locis, & talibus vicis, & vituntur talibus artibus.

Tempore gratia elapso quid agendum.

QUO assignato generali termino iam elapso, & delationibus scriptis in dicto libro per modum memorialis, Inquisitor diligenter delationes discurrat, ac prudenter aduertat, quæ delationes habent maiorem apparentiam veritatis, & quæ crimina sunt grauiora, & fidei magis periculosa, & vbi maius periculum fidei viderit imminere, ibi incipiat inquirere, citando illum, qui delulit, seu reuelauit, & medio iuramento informet se de facto, vt diligentius poterit, si habet apparentiam veritatis: Quod si inuenit veritatis apparentiam non habere, persuadeat; non tamen a libro suo delationem amoueat: nā quod vno die

A seu tēpore nō inuenitur, alio tēpore reperietur. 66

Si autē apparuerit vel repererit habere apparentiam veritatis: tunc a cum sint tres modi procedendi ac processus incipiendi, vt habetur extra, de accul. denū. & inquisit. c. Qualiter, & quādo. Primus, per accusationem, quam precedere debet charitatiua monitio: Tertius, per inquisitionem, quam precedere debet clamosa insinuatō: in formet se Inquisitor cū ipso deferente, an velit accusare, & procedere per modum accusationis in negotio vel non: si dicat quod accusat, & vult esse accusator, & procedere per modum accusationis, informetur per Inquisitorē, quod oportet eum se inscribere ad talionis pœnam, declarando periculum, quod potest sibi imminere de accusatione, & inscriptione. Qui sic informatus, si dicat se velle accusare, & requirat procedi per modum accusationis, & instet: fiet prout petit, & formabitur processus per modum infrascriptum. Si autem dicat se nolle accusare (vt communiter fit) sed denūtiare, & hoc metu incurtionis pœnæ excommunicationis latæ per eundem Inquisitorē de reuelando talia ad fidem pertinentia infra terminum assignatum: & quod alias non vult facere partem (vt est cōmunis cursus) tunc formabitur processus per modum infrascriptum. Si autem non vult accusare, nec denuntiare proprie, sed dicit infamā esse talem, & sic Inquisitor informet se de fama, & si vult inquirat, tunc formabitur processus per modum alium infrascriptū, de quibus tribus modis processum incipiendi in causā fidei agitur, vt sequitur.

Que eodum a delatore quo pacto procedete ve lit.

COMMENT. XIII.

Tunc cum sint tres modi procedendi ac processus incipiendi, &c. De his etiam *Campegius ad Zacharia c. 9. in principio. c. & Tabienus in sum. verbo, inquisitor. §. 11. nu. 12. Syluester verbo, heresis. 2. §. 8. Carrerius tract. de heretic. num. 105. Gondissalvus de here. q. 10. num. 1. & alij. addunt multi quatuor modum procedendi in delictis per viam exceptionis, vt indicat gloss. in fidei fauorem. verbo, inquisitionis, de here. lib. 6. & Carrerius, de here. nu. 104. item addunt quintum, per viā notorii, de quo Gondissalvus & Campegius precipitatis locis. addunt tandem sextū per viā actionis, de plene Aegidius Bossius tit. de modo procedēdi in delictis per viā actionis. In hoc sacro tribunali duo modi per viam denuntiationis, & inquisitionis sunt frequentissimi, ceteri satis inusitati, nō tamē cōtēnēdi, cū quādoq; alijs locis eis esse possit. cetera huc spectantia in sequētib. explicabuntur copiose.*

Quot modis procedatur in crimina hæresis.

De primo modo procedendi in causā fidei per Accusationem.

PRIMVS modus procedendi & processum incipiendi in causā fidei est per modum accusationis, & est quando aliquis accusat aliquem de crimine heresis vel fautoria, & hoc corā Inquisitore offerendo illud se probaturum, & interbit.

bit se ad penam talionis, nisi probet, hoc est, quod plectatur illa pena, si deficit in probatione, qua plectetur accusatus si probaretur. Et attendat Inquisitor, quod istum modum procedendi non libenter admittat, cum quia non est in causa fidei visitatus: tum quia est accusanti multum periculosus; tum quia est inultum litigiosus. Vbi autem accusator instet & requirat, Inquisitor acquiescat, & dicat accusanti, quod accusationem porrigat in scriptis. Quo facto ipse Inquisitor procedat non ex officio, sed ad instantiam partis, & habito notario publico, & duabus personis religiosis, si commode potest, vel saltem duabus honestis sibi assistentibus, iuxta c. Vt officium, incipiat processum, & scribat notarius per modum qui sequitur.

IN nomine Domini, Amen. Anno a Natiuitate Domini tali, die tali talis mensis, in presentia mei notarij & testium infrascriptorum. Talis, de tali loco & diocesis talis, comparuit personam in tali loco coram Venerabili & religioso viro domino fratre N. ordinis talis, magistro in Theologia, ac in terris & dominio talis domini Inquisitore haretica prauitatis a sancta Sede Apostolica specialiter delegato; & obtulit eidem domino Inquisitori quandam cedulam accusationis tenoris sequentis. Coram uobis, &c. Inscratur tota: *Qua inserta sequitur sic paulo infra:* Acta sunt haec anno, die, mense, & loco praedictis, in presentia talium testium ad haec vocatorum, & rogatorum, & mei talis notarij publici, talis loci, & etiam scriptoris sacri officij inquisitionis, seu domini Inquisitoris.

† c. Vt officium, de h. r. r. lib. 6.

COMMENT. XIII.

Num. 67. **E**T inscribit se ad penam talionis, nisi probet. Talio in legibus 12. tabularum, ut ait Festus lib. 18. parem vindictam significat, verba legis refert Gellius lib. 20. cap. 1. noctium Attic. Accursius insit. de iniurijs. §. pena autem, verbo, talio erat, vocat similitudinem supplicij. Isidorus lib. 5. etymolog. capit. 25. talionem similitudine videlicet esse dicit, ut taliter quis patiatur ac fecit: huiusmodi pena meminit ius diuini Exodi c. 21. & Matth. 5. & ius canonicum in c. licet Heli, de sumo. c. ca. lumnator. 2. q. 3. e. quisquis. 2. q. 8. c. de crimine. 25. questio. 3. cap. haec imago. 33. questio. 3. & alibi saepe, & ius civile passim in dicto §. pena autem, insit. de iniurijs, l. vlt. c. de accusatio. l. leuia. ff. de accusatio. l. tutor. ff. de his quibus ut indig. l. 2. c. de falsa mon. l. si. c. de sepul. violato. & his locis plenissime interpretes. Beatus Thomas 2. 2. q. 68. art. 4. Sotus lib. 5. de iustitia & iure, q. 5. art. 4. & Fernandus Vasquez lib. 1. controuersiarum illust. ca. 24. nume. 16.

An hodie locus sit poena talionis in accusatore.

His positis questio est hic grauissima: An hodie talionis poena locum habeat: ac primum quid hic mihi est obseruandum, bifariam posse questionem hanc tractari, primo in accusatore, secundo in testibus, de hoc postremo nihil nunc dicam, acturus de ea difficultate plene infra, super questio. 73. Alterum caput est tractandum: An in aconatore talio videlicet sibi locum, & prima fronte dicendum videtur, accusa-

toem in accusatione deficientem, hoc est, non probantem crimē, ad quod se probandum in iudicio obligauit, non esse subiectum poena talionis: quoniam talio praesuetudinem iam diu abolita est, & sublata, vt testantur communiter Doctores. Speculator tit. de accusa. §. 1. nu. 4. Joā. And. in additi. ad Speculator. tit. qui accusa. non pos. Gaudinus tract. de malef. tit. qui accus. non pos. nu. 38. Salycetus in l. qui crimin. in 4. c. qui accusa. non pos. Hieronymus Egger tract. de crim. lese maiest. lib. 1. tit. qualiter in crim. lese maiest. procedatur, questio. 1. nu. 5. Couarruias lib. 2. vari. resolu. c. 9. num. 1. Bartolus in l. si cui. ff. de accusatio. quem sequitur Angelus & Salycetus in authen. sed nono iure, c. de adulter. & alij quos refert & sequitur Petrus Duenas regula 27. incipiente: Accusans aliquem tener postremum Ioannes Roias in singularibus fidei, sing. 6. & Simancas de cathol. instit. tit. 64. nu. 93. & alij prope infiniti, quos libens omitto. Porissima autem ratio horum est, quoniam si poena talionis accusatoribus instigeretur, non reperirentur facile qui vellet accusare: itaque crimina remaneret impunita, quod in maximum reipub. detrimentum vertere.

Sed Iacobus de Arena vetustus & granis Invisconsultus in l. vlt. c. de accusatio. quem refert & sequitur Ioā. And. in c. excommunicamus, l. 2. c. seruit, accusatorem in crimine haresis non probentem, etiam si velit penitere, non esse recipiendum: cui speciale sit in crimine haresis, vt quis possit penitere, non autem in alijs criminibus, quare sicut calumniatorem posse puniri: atque ita fuisse quodam pronuntiatum testatur praecitato loco idem Iacobus de Arena.

Ex his redditur valde dubia haec difficultas, in qua vt certiora tradamus, sit hoc primum axioma: In crimine haresis cum proceditur per via accusationis, non est necessarium, quod accusator se inscribat ad penam talionis; nam et hoc in ceteris criminibus obtinere hodie fatentur praecitati, & tradit praecateris Ioannes Roias, in dicto sing. 6. nu. 6. si quis ergo accusare velit, nec oportet quod se inscriba ad penam talionis, neque ad hoc est compellendus: quod si in probatione defecerit, acriter coercendus est arbitrio Inquisitoris: non tamen puniendus est poena talionis. l. in prauitatis. ff. ad Turpilium. gl. in c. tua, verbo, effectum, de procurato. quod etiam tenet Couarruias & Joā. Roias praecitatis locis.

Sed quid si re vera se inscripsit, seu ad talionis poenam se obligauit, ac deficiat in probatione; erit ne ea poena puniendus, quam reus excepturus esset si crimē fortet vere probatum? & adhuc existimo mihi tunc puniendum fore, nec est tradendus curiae seculari, etiam si formalem haresim obiecesset reo, nec probasset. Primum, quia accusator minus nocet quam testes, cum solus ipse non sufficiat ad condemnandum reum: rursus, quia hoc nusquam est in hoc tribunali consuetudine receptum, vt accusator poena talionis plectatur: postremo, ita videtur probare textus in cap. super his, de accusatio. his verbis: Ad extraordinariam penam, secundum arbitrium iudicis discreti, citra vinculum inscriptionis, est excipiendus adstringendus, si defecerit in probatione. haec ibi.

Tam si reus in hoc crimine postquam ceperit ac...

Tandem accusatori conanti probare obiectu...

Ubi autem accusator instet, & requiratur, &...

Sed cum hodie accusantis persona raro admittat...

Ego Augustinus officij sanctissime Inqui...

A pestifera heresim Manichæorum, ac aliorum...

Hæc est vulgaris forma, qua hodie Fiscalis...

In hoc libello crimina singula admittit Fiscalis...

De secundo modo procedendi in causa fidei per Denuntiationem.

SECUNDVS modus procedendi, & pro cessum...

Et hic est communis modus procedendi, & vfi...

IN Nomine Domini amen. Anno a natiuitate...

Si autem non denuntiauit scripto, nec cedulam...

idipso assensu...

Libellus accusatorius...

68

lis asseruit, & dixit talia contra fidem, & tenet, & defendit. Ponatur prout denuntiabit. Quo facto in continenti ipse Inquisitor faciat iurare ad quatuor Dei Evangelia ipsum denuntiantem de veritate dicenda super denuntiatis; præstito iuramento interrogabit eum: unde scit esse vera que denuntiavit, & si vidit, vel audivit. Si dicat se vidisse, interrogabit eum: ubi vidit, & quando, & quoties, & per quem modum, & qui erant præfentes. Si dicat, quod non vidit, sed audivit, interrogabit eum Inquisitor a quibus audivit, & ubi, & quando, & quoties, & per quem modum, & a quibus præfentibus audivit, formando articulos de quolibet prædictorum singulariter, & diuisim.

Et notarius ponat totum in actis seu processu immediate post prædictam denuntiationem continuando sic. Qua quidem denuntiatione sic ut præmittitur facta, ipse Inquisitor in continenti fecit iurare ad quatuor Dei Evangelia ipsum denuntiantem de dicenda veritate super denuntiatis, & interrogavit eundem: unde, & quomodo ea, quæ denuntiaverat, nouerat esse vera. Qui respondit, quod pro eo scit ea quæ denuntiaverat esse vera, quia vidit.

Interrogatus ubi vidit dictum talem facere, vel dicere in prædicta, dixit, quod in tali loco.

Interrogatus de tempore, dixit, quod tali die, talis mensis, & talis anni.

Interrogatus quomodo vidit, &c. Formentur articuli, ut dictum est, & totum ponatur in processu, & specialiter inquiretur ab eo, qui sciunt in tali causa, & qui possunt scire.

Quibus omnibus sic peractis, ultimo interrogabitur, si denuntiat mala voluntate, odio, vel rancore, vel dimittit aliquid favore vel amore, vel alias rogatus, vel subornatus: & postremo iniungitur ei virtute iuramenti præstiti tenere secretum quidquid ibi dixit, vel per Inquisitorem sibi dictum fuerit: & ponetur totum in processu, & in actis. Quibus omnibus sic peractis, sequetur paulo infra. Acta sunt hæc in tali loco, tali die, talis mensis, & tali anno, in presentia mei notarii talis loci, auctoritate talis, & scriptoris domini Inquisitoris, & talium testium ad hæc vocatorum, & rogatorum.

COMMENT. XV.

Num. 68.

DE hoc secundo modo procedendi in delictis per denuntiationem copiose disserunt suis locis criminalistæ: sed de ea quantum ad nostrum institutum pertinet, agit S. Antonius, 3. par. tit. 9. c. 9. Gondissalvus tract. de hæret. q. 10. nu. 6. Capezius apud Zanchinum, c. 9. vers. de tertia. Repertorium Inquisitorum, & Locatus in opere iudiciali, verbo, denuntiatio. Spancas de Catho. instit. tit. 19. idem in Enchiridio, tit. 23. Ioannes Rojas in singularibus fidei, sing. 5. Tabienfis in summa, verbo, Inquisitor. §. 26. nu. 27. & alij.

Denuntiatio quid.

Est autem denuntiatio alicuius criminis apud competentem iudicem, sine inscriptione, facta delatio ad penitentiam peragendam, vel aliam penam legitimam imponendam, vel etiam ad verumque.

A ita Host. in sum. tit. de denuntiatio. §. 1. & Repertorium Inquisitor. verbo, denuntiatio. colligitur, non obscure ex cap. 2. & 3. & capit. super his. & capit. nouit. de iudicijs.

a Et tunc Inquisitor mandet sibi, quod det in scriptis, vel saltem dicat in presentia testium, & notarij. Et re vera indifferenter hæc admitti possunt, & obseruari, ut verè admonet Julius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 7. vers. ulterius quero. in finam hanc denuntiationem, & in scriptis, & verbo tantum porrigere possunt iudices, qui denuntiant, & tenet etiam Bossius, de denuntiatione, nu. 1. & videntur velle Angelus, Salycetus, & alij, in l. ea quidem. C. de accusat.

B Quod vero hic ait Eymericus: Vel saltem dicat in presentia testium: non est ita accipienda, ut credamus testes esse necessarios, coram quibus denuntiatio Inquisitori proponatur: id enim nec verum est, nec iure vsquam cautum; sed per testes huiusmodi illas personas religiosas accipere debemus, de quibus in c. vt officium. de hæret. li. 6. & memoriam auctoris in modo præcedentis, & amplius paulo post nu. 84. in tit. quot personæ esse debeant in examinatione testium, & delatorum in causa facti.

b Et obtulit eidem domino Inquisitori cedulam tenoris sequentis. Cedula vox est Hispana, & id est, scriptura, seu chyrographum.

Denuntiationis autem formula ita habet: nam, Syndicus seu officialis, vel in proposito nostro designatus, aut quilibet denique fidelis, indicat Inquisitori apud acta, die tali fuisse, tale malefium commissum, aut talem hæresim assertam a tali homine, & id scire Cainm, verbi gratia, & Scm, aut tales, & tales, atque ita vsus obseruat, ut ait Angelus tract. de malef. vers. nec ad denuntiationem. nu. 20. & Inl. Clarus, in pract. crim. §. fin. q. 7. vers. quero nunc que sit forma.

His peractis, nulla sunt amplius denuntiantis partes, sed iudiciorum relinquuntur, ut is inquirat

D de delicto, de delinquentis, accitis testibus quos denuntians nominauit, sicut alijs, a quibus veritas haberi possit: quod etiam vsus obseruat, quamuis enim denuntiator iure probare olim deberet vera esse que in denuntiatione asseruit. Idem. & Lab accusatio ne. ff. ad senatusconsultum. Turpillia. hodie tamen in praxi iudicantiam non admittit. ita Angelus præcisa loco. & Saly. in l. ea quidem. C. de accusatio. nu. 23. & Marianus Soc. in c. qualiter, & quando et. l. nun. 72. vers. Et licet secundum iura, extra de accusatio. quos sequitur Clarus paulo antea relatus.

E Quo facto in continenti ipse Inquisitor faciat iurare denuntiantem de veritate dicendi. Idem est in testibus, ut paulo post docet Eymericus, nu. 82. tradit concilium Tridentense, c. 4. & dixi copiose inf. nu. 21.

De tertio modo procedendi in causa fidei per viam Inquisitionis.

TERTIVS modus procedendi, & processus inci-

incipiendi in causa fidei est per modum Inquisitionis, & est quando non est aliquis accusator, nec denunciator, sed fama laborat in aliqua ciuitate vel loco, quod aliquis dixit vel fecit aliqua contra fidem, & clamor ad aures inquisitoris peruenit pluries publica fama deferente, & clamorosa insinuatione producente: Et tunc Inquisitor inquirat non ad instantiam partis, sed ex officio. Et hic est etiam communis & visitatus modus procedendi. Et cum talis clamor frequens peruenit ad aures Inquisitoris, praesertim per personas graues & honestas, & fidei zelatores, habito notario & duabus personis religiosis, seu alias) ut dictum est supra) honestis, incipiat processum per modum, qui sequitur.

In nomine Domini amen. Anno a nativitate Domini, tali die, de mense tali; ad aures Venerabilis & religiosi viri domini fratris talis: ordinis talis, in dominio talis domini Inquisitoris haeretice prauitatis a sacra sede Apostolica specialiter delegati, peruenit pluries, fama publica referente, & clamorosa insinuatione perducente, quod talis, de tali loco dixit, vel fecit talia contra fidem. Ponatur totum prout fama laborat, & paulo infra. Acta sunt haec die tali, mensis talis, anno tali, in praesentia testium vocatorum & rogatorum, & mei notarij talis, auctoritate talis, & scriptoris domini inquisitoris & sacri officii inquisitionis.

COMMENT. XVI.

De hoc tertio modo procedendi in delictis per Inquisitorem eadem ferme, qua hic tradit Emericus, repetit Tabienfis in sum. verbo, inquisitor. §. 27. 28. pulchre Hostiensis in sum. hoc titulo. Anzonius p. 9. c. 7. Iulius Clarus in practi. crimi. §. ult. q. 3. & 6. late practica Papiensis in fine tituli de forma inquisitionis. Godeffalvus trac. de haeret. q. 10. Ludouicus Carverius tract. de haeret. nu. 102. D. Franciscus Casonus tract. singularium questionum criminalium c. 8. Repertorium inquisit. & Locatus in opere iudiciali verbo, inquisitio. copiose iuris canonici interpretes in c. qualiter & quando. extra de accusatio. & iuris ciuilibus Doctores in l. congruit. vbi late Bart. ff. de offic. praesid.

Est autem inquisitio alicuius criminis manifesti ex bono & equo iudicis competentis canonice facta inuestigati. ita Hostiensis in sum. tit. de inquisi. §. 1.

Hec vero inquisitio praecitatis locis duplex constituitur, vna generalis, specialis altera: quarum vtraque in hoc tribunali magnam habet momentum.

Et generalis tunc locum habet, quoties Inquisitores prouinciam visitant, & generalia edicta promulgant inquirendos occultos & incertos haereticos, ad quam exercendam non exigitur infamia praecedens: nam ex officio certis statisque temporibus incubunt Inquisitoribus ea vti: de qua accipitur textus in c. excommunicamus 1. §. ad ieiunium. & §. ult. de haeret. extraque insignis locus in Conc. Tholosano ca. 2. in haec verba; Statuimus itaque, ut Episcopi & Archiepiscopi in singulis parochijs tam in ciuitatibus quam extra, sacerdotem vnum, & duos vel tres bonae opinionis laicos, vel plures si opus fuerit sa-

cramento constringant, qui diligenter inquirant fideliter & frequenter haereticos in eisdem parochijs, domos singulas & cameras subterraneas aliqua suspitione notabiles perferutando, & appensa, seu adiuncta in ipsis tectis aedificia, seu quaecumque alia latibula, quae omnia destrui praecipimus perquirendo; & si quos reppererint haereticos, credentes, fautores, & receptoros, seu defensores eorum, adhibita cautela, ne fugere possint, Archiepiscopo, vel Episcopo, dominis locorum, seu bailiuis eorundem cum omni festinatione studeant intimare, ut animaduersione debita puniantur. Hoc idem faciant Abbates exempti in locis suis, quae non sunt ordinarijs iure die cesan. subiecta. Solliciti etiam sint domini terrarum circa inquisitionem haereticorum in villis, domibus, & nemoribus faciendam: & circa huiusmodi appensa, adiuncta, seu subterranea latibula destruenda. haec ibi. De hac agit plene & eleganter Barto. in praecitata l. congruit. et in l. 2. §. si publico. ff. ad legem Iul. de adult. & Simancas de cath. insti. tit. 44. nu. 7.

Specialis vero inquisitio est quoddam ius per officium procedendi ad condemnationem et punitionem contra aliquos nominatim inquisitos de certis delictis diffamatos. ita Angelus tract. de malef. verbo, haec est quaedam inquisitio. quem sequitur Giga tract. de crimine laesa maiest. lib. 1. tit. qualiter procedatur. q. 8. nu. 3. neque ad hanc proceditur absque praecedenti infamia, quae vicem accusatoris retinet. c. qualiter & quando. de accusati. Hippolytus Marsilius consi. 53. incipien. Longe est Dominus. Simancas de catho. insti. tit. 44. nu. 8.

Quamquam in hoc crimine haereticis, ob indicia & suspiciones verisimiles, eam possit Inquisitor exercere, nulla infamia praecedere: caute tamen & prudenter & valde occulte, ne cuiusquam fama honorque laedatur. Gemianus, Francus, & alij in ca. vt officium. de haeret. lib. 6. & Baldus in l. iubemus. C. de probat. quae sententia verissima est.

De modo prosequendi & continuandi processum in causa fidei.

VISO primo, quomodo, & qualiter processus inquisitionis haeretice prauitatis in causa fidei est incipiendus: videndum est secundo quomodo, & qualiter processus huiusmodi est mediandus, & continuandus. Vbi considerandum est, quod in causa fidei proceditur summarie, simpliciter, & de plano, absque aduocatorum, & iudiciorum strepitu, & figura, ut patet extra de haeret. c. Statuta. li. 6. Qualiter autem ista verba intelligantur, patet extra de verb. sign. c. Saepe contingit. in Clemens. vide supra in 2. par. nam non oportet de necessitate libellum offerre, nec litem contestari: appellationes frustratoriae non sunt admitte, & cetera multa, ut patet ibi. Et quia processus, ut visum est supra, est tripliciter incipiendus; quia vel propter instantiam partis seu accusatoris: vel propter zelum denuntiatoris: vel

Dd pro-

Inquisitio
pālis quid.

† al. ita; vel p
† per famā pu
blicē referen
tiam, vel cla
mosā in sinua
tione de ferē
tem.

propter † clamorē famæ laborantis. Ea propter
postquam visum est de quolibet illorum quo
modo incipitur, videatur quomodo mediatur, &
continuatur.

*Modus continuandi processum per
accusationem.*

PRIMVS processus, ille scilicet, qui fit ad in
stantiam partis accusantis, siue accusatoris, cōti
nuatur sic: Nam postquam accusatio est facta
contra aliquem de heresi coram Inquisitore, &
in scriptis est redacta, & in processu pro funda
mento inserta, secundum modum, de quo dictū
est prius, Inquisitor mandabit accusatori, quod
nomina testium producat, quibus productis cita
buntur, & examinabuntur diligenter medio iu
ramento: Et si reperitur quod nihil faciant ad
factum, Inquisitor consulat accusatori, quod de
sistat †, & ipse Inquisitor superseadeat. Si autem
reperitur, quod testes non plene probant,
licet eorum dicta indicia magna faciant, con
sulet Inquisitor accusatori, q̄ amoveat verbū
accusationis, & apponat denuntiationis; vt sic In
quisitor procedat ex officio, & non ad partis in
stantiam propter accusatoris graue periculum:
& sic procedet per modum predictū secundū.
Vbi autem reperitur, quod testes plene probā
t, & accusator omnino vult stare in accusatio
ne, & non vult denuntiare, sed accusare: tunc In
quisitor testes productos iudicialiter coram no
tario, & duabus personis religiosis, vel alias ho
nestis, iuxta c. Vt officium, de heret. lib. 6. dilige
ter examinet, iurato primitus ad quatuor Dei
Euangelia de dicenda veritate, & cōtinuabit sic.

† Vide omni
no q̄ diximus
sup. commen
ratio 14. hu
ius partis, sup
1. de primo
modo proce
dendi in cau
sa fidei p ac
cusationem.
§. iam h̄ rem.

Post quā cōsiderans ipse Inquisitor, q̄ prædi
cta hereticalia, de quibus talis est accusatus, sunt
talia, & tā graua quod non potest, nec debet ea
conuentibus oculis pertransire, & oportet eū
reddere iustitiā accusanti, descēdit ad testes pro
ductos examinando per modum, qui sequitur.

Forma examinationis testium.

TALIS de tali loco testis productus, citatus,
iuratus, & interrogatus si cognoscit talem, *expri
mendo non en accusati*, dixit quod sic.

Item interrogatus de causa cognitionis: dixit
quod pro eo quod vidit, & locutus est cū eo plu
ries, & etiam quia sic, vel sic,
*Exprimat alias causas, vt pote si est de genere suo
vel fuerint socij, & sic de alijs causis cognitionis.*

Item interrogatus de tempore cognitionis: di
xit, quod sunt decem anni, vel tot.

Item interrogatus de fama illius talis, & præ
fertim quo ad ea, quæ sunt fidei: dixit quod quo
ad moralia est homo bonæ famæ, vel malæ famæ,
vt testificabitur. Quantum autē ad ea, quæ sunt
fidei: dixit, quod est fama in tali loco, quod dixit
vel fecit talia contra fidem catholicam; vel quod
est talis sectæ, & eam tenet, & defendit: Vel quia
est bonæ famæ quo ad ea quæ sunt fidei.

A Interrogatus * quid est fama: dixit, quod est
id, quod communiter dicitur.

Item interrogatus si vidit, vel audiuit talē di
centem; vel facientem aliquid contra fidē: dixit
quod sic: talia, &c.

Interrogatus vbi vidit fieri supradicta, vel di
ci, dixit quod in tali loco.

Interrogatus in quorum præsentia sunt dicta,
vel facta supradicta; dixit quod in præsentia ta
lium, & talium.

Interrogatus quotiēs vidit dici, vel fieri supra
dicta, dixit quod totiens.

Item interrogatus de modo, quo talis fecit, vel
dixit supradicta; dixit quod modus fuit talis: nā
& cetera.

B Item interrogatus si attentis omnibus antedi
ctis quæ dixit, vel fecit ipse talis, si videtur ipsi tes
ti, quod dictus talis prædicta dixerit, seu fecerit
trufatorie †; seu dixerit † recitatiue: seu animo
indelibato: dixit quod credit, quod fecerit, vel
dixerit supradicta iocose, & trufatorie: seu recita
tiue, & non animo sic credēdi, seu assertiue: Vel
quod dixit animo deliberato, seu assertiue.

Item interrogatus de causa credentiæ: dixit
quod credit pro eo quod ille talia dicebat riden
do, vel sic, vel sic, vel pro eo quia cum super tali
bus reprehenderetur, adhuc perseverabat, & ite
rabat, &c.

Et hoc est multum diligenter inquirendum,
quia nonnulli quandoque dicunt aliqua contra
fidē recitādo aliorum verba, & trufando, & bur
lando, vel disputando, & conferendo, vel inter
dum asserendo, & affirmando, &c.

Itē interrogatus, si hoc deponit odio, vel ran
core: seu dimittit aliquid amore, vel fauore: dixit
quod: &c. *Et sequitur*; iniunctum est sibi tenere
secretum. *Et paulo infra*. Acta sunt hæc in tali lo
co, die tali, mēsis talis, anno tali, in præsentia talium
testium vocatorum, et rogatorum, et mei talis notarij.

D Consimiliter examinentur alij testes omnes.
Quibus examinatis, si Inquisitor viderit factū
esse probatum plene, vel esse maxima indicia, &
suspicionem vehementes contra accusatum; & ti
metur de fuga accusati, vt pote, si accusatus fen
tiat, quod cōtra eum de heresi inquiratur, faciat
eum capi. Si autem non timeat de fuga accusati
faciat eum citari, & accusato coram Inquisitore
personaliter constituto collectis his, de quib. est
accusatus, & his, de quibus est per testes conui
ctus vel habitus suspectus, formet interrogatoria
super illis; & interroget eum, ac inquirat cū eo
dem, habito secum notario, & duabus personis
religiosis, seu honestis, vt dictū est supra; & hoc
per modum, qui sequitur, præstito prius corpo
rali iuramento ad quatuor Dei Euangelia de di
cenda veritate.

COMMENT. XXXI7

Cum inter ceteras probationes, ea quæ per te
stes fit, magnū habeat pōdus in hoc tribuna
li; præsertim si a fide dignis personis proficiatur:
ideo pars hæc, quæ ad testes attinet, diligētissime et
tra-

tractari debet. et obseruari. ac multas difficultates, qua circa testes oriri possunt, multis persequitur Emericus hac 7. par. q. 62. & sequentibus. hic vero in examinandis testibus praxim obseruanda tantum demonstrat. de qua re copiose tractant glo. & doctores in c. praesentium. de testib. lib. 6.

Sed hic multa Inquisitores obseruare oportet: ac primum illud est, vt diligenter & efficaciter admo- neant testificari volentes, ne pretio corruptis, prece- vissis, ira vel odio comoti, aut qualibet alia illicita, vel iniusta causa excitati falsum testimonium dicant. moueant praeterea quam ingens. & atrox sce- lus sit, quem piam innocentem de tam graui & hor- rendo haereticis crimine infamare. ad haec iurare de- bent de veritate dicenda, vt paulo post dicemus, & illa interuenire, qua prudenter iustitiam tradit Emericus infra nune. o. l. n. g. s. m. primo.

Sed praeter ceteris diu vel testes, vel reos interro- gant Inquisitores hoc cauere debent, ne ita interro- gati, vt suggerere potius responsiones videantur, vel mouere eos qua ratione interrogationis effugere possint, & facilius delicta disiteri, vt optime admo- nit Francisus Casonus in tract. de tormentis. ca. 15. quod qua ratione sit intelligendum, dicam paulo post in commentario sequenti.

Item interrogatus quid est fama, dixit quod est id quod communiter dicitur. A pposite et ve- re formauit responsonem Emericus: non enim tes- tes super fama deponentes, debent reddere exacta- famam, vel infamiae definitionem, sed satis est eos mo- re vulgi respondere, famam esse publicam quandam vocem, qua de aliquo publice & passim circumfer- tur; aliter enim vix posset fama probari, & testes oporteret esse iurisperitos, vt ait Iulius Clarus in pract. crim. s. in q. 6. verbi. postremo scias.

Sed quid si interrogatus quid sit fama, respondeat se nescire? plane tunc non probaret. ita Hyppolytus Marsilius in l. de minore. s. plurimum. nu. 104. in fi. ff. de questio. quem ceteri Criminalistae commu- niter sequuntur.

Quod dictus talis praedicta dixerit, seu fece- rit trufatorie. Vt vocem elegati iocum vocat truf- tam, et iocose quid facere vel dicere, trufatorie, ac plurimum quidem refert, vt mox subdit Emericus) intelligere, an verba haereticalia per iocum & ludum sine prolata, an vere, & animo deliberato.

Et quamuis regulariter dictum, vel factum ioco- sum pena non increatur. l. i. s. diuus. ff. ad l. Corne- liam de scar. l. obligationum substantia. s. vlt. ff. de actio. & obligati. l. sicut semel. C. de liberali cau- sa. c. 1. de senten. excom. notat Paulus Castrens. in l. si seuerior. C. quibus. cau. infam. irrog. id est Pau- lus & Baldus in l. nemo deinceps. C. de episco. au- dunt. In crimine tamen haereticis longe aliter est in- dicandus: nam si quis iocose quippiam dixerit in fi- dem, in Deum, vel in Sanctos, puniendus quidem est. Cardinalis Zabarella in clem. 1. s. nos igitur. in fi- ne. de sum. trini. Nicolaus Arletanus tract. de he- ret. notabili 28. Francisus Squillacensis tracta. de fide cath. c. 19. nu. 3. in fi. Gondissalvus de haeret. q. 1. nu. 7. Lapus & Cardinalis in clem. vnica. s. sa- meda vsuris. Palacius Rubius in allegatione de ha- ret. s. q. in fine. Simancas de cash. instit. tit. 17. nu

me. 22. & 23. Ioannes Roias, in singularibus fidei singu. 103. & alij.

Num autem puniri debeat per Episcopos, an etiam per Inquisitores, dubitant nonnulli ex praecitatis, sed verior mihi sententia videtur, per Inquisitores esse puniendos, quod voluit Cardinalis, & Ioannes Roias praefatis locis, & Gondissalvus tract. de haeret. q. 8. nu. 6. quibus propterea subscribo; quoniam ex quo quis haereticalia dixit, aut fecit, statim subij- citur Inquisitorum iurisdictioni. explorare autem, an per iocum, vel serio ea sint asserta, ad eosdem quoque Inquisitores spectat.

Sed qua pena puniri debeat qui per iocum profe- runt haereticalia, non est iure cautum: ideoque arbi- trio iudicantis haec relinquuntur. Primum hoc sit exploratum, hos non esse puniendos velut haereti- cos, sed leuius, quia non concurrunt necessaria ad he- resim constituendam, videlicet error in intellectu, & pertinacia in voluntate; nisi qui dicerium, seu iocum protulit, in eo persisteret, veluti si quis iocando diceret (quod est praefatorum frequens exemplum) se habiturum uxorem in alio seculo, postquam in hoc non habuit, ac postea in ea sententia stulta per- seueraret.

Puniuntur ergo pena pecuniaria pijs locis evo- ganda, vt praecitatis locis Gondissalvus & Ioan- nes Roias rescripserunt, vel aliqua poenitentia sa- lutari.

Meminerint tamen Inquisitores poenam esse au- gendam, vel minuendam iuxta qualitatem perso- nae iocantis, loci personarum astantium & audien- tium, & scandali inde orti; qua in delictis coercen- dis sunt obseruanda. c. sicut dignum. de homici. l. aut facta. ff. de poenis.

Modus proferendi dicta eiusmodi, & qualitas persona ad minuendam poenam multum profunt: vt cum repente, celeriter, inconsiderate, ac sine de- liberatione dicta fuerunt, vt saepe contingit. item videndum, an persona etiam sua natura faceta esset, qua proculdubio ea protulit, vt astantibus risum ex- citaret, quamuis ob id non sint haec impunita re- linquenda omnino, quia vt recte scripsit Gerson. p. 2. tractatu vlt.

Non patitur ludum, fama, fides, oculus. Ideoque eos, qui dicta haec petulantia in Deum & Sanctos proferunt, suspectos fieri.

In viris theologis et religiosis haec acrius sunt coercenda, praesertim, si coram laicis haec dicta & facetias proferant.

Genus quoque facietie spectandum est: nam acer- bius puniendus est qui facetias haereticas profert, quam qui scandalosas, erroneas, aut alterius quali- tatis.

Ad haec illud diligenter premonendum est, quod docuit auctor quidam incertus, non tamen imperi- tus nec contemnendus in tract. de forma proceden- di contra inquisitos de haereticis, in rubrica de haereti- cis. credentibus, & c. nu. 6. in haec verba.

Si vero dicit quis, ex leuitate, vel ex ira, ioco, & iurbatione, & sine deliberatione docuit, vel dixit aliquid contra fide: tunc ipse reus debet pro- bare praedicta, & perfecte: & Inquisitor debet praedicta diligenter inuestigare, & non det esse facilis

An puniendu per episc. vel inquisitor.

Qua poena coercendi q per iocum proferunt haereticalia.

Ex quib. cau. sus minuat: poena.

Non. e. e. c. e. d. d. u. d. i. c. e. n. t. i. b. u. s. s. e. h. a. e. r. e. t. i. c. a. l. i. a. d. i. x. i. s. s. e. s. e. d. p. e. r. i. o. c. u. m.

ad recipiendum talem excusationem; quia quasi omnes moderni haeretici sic se excusant. Inuenta autem veritate, quantum est possibile, si inuenitur quod se non excuset, debet Inquisitor contra eum procedere; si vero inuenitur quod vere se excuset, adhuc dicunt quidam, quod Inquisitor potest eum punire, & debet: quia homo ex leuitate vel loco, vel turbatione verba haeretica non debet proferre contra fidem & bonos mores. habemus ille. Et Dulcinum olim Haresiarcham perfidum hac ratione se excusare voluisse scimus, vt dixi supra parte 2. super q. 14.

Qui verba scripturae facere ad inania, velut Pasquinos, & turpe amoris trahunt, grauius accendendi.
 Postremo, quae de faceretis & faceretis haereticalibus paulo antea diximus, obseruanda quoque putamus aduersus illos, qui verba sacrae scripturae ad iocosa, scurrilia, & inania trahunt, ex his quadoque (vt vulgus loquitur) Pasquillos seu Paschinos, edponentes, quod est ingens & immane scelus, cuius spiritus sancti verba in ludibrium conuertantur, cuius sceleris patatores per Episcopos grauius coerendos iubet concilium Tridentinum sessio 4. in fine. vt si. post haec temeritatem.

His adiungendi amantes, qui passim etiam solae scripturae sacrae verba ad sua trahere desideria vt persuadeant: & ceteri vani homines & impostores qui vt sua facilius persuadeant, contortis scripturae testimonijs nefarie vtuntur: in hos emittit Inquisitores, aut saltem proculdubio Episcopi animaduertere possent.

Seu dixerit recitatie.) Quoniam qui refert aliorum hereses, nisi dolo malo & fraudulenter faciat, puniendus non est: secus tamen dicendum, si recitauit approbando & laudando: quod quandoque fit a perfidis & malis hominibus ex industria, quibus non debet prode se hoc refugium si dicant, se recitauit eas protulisse, argumento l. qui iniurie. ff. de furt. tradit Simacas de cath. instit. tit. 17. n. 18.

An autem per dolum, aut sine dolo recitate sint hereses, circumstantiae rerum, & qualitas personarum recitantium facile commoustrabunt. animaduertant autem iudices fidei, vsitatum esse a tutorum haeticorum imposturam, dicendum (vt se tueatur) se recitando tantum, non approbando, nec predicando hereses protulisse, quibus non est facile credendum: & si hanc excusationem attulerint, eam probare debent, vt paulo antea ostendimus in iocante.

His praeterea quales poena imponi debeat, & de huiusmodi qualitas, & incommoda inde orta, & scandalum excitatum, docebunt.

Postremo obseruandum est, recitari posse quandoque aliorum hereses sine dolo, non tamen sine culpa ac imprudentia nota, vt docuit Eymericus par. 1. q. 10. nu. 5. nam qui disputando coram rudibus, aut concionando coram his, qui nihil contra fidem audierunt, recitant ad inanem quandam ostentationem haeticorum dogmata: quantum sine dolo id faciant, aut sine culpa interdum non faciunt; & propterea ne amplius id fiat, inhibendum est ab Episcopo. saepe enim compertum est, multos lapsos fuisse in eas hereses: quas audierunt recitari; quod ego quandoque contigisse scio.

Seu animo indeliberato. Hoc est, (vt nostri loquuntur) per lubricum linguam, nam qui per faci-

A lem & indeliberatum linguam lapsim inconsiderate heresim proferunt, nec haeretici sunt, nec puniendi videntur: quia lubricum linguam non facile ad rem nam trahendum est. l. famosi. ff. ad legem Juliae de iestia. l. 1. C. si quis imperat. male d. 2. q. 1. ca. quod autem ait, ita Zanchinus tract. de haeret. c. 7. nu. 9. Sed Lopus & Cardinalis in clem. vnica, de iuris vis, non esse inultum relinquendum delictum per lubricum linguam commissum, tradunt. & hoc qui sequuntur extraordinarie puniendos scribunt, sicut per Albericus tract. de agnos. assert. q. 3. nu. 10. Guodiffaluis tract. de haeret. q. 1. nu. 7. & quillacensis tract. de fide cath. c. 19. nu. 3. in fine. Ioannes Bona tract. de haeret. par. 1. nu. 66. & Canpegius apud Zanchinum. c. 7. vers. non ex proposito.

B Erat autem haec poena pecuniaria in pios vsus eroganda, aut alia leuis, consideratis illis circumstantijs, quas cum agerem paulo antea de haeresibus per totum dictis obseruandas.

Illud hoc loco addendum, multum esse poenam inueniendam, aut nullam penitus insigniendam eius qui vim corripit quod per linguam lubricam temere effudit: reprehendenda est autem grauius, & animo mendans, vt precaueat in futurum.

C Haec qua proxime diximus de proferente haeresim animo indeliberato seu per lubricum linguam, loquimur quoque habere poenam in illis qui per iram, seu calorem iracundiae aliquid verbum haeticum proferunt. Zanchinus tract. de haeret. c. 7. nu. 9. Guodiffaluis de haeret. quest. 8. numero 6. & alij, de quorum poena pauca quaedam dixi infra super q. 103. S. Rursus Inquisitores, & faciant quae late tradit Tiraquellus tract. de poenis temperant. aut remittent. causa. 1.

D De eo vero, qui cum esset ebrius, hereses protulisset, quidam, an cessante ebrietate, vt haeticum puniri debeat, cum is videatur in ebrietate proferre, quod antea mente conceperat, ac proinde censetur in priori proposito perdurare: sed benignius & verius est, ebrietatem ab heresi excusare, nec puniendam, qui dum vere ebrius esset, haeticum; nae perinde de eo censendum est, ac de furioso & mentis capto. c. a crapula. de vita & honesta clerici. re spiciendum. S. delinquit. ff. de penis. l. omne delictum. S. per vinum. ff. de re milit. tradit eleganter Zanchinus tract. de haeret. c. 7. nu. 10. vbi valde piuulenter adiungat, ebrios propter praecedentem culpam cessante ebrietate, corrigendos.

E Haec vero de ea ebrietate sunt accipienda, quae otio nimo mente priuauit: nam si modica fuerit, coerendus est qui deliquit, vt optime scripsit Bar. in d. l. respiciendum. S. delinquit. de penis. et Canpegius apud Zanchinum capi. septimo, vers. sic. aliquantulum corrigi.

F De dormientibus, quod interdum contingit haeticalia proferre: idem iudicandum putamus, quod de vere ebrijs paulo antea diximus: horum enim nihil est tunc animi iudicium, cum sensus sine penitus ligati, & dormientes furiosis equiparantur. l. 1. S. adipsi. ff. de acquiren. possessio. & propterea ne puniendi quidem, cle. vnica, de homici. vbi Ludunus, & Cardinalis Florētinus q. 6. traditque eleganter Tiraquellus tract. a. de poenis temperantibus.

Qui per lubricum linguam

ant remitten. causa 5. nu. 2. & seq.

In ceteris vero qui vel propter atate decrepita iam delirant, vel propter atatem prematura et tenerram quid loquantur, non intelligunt, ac denique ob alias quasunque causas ineliberato animo hereticalia proferunt & impia, puniendi non sunt, hos enim omnes consilij, & prudentia inopia, tum in hoc tribunali, tum in ceteris a penis commissorum delictorum tuetur, atq; ex his, nisi fallor, remanet locus his satis apertus, & clarus: est enim insignis, nec fuit illo modo omittendus.

Quibus examinatis si Inquisitor viderit factum esse probatum plene, vel esse maxima indicia, &c. faciat eum capi. *Hic locus, si quisquam alius est, valde insignis, prudentia plenus, & multum Inquisitoribus considerandus, ne temere in tā graui causa ad capturam reorum accedat, hęc vero Emerici doctrina apertis iuribus nititur, quam uis ipse iura non citet.*

Ergo in hoc articulo, de capiēdo reo hęc sunt obseruanda. Primum enim de delicto constare debet, vel indicia aliqua habere oportet per secretam inquisitionem a iudice factam, aut alijs modis: quia nunquam est in criminalib. a captura reorum inchoandum. *l. nullus in carcerem, & l. si ubi Bartolus, Baldus, & Salycetus, C. de exhiben. reis, l. nemo, C. de exacto. tributo. lib. 10. Baldus in l. quod euitandi, nu. 2. C. de cōditi. ob turpem caus. Salycetus in l. absentē, nu. 9. C. de accusatio. copiose & vere suo more Antonius Gomez, tom. 2. varia. resolut. cap. 9. num. 1. Iulius Clarus in pract. crim. §. vlti. q. 24. Joannes Roias tract. de heret. par. 2. asserti. 1. nu. 2. & seq. Albertinus de agnos. assertio. q. 32. nu. 21. & ceteri communiter.*

Rursus, ubi denuntiationes & indicia rite scripta fuerint, reus citari debet verbaliter per nuntium, aut per literas ut se si fiat coram Inquisitoribus; sed si recessus, aut fuga timeatur, tunc ommissa verbali citatione statim est ad citationem realem, hoc est ad personalem capturam deueniendum: ita scribunt omnes præcitati, et probat apertissime textus in d. l. nullus, C. de exhiben. reis, & in l. fina. C. de custo. reorum, & l. ff. eodem tit. Salycetus in l. nullus, & in l. absentē, C. de accusat. Angelus tract. de malef. verbo, iudex commisit. Marsilius in pract. crimin. §. constante, in principio, & alijs, & dixi plenius inf. nu. 131.

Hęc res, ut breui cuncta complectar, in hoc tribumali hoc ordine conficitur: ubi ex testimonijs & delicti qualitate visum fuerit delatos esse huius criminis reos, Fiscalis petit ab Inquisitore, ut rei comprehendantur, is vero protinus habito peritorum consilio, quid factu opus sit, deliberat; & si plusquam semiplenis probationib. reos cōici viderit, eos comprehendendi iuber. *Simancas de catho. insti. tit. 44. nu. 12. id. in enchyridio tit. 25. nu. 1. & 2. Ioannes Roias tract. de heret. par. 2. assertio. 1. nu. 12. et seq. atq; hęc est tutissima procedendi ratio, præscripta etiam Inquisitorib. Hispanie Madriliana quadam instructiōe anno MDLXI. c. 3. in hęc verba a nobis latine facta: Inquisitores visa informatio ne simul si præsens fuerint, deliberent de captura, qua magis iusta videretur, si fieret cum cōsi-*

lio consultorū eius inquisitionis, si commode fieri posset, & videretur Inquisitorib. conueniens & necessarium, & quod decretum fuerit in actis referatur. *hęc ibi.*

Dixi vero, habito consilio peritorum: non quanquam solus Inquisitor decernere possit, ut rei personaliter capiantur, *elem. 2. §. propter quod, de heret. securius tamen est, & tutius, ut rem tātam maturo consilio peritorum aggrediatur, cum enim hoc delictum sit grauissimum, & ex sola captura non modice fama ledatur, non facile decernendum est, ut rei capiantur. Emericus hoc loco valde prudenter hęc intuitus, aut plenam probationem delicti, aut maxima indicia, aut vehementes suspiciones præcedere debere capturam asserit: nam ex leuibus suspicionibus nusquam est ad eam deueniendū, ut monui supra in 2. parte, super c. excommunicamus. §. ceterum, cetera hęc spectantia copiose tradidi infra super q. 59.*

Modus interrogandi reum accusatum.

TALIS de tali loco, delatus prædictus iuratus ad quatuor Dei Euāgelia corporaliter tacta, tam de se, quam de alijs dicere veritatem, & interrogatus unde est, seu unde originem trahit: Respondit, quod de tali loco, talis diocesis.

Item interrogatus, qui sunt eius parentes, & si sunt viuis, vel mortui: Respondit, quod vocatur taliter, & quod sunt viuis in tali loco, vel mortui.

Itē interrogatus ubi fuit nutritus, & ut in pluribus conuersatus: Dixit quod in tali loco, vel tali. Et si videat Inquisitor quod mutauit locū proprium, & cōuersatus fuit in alieno, & præsertim in locis, in quibus consueuerunt hæreses vigere, interrogabit eum sic.

Item interrogatus quare mutauit locum suæ natiuitatis, & se transtulit ad commorandum in tali loco, vel talibus: Dixit quod ex tali causa.

Et secundum responsiones formabuntur articuli quousque ad propositum veniantur.

Itē interrogatus si in dictis locis, vel alibi audiuit loqui de tali materia, exprimendo materiā, de qua est accusatus: ut pote si audiuit loqui de paupertate Christi, vel Apostolorum, seu de visione Beatorum, &c. Et si dicat, quod sic; interrogetur diligenter, quid audiuit loqui de materia antedicta, & scribantur eius responsiones. dixit, & cetera.

Item interrogatus, quid ipse super hoc aliquando est locutus, respondit, & dixit, &c.

Item interrogatus, quid ipse credit super hoc quod, &c. dixit.

Et sic prudēs Inquisitor interrogabit & formabit sibi articulos secundum materiam, de qua est accusatus, & de qua per testes est conuictus, vel suspectus habitus, taliter ut veritas habeatur. *Qua confessione perfecta scribatur paulo post: Acta sunt hęc in tali loco, & cetera.*

Et si videat Inquisitor, quod plene de hæresi est conuictus per testes, vel confessione propria deprehensus, vel negat, sed est cōuictus vel multum suspectus, capi eū faciat, & includi ad custodiā, de capiēdo

ne euadat, in carcere proprio, si habeat; vel in palatio episcopali comuni: vel teneat eum in posse curia secularis, prout sibi & negotio videbitur expedire. Ut communiter tamen tuitius; & melius tenentur in carcere curia Ecclesiastica, qua secularis: Et etiam quia episcopus est ordinarius iudex, sine quo Inquisitor non potest de haeresi diffinituere aliquem condennare, nec quaestionibus exponere, seu tormentis, nec carceri, qui magis ad penam, quam ad custodiam videatur mancipare, ut habetur extra de haere. c. Multorum querela. in clemen. quibus ex causis habet frequenter cum episcopo de captis pro haeresi contractare, & eundem captum interrogare, quando processus est communicatus.

76
Sapienter interrogandus reus.

Cumque accusatus fuerit sic captus, interrogabit eum, & examinabit eum frequenter Inquisitor super his, quae negat, & sunt probata, vel suspiciones vehementes contra eum quoulsq; amplius nolit fateri, fatendo, vel negado, & in causa sit obelusum, continuando confessiones in processu, & actis semper cum notarijs, & praemissis legitimis defensionibus, si petit, finietur negotium per modum infra scriptum.

COMMENT. XVIII.

Num. 74

Quamuis in his quae ad praesens attinet, nihil se res sit nominatim a iure cautum: ea enim iudicum prudentia relinquitur, & plurimum in his etiam consuetudo singularium inquisitionum sibi vendicat: nihilominus tamen, ut facilem in his quoque modum, cum se offert occasio, praescribamus, quo ordine commodissime haec sint gerenda in gratiam lectoris breuiter indicabimus. Ergo ut hunc locum illustremus, omnia supplentes in hac parte, haec possent tutissime obseruari.

In examinandis & interrogandis reus, quis ordo seruandus.

Communioribus interrogationibus absolutis, quarum hic meminit Emericus, mox reus ipse interrogabitur in genere, an sciat quam ob causam sit captus: an aliquos suspectos habeat, a quibus se delatum fuisse reputeat, & quos: ac iuxta eius responsionem formabuntur caeterae interrogationes causae ei competentes; monebitur praeterea, ut clare & aperte veritatem fateatur, recepturus & inuenturus apud Inquisitores omne misericordiae auxilium. haec vero admonitio ter poterit fieri intra primos decem dies a captura: quauis plures dies assignare possint Inquisitores, intra quos haec terna admonitio interpolatim fiat arbitrio Inquisitoris. Potest etiam & sapienter interrogari, ut mox subiungam, interrogabitur etiam de consuetis Christianae religionis orationibus, seu precibus, ac de doctrina Christiana: item vbi, & quando, & quibus sacerdotibus fuerit confessus peccata sua.

Inquisitoris prudentia & modestia in interrogandis reus.

Hoc autem praeterea caueant Inquisitores, ne sint in interrogationibus faciendis nimis molesti, ea percussantes, quae parum ad rem faciunt, & quae reos ad iram possint commouere, dummodo nihil omittat eorum quae ad causam & substantiam delicti attinet.

Quod si delinques libere ea perit confiteri, nullatenus interrumpatur, nisi aliena fuerint a proposito quae dicit, & parum conducant ad causam.

A Hac omnia notarius excipiat, & reus subscribat, si sciat; si minus, signum aliquod aliud apponatur ac iterum in carcerem remittatur.

B Dum haec omnia geruntur cum illis qui examinantur, Inquisitor humaniter eos tractare debet, moneatque se hominem esse, qui & similia committere possit, nisi omnipotentis Dei gratia inueniatur; quae reum iuxta qualitatem & dignitatem suam tractet, ita ut Inquisitor suam semper tueatur auctoritatem.

B Non erit indecorum, nec inutile, ut dum reus examinatur, in humiliori sedili, quam Inquisitor sedeat, ut pacatior & magis quietus sit animus ad tractandam causam suam, & ad respondendum, haec ferme salubriter praescribuntur Madriliana quadam instructione anno Domini MDLXI. c. 13. 14. & 15: & quibus non dissentit Alfonso Castrens lib. 2. ca. 1. de iusta haeresi punicio. & Simancas de cathol. instit. tit. 44. nu. 14. & seq.

C Id vero in primis praecauere debet iudices violatorem religionis, ne ita reos interroget, ut fugere illi potius, ac fungendi modos praescribere, quam reus tatem ab eis indagare videantur.

Ut autem periculum suggestionis euitetur, cum quis de proprio delicto interrogatur, in genere interrogandus est, inde paulatim ad speciem descendendum est, nullam singularem delicti circumstantiam exprimendo, ut scribit Franciscus Casonus tract. de tormentis c. 15. quem ordinem praescribere mihi videtur Iurisconsultus in l. 1. §. in causa tributorum. ff. de quest. in haec verba: Qui quaestionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit, sed generaliter quis id fecerit: alterum enim magis suggerentis quam requirerentis videtur. haec ibi.

Et in haeresi quoque suo tempore ex causa id lucet habet, ut periculum suggestionis vitetur. Sed haereticus de seipso rei interrogandi sunt iuxta qualitatem indiciorum, & saepe ad particularia est descendendum, ut reus vel conuincatur, vel crimen suum detestum agnoscat, vel si quod oblitus est, recordetur: caute tamen hoc est faciendum, ne vel suggestio contingat, vel aliquid periculi testibus vel denunciatoribus ea particularium circumstantiarum commemoratione seu recordatione imminuat.

E Inter caeteros autem suggestionis modos vnus ille habetur valde perniciosus, cum index sua interrogatione, in responsione praeterea vel praenouerit reus subtiliter quasi indicando ei viam euadendi, & subministrando modum, quo se tueatur, quod grauissimum est crimen, praesertim in iudice violatorem religionis, quod si dolo forte commiserit, in eam poenam propterea incidit, quam tradit Concilium Vicensense in Clem. 1. §. Verum quia, de haeret.

a Et interrogatus vnde est, seu vnde originem trahit, &c. Propterea de origine & alijs circumstantijs hoc loco ab Emerico commemoratis, debet fieri diligens interrogatio: quonia, ut optime oratores admonent, suspitionum argumenta non leuissimum ex genere, natione, patria, educatione, disciplina, bonitate, prauitate, tempore praeteritis, societate et amicitia, moribus, & verbis, & alijs huiusmodi, docet Cicero li. 2. Rehor. ad Herennium. Quia

namus lib. 5. c. 10. orato. inslit. & Gaudinus tract. crim. tit. de presumptionibus. & copiose, ac diligenter Franciscus Cafonus tract. 1. de iudicijs ex personis, c. 1. & multis sequentibus: quod in hoc crimine potissimum est obseruandum: nam qui in locis suspectis est educatus, facile creditur habere hæresim infellicus: de cæteris vero circumstantijs idem est iudicium. hæc omnia prudentissime docet hic Emericus quamuis sine arte id facere videatur.

b Et sic prudens Inquisitor interrogabit, & formabit sibi articulos, secundum materiam, de qua est accusatus. Hoc est præcipuum documentum Inquisitoribus obseruandum, dum reos interrogant, ne videlicet eos interrogent extra id, de quo sunt inquisiti vel delati, nisi ipsi rei dum confitentur, dederint occasionem ad alia etiam interroganda: quod frequētissime contingit: tunc enim si ea non sunt propterea incepta, & ad causam conduceant, etiam interroganda sunt, instructione Madriliana anno MDLXI. c. 15. §. y. deueni siempere. in hæc fere verba: Habeant etiam Inquisitores magnam curam, ne interrogent extra indicia, nisi reus per suam confessionem occasionem habuerit. quod etiam optime admonuisse videtur hoc loco Emericus.

c Vel teneat eum in posse curia secularis. Sape contingere potest, vel ob impotentiam Inquisitorum, vel ob multitudinem hereticorum, vel ob alias causas, ut rei capti tuti non sint in carceribus. Inquisitorum, & propterea docet eos quandoque custodiri in carceribus. curie secularis: quod & olim saluberrime cauuit Innocentius iij. rescripto incipiente: Ad extirpanda. in hæc verba: In carceribus, seu Receptor, quilibet, omnes hæreticos & hæreticas qui capti amodo fuerint per viros catholicos ad hoc electos a diocesano, si fuerit præsens, & fratribus supradictis, in aliquo speciali carcere tuto & securo, in quo ipsi soli detineantur seorsum a latronibus & bannitis, donec de ipsis fuerit definitum, sub expensis communis ciuitatis, vel loci sui, facere custodiri. hæc ibi.

Verum cum hoc contingeret fieri, obseruanda sunt huius constitutionis verba iubentia, vt heretici custodiantur a viris electis per Inquisitores & Episcopos: item separentur ab alijs delinquentibus. quod est salubriter cautum, ne vel per malos ministros, aut perfidos socios, quales sunt latrones & banniti, in detrimentum fidei aliquod committatur, instruanturque, de celanda veritate.

d Cumque accusatus fuerit sic captus, interrogabit eum & examinabit frequenter Inquisitor &c. Neque his obstat id quod paulo antea diximus de terna admonitione faciendâ; nam illa interpolata sunt intra decem dies a tempore capturæ, per quas si reus, vel nihil confiteatur, vel non plene confiteatur, tunc promotor Fiscalis accusationem proponit contra reum de illis delictis, quæ per testes probata sunt, omittis nominibus testium, & alijs nonnullis circumstantijs commissorum criminum, vt constat ex forma libelli, quam diximus paulo ante commentario 14. §. sed cum hodie. ac illa quidem tres monitiones necessariae videntur.

Cæterum non modo in principio actuum, sed in tota etiam causa quoties expedire videbitur, multæ

A etiam alia fieri possunt ab Inquisitoribus: tunc aut expedire videtur, cum vel reus obiecta crimina negat, vel partem negat, & partem confitetur, vel noua superveniunt indicia, aut denique ob alias causas, quas nominatim ars completi non potest. cap. ult. 30. q. 5. ibi: Et tādū actio ventiletur, quoultq; ad rei veritatem perueniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermisissum forte remaneat, quod annexi conueniat. hæc ibi. & facit c. iudicet. 3. q. 7. & optima ad hoc glo. in c. pen. verbo, interrogacionibus. extra de iuram. calum.

B Modus continuandi processum per Denuntiationem.

SECUNDVS processus, scilicet ille, qui fit ad denuntiationem alterius, partem non facientis, sed tantum denuntiantis, in quo proceditur ex officio, & non ad instantiam partis, continuatur sic: Nam postquam denuntiatio est facta contra aliquem de hæresi coram Inquisitore, & in scriptis redacta, & in processu inserta pro fundamento processus, secundum modum, de quo dictum est prius; Inquisitor faciet citari testes, quos denuntians intimauit, & præsertim illos, qui magis videntur scire in factis: & continuabitur in processu sic.

Post quæ attendens Inquisitor ipse denuntiata sibi hæreticalia antedicta, fore ex sui natura talia, & tam grauia, quæ non possunt nec debent conuincitibus. oculis tolerari, cū cedant in opprobrium diuinæ maiestatis, & fidei catholicæ detrimentum, descendit ad se informandum, & ad testes examinandum per modum, qui sequitur.

Talis testis citatus, iuratus, interrogatus: &c. vbi supra.

D Modus continuandi processum per Inquisitionem.

TERTIVS processus, scilicet, ille qui non fit ad accusationem, nec ad denuntiationem alterius, sed fama publica referente, vel clamosa insinuatione deferente: & sic non ad instantiam partis, sed ex officio iudicis, continuabitur sic: Nam prædicta insinuatio, vel fama reclamatio deducta ad aures Inquisitoris, & inserta in processu pro sui fundamento, vt dictum est supra, Inquisitor faciet citari aliquos testes, & præsertim personas graues, & bonas, & coram notario & duabus personis religiosis, vel honestis, (vt dictum est) inquirere de fama tantummodo cum illis, an sit veraciter apud bonos & graues ille, de quo agitur, de hæresi infamatus: & continuabitur sic processus.

Post quæ attendens ipse inquisitor, quod iniurias creatoris nimis est impij tolerare, maxime illas, quæ vergunt, vel vergere possunt in graue eiusdem vituperij & offensam, ac sanctæ fidei opprobrii & iacturæ, voluit (vt debuit) plenius se informare an talis de tali hæresi sit apud bonos, & graues veraciter infamatus, & sic processit ad se informandum & testes examinandum per modum, qui sequitur.

D d 4 Forma

77 Tabiæsis in summa verbo, Inquisitor. §. 26.

Continuatio processus.

78 Tabien. verbo, Inquisitor. §. 27.

Continuatio processus.

Forma examinandi testes super fama alicuius infamati de heresi.

TALIS testis citatus, iuratus, & interrogatus si cognoscit talem de tali loco: dixit quod sic.

Item interrogatus de tempore cognitionis: respondit, & dixit, quod cognoscit eum a tanto tempore citra.

Item interrogatus de causa cognitionis: dixit, quod ex tali causa, vel tali causa cognoscit eum.

Item interrogatus si est fama de eo in tali loco, quod ipse dixerit, vel fecerit talia contra fidem; dixit quod sic.

Interrogatus quomodo scit esse famam de eo quod talia fecerit, vel dixerit contra fidem; dixit per talem modum.

Item interrogatus quantum tempus est, quod talis est infamatus de tali heresi in tali loco; dixit, quod tantum.

Item interrogatus si scit ipsum infamatum de illa heresi, vel alia, nisi in loco tali; dixit, &c.

Item interrogatus si scit unde orta sit, & est contra talem illa fama, & si a maleuolis, vel a quibus; dixit, &c. Acta sunt hæc; ut prius.

Et testibus aliquibus examinatis, & fama probata, ipse Inquisitor descendet ad inquirendum super rei veritate, an sit ita, nec ne; & faciet citari testes, & maxime ipsi delato familiares, & bonos, & fidei zelatores, de quibus presumat, quod favore delati non deierabunt; & inquiret cum eis medio iuramento, non de fama, sed de re ipsa presentibus, notarijs, & duabus personis religiosis, vel honestis, & continuabitur sic processus.

Continuatio processus.

Post modum cupiens ipse Inquisitor scire an clamor, qui venit ad eum, opere compleatur: & an fama tam peruersa de tali super heretica prauitate veritas suffragetur: descendit ad vindendum, ac se informandum, & inquirendum, ac testes examinandum per modum, qui sequitur.

Talis de tali loco testis citatus, iuratus, & interrogatus: &c. prout supra, ubi agitur de examinatione testium, quando proceditur per modum accusationis: & examinatis testibus procedetur ad examinandum infamatum per modum predictum, ut prius.

COMMENT. XIX.

Num. 78.

Hic modus fabricandi processum per Inquisitionem laboriosior est illo, qui fit per denuntiationem; idque propter incertitudinem fame, seu infamiae, qua hic modus nititur veluti principio et fundamento: & ob id paulo diligentius nobis hic erunt perscribenda que ad hoc institutum proprie spectant. Praxim erudite tractat hoc loco auctor, reliqua breuiter perstringemus: & quantum ad hæc etiam praxim atinet, videndus est omnino Iulius Clarus in pract. crim. §. si. q. 5. vers. poterit igitur. et q. 6. in principio, ubi erudite tractat hunc procedendi modum. adde Tabiensem in sum. verbo, Inquisitor. §. 27.

Num. 80.

a Et testibus aliquibus examinatis, & fama probata] Quomodo autem fama probetur, per quos testes, & quales, necessario est tradendum: nam hæc

magnum habent momentum in hoc tribunali. de hac re varijs locis differunt Doctores. Innocentius in c. fama in c. qualiter & quando. el. 2. & in ca. cum oporteat. de accusatio. Panormitanus in c. inquisitionis. §. quasi. de accusati. Bartolus in l. de minore. §. plurimum. ff. de q. & copiosius ibidem Hippolytus Marsilius nu. 40. cum multis sequen. & Iulius Clarus in pract. crim. §. si. q. 6. vers. sed quoniam. & vers. sciendum est autem. cum aliquot sequentibus. & Thomas de Piperata in tract. de fama, quem sequitur per omnia Bart. in dicta l. de minore. Simancas de cath. institut. tit. 65. nu. 34. & aliquot sequentibus. & Campegius ad Zachinum c. 11. & passim Criminalista.

Ex his primum colligo, famam per duos testes esse probandam. Bart. in dicto §. plurimum. nu. 19. & glossa communiter recepta in l. 8. §. eiusdem. ff. de testibus. Salicetus in l. ea quidem. nu. 106. vers. ad septimam. C. de accusa. & præcitati. & hanc sententiam dicit communem Albericus in dicta l. ea quidem. nu. 24. C. de accusatio. addit Marsilius in dicto §. plurimum. nu. 93. adeo verum esse, duos testes requiri ad probationem fame, ut si vnus tantum poneret, non modo non faceret plenam, sed nec semiplenam probationem: neque etiam indicium, quia fama est indicium, a crimine remotum: omne autem indicium a crimine remotum debet saltim per duos testes probari, glossa singularis in l. vlt. C. familie eriscundæ. & tradit Marsilius loco præcitato.

Fama vero, vel infamia de aliquo qua ratione probetur, elegant er docet Innocentius in dicto c. qualiter & quando. de accusatio. his verbis; Hic potest colligere qualiter probetur infamia; debet enim dicere testis, eum de quo agitur, de tali crimine diffamatum, & si queratur ab eo, apud quos esse infamatus; debet respondere, apud tales: & nisi eos assignet. non videtur bonam reddere causam dicti sui. præterea quia non potest sciri, an sint graues, vel maleuoli. hæc Innocentius.

Ergo testes debent assignare causam dicti sui sufficientem, alias non probarent. & hanc sententiam communem dicit Corneus lib. 2. conf. 232. & li. 3. cōf. 216. personas vero ideo nominare debent, ut indices intelligat ex qualitate personarum, quæta fides sit fama adhibenda. sufficit autem testibus nominare personas, a quibus dicant se audiuisse Lutherum, verbi gratia, de heresi infamatum. ita practica Papiensis in forma positionum actoris, verbo, item quod de predictis omnibus et singulis. num. 9.

Duo autem testes ut plene probent infamiam, ita ut in hoc crimine heresis diffamato canonica purgatio iudici possit ratione diffamationis integre esse debent, & omni exceptione maiores: atque hoc est tutius & securius, ut dixi supra par. 2. sup. q. 57. atq; hæc sententia tunc maxime procedet, quando infamia duxisset originem vel a maleuolis, vel ab infamibus, & vilibus.

Rursus, si testes super infamia deponentes diuersi essent, aut in nominibus personarum: quia vnus diceret se audiuisse a Titio & Seio, alius a Marco, & Caio: aut in tempore, quia vnus diceret se audiuisse me se Aprilis, alius mense Martij: aut in loco, quia vnus

vnus diceret se audiuisse in platea, alius in palatio, nihilominus famam probant. argumento, l. ob carmen. §. ff. de testib. Bart. in d. l. de minore. §. plurimum. nu. 2. ff. de quest. Innoc. in d. c. qualiter, & quando. verbo, & famam. de accusatio. Practica Papiensis in forma positionum actoris. verbo, item quod de predictis omnibus, & singulis, nu. 9. in fine, quos ceteri communiter sequuntur.

Præterea, quamuis testes non conueniant in causa scientia: quia videlicet vnus dicit: scio quia ab eo audiui, vel a talibus audiui: & alius dicit, scio quoniam ab hoc ortum est scandalum in vicinia, nihilominus tamen, quoniam omnes ista cause in eodem finem diriguntur, verè probant famam, aut infamiam. ita idem Innocentius in cap. qualiter & quando. de accusa. verbo, & famam.

Ad hæc, vt testes probent famam, satis est si dicant se audiuisse a talibus, aut talibus (iuxta ea que in precedentibus diximus) publice dici. Bucerum, verbi gratia, imagines Sanctorum deleuisse, hoc est publica voce dici a populo. ita Baldus in c. litteras. nu. 2. de presump. & in c. præterea. nu. 9. & 10. de testibus. & in l. heredes palam. in princ. ff. de testibus. quem sequitur Marsilius, in d. §. plurimum. num. 42. in fine, quod ita obseruari testatur Julius Clarus in pract. crim. §. fi. q. 6. vers. debent etiam dicere. & Cassadorus decis. 3. nu. 7. de probatio. & Romana curia hanc sententiam vsu forensi custodiri tradit Parisius, lib. 3. cons. 52. in fine. & Hieronymus Mont. tract. de finibus. fol. mibi 50. nu. 4. reiecta opinione Bartoli in dicta l. de minore. §. plurimum. nu. 19. ff. de quest. vbi dixit testes probantes famam, debere dicere se audiuisse a maiori parte populi: aliàs non probarent: quam sententiã communis iudicantium vsus exposuit.

Item testes de fama deponentes, quid fama sit dicere debent, aliàs non probarent: quod qua ratione intelligatur, dixi paulo antea commentario 17. Sicut interrogatus quid est fama.

Jam illud monendi sumus, famam de aliquo in eo loco esse querendam, in quo versatur, aut est aliquando versatus: vt de milite in castris, & bello: de Doctore in scholis, & foro: de Monacho in Monasterio. iuxta tex. in d. l. de minore. §. plurimum. ff. de q. ibi: vel cuius existimationis quique in ciuitate sua est.

Postremo agendum hic mihi erat de effectibus probatae fame: an scilicet faciat plenam probationem, siue semiplenam, aut salutem indicium generet ad torturam, aut sit sufficiens ad inducendam purgationem, sine alijs administrandis, & de multis huc spectantibus, que non sunt huius loci, cum Eymericus de probatione fame disputandi tantum præberit occasionem. De his videndi sunt præcitati, quam obscurissime loquantur, & sæpe pugnantiã tradant, de quo ego plenissime infra super q. 61. ad de Campanum ad Zachinum c. 11.

Quot personæ esse debeant in examinatione testium, & delatorum in causa fidei.

VERVM cum in examinatione testium, & delatorum, & præsertim hæreticorum, sit cū cau-

tela maxima procedendum, vt suspicio de fraude committenda totaliter repellatur, & veritas omnimoda habeatur: personæ quinque in tali examine debent præsentis esse, scilicet, Iudex inquirerens: Testis, vel delatus respondens: Notarius scribens: Et duo religiosi assistentes.

Prima persona est iudex, scilicet Inquisitor, seu eius commissarius, cuius est testes, & delatos examinare, articulos formando, & illis verbo, vel scripto offerendo, & super illis interrogando. Inquisitor namque debet esse multum prudens, circumspèctus, & valde cautus in examinando testes, & delatos, & præsertim delatos de moderis erroribus, scilicet Valdensem, & Begardorum, qui pro posse celant veritatem: quare cum magna cautela, & prudentia est ab eis veritas eruenda, propter quod in informatione articulorū debet Inquisitor esse multum circumspèctus.

Secūda persona est testis, seu delatus, qui examinatur. Quilibet horū debet prius iurare de dicenda veritate, aliàs depositio careret omnimoda firmitate, & post iuramentum non violare, sed dicere meram veritatem, nec odio, nec rancore addere, nec fauore diminuerè, sed semper ad formam articulorum respondere: & ad mentem iudicis plusquam ad aliud intendere; & nõ tergiversari, nec æquiuocare, sed clarè ad mentem iudicis, seu interrogantis articulis respondere: & an testis, seu delatus ita respōdeat nec ne; debet circumspèctus Inquisitor multum attendere; & si videat quod respondeat caute, & vulpinè, debet cautelas detegere, & arctare ad clarius, & ad propositum respondere.

Tertia persona est scriptor, qui interrogatio nes Inquisitoris, & responiones delati, seu testis scribat: & in actis, seu in processu inserat; & hic debet esse publica persona, vt pote, quod sit notarius habens auctoritatem, siue laicus, siue clericus, siue religiosus. Vnde non solum laicus, & secularis clericus, immo etiam religiosus, qui habebat auctoritatem antequam intraret religionem, posito etiam quod sit presbyter, potest esse notarius in fidei causa, vt patet in capit. Vt officium. de heret. lib. sexto, & tunc agit auctoritate Apostolica. In casu autem, in quo Inquisitor non possit habere commodè publicam personam, seu notarium, pro illo actu, potest sibi eligere duos viros idoneos saculares, vel ecclesiasticos, qui ambo pariter habeant vim & auctoritatem vnus personæ publicæ, seu notarij, qui depositiones testium seu delatorum insimul qui liber in suo folio fideliter conscribant, & isti duo agunt auctoritate Apostolica in scribendo. hæc patent in allegato capit. Vt officium. de heret. lib. 6.

Quarta persona, & quinta sunt duo ipsi Inquisitori assistentes, & totius examinis testes: & ibi debet esse duæ discretæ personæ, & religiosæ, vel aliàs honestæ: vt duo discreti, & honesti clerici, vel laici, vt notat Archid. alleg. c. Vt officium. in quarum præsentia per publicam personam prædictam, vel per duos viros idoneos depositiones testium, & delatorum fideliter conscribantur: quæ duæ

Relat. supra pag. 107.

84

duar discretar, & religioſa; vel honeſta perſone aſſiſta. ut ipſi Inquiſitori; & adſint toti examini reus, vel delati a principio ſuar depositionis vsque ad finem, ſi Inquiſitor poteſt commodè pro toto illo tempore ſecum habere: quod difficulter poteſt facere. Vbi autem Inquiſitor nō poſſit commodè iſtas duas perſonas in toto examine teſtis, vel delati habere, ſaltem habeat in fine depositionis; & tunc legatur deſcriptio per notariū ipſi deponenti teſti, vel delato, in præſentia Inquiſitoris, & prædictarum duarum perſonarum discretarum, & interrogetur ſi ſtat & perfeuerat in deſcriptione illa; & eo ſtante, & perfeuerante, ſcribat in actis quomodo in præſentia taliū fuit ſibi deſcriptio lecta, & ſtetit, & perfeuerauit; & puto ſufficiere, & non deuiare a mente ſtatuti prædicti. Vt quæſitum, de heret. lib. 6.

¶ Al. ita puro ſufficiet, & ſatisfaciet ſtatuto prædicto.

COMMENT. XX.

Num. 81.

Quoniam qua multorum teſtimonijs comprobantur, certiora creduntur, & qua multorum ſenſibus inſinuata, procul à mendacio abeſſe putantur: ideo oportuit (vt docet Eymericus) in cauſa fidei, dum reorum negotia tractantur, multas interuenire perſonas.

Quales Inquiſitorū partes in examinandi teſtib. & delatis.

Inquiſitor debet eſſe multum prudens, circūſpectus, & valde cautus in examinando teſtes & delatos. Primum in examinandis teſtibus ideo prudentiſſimum, & diligentiſſimum eſſe oportet Inquiſitorem; quia cum teſtium nomina reis non publicentur, nec reorum patroni poſſint eos examinare, ac ob id deſenſionis ordo quaſi truncatus eſſe videatur, nē iniuſtè rei condemnentur, debet omnino Inquiſitor patronorum perſonam induere, & cauta ſollicitudine quaerere veritatem; ne innocens condemnetur: ac proinde in teſtibus perſonarum qualitate, & fide, moribus, & ſtudia rimari debet, & conſiderare quo animo, qua fide, an zelo iuſtitie, an potius inuidiæ, aut inimicitie ſtimulis agitati ad teſtificandum acceſſerint. Aurea ſunt, qua huic cauſe accommodari poſſunt Euaristi Pōticiſ verba, in c. ſi qui ſunt. 2. q. 7. omnino a iudicib. fidei memoria retinenda. ait enim; Diligenter perſcrutandū eſſe, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conſcientia, quoue merito ſi pro Deo, aut p vana gloria, aut inimicitia vel odio, aut cupiditate iſta præſumpſerint. hec ibi. Idem cautum eſt Hiſpalenſi quadam prima inſt. r. Etione anni MCCCC. LXXXIV. cap. 14.

Iam in reis examinandis, & interrogandis propterea valde etiam ſollicitus, & diligēs eſſe debet, quoniam hereticorum potiſſima cura eſt, occultare hereses: fingere ſanctitatem, ſi cetas quandoque emittente lacrymas, quibus vel ſauiliſſimum iudicē poſſint interdum perſuadere. ceterum nō propterea ſuccumbere debet Inquiſitor, ſed ſemper ſuſpicari debet ſe poſſe deludi, & ficta eſſe que a reis proferuntur dū negant, præſertim cum indicia, vel teſtes ſint in contrarium. hec autem tunc maxime præcauere debet, cum rei iterum capti in cauſa fidei ſerint, vel inquiſiti, que omnia diligentiffimè tradit Eymericus paulo poſt m. 85. & ſeq.

Quilibet horū debet prius iurare de dicenda veritate. Ideo prius de veritate dicenda iuratum eſt: quoniam teſti non iurato nulla fides habenda eſt, etiam ſi grauiffimus, & probatiſſimus foret. c. hortamur. 3. q. 9. ca. nuper. & ca. fraternitatis. vbi gl. in verbis, iuramentis, extra de teſtibus. l. in iſta randi. C. de teſtibus.

Quod vero hic docet Eymericus de hoc iuramento præſtando, iam olim in hac cauſa præcipit concilium Bitterrenſe, c. 4. in hac verba; Ab illis qui ſignati coram vobis infra tempus cōparuerint aſſignati, recipiatis iuramenta, de mera, & plena ſuper facto labis hereticæ, tam de ſe quam de alijs viuus, & mortuus dicenda, quam nouerint, veritate. hec ibi. Idem cauit Martinus V. in bulla incipiente: inter cunctas. in Concilio Conſtantienciſi ſeſſio. 45. quam reuulimus in bullario literarum. A poſtolicarum in fine huius operis.

Huius autem iuramenti formula vulgo talis eſſe ſolet: Iuro per Deum, & Crucem, & ſacroſancta quattuor Euangelia manibus proprijs tacta, me dicentur veritatem; quod ſi fecero, Deus me adiuuet; ſin autem contra, Deus me condemnet. facit e. de parentela. 1. & 2. 3. 5. q. 6.

Et ad mentem iudicis plus quam ad aliud intendere. Et ratio eſt, quoniam in iuramento præſtatur ei cui legitime ſubiecti ſumus, hec regula eſt penitus obſeruanda, qui iurat, iuxta mentem iudicis cui iurat, non ſecundum propoſitum aliud iurare debet, aliaſ dolofum emitteret iuramentum, & grauiter peccaret. Beatus Thomas 2. 2. q. 89. art. 7. in reſpon. ad 4. argumentū, & ibi Caietanus, copioſè Sotus, li. 8. de iuſt. & iure. q. 1. art. 7. & ceteri cōmuniter Theologi. hinc illud Iſidorus, lib. 2. de ſummo bono, cap. 3. 1. Quacunquē aite verborum quis iuret. Deus tamen qui conſcientie teſtis eſt, ita accipit, ſicut cui iuratur, intelligit. hac ille.

Idem iudicium habendum eſt de equiuoco iuramento, quod ſit vel ſimulatis verbis, vel artiſicioſè prolatis, ita ut duplicem ſenſum recipere poſſint, nō ſi iuramentum iure etiam, & legitime petatur, nō licet tali amphibologia uti ob inuſitatum, que ſit ei, qui habet ius exigendi tale iuramentum. ita ſolus in d. art. 7. in ſi. & ceteri cōmuniter.

His autem fraudibus vri in iuramento in cauſa fidei præſtato, tanto iniquius eſt, & turpius quanto res eſt granior, & cauſa fidei ceteris præſtatior. olim hunc dolum conſueuiſſe exercere Pſeudo apoſtolos, cum ab Inquiſitoribus interrogarentur, docuit Eymericus par. 2. q. 12. & dixi ibidem. ſ. vigeſimus error eſt.

Tertia perſona eſt ſcriptor, qui interrogaciones Inquiſitoris, & reſponſiones delatiſcu teſtis ſcribat, &c. Olim ob Inquiſitorum inopiam, qui notarium certum, & huic officio deſtinatum adhibere nō poterant, multis modis prouiderunt Romani Pontifices, ut nō deeſſent, qui inſcriptionis acta cōſcriberent; interdū diſpenſantes cum clericis, & religioſis, qui prius notarii fuerant, vt officij tabellionis in cauſa fidei poſſent exercere; interdū concedentes, vt dua idonea perſonaſ geſta conſcriberent, quibus plena fides adhiberetur, vt eleganter docet hic Eymericus, qui ex Bitterrenſi Concilio ſimpiſſe mibi

in hanc doctrinam videtur, in quo c. 4. (ubi totius ordo in hac re eleganter describitur) ita scriptum extat: Ab illis, qui siccitati coram vobis infra tempus comparuerint assignatum, recipiatis iuramentum de mera & plena super factis labis haereticis, tam de se quam de alijs vivis & mortuis dicenda, quam noverint, veritate: ac postmodum per vos vel per scriptores diligenter interrogantes eosdem de singulis, de quibus requirendi videbuntur, faciatis confessiones ac depositiones ipsorum fideliter scribitis, & in actis inquisitionis reponi: aut per publicam, si potestis habere personam, aut per aliam idoneam & iuratam, cui & alius vir idoneus iuratus similiter adiungatur: ut sic scripta huiusmodi, ut per manus publicam, vel per deos (ut teigimus) viros idoneos, in actis reposita & conscripta, ac ei qui confitetur & deponit coram Inquisitore & notario, vel dictis duobus viris idoneis recitata, robor obtineant firmitatis. haetenus ibi.

His omnibus privilegijs vocandi aut notarios, aut religiosos, qui notarii fuerat, aut duos viros idoneos ad acta inquisitionis conscribenda, tandem accessit & illud, quod anno Domini MDLXI. Inquisitoribus tribuit Pius Papa iij. ut possint, ubi oc casu postulaverit, notarios sibi creare, rescripto quodam incipiente: Pastoralis officij curas, impresso inter litteras Apostolicas in fine huius operis, de quo dicam amplius infra super q. 18. & 19.

Ideo vero tan diligens observatio in hac testium & reorum depositione recipienda exigitur, ut qua sunt tot inspecta oculis, & tot sensibus infirmata, falsi prorsus suspicionem excludant, ut colligitur ex his quae notat Ancharanus & Geminianus in ea. ut officium. §. verum, & in ea. ut de haeret. lib. 6. & Simancas de catho. inf. tit. 64. nu. 9. & Campegius apud Zanchinum c. 9. vers. si queris.

Tam ex his Emerici verbis: Et responsiones delati seu testis scribat: inunctis his, quibus initio huius disputationis, de quinque personis examini adhibendis, orsus est, colliges eum sentire totidem personas, nup̄e quinq; esse adhibendas in examinatione inquisiti, quot postulatur in examinatione testium per dictum c. ut officium, de here. lib. 6. quavis enim ille textus de personis adhibendis in testium examinatione loquatur, eadem tamē causa, nempe, negotij gravitas, & falsi excludendi suspicio: in examinandis delatis seu inquisitis reperitur: erit ergo ius idem statuendum l. illud, cum similibus, ff. ad l. Aquiliam, quod ipsam videtur apertius tradere eidem Emericus in hac 3. par. q. 63. cui ad huc pilulari Capēgius apud Zanchinum c. 9. vers. si queris.

Quod tunc omnino observandum ab Inquisitoribus crederem, cum cauillosos, tergiversatores, astutos, callidos, impios, impenitentes, & graviter facinorosos reos examinant; in alijs vero hac tanta solemnitas remitti potest, quod & vsus multorum inquisitionum observat, tutius tamen est, si haec personae religiosa commode haberi possint, eas semper examini adhibere, ob causam proximae allatam, & alia pericula, quae ab inquisitis haereticis obijci possent.

Qui amb. pariter habeant vim vnius perlonae publicae seu notarij. Et ita videtur sentire gl.

A in c. quoniam contra verbo, duos viros, de probat. & Repertorium Inquisitorum verbo, notarius, §. nota circa notarios, & Locatus in iudiciali verbo, notarius, nu. 4. ac de his duabus personis loco vnius notarij adhibendis multa Angelus in lege, gesta, c. de re iud. & Franciscus Cuvius iunior tract. de feudo. par. 7. q. 4.

Sed diligenter considerandum est, quod dicit Decius in dicto c. quoniam contra, nu. 35. & seq. de probatio. videlicet, quod cum duo hi viri idonei admittantur in subsidium, quoties publica persona commode haberi non potest, non videtur proprie notario posse equiparari; quod etiam ibidem docet Aretinus. Ceterum quanquam haec disputatio fructu non careat, omittenda nunc est, & quid in hac causa observari debeat, cum vsus exegerit, breuiter dicamus.

Primum ergo acta iudicij per publicam personam, hoc est, per notarium sunt scribenda, sine is sit laicus, sine religiosus cuiusvis ordinis, qui dum esset in seculo hoc exercuit officium, quod si hos Inquisitor habere non poterit, in subsidium duas personas idoneas, id est, peritas & officio congruentes, & honestas et bonae famae adhibere debet: ita Hostiensis, & Ioannes Andr. in d. c. quoniam contra, de probatio.

Rursus id est observandum, hos viros idoneos ad hanc provinciam suscipiendam per Inquisitores compelli posse: ita Baldus in rubr. C. de fide instrument. facit quod notat Cynus in l. inuitus, C. de procurat. tradit nominatim Decius in dicto c. quoniam contra, de probat. nu. 36.

Postremo antequam hi duo viri idonei quicquam conscribant, iurare debent coram Inquisitore se fideliter & sine fraude cum ea excepturos, & gesturos, quae negotij qualitas postulat, & necessitas: ita Panor. & Bald. in d. c. quoniam contra, quos refert ibidem Decius nu. 199. & facit text. in l. Domitius Labeo, ff. de testib. & in c. peruenit. 1. de testib. cogend. & in hac causa de qua agimus hos viros iurare debere apertissime probat Concilium Biterrense relatum initio huius commentarij.

Iurabunt vero in casu nostro praecipue se non reuelaturos depositiones testium vel reorum, nec de ea re verbis aut signis quicquam indicaturos.

Sed quid si non iurent, ut si, verbi gratia, per imprudenciam, aut oblivionem omissum fuit iuramentum, erunt ne valida acta per ipsos conscripta? Respondeo, adhuc instrumenta & gesta, seu excepta per ipsos probare, & robor firmitatis habere. Primum, quoniam satis esse videtur publica iudicis auctoritate fuisse deputatos; tum etiam, quia numerus videtur caetera quae in notario exiguntur supplere, cum duo sint. Postremo, quoniam textus in d. cap. quoniam contra, de probat. & in ea. ut officium, de haeret. lib. 6. indistincte dicunt adhibendos esse, nulla facta iuramenti mentione: erunt itaq; intelligendi indistincte l. 3. de offic. praesid. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. praestan. tenet Decius in d. c. quoniam contra, de probat. nu. 199.

Neq; his videtur obstare Concilium Biterrense paulo antea relatum, quod utramque personam iuramentum postulat: quoniam id re vera tutius est, & securius, at non simpliciter necessarium, & Concilium id exigit quod fieri debet, sed non infringit factum contrarium,

In actu inquisitionis scribendis qd ordo servandus.

Iuramentum ab scribentibus quale exhibendum.

Et quid si iuramentum omittatur.

irarium, si solemnitas iuramenti omittatur: & hoc credo verius favore fidei, ne ex defectu iuramenti acta corrumpere dicamus.

An uterque eorum qui adhibentur ad acta inquisitionis scribere debeant.

f Qui depositiones testium seu delatorum simul quilibet in suo folio similiter conscribat. Quod vero ambo simul excipere debeant depositiones testium & delatorum, velle etiam videtur Concilium Biterrense paulo ante relatam, & ita quoque precipit observare Goffredus, sicut dicitur de pluribus arbitris constitutis, quod aut omnes pronuntiant, aut nullus. l. item si unus, §. item si plures, ff. de recep. arbit. & c. 2. de arbitris li. 6. ideo vero simul scribere debent, ut maior sit consensus, & falsi suspicio excludatur, cum utriusque scriptura eadem contineant, & per omnia conveniant: atque hoc est tutius & securius, & observandum praesertim in causis maioris ponderis, veluti in processibus relapsorum, & impunitentium.

Subscriptio quid operetur.

Ceterum si vnus tantum scriberet, & alius posita (dummodo praesens examini adesset) se subscriberet, sane sufficeret, cum subscriptione testificetur perinde coram eo fuisse actum sicut scriptum est: ita Panormitanus post veteres interpretes in d. c. quoniam contra, de probatio. quos sequitur ibidem Decius nu. 200. quod etiam ipsum in pluribus notariis deputatis ad vnum actum ex forma legis vel statuti observandum monent Innocentius, Abbas, & Decius in d. c. quoniam contra, & Bald. in L. iuris iurandi, in si. vers. quero vni testi. C. de testib. & horum ratio est, quoniam idem operatur subscriptio alienius, quod operatur scriptura eius manu in totum scripta. Innocentius & Abbas in d. c. quoniam contra. Bar. in l. emptor. §. Lucius, ff. de pactis, & Alexander cons. 147. nu. 4. lib. 2. & tenet Decius in d. c. quoniam contra, nu. 202.

An generalis subscriptio sufficiat.

Quae sententia vera est, quamvis non sit adhibita specialis subscriptio, sed solum generalis. Bald. in authen. si quis in aliquo documento, C. de ededo. Ancharanus cons. 242. incipien. Prius de viribus probationis. Alex. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, ff. de verbor. obl. & ibidem Angelus, Ioannes Imola, & Paulus Castrensis: idem Alex. in l. quae doris, ff. soluto matri. & in cons. 147. incipiente: Ponderatis. lib. 2. & hanc opinionem asseruit mihi quandoque Bononia summo iure dicens veriore esse Ludouicus Segnius praceptor, legum interpres publicus, & in reddendis responsis verax, nec vulgaris eruditionis.

Et hanc sententiam, quod scilicet, tantum valeat subscriptio generalis quantum specialis, dicit communem Decius in d. c. quoniam contra, num. 203. verum tamen securius est specialem facere subscriptionem, praesertim in causis arduis, haec vero nullo modo sunt negligenda, cum eorum usus frequens accidere possit.

g Et puto sufficere, & non deuiare a mente statuti praedicti. Hic locus varie legebatur in tribus exemplaribus Barcinonensi, Bononiensi & Sabellano; nam codex Cardinalis de Gambara cum Bononiensi conuenit, ex quibus duobus rescripta est (nisi fallor) vera lectio, & consulto recessimus a Barcinonensi impresso.

A Observanda ab Inquisitoribus in examinatione haereticorum.

Quia vero in examinatione fienda non solum est necessarium, ut suspicio de fraude committenda totaliter repellatur, quod fit propter praesentiam personarum plurium praedictarum: verum etiam est necessarium, ut veritas ab haereticis, & delatis clare, nude, & omnimode habeatur, quod fit cum modis circumspiciendis, & cautelosis in examinatione haereticorum, & delatorum ab Inquisitoribus observatur: Eapropter circa modum haereticos, & delatos examinandi, sunt tria vtiliter aduertenda. Primum est: Inquisitor quomodo, & qualiter, & de quibus haereticos interrogabit. Secundum est: quae & qualia in responsionibus haereticorum delatorum Inquisitor attendet, & considerabit. Tertium est: quomodo & qualiter responsionibus vulpulis, & cautelosis haereticorum obuiabit.

Primum dico aduertendum, quomodo, & qualiter, ac de quibus Inquisitor haereticos seu de haeresi delatos examinabit, inquirere & interrogabit. Vbi considerandum est, quod sicut non omnium morborum est eadem medicina, sed potius diuersorum & singulorum diuersae sunt & singulae medicinae: si nec ad omnes haereticos seu de haeresi delatos, idem modus in interrogandi, inquirendi, & examinandi, quo ad articulos, est seruandus: sed secundum varietatem ac diuersitatem sectarum, haeresium, ac personarum, & errorum, varius, & diuersus modus interrogandi, inquirendi & examinandi prudentius est tenendus. Ideo ipse Inquisitor ut prudens medicus animarum, debet diligenter considerare circa personas, quas, vel de quibus inquirat, ipsarum qualitatem, conditionem locum, statum, morbumque, quo laborant: non omnes de eodem, & de eodem ordine interrogando, nec eodem articulos inculcando; sed sic freno discretionis astutias haereticorum circumducatur, easque aperiat detegendo, ut fauente gratia IESU CHRISTI de sententia abyssique haereticum, & errorum obscuritate eius manu educatur coluber tortuosus: non enim potest super istis vnus & infallibilis depingi inquirendi regula, siue modus: ne si fieret, cum illum modum sic assuetum, ac regulam generalem, tenebrarum filij prauidissent, ipsum tanquam sui laqueum facilius euitarent, seu etiam praecaverent. Curet ergo prudens & industrius Inquisitor occasione & modo accipere inquirendi haereticos & delatos, siue ex accusantium vel denuntiantium dictis, siue ex testium responsis, siue ex his, quae experientia docuit; seu ex his, quae proprii ingenij acumen aperit, semper considerando attentius & diligenter ex denuntiationibus, & accusationibus, deferentiis, ac attestacionibus, testium, ipsi delati haeretici cuius sectae videantur esse, nouae, vel antiquae: Verpote, si videntur esse de secta Pseudoapostolorum, vel Manicheorum, vel Valdensium; vel Begardorum, & sic de alijs: seu si conuersi de perfidia Iudeorum, vel Sarracenorum, vel demonum

introcatorum, & legere diligenter in preceden-
tibus in hac parte secunda, ubi agitur de erroribus, & haereticis praedictorum, errores & hereses illius sectae, de qua examinandus delatus videbitur, & super illis formare articulos, de quibus est diligentius examinandus.

87 SECVNDVM in examine aduertendum est: quae & qualia in responsionibus haereticorum de latorum Inquisitor attendet sollicitè, & considerabit. Vbi considerandum est, quod haeretici sunt in duplici genere.

Quidam enim manifeste tales sunt, & manifestè in erroribus suis siue coram praelatis siue Inquisitoribus persistunt, eos palam & publicè defendendo: sicut fuerunt Arriani, Sabelliani, Manichei, & quamplures alij, qui de haereticis suis publicè disputabant, & rationibus, & auctoritatibus ad falsum eorum intellectum tractis, & extortis expositionibus notoriè defendebant. Et tales per viros literatos facilliter de crimine haereticis conuincuntur, quia eo quod errores suos coram praelatis, & inquisitoribus, pertinaciter defendunt, haeretici conuincuntur, iuxta e. Super quibusdam de verbo. signifi. & tales examinare non est difficile, sed a suo errore reuocandi sunt: quod faciendum est per viros literatos eorum rationes soluendo, & auctoritates, quas pro se falso allegant declarando, & alias contra eos inducendo.

Quidam autem alij haeretici sunt, qui errores suos pandere nolunt, sed potius abscondunt, & palliant cauteiosis responsionibus, & cauillosis, prout possunt, ut sunt Valdenses, & nonnulli Bergardi, & quidam alij. Et tales est valde difficile examinare, & eorum errores detegere: propter quod in examinatione talium oportet multum prudenter ac sagaciter agere, & ad eorum cauteiosas responsiones, & cauillosas attendere, & istorum veritatis vulpinas, & extortas leuonitones considerare: quia totum eorum studium est, ut euadant, & non deprehendantur, nec conuincantur.

COMMENT. XXI.

Tota haec disputatio, quam nunc orditur Emericus, prudens est potius quam artis, est utilis & necessaria, & valde negotio de quo agitur, accommodata; mirabilis vero in primis auctoris industria, quod tam diligenter cuncta praescribat, quae ad praxim pertinent. Vniuersa vero haec praecipua duo potissimum requirunt, ut commodè ab Inquisitore exerceantur. Primum est prudentia, quae in iudice violatè religionis debet esse maxima, ut alibi ad monimus. Alterum est peritia, & notitia non mediocris dogmatum, sectarum, errorum, vitæ, & morum ipsorum haereticorum, tam veterum quam recentiorum: sine his enim ferme impossibile est Inquisitorè veli suo munere fungi posse; nam cum Inquisitor sit fidei custos, & defensor, ut Inquisitionis de haeret. lib. 6. docet optimè Albertinus in repetitio nes. rub. de haeret. lib. 6. q. 5. nu. 3. non potest commo- dè eam defendere, nisi contraria noscat, quibus ipsa

A fides, fideique dogmata violenter, ut tradit etià Emericus paulo post cum agit de signis, quibus variarum sectarum haeretici cognoscuntur.

a Sic nec ad omnes haereticos, &c. idem modus interrogandi, &c. est seruandus. sed secundum varietatem sectarum, varius modus est tenendus.] Ex tota hac disputationis serie, haec regula colligitur: Inquisitores multis prudentibusq; interrogatio- nibus uti debent, iuxta varietatem sectarum, dogmatum, ac etiam qualitatem personarum, quas interrogant, ita ut omnibus modis veritatem detege- re, & inuenire studeant: huc referri possunt quamuis in alio foro dicta, quae scribit beatus Augustinus in libro de vera, & falsa poenitentia, cap. 20. & refertur in capit. primo, §. iudiciaria, de poeniten. di- stin. 6. in haec verba: Diligens igitur Inquisitor, & subtilis inuestigator sapienter & quasi astute interroget a peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. cognito itaque crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locum, & tempus, &c. haftenus Augustinus. Eodem spectat illud non minus elegantè, quae pruden- ter dictum.

Sed quoniam variant animi, variabimus artes, Mille mali species, mille salutis erunt.

b Vt pote si videntur esse de secta Pseudoapostolorum, &c.] Tametsi praecipua sequentia, quae ab Emerico praescribuntur ad detegendos haereticorum errores, maiori ex parte in desuetudinem abierint; erant enim accommodata ad examinandos haereticos superiorum saeculorum: nihilominus tamen ad alios haereticos examinandos, & conuincendos facillè a prudentibus Inquisitoribus, possunt reuocari, ut nostro saeculo ad Lutheranos, Calvinistas, & ceteros cuiuslibet sectae, quorum errores, ritus, & loquendi modos, ac phrasim genuinam debent diligenter fidei iudices intelligere: & sicut circa Emerici tempora errores de Christi, & Apostolorum paupertate, ac uisione Beatorum, & alij plures frequenter circu- ferebantur, ita nunc sepulchris & extinctis illis, Romani Pontificis diuina potestas, Sanctorum merita, indulgentiarum thesauri, sacramentorum uirtus bonorum operum merita, sacrarum religionum insti- tuta, & alia eius generis sexcetera passim negantur, quibus detegendis, & inuestigandis, haec eadè pau- cis commutatis, praecipua deseruiunt.

c Quidam namque manifeste tales sunt, &c.] Num. 87 In codice illo membranaceo Bibliothecae Vaticanae, in quo extat fragmentum summe fratris Iuoneti, legi- tur etià hoc documentum de conuincendis facillius tam haereticis literatis, & manifestis, quam occul- tis, & palliatis: additque ibidem Iuonetus in titu- lo: De modo examinandi haereticos, unde totus hic locus mihi uidetur desumptus, uidiſſe se uilem quã- dam feminam fornicariam insignibus uiris litera- tis multis diebus illuisse per palliatas, fictas, & cauillosas responsiones, quae cum iam foret liberan- da, inuenta fuit recondidisse in arcula ossa cuiusdam haeretici nuper combusti, quae illa uelut Martyrum reliquias uenerabatur, ergo diligenter sunt haec ani- maduertenda, ne nocentes iniuste liberati diutius in erroribus perseuerent, & facultatem habeant alios corrupendi.

Num. 86.

Diligentia In- quisitorum in interrogandis reos.

Quo Emerici praecipua ad usum in reuocanda.

Num. 87

Ex haeretico qui facillius & qui difficiliter conuincantur.

De

De modis decem hereticorum, quibus errores suos obtegere student.

MODI autem hereticorum euadendi, & sophisticandi verba, sunt decem.

88 Modus primus per equiuocationem.

Primus est per verborum equiuocationem: ut si interrogentur de corpore Christi vero, respondent de corpore Christi mystico. Vnde si dicatur eis: credis tu quod hoc sit corpus Christi? respondet, credo, quod hoc est corpus Christi, intelligendo de lapide, quem videbit tibi, vel de suo corpore proprio, quod est corpus Christi, intelligendo, quod omnia corpora mundi, sunt Christi, quia Dei, qui est Christus. Vel si interrogatur: credis tu baptismum esse sacramentum necessarium ad salutem? respondet, credo: intelligendo quod ipse habet credentiam, sed non intelligit quod talem, sed suam: & non de isto, de quo interrogatur, sed de alijs. Vel si interrogatur: credis tu, quod Christus fuerit natus de virgine? respondet, firmiter: intelligendo, quod firmitatem habet in sua mala perfidia. Vel si interrogatur: credis in vnicam sanctam Ecclesiam catholicam? respondet, credo in vnam sanctam ecclesiam, intelligendo de tua, & suorum complicitium congregatione, quam vocat ecclesiam, & non de ecclesia nostra: semper conuertendo intentionem suam ad illam partem equiuocationis, quam gerit in mente: & sic de alijs equiuocationibus.

89 Secundus modus euadendi, & sophisticandi est per conditionis adiectionem: ut si interrogatur: credis tu matrimonium esse secundum sacramentum? respondet, si Deo placet, ego bene credo: intelligendo quod Deo non placet, quod ipse hoc credat. Vel si interrogatur: credis tu carnis resurrectionem? respondet, ita ego, si Deus vult: intelligendo, quod hoc Deus non vult, quod ipse hoc credat: & sic de alijs conditionum adiectionibus.

90 Tertius modus euadendi, & sophisticandi est per questionis seu interrogationis retorsionem: ut si interrogatur: credis tu in Spiritum sanctum a Patre, & Filio procedentem? respondet, & quo modo vos creditis? cum dicitur sibi: nos credimus, quod Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio: respondet, ego ita credo: intelligendo, ego ita credo, quod vos sic creditis: sed ego non sic. Vel si interrogatur: credis tu quod iura sit peccatum? respondet, & quid dicitis vos credendum super hoc? & cum dicitur sibi: nos dicimus, quod quilibet catholicus debet credere vsuram esse peccatum: respondet, & ego sic credo: intelligendo, sic ego credo, quod vos dicitis: & sic de alijs questionum retorsionibus.

† al. credis.

91 Quartus modus per fictam admirationem.

Quartus modus euadendi, & sophisticandi est per verborum fictam admirationem: ut si interrogatur: credis tu Deum omnium esse creatorem? respondet cum admiratione, quasi turbatus, quid ergo aliud crederem, nonne ita debeo credere: intelligendo, quod non debet ita credere. Vel si interrogatur: credis tu Dei filium esse incarnatum

in vtero virginali? respondet cum admiratione: Deus meus, quare interrogatis me de istis, creditis, quod sum Iudaeus? Christianus sum. Scitote, quod credo omnia, quae bonus Christianus debet credere: intelligendo, quod bonus Christianus non debet ita credere: & sic de alijs verborum admirationibus.

92 Quintus modus euadendi, & sophisticandi est per verborum tergiversationem: ut si interrogatur: credis tu quod iurare de veritate dicenda in iudicio sit peccatum? respondet tergiversando: credo quod, qui dicit verum, non peccat: non respondet de iuramento, de quo quaritur, sed de dicendo verum, de quo non quaritur. Vel si interrogatur: credis tu, quod omne iuramentum sit peccatum? respondet, magnum peccatum est iurare in vanum. Vel si interrogatur: credis tu quod Christus post mortem descendit ad inferos? respondet, magna fuit iniquitas Iudaeorum quam habuerunt ad Christum: & sic de alijs verborum tergiversationibus.

93 Sextus modus euadendi, & sophisticandi est per verborum manifestam translationem: ut si interrogatur: credis tu quod Christus post mortem descendit ad inferos? respondet, domine Inquisitor, quantum debet quilibet cogitare in corde suo Christi mortem diram, & ego miser non facio: sum enim pauper propter Christum, & habeo querere mihi victum: & sic transferunt se ad loquendum de paupertate sua, vel Christi. Vel si interrogatur: credis tu quod Christus quando fuit in cruce laeatus, quod adhuc esset viuus? respondet, magna questio audiui, quod fuit de hoc, sicut & de visione animarum Beatorum est hodie: vos, domini, ponitis, mundum in istis questionibus, pro Deo, dicatis quid tenendum est de ista questione de animabus Beatorum, quia nolle in fide errare: & sic transfert locutionem ad questionem illam. Vel si interrogatur: credis tu quod Christus nihil habuit in proprio vel communi? respondet conuertendo se ad circumstantes, ponendo eos in verbis, ut sic euadat pro tunc responsionem: & sic de alijs verborum translationibus.

94 Septimus modus hereticorum euadendi, & sophisticandi est per sui iustificationem: ut si interrogatur: credis tu quod Christus ascendit ad caelos, vel alias interrogatur de fide? respondet, iustificando se: domine, ego sum homo simplex, & illiteratus, qui in simplicitate mea seruis Deo, & nescio istas questiones, nec istas subtilitates, de facili caperetis me, & induceretis me in errorem, pro Deo, non interrogetis me de istis. Vel si alias interrogatur de fide? respondet, domine, ego sum homo, qui libenter cogito de Deo, & cogitarem libentius de suis mirabilibus operibus, & fidei articulis, & de trinitate, & de alijs: sed postmodum occurrunt mihi quaedam dubitationes de fide, quae ponunt me in periculo, propter quod nolo nimis cogitare de talibus subtilitatibus, nec vellem etiam audire: quare, pro Deo, non ponatis me in istis, quia poneretis me in periculo, & errore, quod vitare cupio toto corde, & sic de alijs eorum iustificationibus.

Q&A

97
 Oportet autem modus hæreticorum euadendi, & sophisticandi est per sui corporis fictam debilitationem; vt si interrogetur de fide, & multiplicationis interrogatorijs, videat quod non potest euadere quin deprehendatur in sua hæresi, & errore, dicit: ego sum valde debilis capite, & non possum amplius sustinere, placeat vobis, pro Deo, quod dimittatis me modo. vel dicet; dolor nimis inuadit me, parcatis, pro Deo, vado ad lectum, & surgens ponit se in lecto, & sic pro tunc euadit, & interim cogitat quomodo respondebit, & quomodo cautelosè se habebit: & sic de alijs corporis fictis passionibus. Hunc modum frequenter tenent, quando vident se debere quæstionari, dicentes se infirmos, & quod moriuntur si quæstionentur, & mulieres dicunt se frequenter pati muliebrem passionem, vt sic ad tempus euadant quæstiones.

98
 Nonus modus hæreticorum euadendi, & sophisticandi est per fatuitatis seu imprudentiæ simulationem, vt si interrogentur de fide, dubitan-tes ne per industriam Inquisitoris in suis erroribus deprehendantur, fingunt se fatuos, & mente alienatos, sicut fecit Dauid coram Achis, ne deprehenderetur, & respondentes ridet, & inter-ferunt multa verba impertinentia, derisoria, & fatua; & sic suas cooperunt hæreses, & erro-ress, vt sic quasi iocose videantur dicere quidquid dicunt. hunc modum etiam frequenter tenent, quando vident se quæstionandos, vel curia saeu-leri tradendos, vt per tales falsitates, quæstiones euadant, seu mortem, & tales pluries sum exper-tus, & interdum fingunt se continuè amates, interdù habere lucida interualla; & sic de alijs simulationibus.

99
 Decimus modus hæreticorum euadendi, & sophisticandi est per palliatam sanctitatis cõuer-sationem. Sunt enim hæretici a communi conuer-satione fidelium vita & moribus, habitibus, & locutionibus dissidentes, nam incedunt, vt com-munius pedibus discalciati, vel cum soleis, in-ducuntur exterius deiectis habitibus colore, & fi-gura; aliqui de albo, aliqui, bruno, aliqui mantel-lo, aliqui longo, & lato tunicello, cinguntur non corrigia, sed corda, aliqui vtuntur capucio demis-sis, aliqui deferunt crines longos, secundum coru-lectarum varietatem, aliqui incedunt vultu de-misso ad terram, aliqui eleuato ad cælum, habet-verba humilitatis, & exteriorem apparentiã san-ctitatis, sicut sepulchra exterius dealbata, & de-au-rata, quæ interius sunt plena cadauerib; mor-tuorum; Nam interius, vt in pluribus, pleni sunt superbia, luxuria, gula, accidia, & vanagloria, vt sciunt, qui eos nouerunt; propter quam speciem sanctitatis plurimos inficiunt, gentes decipiunt, & Inquisitoris iudicium euadunt.

100
 Hi sunt decem modi hæreticorum euadendi, & sophisticandi ac se palliandi, ne in suis errori-bus detegantur. Multos autem & alios modos va-riis decipiendi, & se palliandi habent, quos pro-bat magis vsus, quàm ars, prout in eorum Inqui-sitionibus inuenitur.

Totus hic locus de modis, quibus hæretici erro- res suos olim occultare conabantur, repe-ritur in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ, fol. 88. col. 3. tametsi auctor hic illustriorem multis mutatis verbis effecerit: & pauca ferè sunt in tota hac praxi, quæ in diuersis locis eius codicis non re-periantur: vnde suspicor (vt alibi dixi) Eymericum eum ipsum librum, aut alium ei similem Auinione habuisse, & quamuis nonnulli ex his ab hæreticis nostri sæculi non vsurpentur, cognoscendi tamen sunt, vt ex horum notitia per similitudinem ad vsi-tatos nunc & alios hæreticorum proprios detegen-dos facilius perueniatur.

Id tamen non est omittendum, quod in præcita-to codice initio horum modorum scriptum extat, hoc loco ab Eymérico non tactum; præsumendum vide-licet esse, eos non bene sentire de fide, qui de ea interrogati fraudulenter respondent: nam qui bene cre-dunt, intrepidè fidem fatentur. eius codicis verba ita habent: Nota quod fidelis requisitus de sua fi-de statim respondet simpliciter, siue bene siue malè, paratus corrigi, hæreticus vero quia non potest se defendere per potentiam; nec per ra-tiones, nec per auctoritates, statim currit ad so-phismata sua, & duplicitates, & fugas verborum nè capiatur, vnde hoc est vnũ, per quod aliquis sic respondens potest cognosci maximè hæreti-cus esse.

Primus est per verborum æquiocationem, &c. Hic locus admonet non fore inutiles quandoq; ea legere de locis sophisticorum argumentorum, quæ scripsit Aristoteles præsertim lib. 1. elenchorum, c. 3. nam ea proculdubio ad superandas hæreticoru- fraudes claram lucem dabit: quæ si vacet legere, non paritebit collocata in eis operè.

Et huius primi loci, quem Eymericus hic vocat per æquiocationem, (cum verius esset dicendus per amphibologiam, cui in tota oratione consistat) meminit Accursius in l. quotiens. 80. de verb. obli. Eam Græci homonymiam appellant, quæ tunc con-tingit, cum in oratione id sumitur, quod idè manès sub eodem tenore verborum plura significat: vt in exemplo auctoris: hoc est corpus Christi: nam, duo significat, aut esse corpus Christi essentialiter, aut ad Christum pertinere ratione dominij.

Hæc vero æquiocationis seu amphibologie, falla-cia dissoluitur distinguendo ambiguam vocem seu orationem. ita enim exitus aut decipiendi via præ-cludetur hæretico, vt tali deceptione tueri se nõ pos-sit. exempla in promptu sunt, quæ breuitatis gratia omitto, & quod proximè retulimus de corpore Chri-sti aptè hoc indicat.

Tam quantum ad hæreticorum fraudes, & cauil-losas responsiones vitandas dum examinantur, at-tinget, hæc in vniuersum regula obseruanda est.

Inquisitores quantum fieri potest aptè eos in-terrogèt, in singulis interrogationibus singulas res non simul plures proponentes, ad quas attentè com-pellant reos respondere, nusquam patientes vt ex-tra propositum euagentur, vt docet etiam Eymeri-cus paulo post nu. 99. in prima cautela.

Num. 88.

Nõ bene præsumuntur de fide scire, qui de ea interrogati respondent fraudulenter.

Num. 88.

Fallacia æquiocationis quò dissoluitur.

Cauillosæ hæreticorum responsiones qualiter cui-tandæ.

Quod

Quod si quandoque contingat reum apertis interrogationibus obscuras, aut dubias, & ancipites responsiones reddere, iubeatur eas, priusquam ad ulteriora progrediat, declarare, ne postea excogitet super obscuris, & dubijs propositionibus, novas fraudes.

Postremo dum reus interrogatur, etiam si is disputare velit, quod sepius cum callidis, & astutis contingit, inquisitor nullam cum eo ineat contentionem: sed semper ad institutum eundem reverti compellat, ne tortuosus anguis possit illesus euadere: nam si hec obseruentur, raro proderit sue fraudes iniquis.

Num. 96. b
Quibus modis cognoscendum an hereticorum dementia sit ficta vel vera.

b Fingunt se fatuos, & mente alienatos.] Quam autem ratione sit intelligendum, an hec dementia sit ficta vel vera, non facile potest intelligi, presertim cum sint quidam adeo astuti, ut dementia finemodis poterit detegi. Primum ex observatione actuum exteriorum, raro enim contingit mente sanos, omnia mentecaptorum more facere, propterea custodes diligenter aduertent vniuersas horum actiones, & verba. Rursus hoc etiam detegi poterit metu tormentorum, aut alterius periculi grauioris, quod minabitur eis inquisitor ubi opus fuerit, quod si nec sic respiciant, alia remedia opportuna erunt excogitanda, iuxta delicti qualitatem.

Num. 96. c

c Hunc modum etiam frequenter tenent, quando vident se questionados, uel curie seculari tradendos, ut per tales falsitates questiones euadant, seu mortem.] Si probabiliter credatur ex actibus exterioribus, & verbis fictam esse dementia, & insaniam, non propterea desistendum est a questione seu tortura, immo saepe contingit huic fictae insanie remedium asserere torturam, nam dolor non facile patitur iocum, & fictionem, atque in hoc casu nullum videtur periculum ad explorandum animi morbum, an sit verus vel fictus, ad torturam insanos tradere, si alia indicia ad sint sufficientia, cum nullum hic mortis periculum timeatur.

Ob fictam insaniam non est differenda tortura.

An debeat differri supplicium ob fictam insaniam.

In altero vero casu maior est difficultas, cum ad supplicium reus deferatur, dubium enim est, an si quando reus ducitur ad supplicium, insaniam fingat, aut more stultorum blasphemias interdum proferat, nec velit conuerti, debeat differri supplicium, & primo obtutu videbitur alicui dicendum, nullo modo tales in hoc ementito furore, aut impenitentia perseverantes ultimo supplicio afficiendos, quoniam ex duobus malis minus permittendum est, l. si procurator. ff. de except. doli. l. quoties nihil sine captione. ff. de regulis iuris. at minus malum videtur eum impunitum relinquere, quam puniendo animam perdere, differendum est igitur, aut etiam amouendum penitus omne supplicium.

Sed in hoc casu res ita videtur gerenda, quoties traditus curie seculari aut quilibet, qui ad supplicium ducitur, aut ut mortem effugiat, aut qualibet alia causa non vult penitere, sed fingit se dementem, & amplius blasphematur, aut inepta loquitur, ut stultus, & insanus videatur, cui tamen non sit, tunc differendum est aliquantulum supplicium, & adhibendi viri pii, & Theologi, qui omni studio, & diligentia conentur reum ad penitentiam reducere, quod si

A deniq; noluerit conuerti, impenitens tandem morte penas luat. ita videtur non obscure innuere textus in c. placuit. 23. q. 5. ubi dicit Concilium Brabruense, primo, cap. 34. ex mente Gratiani, & doctore ibidem, sepulturam denegari illis criminosis, qui impenitentes moriuntur ita: Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur, hec ibi. addit; statim Gratianus hec verba, impenitentes subaudiatur. Indicat ergo, quod etiam non peniteant, mori debeant. idem colligi potest ex ca. quesitum, 13. q. 2. & docet nominatim Cassianus in consuet. ducatus Burgundie, rub. 1. des iustices, §. 5. super uerborum il n'a grace. vers. ad vnum tamen, nu. 125. & seq. quod ipsum affirmat insignis theologus Dominicus Sotus, lib. 5. de iust. & iure. q. 1. art. 2. ad secundum argumentum. cuius ratio potissima est, quoniam si his fictis insanis parceretur, ad euitandam mortem facile esset cuique hac fraude, & se impenitentem fingere.

Nec; obstat ratio initio allata, quoniam penitentia non refertur primo, & per se in correctione, & bonum eius qui puniatur, sed in bonum publicum, ut alij terreatur, & a malis committendis auocentur: bonum autem publicum etiam ordine charitatis priorum commodis preferendum est, nam hac etiam via consulitur viti & spiritali totius populi, cuius ergo simulat furorem, plectendus est, quod etiam lege civili cautum est, in l. congruit. §. ult. ff. de offic. presid. ibi. Vt si simulasset, plecteretur, si fureret, in carcere contineretur. Nec ab his dissentit Praenormitanus in c. excommunicamus, primo, de here. nu. 10. ubi querit, an expectanda sit hereticorum conuersio priusquam tradantur curie seculari, & quamuis multo tempore expectanda sit: at si impenitentes perseverant, tradendi quidem sunt, ut alibi plenius diximus.

Sed quid si re uera hereticus in furorem incidit, quid est tunc agendum, aut quomodo eius castiganda? Respondeo, custodiendum esse omnino donec ad sanam mentem reuertatur, nec potest damnari priusquam in furore moriatur, quia fortassis resipiscet, & reconciliabitur Ecclesie, nec ob id dicitur recedere impunitus, cum satis ipso furore puniatur. l. dimus Marcus. §. primo, & l. congrui. §. ult. ff. de offic. presid. tradit late Tirac. tract. de penis reprob. aut remitten. causa 3.

Bonorum tamen causa furore non obstante tractari poterit, aut curatore bonis dato, aut uocato hereditibus, quoniam furor post delictum adueniens, quamuis excuset a pena corporali, non tamen liberat a bonorum adnotatione. ita Baldus, Alexander, & alij in l. furiosum. in fine. C. qui restant. facere poss. quos sequitur Tiracuellus, d. tract. de penis tempe. aut remitten. causa. 3. nu. 1. quod & verum est.

E Interdum habere lucida interualla.] Quae proximè diximus de his qui fingunt contumaciam insaniam, eadem accipienda sunt, & multo magis, de illis qui lucidis interuallis se frui quandoque simulant.

Sed quid si is qui re uera incidit in furorem lucidis interuallis gaudeat, erit ne tunc plectendus? hec questio nondum uidetur a iure definita, tunc erit

erit. Principem consule: nam & in dicta l. diuus Marcus. S. si vero. ff. de offic. præs. ita scriptum est. Si vero v. plerumq; ad solet interuallis quibusdam sensu saniore est; num forte eo momento celus admiserit: nec morbo eius danda sit ventosa, diligenter explorabis, & si quid tale compereris, consules nos, vt astimemus, an immanitate facinoris, si cum posset videri sentire, commiserit, supplicio afficiendus sit. hactenus ibi. Quae verba licet hunc sensum habeant, videndum esse, an scelus sit admissum tempore lucidi interualli, huc etiam trahi possunt, num scelus quo tempore gaudet lucidis interuallis coerceri debeat, & tutius mihi videtur Superiores consulere, quam aliquid temere committere.

Decimus modus haereticorum euadendi, &c. est per palliatam sanctitatis conuersionem. Ex hoc decimo modo decipiendi, quo saepe multi haeretici uti solent, duo potissimum documenta colliguntur, quorum primum est: plurimum valere ad fallendos incautos si fiam, & simulatam haereticorum sanctitatem, per quam non modo idiotis, & simplicibus hominibus, sed etiam litteratis, ac fidei iudicibus imponere nituntur. Alterum est: Eam sanctitatem, verane, sit an ficta, ex vitas, & moribus eorum facile posse detegi, cum vitis his laboret, videlicet superbia, luxuria, gula, inani gloria, inuidia, & alijs huiusmodi, quae haereticorum vitam solent commutari.

Quod ad primum documentum attinet, late documentum lib. 2. de causis unde haereses oriuntur, & remedijs, quibus extirpantur, ubi multis exemplis, et probatorum uirorum testimonijs, ostendimus, multos per haereticos fuisse deceptos per fictam sanctitatem, & simulatam probitatis speciem, quod de Prisciliano docet Sulpicius Seuerus, lib. 2. sacre historiae, & de Nestario Cassiodorus in historia Ecclesiastica Tripartita, lib. 12. c. 4. de Hierace Epiphanius haeresi, 67. & de Dulcino, & Pseudoapostolis, & Valdensibus, seu Pauperibus de Lugduno diximus copiose supra in secunda parte, ac deniq; de noueris haereticis sanctitatem simulantibus elegantius ostendit Thomas Valdensis in prologo doctrinalis fides, doctrina octaua.

Ex secundo autem documento hoc diligenter obseruanda adhibent fidei indices, ut uita, & mores eius, qui sanctitatem fingit, accuratè explorent: nam si ea ficta sit, ut in omnibus haereticis esse solet, protinus uel ex uerbis, uel ex scriptis eius, uel ex illis cum quibus uersatus est haereticus, qui se sanctum & probum, aut huiusmodi simulat, deprehendent in eo aut omnia, aut aliquid ex uitis, quae paulo antea cum Eymexico hic commemorauimus. atq; hic est singularis, & certissimus modus detegendi fictam aut ueram alicuius sanctitatem.

Cautela Inquisitorum contra haereticorum caullationes, & fraudes.

TERTIVM in examinatione haereticorum aduertendum est: quomodo & qualiter Inquisitor responsionibus cautelosis, & cauillosis haereticorum obiurabit. Vbi est considerandum, quod

A quando Inquisitor uidet haereticum cauillosum, uertutum & astutum, ut nolit detegere errorem suum, sed circūducat negotium per cauillosas responsiones, & tergiuersationes: tunc ipse Inquisitor ut clauus clauo retundatur, debet etiam uti cautelis, ut in errore haereticum comprehendat, & deprehensum ad lumen ueritatis fidei conuertat; ut post dicere ualeat eis cum Apostolo: Cum essem astutus, dolo uos cepi.

† Adagiū est, de quo Placa lib. delictorū c. 37. nu. 3. 1. Cor. 2.

Cautela autem Inquisitoris esse possunt istae, quibus ut poterit modo vna, modo alia secundū quod haereticorum caullationes, & uertutis hoc requirunt, & requirent, & sunt etiam decem.

PRIMA cautela Inquisitoris est: ut si uideat haereticum uti duplicitatibus uerborum in suis responsionibus, ut potè aequiuocationibus, conditionis adiectionibus, quaestionum retorsionibus, quaestionum admirationibus, tergiuersationibus, uerborum translationibus, & sic de alijs eorum caullationibus, quae dictae sunt supra: quod non permittat in huiusmodi persistere, sed conetur per sua interrogatoria ad propositū de quo intendit ipse Inquisitor, reducere: ut si interrogetur, an credat in unicam sanctam Ecclesiam catholicam, intelligēdo de ecclesia eorum, quae est ecclesia malignantium: interrogetur bilde de qua Ecclesia dicit, & quis praest? & si dicat, quod Papa: interrogetur ubi moratur prout ille Papa, & similia, prout materia requirit: & sic de alijs ad propositū, de quo quaeritur, eum reducendo.

SECUNDA cautela Inquisitoris est: ut si praesentiat haereticum nouiter captū nolle detegere errorem suum, quod potest praesentire antequam intret ad eum per eustodem, qui loquatur ex se illi capto, uel alius per dicta testiu, uel mittendo sibi aliquem, qui ex se loquatur sibi, informando eum, quod dicat Inquisitori ueritatem quia homo est misericors, & similia bona uerba, tunc quando de nouo incipit talem examinare, quem sic praesentit uelle celare errorem suū, loquetur sibi blande, & mansuete, dando sibi ad annuere, quod iam scit eius factum, dicendo sibi haec uerba, uel similia in effectu: uideas, ego compatior tibi, quia sic es delusus tua simplicitate, & perdis animam quadam bestialitate: & licet habeas aliquam culpam, maiorem habet, qui te de talibus instruxit; non facias peccatum alterius, tuū; nec facias te magistrum, ubi fuisti discipulus, dicas mihi ueritatem, quia ut uidebis totum

† hoc est. iudicando ei.

negotium ego scio, sed ut gentes habeat te excusatum, & non perdas tuam bonam famam, & ut possim te citius uel statim liberare, & gratiam facere, ut uadas uias tuas ad domum, quis est ille, qui docuit te (qui nihil mali sciebas) hos errores, & ubi docuit te? & similia uerba bona, semper sine turbatione, & supponendo factum esse uerum, sed quaerendo de circumstantijs.

† Al. tuum.

TERTIA cautela Inquisitoris est, ut si uideat Inquisitor haereticum siue delatum nolle detegere errorem suum, & stare in negatiua, & scit ipsum per testes conuictū, Inquisitor legat, uel legi faciat sibi dicta testiu suppressis nominibus.

Ec liter,

liter, quod cognoscat se conuictum per testes, & non intelligat qui sunt deponentes, vbi periculum deponentibus possit imminere: alias explicare potest, & facie ad faciem affrontare, vt sic rubore, & verecundia veritatem fateatur; & praesertim si ante induxerit ipsum haereticum seu delatum ad fatendum in casu, quo coram eo veniant deponentes.

102 **Quarta cautela Inquisitoris est: vt si videat** Inquisitor haereticum vel delatum nolle detegere veritatem, & scit eum per testes non esse conuictum, & secundum indicia videtur eidem esse verum, quod deponitur contra eum: quod quando negat hoc vel illud, quod Inquisitor accipiat processum, & renouat eum, & post dicat ei: clarum est, quod non dicis verum, & quod ita fuit sicut dico ego; dicas ergo veritatem negotij clare: sic vt ille credat se conuictum esse, & sic apparere in processu. Vel teneat in manu vnam cedulam seu scripturam, & quando delatus seu haereticus interrogatus negabit hoc, vel illud; Inquisitor quasi admirans dicat ei; & quomodo tu potes negare, nonne clarum est mihi? & tunc legat in cedula sua, & peruertat eam, & legat: Et post dicat: ego dicebam verum: dicas postquam vides me scire. Cautela tamen Inquisitoris, quod non tarum descendat ad speciem dicendo se scire negotium, quod haereticus cognoscat, quod ipse ignorat: sed stet in genere dicendo: bene scitur vbi fui sis, & cum quo, & quo tempore, & quid dixisti; & tangat sibi aliquod certum, quod scit ita esse, de alijs autem in genere loquatur.

103 **Quinta cautela Inquisitoris est: vt si videat sic** haereticum in negativa perseverantem, fingat se longius debere ire; & dicat sibi: videas, ego comperiebar tibi, & volebam quod mihi diceres veritatem, vt expedirem te, & factum tuum, & non remaneres sic captus, quia delicatus es, & posses leuiter incurrere aegritudinem, quia habeo recedere a te, & ire vbi sum valde necessarius, & nescio quando reuertar: Nunc autem postquam non vis fateri veritatem, eum displicentia ego habeo te in carcere dimittere comperitum vsque ad regressum meum, & displicet mihi, quia nescio quando regrediar: & tunc ille incipiet rogare, ne sic in carcere dimittatur, & paulatim fortassis aperiet veritatem.

104 **Sexta cautela Inquisitoris est: vt si videat haereticum sic in negativa taliter perseverantem, &** non esse plenè conuictum, & credat probabiliter illum errorem suum negare: tunc multiplicet interrogatoria sic, quod per multiplicationem articulo- rum veritas habeatur: quia modo aperiet vnum, modo aliud; vel variis comprehendetur. Quod si sic veritas habeatur, habetur intetum: si autem non habeatur inde veritas, sed varietas: tunc quoniam in diuersis variis inuenitur, exponatur sibi, quomodo nunc dixit vnum, modo aliud; & quod omnino dicat veritatem, exponendo sibi quomodo fortassis oportebit, quod cogatur, & quaestionetur. † Quod si dicat, habetur intetum: si non, † erit locus quaestionum, cum alijs indicijs, & de bono consilio peritorum poterit expo-

† Fymericus
i. v. q. 61. re
g. d. 1. vbi di-
ci.

ani quaestionibus, & tormentis ad veritatem illam mediantibus extorquendam. Haec autem multiplicatio articulo- rum non fiet, nisi vbi constat de pertinacia magna delati; alias non, cum per tale interrogationum multiplicationem, praesertim circa eosdem articulos, & diuersis temporibus, quilibet leuiter posset induci ad variandum.

Septima cautela Inquisitoris est: vt si videat haereticum nullatenus velle prode- re veritatem, nullo modo tradat eum canonibus, nec fidei- sionibus, nec alijs manuleat: † nam de cetero a talibus manuleat datus veritas non habetur: immo tunc peiores efficiuntur, & malignantur, & procurant multa, propter quae Inquisitoris officium atque iudicium retardantur.

Octaua cautela Inquisitoris est: vt si videat haereticum in negativa taliter perseverantem, in di- dis sermonibus eum alloquatur, quoad cibum, & potum tractet eum humaniter, & procuret quod aliqui probi viri nullatenus de fide suspecti ad eundem intrent, & frequenter & de diuersis & impertinentibus eidem loquantur, & tandem per suadeant, vt confidat de illis, & consulat sibi; fateatur veritatem, promittendo, quod Inquisitor faciet sibi gratiam, & ponet se quasi mediatorem. Et Inquisitor intrabit ad finem cum eis, & pro- mittet sibi facere gratiam, & faciat: nam totum est gratiosum, quod sit pro conuisione haereticorum, & penitentiae sunt gratiae, & medela. Et vbi delatus petat gratiam, & quod detegat errorem suum, dicatur sibi, quod amplius fiet sibi quae ipse petat, & quaedam verba generalia, taliter, vt veritas habeatur, & haereticus conuertatur, & fiat sibi gratia, quod ad misericordiam admittatur.

Nonae cautela Inquisitoris est: vt si videat haereticum nullatenus velle prode- re veritatem, habeat Inquisitor vnum de complicibus suis, seu alium bene ad fidem conuersum, & de quo Inquisitor bene confidere possit, illi capto non ingrato, & permittat illum intrare, & faciat, quod ille loquatur sibi, & si opus fuerit, fingat se de secta sua adhuc esse, sed metu abiurasse, vel veritate Inquisitori prodidisse, & cum haereticus captus confiderit in eos, intret quodam sero ad haereticum illum captum protrahendo locutiones eum eodem, & tandem fingat nimis esse tarde pro recessu, & remaneat in carcere cum eodem, & de nocte pariter colloquitur, vt dicant sibi mutuo, quae commiserunt, illi, qui superintravit, inducente ad hoc captum: Et tunc sit ordinatum, quod stet extra carcerem in loco congruo explorantes eos, auscultantes, & verba colligentes, & si opus fuerit notarius cum eis.

Decima cautela Inquisitoris est: vt si videat Inquisitor tale sic captum incipere dicere veritatem, quod nullo modo dimidiet recipere eius confessionem, sed continuet quantum poterit, nec curret si dimittit, seu prorogat praedictum, vel cenam; sed instet quousque ille dixerit veritatem, saltem quoad principalia: Nam per dimidiationes, & interruptiones confessionum haereticorum, vbi incipiunt detegere veritatem, frequentius est reperiri, quod redeunt ad vomitum, & non aperiunt veritatem, quae aperire inceperunt habito consilio.

Itē sunt decem cautelę Inquisitoris ad extorquendam veritatem ab hæreticis gratiose absq; questionibus, & tormentis.

COMMENT. XXIII.

Sed uti cautelis prorsus videtur prohiberi: quis enim dicat caullationes, fallacias, & improbas, aut sophisticas interrogaciones seu argumentaciones licite vsurpari posse ad extorquendam veritatem, quas etiam veteres absque fidei luce vitadas docuerunt. Aristoteles libris duobus Elenchorum, Jurisconsultus in l. cum hi. §. si cum lis. ff. de tr. fac. vbi sapienter protulit. Accursius non debere viam aperiri malitijs, l. 1. §. sed & si qs. ff. de Carb. edit. hinc Paulus Castrensis in l. si per errorem. ff. de iurisd. om. iud. & in l. edita. C. de eden. vere asseruit, quod quamuis cautela honorem afferant iudicibus & advocatis in hoc seculo, in alio tamen edificanc ad gehennam, cum doceant damnare animam.

Sed duo sunt cautelarum gener: Quaedam decipiorie, & in malum finem directę, & ad decipiendum aptę, quę nusquam vsurpari debent, & has iura detestantur. Alię sunt laudabiles & iudiciarię pro veritate inuestiganda, in quibus non iniquitas, sed ratio, iudicium, & utilitas versatur, ad bonum fruem ordinatę. c. quanto. 63. dist. & c. illa præpositorum, 1. 1. q. 3. vbi ita ait Gregorius: Illa præpolitum sollicitudo utilis, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vedit. hæc ibi. Has autem vsurpare ad fraudes detegendas, ad vitia præcauenda, & ad peccatores convertendos valde est laudabile.

His vsus videri potest Salomon ad inuestigandã veritatem de filiatione vera a diuersis matribus petiti infantis. c. afferte. de præsump. facit textus in c. vtilem simulationem. 2. 2. q. 2. & de his intelligendus est hoc loco Emericus locutus, quod satis etiã indicant illa eius verba, videlicet, Et deprehelsum ad lumen veritatis fidei conuertat. Et in hoc sacro Inquisitionis officio cautelis his laudabilib. vtiliter nominatim docet Ioannes Roias in singularibus fidei, sing. 94. circa medium.

Has autem cautelas nullis penitus mutatis recte sue auctor Repertorię Inquisitorum verbo, prouiso solenter. §. sequitur cautela. quarum multas approbat Jo. Roias in singularibus fidei, sing. 94. nonnullę etiam reperiuntur in vetusto illo codice Vaticano, ac præsertim in fragmento Summę fratris Iuoneti, quod est in eo libro insertum parte 5. c. 2. tit. De modo examinandi hæreticos.

A Et si interrogetur, an credat in vnicam sanctam Ecclesiam catholicam. Hic locus in omnibus exemplaribus, & in Repertorio etiam Inquisitorum, verbo, Prouiso solenter, fol. 649. secundum impressionem Venet. an. 1575. imperfectus videtur & mutilus, & Fratri Paulo Constabili sacri Palatii Magistro videntur, post hæc verba, hæc alia desiderari, vt sententia sit perfecta. Et ipse respõdeat se credere quod & verum puto.

B Interrogetur ille de qua Ecclesia dicit, & qui præest. Ita Barcionensis impressus, sed Bononiensis & Repertorium Inquisitorum, fol. 649. ex impres-

sione Venet. an. 1575. & codex Cardinalis de Gambara melius habent ita: Interrogetur, illi Ecclesię, de qua dicit quis præest: & si dicat quod Papa: interrogetur, vbi moratur pro nũc ille. Ita hæc ibi: Quę sententia planior est, & facilior in Sa bellano hic locus penitus est deprauatus.

C Quod dicat Inquisitori veritatem, quia homo est misericors. Hoc per se præstare tutius Inquisitores possunt, cõmemorando reus, quoniã soleat sacrum Inquisitionis officium misericordiã exhibere illis qui sponte delicta sua, quamuis grauissima & maxima, confitentur, hoc autem ipsum præceptũ præscriptit frater Iuonetus in illo Summę fragmento sepe citato, ex codice vetusto bibliotheca Vaticana, vbi titulo De reducendis timore mortis vel carceris, ita scriptum est: Loquantur etiam ei blãdiendo sic: Non formides secure confiteri si forte quia credebas illos bonos esse homines, quia ista & ista docebant, adhibuisti eis fidem, & libenter audiebas eos, & dedisti eis de substantia tua, vel aliquando recepisti eos in domum tuam, vel fecisti eis confessionem, eũ esses simplex; & diligens eos, quos putabas esse bonos homines, & malum nescires de ipsis: hoc enim posset contingere multo sapientioribus quam tu es, & sic deciperentur. hæc ibi, Neq; hæc cautela est prorsus in hac causa contemnenda, multi enim hac benignitate emolliuntur, confitentur, & conuertuntur.

D Dando sibi innuere, quod iam scit eius factum. Obserua hic non dicere Emericũ, quod Inquisitor cum vitur hac cautela, dicat reo, se iã scire eius factum: quoniam si nesciret, & se scire diceret, peccaret; quod nullo modo fieri debet, etiamsi inde veritas detegenda speraretur: sed dicit, quod det sibi innuere se scire factum eius; caute enim potest Inquisitor ita loqui, vt reus quasi credat omnia iã scire Inquisitorẽ: & hoc licitum est, & valde est accommodatũ, sed ad hanc exercendam cautelã prudentia opus est, & tali moderatione, vt mendacium nullũ vnquam dicatur: neque enim faciendã sunt mala vt veniant bona. mentiri autem semper est illicitum.

E Alias explicare potest, & facie ad facie affrotare. voce vulgari rem pulchre expressit: nã affrotare est præsentialiter testes & reum producere & cõciliare, vt acrius visis testibus, & cõmemoratis singulis commissi delicti circumstantijs reus vrgeatur per textũ in l. si postulauerit. §. questionis. ff. ad l. Iuliam de adulter. Quęstioni, inquit Jurisconsultus, interesse iubentur reus, reus, & patroni eorum, & qui crimen detulerit. hæc ibi, quod ideo fieri præcipitur, quoniam ex præsentia accusatorum seu testium, reus vix potest euadere iudicium, & veritatem diffiteri: nam vbi delatores singulas delictorũ circumstantias commemorauerint, titubatur reus, nec potest commodas adducere responsiones.

Sed hæc in alijs delictis fieri possunt, in hoc autem crimine maiorem hic articulus habet difficultatem, & Ioannes Roias in singularibus fidei, sing. 94. & Repertorium inquisitorum verbo, prouiso solenter. §. sequuntur cautela. vers. tertia cautela, hanc Directorij doctrinam sequuntur, quę iure communi roborata videtur. ca. vlt. §. cessante. de hæret. lib. 6. vbi disponitur, vt cessante periculo testiũ no-

Num. 100.

Promissa misericordia, rei facilius cõuertuntur.

Num. 100.

Num. 101.

mina reo publicentur, ut se plenius defendere possit. A
eadem ergo ratione poterunt simul conciliari, ubi
necessitas id postulerit.

Ceterum, contraria sententia tutior est: nam si
testium nomina publicari reo non debent, quod multis
cōsuetudinibus cautum esse docui plene infra, super
q. 75. sane multo minus confrontari testes & reus
debent, cum inde grauissimum semper periculum ti
meatur: ex quo amplius sequeretur vix esse qui vel
let hereticos denuntiare, aut contra eos testificari. at
que hec sententia saluberrima quadā Madriliana instrum
tione anno Domini MDLXI. c. 72. in Hispania cō
probata est, in hæc verba, quæ nos latina fecimus ita:

Quamquam in alijs tribunalibus soleant iudi
ces ad veritatem delictorum indagandam conci
liare testes cum delinquentibus, in iudicio Inqui
sitionis nec debet, nec solitum est fieri, quia præ
terquam quòd ex hoc violatur secretum, quod
circa testes haberi præcipitur, experientia notum
est, quod si quandoque id factum est, non est se
cutus inde bonus effectus, immo ex eo incom
moda orta sunt. hæc tenus ibi.

Non tamen ambigo posse aliquando contingere
possim, in quo id fieri possit, ut dixi infra super 12.
modo processum fidei terminandi, quod videto: sed
exquisitissima considerationes præcedere debent, et
causa maxime, & grauissime.

An Inquisi
tor possit cō
pelli ere testes
ut cōpareant
coram reo.

Quæsitum scio, An si Inquisitor vellet testes,
seu delatores cū reo conciliare seu confrontare, ipsi
vero id se facturos recusarent, possint per Inquisito
rem cōpelli: & si quis amplissimam Inquisitionem po
testatē, & late patens officium cōtempletur, dicet eū
hoc posse præcipere: nam cum ad testificandum, &
veritatem indagandam compellere possit, poterit præ
cipere ea omnia, quæ ad hunc actum cōmodius exer
cendum requiruntur, per singularem doctrinā Pau
li de Leazaris in Clem. multorum, de heret. relata
apud Eymericum, pag. 218. Manifestum est autem
Inquisitorem cogere posse testes ad testificandū in
hac causa, l. vnica. C. si quis ius dicen. nō obtem. Ab
bas in c. causam. de testi. cogen. Locutus in opere iu
diciali, verbo, testis. 4. nu. 23. & seq. Ioānes Roias
sing. fidei 197. Zanchinus tract. de heret. c. 13. nu.
9. & ibi late Campegius, verbo, cogi poterit. Host.
Innoc. Ioannes Andr. & ceteri communiter in c.
delictorum. de testibus cogendis, poterit ergo cogere
ad realem confrontationem.

Et summo iure communi hoc posse Inquisitores,
fortassis posset defendi. Ceterum imprudentissime
eos facturos putarem, si ad hoc compellerent; mihi
verisimilius videtur ob multiplices prohibitiones
de non publicandis testium nominibus multo magis
interdici sibi, ne cogant testes confrontari.

Neque est similis ratio in compulsionem ad testifi
candum, ac in confrontationem: quia ibi non versatur
tā graue periculū, cum nomina testium de recepta
sacri officij consuetudine per Pontificum constitu
tiones salubriter introducta, reus non publicentur.

Hoc addiderim in illis casibus, in quibus hæc cō
frōtatio fieri potest, suspicari posse testes falso depo
suisse contra aliquem, si recusent coram eo confron
tari, præsertim, si sint viles & infames: nam in vi
ris probatæ virtutis secus est censendum.

f Si non, erit locus quaestionum cum alijs in
dicijs. Hic aperte sentit auctor solam variationem
delinquentis non sufficere ad torturam, nisi alia si
mul adsint indicia, de quo scribit plenus infra q. 60.
ubi dixi copiose.

g Et Inquisitor intrabit ad finem cum eis, &
promittet sibi facere gratiam, & faciat. Cautela
de promittenda reo impunitate, si veritate confitea
tur, licite possit usurpari, & iudex obligetur ad præ
stantiam impunitatem, vel non obstantem promissio
ne possit reum condemnare, valde est controversa
dubia, de qua Archidiaconus, & alij in ca. vtilen
22. q. 1. l. si in l. si mora. num. 4. ff. soluto marr. De
cius, & ibi Cuchalon in additionibus, & Cagnobus,
in l. ea est natura. ff. de reg. iur. Felin. in c. asserere. de
presump. & in c. accedens. el. segundo. ut lue non
contest. Jmolā in l. si quis. ff. de publ. ind. Hippol.
Marsilius in l. 1. §. quæstioni. ff. de q. idem sing.
201. incipiente: In confessum. copiose Franciscus
Vinius in communib. opinionibus, verbo, iudex pro
mittēs. Iulius Clarus in pract. crim. §. si. q. 55. vo.
circa primum. & seq. Aneo. Gomez. tom. 3. varia.
reso. c. 12. nu. 6. Placa. lib. 1. delictorum, c. 37. Co
uarruias lib. 1. var. reso. c. 2. nume. 16. Ioan. Ro
ias sin. fid. 94. circa finem. & alij quos libens o
mitto.

C In hac quaestione, quæ & vtilis est, & vbi fre
quens, duo sunt mihi potissimum breuiter dicenda.
Primum an liceat hac cautela veritatem indagare:
Alterum an fidem promissam reo de impunitate
& gratia iudex debeat ei seruare.

Quantum ad primum attinet, Hieronymus Cu
chalon apud Decium in d. l. ea est natura. nu. 7. ff. de
reg. iur. quem refert Placa præcitato loco asserit, o
mnem esse opinionem, posse iudicem hac vti cautela
ad extorquendam veritatem: quoniam certum vide
tur iudicibus licere exemplo Salomonis indaganda
veritatis gratia aliquid aliquando simulare. d. c. as
serere. de presump.

Hæc tamen opinio non placet Iulio Claro præci
tato loco: quoniam longe aliud est fingere seu simu
lare, quod fecit Salomon, ac mentiri, & decipere, q
fit cum promittitur impunitas, nec præstatur: &
propterea alijs censet cautelis iustioribus vti debent,
ut veritas habeatur; quod etiam asseruit Dignus
tract. de quaestio. quem refert Paris de Puteo. tra
cta. de syndicat. c. 7. atque hæc est sententia Iulij
Clari.

Veruntamen in hoc tribunali ego credere optime
posse hanc cautelam usurpari, etiam statim a prin
cipio, offerendo reis non quidem impunitatem, sed
amplam misericordiam & gratiam, si protinus ve
ritatem fateantur: quamvis enim quo ad alia tribu
nalia & alios iudices sit vera sententia Iulij Clari:

ea tamen in hoc tribunali locum non habeat: quoniam
Inquisitores in remittendis panis & temperandis,
ampliores quam ceteri quicunque iudices habent
potestatem. cap. ut commissi. de heret. libro 6. Apud
alibi susus diximus: nam in ceteris delictis punien
dis, in quibus per leges statuta pena est, seu de illis
constiterit, iuxta scriptas leges necessario inferio
res iudices indicare debent: S. Thomas. 2. 2. q. 60.
articu. quinto, & Dominicus Scotus lib. 2. de
iust.

Instit. & iure, quest. 4. art. 5. at in heresis crimine, etiam si de eo constet, nec possunt Inquisitores penas a iure taxatas penitus remittere, at possunt temperare omnes illas, quae arbitrio eorum relinquuntur, quales sunt poena poenitentibus: iuxta quod optime dicit hic Emericus, ut promittat sibi gratiam quam faciat: quod quia ratione intelligendum, paulo post clarius explicabo.

Quantum ad secundum caput susceptae disputationis attinet; An fides data reo de impunitate praestanda, si veritatem fateatur, servari debeat, duae sunt extremae opiniones. Una est Geminianis, & Prepositis, in c. nos in quemquam. 2. q. 1. quos videtur sequi Felinus in c. accedens 2. ut lite non contest. & in c. afferre, de praesumptio. & Huguij & Archidiaconi, in cap. vtilem. 22. q. 2. & Iasonis in d. l. si mora. num. 4. ff. solut. matr. & Cyni in l. praesenti. C. de his qui ad Ecclesias cofu. & plurium aliorum afferentium, iudicem non obstante praestata impunitatis promissione posse reum condemnare. Primum, quia cautelis uti licet, ad veritatem indagandam, dicto c. afferre, de praesumptio. Praeterea, quoniam hic dolus bonus est, & ad publicam pertinet utilitatem, ut intellecta veritate rei, condemnentur, ne delicta maneat impunita. Tum quia in male promissis fides servanda non est, capit. in malis, de reg. iuris, libro 6. constat autem hanc promissionem de impunitate delinquentium, contra publicam esse utilitatem. Item quia non refert quomodo veritas habeatur, dummodo habeatur. l. c. i. servus, ff. de verb. obl. Postremo quoniam si licet iudici reos torquere, sane & vigilia afficere, ad extorquendam veritatem, multo magis licet eam exquirere verbis blandis, & si quis. in cuius sententiae confirmationem, etiam adiungitur historia ab Archidiacono allata in dicto cap. vtilem. 22. quest. 2. de Alexandro iij. Pont. Max.

Alteram sententiam huic oppositam tenet Iacobus Belusius in pract. crimin. in rubri. de quaestio. Decius, Cagnolus, & Cuchalon, in d. l. ea est natura. ff. de regul. iuris. Ioannes Imolus consilio 109. incipiente: Visa inquisitione. Fortunius Garzia in l. conventionum. ff. de pactis. Hippolytus Marsilius in dicto singulari 201. nume. 4. Remigius Gonnii in tract. de immuni. Eccles. fallentia 26. Ezidius Bossus tit. de confessis per torturam. Antonius Gomez como 3. variarum resolut. c. 12. nu. 6. & alij. eam etiam observandam penitus admonerat me auctoritate Bononia Ferrantes Verius preceptor, Iurif. consultus insignis, publicus iuris interpres in gymnasio Bononiensi. Primum, quoniam fides & promissio etiam inimicis praestata semper est servanda, cum implementum eius descendat a iure naturali, quod violare non licet, l. conventionum, ff. de pactis, ubi communiter Doctores. Rursus, quia iuramentum & fides equiparantur, capit. ad aures, de eo quod met. causa. at iuramentum semper est observandum, ubi potest sine interitu salutis eterne. ca. cum dilectus, de eo quod metus caus. c. si vero, de iur. iur. ergo & fides promissa. Postremo, quoniam aliqui ex Doctoribus, qui priorem opinionem sequuntur, ut Felinus in dicto c. accedens, el. 2. ut lite non contest. expresse fatentur, in foro conscientiae non esse

A licitum talem fidem violare, quod & ceteros sentire credo, atque hae sententia in hoc tribunali quantum ius patitur, observanda est.

Cum vero Inquisitores hanc se facturos gratiam reus sponderint, de his poenis solum intelligitur, quae in eorum arbitrio positae sunt, quales sunt multa & poena poenitentiales; nam eas, quae a iure sunt sanctae, remittere ipsi non possunt, ut vere docet Zacharius tract. de hret. c. 19. nu. 1.

Rursus, in his etiam poenis poenitentialibus sententiarum iudicium adhibere debent, non obstante praedictae gratiae promissione: quoniam si post longum tempus, & assiduas monitiones, quandoque post tormenta, ea gratia promissa, delictum confiteantur; iure & iustitiae poterunt, omittis leuioribus poenis poenitentialibus, grauiore imponere: neque enim aequum est eis qui tam coacti, & post tam longum tempus confitentur, poenas aut omnes, aut grauiore remittere, sed sufficit unam aut alteram remittere, ut dat a fidei, quantum licet, fiat satis.

Iam in hac promissione facienda Inquisitores in genere loquantur, neque ea promittant, quae sine peccato praestare non possent, ut valde prudenter hic indicat Emericus, dum dicit, quod promittant se facturos gratiam: nam quamcumque postea faciendae, quantumvis minimam, si dem datam adimplebunt: relapsi vero hae impunitas aut gratia promitti non potest.

Postremo, id est valde singulare, & in hac causa diligenter animaduertendum, multos putare hanc confessionem rei extortam cum maxima iudicis persuasione & promissione sub spe veniae & immunitatis, non sufficere ad condemnationem: quia iudicis dolo facta videtur, nec iudicari potest spontanea: ita Antonius Gomez, 3. tom. varia. resolut. c. 12. nu. 6. quod & latissime probat: additque Hieronymus Cuchalon apud Decium, in dicta l. ea est natura. ff. de regul. iur. oportere ut reus hanc suam confessionem persuasione iudicis factam ratificet, ut ex ea condemnari possit: quoniam talis confessio, ut singulariter docuit Imola in dicto consil. 109. et comparatur, quae facta est in tormentis: quod sequitur Marsilius in l. 1. §. questioni. ff. de quaestio. vers. modo redeundo, & latissime in singul. 177. incipiente: Maltius hominum, & singul. 201. incipiente: Inconfellum. ubi plures citat, qui hanc tuerentur sententiam.

Hanc opinionem ideo magis approbo, quia saepe contingit reos, ut a carceribus & alijs molestijs liberentur, ob promissam a iudice gratiam fateri, quae non commiserunt: itaque tutissima est hae sententia, quae tunc magis vera erit, cum reus confessionem ita factam reuocauerit: nam hoc casu inhumanum erit, & quasi a iustitiae rectitudine alienum, reum poena criminis ordinaria punire: sed mitior alia poena arbitraria imponenda erit, quod si cum tali confessione concurrant aliae coniecturae, indicia, & praesumptiones commissi delicti, non erit, inquit Covarruias ab equitate alienum, tunc reum ordinaria poena punire, cum his coniecturis tandem accesserit eius confessio. Covarruias lib. 1. capitu. 2. varia. resolut. nume. 16.

Nos in hoc crimine, ut consentanea praecedentibus

In quib. poenis palliat Inquisitores gratiam facere, & quomodo.

Confessio facta iudicis suasu, an iusticiam ad condemnationem.

tradamus, afferamus tutius, & securius esse ut reus A
ratificet confessionem, cui ita ratificatus, etiã si alia
accendant coniecturæ, quas adesse frequenter contin
git, semper erit leuius puniendus, & ordinaria crimi
nis pœna temperanda, ne Inquisitor data a se si
deis, & promissa gratia deesse videatur, cum tuto
possit eam facere prædictis modis.

Num. 106.

h. Et fiat sibi gratia, quod ad misericordiã ad
mittatur.] Ita Bononiensis, & Barcionensis im
pressus, & codex Cardinalis de Gambara: sed in Sa
bellano ita: Et fiat sibi gratia, & misericordiã, vel
saltem ad salutem animæ: in Repertorio vero In
quisitorum in dicto verbo, prouiso solenter. § sequũ
tur cautela. vers. 1. ana cautela. hic locus ita legi
tur: Et fiat sibi gratia quod admittatur ad mise
ricordiã, si sponte dixerit quæ commisit. hæc ibi.
Quæ lectionis varietas multum est consideranda:
ex qua serè hoc colligitur, quod gratia in genere ab
Inquisitore promissa, hoc operatur, q̄ reus ad mise
ricordiã admittatur, ac mitius puniri debeat; non
tamen omnino liberari. Vel hanc habet tacitã condi
tionem: gratiã consequetur, si spõtes, & integrè cõfi
teatur quæ commisit: ex quibus confirmatur quæ
paulo antea dicebamus, in §. rursus in his in fine.

Num. 107.

1. Et faciat quod ille loquatur sibi, & si opus
fuerit, fingat se de secta sua adhuc esse, &c.) Si
dicat se esse de secta sua, cum non sit; & metu abiu
rasset, cum non abiurauerit, & similia, mendacium
dicet, q̄ saltem sit veniale peccatum, quod nullo mo
do est committendum pro quacumque veritate ha
benda: & tutius erit facinus impunitum relinque
re, quam per illicitas rationes illud inuestigare, &
detegere: nisi quæ mala sunt facienda, vt inde
bona proueniant. quam ob rem ex his cautelis eas
tantũ in praxi vsurpare licet, quæ sine vlla menda
cia, aut iniquitatis specie possunt ad vsum renocari.

illicite caute
le quæ absq;
peccato exer
ceri non pos
sunt, nullo
modo vsurpã
de.

Hoc semper est animaduertendum, puniẽda qui
dem esse delicta, coercendos malefactores, adhiben
dam esse omnem diligentiam, vt veritatem ab inui
tis, & sceleratis iudices extrahant: at seruato iuris
ordine id esse faciendum, nec committendũ quidquã
quod aq̄uitas, & iustitia non admittat; quod si ita
haberi veritas non possit, nec malefactores puniri,
meminerimus verissimi illius theologi dogmatis.
Multa relinqui puniẽda iudicio diuino. Est
equidem valde laudanda iudicum quorundam sol
licitudo in inuestigandis, & coercendis sceleribus;
sed magnopere vituperanda, & detestanda consue
tudo, vt illicita quæque committant ad veritatem
eruendam, quorum errores diligenter detegit, & re
fellit in hac re Franciscus Casonus integro tractatu
de tormentis, sed non est nostrum hæc corrigere.

His cautelis, quæ ab Emerico longo sunt sermo
ne relatæ ad eruendam ab inuitis seu volentib. hæ
reticis veritatẽ, multæ aliæ a prudentibus, & eru
ditis Inquisitoribus, & inueniri, & vsurpari pos
sunt iuxta qualitatẽ naturam, & mores varios ac
diuersos diuersarum personarũ. placuit hic illã recẽ
serẽ, quæ vsus est Flavianus Antiochiæ Episcopus
ad deprehendendos detegendosq; Massilianos here
ticos, qui diligenter hæresis venenum occultare co
nabatur, de qua re Theodoritus, lib. 4. historie eccle
siasticæ, 10. scribit in hæc verba: Quin etiam Fla

Qualiter de
secta Massi
lianorum hæ
retis.

uianus Antiochiæ Episcopus, vi multorum ser
mone celebratus, cum accepisset hos Edeffæ rex
tem agere, & suum venenum in vicinorum ani
mos infundere, missa ad eos Monachorum tur
ba deduxit Antiochiam, & morbum, quem per
negabant, extorsit ad hunc modum: Adelpium
admodum senem benignè vocat ad se, propè af
sidere iubet: Tum quoniam inquit, senex, ad
longinquum temporis spatium vitam propaga
uimus, ideirco, & natura humana, & fraudulentu
dæmonum aduersariorum conatus nobis accu
ratiùs perspecti sunt, & cogniti; Multoq; etiam
vfu, quæ & quãta sint dona gratiæ edocti sumus,
Isti cum sint iuuenes, & nihil istarũ rerũ exqui
sitè norint, sermones spirituales audire vix, aut
ne vix quidem ferunt. Itaq; tu, quæso, dic mihi,
qua ratione affirmetis, & spiritum cõtrarium re
cedere a vobis, & sancti Spiritus gratiam aduen
tare? His verbis Senex ille delinitus venenũ oc
cultum exprompsit vniuersum. hætenus Theodo
ritus. quo loco continenter subiungit, qua oratione
Adelpius ille Senex hæreticus venenata hæresis
felle dogmata patefecerit, tandeq; subiungit dicei.
Itaque diuinus ille Flavianus, factio isto fonte
effosso, & impijs eius riuiulis patefactis, miserum
senem sic affatur: O diebus onuste, & inuetera
te, tuum ipsius os te coarguit, haud ego: tua labia
contra te testimonium dicunt. Itaq; erroris mor
bo reuelo, Syria exacti erant illi quidem, sed in
Pamphiliam profecti, eam eadem pernecie re
fererunt. hæc Theodoritus.

Insignis est profecto cautela, per quam blandiẽ
do, & quasi desiderium discendi ostendendo, inani
gloria tumescens hæreticus (quod vitium hæreticis
est valde familiare) dum Episcopum vult instrua
re, & docere, morbum hæresis, quem antea occultau
erat, manifestè, & patenter declarauit.

De signis & indiçijs exterioribus, qui
bus diuersarum sectarum hære
tici cognosci possint.

Sane quia multum interest ad habendũ
ab hæreticis de suis erroribus, & comp
plicibus veritatem, cognoscere cuius
sunt sequaces hæresis, siue sectæ, quod ex eorum
vita, seu moribus, & ritibus ac signis exteri
oribus patet clarè, & apertè; ea propter ut hæreti
ci, cuius sectæ sint, citius cognoscantur, de mo
dernorum hæreticorum ritibus, viuendi modis,
& eorum habitibus aliqua breuiter perstringa
mus.

COMMENT. XXIII.

Quo tempore Emericus hæc scribebat, valde
necessaria erat huiusmodi cognitio: nam cir
ca ea tempora frequens adhuc erat horum hæretico
rum turba, & perfidia, quemadmodum ex secunda
parte, vbi horum origo, & errores narrati sunt,
constat: hodie sola historie commemoratio valde
delectat, & carori qui de hæreticis scripserunt post
Eyme-

Eymericum in his eum sunt magna ex parte secuti, A
 per Alfonso Castrius, Præcolus, & Lucéburgus, quorum opera de hereticis & contra hereticos extant frequentia.

Verumtamen hæc quoque exteriora signa fallacia esse poterant, cum frequenter huiusmodi habitus multis de causis absque hæresi, aut hæresis suspicio ne usurpari potuissent, ut ostendimus supra par. 1. super q. 9.

At maior difficultas versatur in intelligendis & deprehendis hereticis occultis, qui per hæc patentissima signa errores suos & sectas minime profitentur: quæ res cum sit difficilis, & cognitu ne cessaria, in gratiam lectoris est mihi breuiter indicanda, cum alibi ab Eymerico non doceatur, nec sit enoque patens & obuia.

Initio hoc statuamus velut certissimum & exploratissimum, omnem hæresim per aliqua signa exteriora esse à iudicibus fidei deprehendam: quia ea que omnino occulta est, nec ullis prodita indicijs, diuino iudicio relinquatur vindicanda. Rursus, omnis hæresis, omnisve hereticus bifariam deprehenditur, verbis, aut factis; verba enim & facta signa sunt indicantia interiorum mentis conceptum. Ari Hæreses lib. 1. de interpretatione, & Imperator in l. si non conuicti, c. de iniurijs.

Ad verba quidè quomodo heretici deprehendantur plus quam manifestum est, hæc nihilominus partem explicat Albertinus tract. de agnosc. assertio. q. 30. per totam, ubi assertit 17. modos, quibus hereticorum pertinacia conuincatur, quos paucis immutatis repetiuit Alfonso Guererus in speculo, titu. de Apostatis. 2.

Verum nos vt breuius hanc tractationem absolamus, generalibus regulis absoluetes, quod illi enumeratis indiuiduis nituntur ostendere, quod est impossibile, cum indiuidua, que numero esse possunt infinita, vt bene philosophantes tradunt, nullis præceptis comprehendere possint, dicimus, hereticum ex verbis deprehendi eum, qui aliquid dixerit contra speciem generis veritatum catholicarum, & species suo illis generibus contentas, que tradidimus supra par. 2. super q. 2. neque in his amplius vlla nostra præceptio est: nullus enim est, vel medioeriter eruditus, & in fidei dogmatibus exercitatus, qui non facile cognoscat hereticas propositiones, & inde facile hereticos deprehendat.

Ex factis autem cognoscere hereticos longe difficilius est, cum & varia sint factorum hereticitatis genera, eaque multis etiam modis, & varijs de causis possint a diuersis patrari; ergo in vniuersum facta quandoque indicant hominem hereticum, vel apostatam, quandoque de hæresi suspectum vehementer, aut leuiter, iuxta facti, & persona faciendis qualitatem.

Ille facta hereticum, vel apostatam indicat, ex quibus violenta oritur presumptio, & a iure approbata est, nec in contrarium admittit directam probationem: ea vero sunt sequentia: transire ad ritus infidelium se circuncidendo, vel ad ritus Sarraaceno rum, aut aliorum quorumuis infidelium, factum est indicans hominem hereticum, vel apostatam. c. contra Christianos, de heret. lib. 6.

Qui citatus ad respondendum de fide vel suspectus in ea, non comparuit, & excommunicatione per annum pertulit animo pertinaci: anno elapso ex hoc facto hereticus reputatur, & velut talis damnatur, c. cum contumacia, de heret. lib. 6.

Qui deficiunt in purgatione canonica, quæ in causa fidei sibi indistinctam præstare non potuerunt, velut heretici condemnantur. c. inter sollicitudines, de purgatio. cano. & dixi plene supra par. 2. super ca. inter sollicitudines.

Qui relabuntur in hæresim quam abiurauerunt in genere, vel in specie, ex relapsu pertinaces heretici iuris presumptione putantur, c. ad abolendam. §. illos quoque, de heret. c. super eo. & c. accusatus. §. cum vero, de heret. lib. 6.

Qui post abiuram hæresim, de qua conuictus fuerat, vel postea conuincitur, cum hereticis communicat eos uisitando, receptando, deducendo, associando, dona vel munera eis donando, vel mittendo, hereticus putatur. c. accusatus. §. ille quoque, de heret. lib. 6.

Qui inuenti fuerint de hæresi suspecti, nec Episcopi mandato obedientes congruè se purgauerunt, velut heretici traduntur curiæ seculari, ad abolendam. §. qui uero, de heret. quod est intelligendum iuxta declarationem textus in c. excommunicamus, 1. §. qui autem, de heret. ut primum scilicet excommunicatur: nam si per annum sustinuerit excommunicationem, eo elapso ut hereticus potest damnari.

Qui cum essent sanæ mentis in corporis infirmitate & morbo constituti, & petierunt hereticos consolatos, heretici habentur. c. filij, de heret. li. 6.

Qui morti etiam propinqui petierunt eosdè hereticos consolantes, quamuis post perditam loquelam, vel mentem amissam, consolationem eam, seu uerius desolationem receperint, si prius habiti fuerant de hæresi suspecti, uel diffamati, heretici reputantur, d. c. filij, de heret. lib. 6.

Atque ex his quidem factis iuris uolenta presumptione heretici conuincuntur, ut pulchre docuit Albertinus tract. de agnosc. assertio. q. 3. nu. 7. & q. 30. nu. 2. eiusmodi fere sunt etiam omnia illa facta, que enumerat Concilium Biterrense c. 29. quod retuli supra par. 2. super q. 50. adde que dixi par. 2. super q. 55. §. Tertia suspicio.

His modis addi posset ille, quem explicui infra hac 3. parte in 2. modo processum fidei terminandi. §. nec contemnat, de eo qui recidit in hæresim, de qua se prius purgauit, iuxta declarationem ibi allatam, quam uidero.

Sunt iam alia facta propemodum infinita, ex quibus oriuntur nunc uehementes, nunc leues hæresis suspensiones, que nominatim recenseri non possunt: nonnulla tamen referam, ut res hæc quam tracto, intelligatur apertius: Ad aras idolorum thurificare: demones colere uel invocare, ab eisue responsa petere; sydera uenerari; manifestæ hæresis sunt signa, glossa communiter recepta in c. accusatus, §. sane, uerbo, saperet, de heret. lib. 6. Zanchinus tract. de heret. c. 22. nu. 7.

Conuersari cum hereticis: aut libenter & frequenter cum alijs infidelibus, uelut Hebræis, Sarra cenis & similibus: evitare communionem, & con-

Ex quibus factis uehementes hæresis suspensiones oriuntur.

sortium fidelium; raro diuini officij interest; quo tempore Ecclesiæ præcepto ad id obligantur, & similia opera exercere, indicia sunt hæreses, & excommunicamus, §. adijcimus, de hæret. Zanchinus tract. de hæret. c. 7. nu. 7.

Ecclesiastica sacramenta non recipere: Ecclesiæ præcepta non obseruare quo tempore recipienda & obseruanda sunt; iuxta Ecclesiæ leges & consuetudinem, vt non confiteri: non recipere Eucharistiam: non ieiunare cum possis: non abstinere ab esu carniū cum debeas, & similia, externa sunt hæresis signa, quæ suspicionem malæ credulitatis parunt. Zanchinus tract. de hæret. c. 3. nu. 2. vbi Campenius, Felinus in c. ad abolendam, nu. 2. de hæret.

Iudaizare, id est, facere id quod à Iudæis solitū est fieri, vt sabbatū colere, & similia, indicia sunt latentis perfidiæ. Alber. tract. de agnos. assertio. q. 8. nu. 12. Ioannes Roias tract. de hæret. par. 1. nu. 304. & seq. Emericus paulo post tit. de signis per quæ hæretici iudaizantes dignoscuntur, nu. 114.

Huc sunt referenda opera, siue facta fautorum, receptatorum, & defensorum hæreticorum: ite opera persequentium fidem Catholicam, & impediētiā sacrum inquisitionis officium directi, vel indirecti, & c. quæ longum esset recensere, ex quib. quādo vehemens, quandoque leuis suspicio nascitur, de quibus copiose Emericus parte 2. q. 50. & sequentibus, & nos cum eo eisdem locis, adde Albertinum de agnos. assertio. q. 30. num. 60. & seq. & Iacobum Simancam de catho. instit. tit. 31. nu. 14. cum aliquot sequentibus, & Matthæum Ory in Alexipharmaco contra recidinas hæresim affectiones, parte vltima, tit. Quomodo debet purgari Ecclesia ab hæresibus.

Sunt item quedam facta & maleficia ex quibus protinus videtur oriri suspicio malæ credentiæ contra perpetrantem quæ male sentiat de aliquo Ecclesiæ dogmate, aut instituto, aut ordine, aut re aliqua, de qua sentire debemus sicut catholica sentit Ecclesia; veluti de potestate Papæ, & prælatorum, de sacris Monachorum religionibus, de sacramentorum ritibus, & multis huiusmodi, quæ breui oratione comprehendendi non possunt: si quis enim indigno aliquo facto iniuriam & contumeliam his inferret, malæ credentiæ suspicionem contraheret, ac proinde tanquā suspectus de hæresi per iudices ecclesiasticos esset puniendus, sicut eleganter & copiose ostendit aliquando illustrissimus dominus Marcus Antonius Columna, Marsilius, Archiepiscopus Salernitanus, vir iuris vtriusque; peritiam insignis responso quodā, quo luculenter probauit delictum quorundam, qui conspurcauerant libellos excommunicatorios, quos vulgus cedulones vocat, cum turpium figurarū appositione ad sanctum officium pertinere: hoc enim factum videtur de potestate prælatorū male sentire, & censuras Ecclesiæ contemnere, atque irridere, & ignominiam Ecclesiæ irrogare, quæ eis celsuris vitur.

Denique vt in hac causa vno verbo tradam signa quibus hæretici, aut de fide suspecti deteguntur, dico, omnia opera per quæ dissiident a communi vita & conuersatione fidelium: aut ab Ecclesiæ probatis ritibus & consuetudinibus: aut receptis Patrum doctrinis & præceptis, quæ communes magis quā pri-

uatos mores respiciunt; aut hæresim inducunt, aut hæresis suspicionem, & excommunicamus i. §. adijcimus, de hæret.

Signa exteriora, per quæ hæretici Pseudoapostoli cognoscuntur.

P

seudoapostoli hæretici per signa huiusmodi cognoscuntur: induuntur tunica alba, longa, ac desuper matello albo ad collum per modū pallij eleuato, & super tunica non

corrigia de corio, sed funiculo adstringuntur: tunicæ longos deferunt: caput non cooperiunt, sed incedunt capite nudato: nudis pedibus incedunt, & quandoque soleis vtuntur: per mūdum ducuntur in plateis publicis in mensa eis parata sedendo comedunt: nihil petunt: sed de omnibus quæ apponuntur eis edunt: ponentes se ad mensam cantando benedicunt, & quando surgunt, etiam cantando gratias agunt: mensam paratam in via publica cum comederint, dimittunt, nihil inde secum ferunt, sed totum ibi dimittunt, & recedunt cantando per vias publicas, clamando: agite penitentiam, quia appropinquat regnū cælorum: aliquando Saluæ regina cantant: vitæ se soli tenere Apostolicam mendaciter asserunt: nulli obediunt: Apostolos se communitate appellat, atque dicunt.

Quanta autem istorum Pseudoapostolorum sit impietas, & quantus error, dictum est supra in secunda parte q. 12. vbi agitur de hæresibus & erroribus Pseudoapostolorum.

Signe exteriora per quæ à Manichæis hæretici dignoscuntur.

M

Anichæi hæretici signis huiusmodi dignoscuntur: in nullo casu iurant: tres Quadragesimas in anno tenent, scilicet a festo beati Britij vsque ad Natale, & a Dominica prima Quadragesimæ vsque ad Pascha, & a festo Pentecostes vsque ad festum Apostolorum Petri, & Pauli: & vltimam septimanam cuiuslibet Quadragesimæ vocat septimanā sanctā, siue strictā: quia in illa ieiunant in pane & aqua: alij aut septimanis tribus diebus ieiunant in pane & aqua. Isti carnes nunquam comedunt, neque etiam tægunt, nec cæscum, nec oua, nec aliud, quod nascatur ex carne per

viam generationis, seu coitus edunt, sed respiciunt nullum animal gressibile, aut etiā volatile occidunt: quia fallaciter asserunt atque credunt, quod in animalibus brutis, atque in auiibus degant illi spiritus, qui recedunt de corporibus hominum, qui non fuerunt de secta eorum: mulierē in nullo casu tangunt, vitam Apostolicam se soli tenere fingunt.

Quantus autem istorum hæreticorum Manichæorum sit error & impietas, dictum est supra in 2. parte q. 13. vbi agitur de hæresibus & erroribus Manichæorum.

Signa

Signa exteriora per que Valdenses heretici cognoscuntur.

Aldeles heretici, seu Pauperes de Lugduno, sine Inzabbatati, q iude sunt per signa huiusmodi cognoscuntur. Valdéses se vocant, seu Pauperes de Lugduno a ciuitate Lugduni, in qua principium habuerunt a quoda uo...

Signa exteriora per que Beguini, vel Begardi, seu Fraticelli heretici cognoscuntur.

Beguini heretici, seu Fraticelli, vel Begardi, seu Fratres Pauperes, siue Fratres de penitentia, qui iude sunt, signis huiusmodi cognoscuntur. Isti tertiam regulam beati Francisci se tenere & profiteri asserunt, vestem de burello aliqui cum mantello...

laru sibi faciunt & adunant: quibus de postilla fratris Petri Ioannis super Apocalypsum, per Ecclesiam condemnata, & de alijs opusculis eiusdem: & presertim de transitu dicti fratris Petri Ioannis, eis in vulgari de nocte & secrete legunt, Hi qua plurimu uenenati sunt, & multu Ecclesie Dei se opposuerunt de preterito, & opponunt etiam de presenti.

Quantus autem istorum hereticorum Begardorum error fuerit, atque sit, & impietas, experientia docet rerum omnium magistra, & habetur supra in secunda parte. q. 15. ubi agitur de erroribus & haeresibus Begardorum.

Signa exteriora per que heretici reuidantes dignoscuntur.

Reuidantes heretici, seu conuersi de iudaismo, & reuersi mente & secrete ad Iudaismu, huiusmodi signis exterioribus dignoscuntur: Raro Ecclesia intrat. Iudaismu siue locu, in quo morantur Iudaei frequenter Iudaeis se associant: a Christianorum consortio se elogat: cum Iudaeis in eorum festiuitatibus ubi comode possunt, comedunt: carnes porcinas non edunt: diebus ueneris carnes comedunt: sabbatum colunt: diebus Dominicis secrete in domibus suis operibus seruilibus se exponunt.

Quarta autem sit nequitia & malitia, error & impietas istorum peruersoru ad ueritu redeuntiu, habetur supra, secunda parte, q. 44. ubi agitur de erroribus, & haeresibus ad Iudaismu reuersoru.

COMMENT. XXV.

Reuidantes heretici, &c. & reuersi mente secrete ad Iudaismu, huiusmodi signis exterioribus dignoscuntur: Raro ecclesia intrat, &c. Hic locus est valde insignis, & eius notitia utilis & necessaria ad cognoscendum tuos, qui ex Iudaismo conuersi Christiani facti sunt, & iterum ad Iudaismu reuertuntur, vel ad praesumendu q qui talia faciunt, aut aliquid ex his que hic enumeratur ex Iudaeorum gente descendat, aut originem ducat. Huius doctrina usus in illis potissimu locis est necessarius, ubi Iudaei habitare permittuntur in terris Christianoru, & sepe nonnulli ex ipsis ad fide catholicam conuertuntur, ut frequenter contingit Romae. Cu ergo aliqui ex Iudaeo effectus Christianus aliquid horu committit, ut refert hic Eymericus, praesumendu est, q tacite ad Iudaismu sit reuersus, & propterea Inquisitor aduersus illu procedere poterit.

His autem signis exterioribus adiungi potest illud quod reulit auctor supra par. 2. q. 44. nu. 6. dicens solitu esse apud Hebraeos, ut reuersis seu redeuntibus ad eorum sectam imponatur frequenter illud nome q habebant antequam baptizarentur. Si quis ergo post baptismum susceptum, in quo solitu est deponi uetus nome Iudaicu, & imponi nome allicuius Sancti more uisitato Christianoru, eo demisso neophytus ille aut uetus nomen Iudaicu, aut aliud Iudaeis familiare & consuetu usurpet, sane praesumptio erit, q Iudaismu approbet, ut docuit Crauetta con. 73. incip. Dicendu uideretur de quo diximus abude sup. p. 2. sup. dist. 9. 44. s. Et imponitur

Neophytas urens post baptismum susceptum, nomine antiquo, suspectus praesumitur.

Signa cogno- scendi reiu- daizantes ex lege de Eue- ro Iuzgo.

In multis alijs modis, & exterioribus signis pos- sunt videri neophyti siue ex Iudaismo conuersi ap- probare Iudaicam sectam, sicut constat ex lege qua- dam, quam Hispani vocant del Fuero Iuzgo, per quam neophyti Toletanae ciuitatis, & Hispaniae, qui post fidem susceptam defecerant, sub poena vlti- mi supplicij sese obligant ad euitandos omnes Iudaeo- rum ritus, in primis vero ad comedendum carnes por- cinas, vel saltem ea edulia, quae cum porcina carni- bus cocta fuerint: Eam constitutionem, quia huic loco lucem est allatura, ex lib. 12. legu del Fuero Iuzgo, si. 2. l. 16. hic referre placuit, habet aut e ita.

Placitum Iudaeorum in nomine Principis factum.

Clementissimo ac Serenissimo Domino no- stro Recesuundo Regi, omnes nos Hebrei Toletanae ciuitatis atq; Hispaniae gloriae vestrae, qui infra subscripturi vel signa facturi sumus.

Bene quidem ac iuste nos meminimus copul- sos fuisse, vt placitum in nomine diuae memoriae Chintillani Regis pro conseruanda fide catholi- ca conscribere deberemus: sicut & fecimus. Sed quia perfidia nostrae obstinationis & vetustas pa- ritalis erroris nos ita detinuit, vt nec veraciter in Iesum Christum Dominum crederemus, nec catho- licam fidem sincere teneremus: ideo nunc libe- ter ac placite spondimus gloriae vestrae, tam pro- nobis, quam pro vxoribus & filiis nostris, p hoc placitum nostrum, vt deinceps in nullis obseruati- nibus, in nullis incestiuis vltibus Iudaicis miscea- mus: Iudeis etiam nobis baptizatis nullo penitus execrando consorcio confociemur: no more no- stro propinquitate sanguinis vsque ad sextum gra- dum incestiua pollutione in coniugatione vel for- nicatione iungamur: no coniugia ex genere no- stro, aut nos, aut filij nostri, vel nostra posteritas vllatenus fortiamur: sed in vtroq; sexu deinceps Christianis iugali copula connectamur: no cir- cuncisionem carnis operemur, no pascha, & sabba- ta, ceterosq; dies festos iuxta ritum Iudaicam ob- seruationis celebremus: non escarum discreto- nem vel consuetudinem teneamus: no ex omnib. quae Iudaeorum vltus, & abominanda consuetudo vel couersatio agit, aliquatenus faciamus: Sed sincera fide, grato animo, plena deuotione in Christum filium Dei viui, secundum quod Euan- gelica, & Apostolica traditio het, credamus, atq; huic cofiteamur ac veneremur. Omnes etiam vltus sanctae Christianae religionis tam in festis dieb. vel in coniugijs, & escis, quam in obseruationib. vniuersis veraciter teneamus, & sinceriter amplectamur: nullo referuato apud nos aut opposi- tionis obiectu, aut fallacia argumeto, per quod aut illa quae facere denegamus, iterum faciamus aut hec, quae facere promittimus, minime vel no obseruare promittimus: vt si eas pro consuetudi- ne minime percipere poterimus, ea tamen quae cum ipsis decocta sunt, absque fastidio & horro- re sumamus & comedamus. Quod si in his om- nibus, quae supra taxata sunt, in quocunq; vel minimo trasgressores inuenti fuerimus, & aut contra Christianae fidei agere praesumpserimus

Id de eoz, Iu- deis no bap- tizatis non bap- tizati non communica- bimus.

A aut quae congrua catholicae religionis promissi- mus, verbis aut factis implere distulerimus: In- ramus per eundem Patrem, & Filium, & Spiritum san- ctum, qui est vnus in Trinitate & verus Deus, qui ex nobis horum omnium vel vnus transgres- sor inuentus fuerit, aut notis ignibus, aut lapidi- bus perimatur. Aut si hunc ad vitam gloriae vestrae referuauerit pietas, mox amissa libertate, tam eum quam omnem rei ipsius facultatem, cui voluerit is perenniter seruienda donetis: vel quidquid ex eo, vel ex rebus eius fieri iusseritis, no solum ex re- gni vestri potentia, sed etiam ex huius placiti no- stris sponione potestate libera habeatis. Factum placitum sub die xij. Kalendas Martias an. Feliciter iuxta regni gloriae vestrae in Dei nomine Tolet.

B Editum est hoc placitum, vt colligitur ex annali- bus Hispaniae circa annos Domini DCLIII. quo te- pore Recesuundus Rex (quem Recesuundum vo- cant) cuius Imperio factum fuit, vt constat ex prin- cipio constitutionis, regni gubernacula administra- bat. Idem placitum refert in lingua vulgari Hispana auctor Repertorij Inquisitorum verbo, comedere. S. An suspectus.

In eo multa notatu digna obseruare licet, sed il- lud in primis, quod de carne Suilla siue porcina a neophytis edenda promittitur, non est negligendus, na auctor Repertorij Inquisitorum verbo, comede- re. S. An suspectus. ait, Iudeos factos Christianos, ne videantur reiuuauare, debere comedere, vel sal- tem gustare de his, quibus priusquam conuerterentur minime vescerentur, alias de haesi fieri suspectos.

Jacobus quoq; Simancas de cath. instit. tit. 50. de presumptionibus, nu. 32. amplius ait, no esse leue praesumptionem contra descendentes ex Machometanis si vinum non bibant, nec carne Suilla edant: ita vt proculdubio praesumi possit in maiorum se- ctis adhuc permanere.

D Horum virorum sententiam non obscure confir- mant ea quae docet hic Emericus, et quae hactenus commemorauimus: ceterum iudicio opus est, et mo- res hominum diligenter sunt explorandi; sunt enim quidam quibus certa quaedam non placet edulia, vel quia stomachus illa fere non potest, vel quia gustui insuauia, vel quia illis vesci non consueuerunt, & propterea potest saepe contingere vt absq; vlllo metis errore, aut vlla prioris sectae approbatione ab his abstineat: quare ex hoc solo no videtur omnino pre- sumendum de haesi vel apostasia: & tunc fortas- sis omnis suspicio cessaret, cu conuersi ceteros ritus Iudaicos, aut Machometanos penitus euitaret, et no- stros hoc est, veterum Christianorum diligenter, pie, & humiliter more Christiano sequeretur et obseruaret.

E Sane ex ceteris ritibus Iudaeorum, aut Macho- metanorum, aut Gentilium, obseruatis, ab his, qui ex illis sectis conuertuntur, certior videtur oriri haesi- sis suspicio, quam ex non manducanda carne porci- na, videlicet ex nimia familiaritate cum Iudeis, ex frequentatione ad loca, in quibus ipsi morantur, & praesertim ad Synagogas: ex obseruatione Sabbathi et alijs multis, quae supra iudicauimus, et refert hic Emericus; hos enim non ita abhorret stomachus, & palatium, sicut carnes procinas, anguillas, & alia animalia, quibus Hebraei vesci non sunt soliti.

Aque

Atq; hoc tam diligens consideratio loc habere potest in ipsismet conversis, quibus pro consuetudine non facite caro porcina, aut similes cibi illis veti...

Quae autem de Iudeis diximus in hac causa, eadem in alijs qui ad Christianam religionem ex alijs...

Signa exteriora per quae necromantici heretici dignoscuntur.

Magi hereticantes, seu necromantici, vel demonu inuocatores, & sacrificatores, qui ijde sunt per signa exteriora huiusmodi dignoscuntur; habent enim, vt comunius, ex visio...

Quanta autem istorum sit dementia, error, & impietas habetur in secunda parte. q. 43. vbi agitur de erroribus, & heresibus necromanticorum, ac demonum inuocatorum.

COMMENT. XIII.

Magi hereticantes, seu necromantici, &c. Eadem haec habes apud Vmberu in opere iudiciali, verbo, necromantici. tradit Repertoriu Inquisitorum verbo, necromantia. & Tabienfis in...

Prudenter vero Eymericus hoc loco non dixit, magos simpliciter, sed magos hereticantes, quasi velit indicare, non oem magia illicita, aut magos oes...

ca res alias versatur, literque conficitur, vt proxime dicam. res fiet exemplis.

Naturalis magia est, quae ex compositione & mixtura vnione quarundam reru, miras alias quasda res producit, vt si quis mixturam faciat, quae sub aquis ardeat, vel quae a radij solis accendi possit: vel si qu...

Magia mathematica est, quae per Geometriae & Arithmeticae regulas mira prorsus opera fabricat: vt columba, quae in aere volat, quam dicitur fecisse olim Architas, vt refert Gellius li. 10. c. 12. noct. Atticar. & Petrus Crinitus li. 14. de hone. discipli...

Tibi ardua cognosce, & miracula monstrare propositum est: tuae artis ingenio metalla mutuant. Diomedes in aere grauis buccinatur: eneus anguis in sibilat: aues simulate sunt, & quae vocem propriam nesciunt habere; dulcedinem cantilenae probantur emittere: parua de illo referimus, cui celu imitari fas est haec Cassiodorus. & patru memoria Georgius Caputblancus Vincentinus (quae falso Cardanus lib. 2. & lib. 17. de subtilitate Brixellensem fabrum appellat) nauiculam argenteam hac arte constituit opere pragmatico, vel automatico, quam plurimis in ciuitate conspiciendus, super mensa per se pergentem, cum muliere ornata lyra pulsante, nauis remos agit. & catulo in prore baubante. eiusmodi nonnulla conspiciuntur Tybure in horro Illustris. Cardinalis Estensis, quamuis manifestior sit in illis causa: nam impulsu aquaru artificiose dispositarum illa fiunt: sed ars est prorsus mira. cetera multa omitto breuitatis studio, curiosi indaganda. haec vtraque magia, nisi recte exercetur, dolos admittere potest.

Ex his orta est terra venefica vocata, seu malefica & infamis, quae tota est in meridiorum spirituum incantationibus & inuocationibus concinnata: nefaria eam peperit curiositas. nam cum multi vera arte destituti, mira illa opera, de quibus diximus fabricare non possunt, ad demones confugerunt, qui haec illos docerent. hanc Graeci γομαι, seu κακομαι uocant. haec praestigia & phantasmata porrigit, ueneficia docet, incantationes & omnia malefica opera demonum demonstrat. quid per hanc ueteres praeterint, docent passim poterarum libri. & de hac potestrema est accipiendus hic EymERICI locus, qui plane insignis est. dum magos siue necromanticos, hereticos appellat, quos & haeticos esse plene parte 2. q. 43. demonstrauit.

Habent enim, vt comunius, ex visione, et apparitione, ac colloctione malorum spirituum toruum visum & obliquum. Ista omnino legendum est ex Bononiensi, & codice Cardinalis de Garbara, qui ceteris sunt emendatioris hoc loco; nam uox illa, ex apertione, quae erat in Barconensi impresso, non conuenit huic loco, neque illa, tortum, quae erat item in Barconensi & Sabellano: nam uox, obliquum, quae postea sequitur, satis indicat, tortum, hoc est, terribilem, & non tortum (ne frustra bis idem sub duabus uocibus, idem significanti...

Magia venefica & malefica unde orta.

pulchra ma-
gorum descri-
ptio.

bus repetetur) esse legendum.
Est autem pulchra Magorum descriptio, deson-
pta, ut puto, ex illa Horatii li. 1. serm. satyra 8. ubi
inuebitur in Cratidiam veneticam Neapolitanam,
quã ibi Canidiam vocat, cuius aspectum & scelera
refert: quod ideo placet apponere, quonia & huic lo-
co, lumen affert, & que hodie a Magis & demonũ
inuocatoribus patrantur, omnino sunt similia, &
Inquisitorum interest talia nosse, is ergo ita habet.

Quia mago-
rum scelera:

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, palloq; capillo,
Cũ Sagana maiore xilantem: pallor vrasq;
Fecerat horrendas aspectu: scalpere terram
Vnguibus, & pullã diuellerẽ mordicus agnã
Cæperunt: erutor in fossam, confusus vt inde
Manes eliceret animas responsa daturas, &c.
Eadem faciunt hodie Magi, atque his peiora;
nam res sacras interdũ vsurpant ad demones in-
uocandos: aras illis cõstruunt, candelas benedictas
accendant: verba sacra profertunt, & nefarias pre-
ces illis fundunt, vt patet ex illorum proprijs, con-
fessionibus: quare non mirum, si vel heretici ab Ey-
merico dicantur hoc loco, in hos iure: cõtuli mortis
pœna est sãctitas, l. nullus, & l. nemo, C. de malef.
& mathemat. iure canonico aliter puniuntur, vt di-
xi supra par. 2. super q. 43.

Qui demo-
nes inuocat,
si post abiu-
rationẽ iterũ
inuocent, an
sint relapsi.

Vnum hic addidero, quod & ibi omiseram, puta
re Reuerendissimum Iacobum Simancam hos de-
monum inuocatores seu magos, si propter heresim
aut vehementem heresis suspicionem coacti, semel
fuerint solemniter abiurare, ac deinde iterũ demo-
nes inuocasse conuincantur, velia relapsos esse pu-
niendos, ita Simancas, de catho. instit. tit. 57. num.
9. quam opinionẽ dicit esse Lapi, Archidiaconi, Ge-
miniani, & Philippi Franchi, in c. accusatus, §. sa-
ne, de heret. lib. 6.

Sed solus Lapis ita tenet, vt apparet ex Gemi-
niano in dicto §. sane, nam Archidiaconus ibi de ea
re nullum verbum, in meo libro: & Geminianus et
Franchus in re tam aydua, in qua hominis vita ver-
satur, putarunt ita hoc esse distinguendum: Aut in-
uocatores demonum postquam semel prædicto mo-
do abiurarunt, iterum inuocantes credunt demones
ex sua propria et ætãna potestate posse facere id ad
quod inuocantur, & tunc quoniam id tribuunt crea-
tura, quod est proprium creatori, vera sunt here-
tici, & sicut relapsi puniri debent, & ita est vera
opinio Lapi: Aut non credunt demones id omnino
posse operari ad quod inuocantur, sed inuare & in-
ducere, vt si ad expugnandam scaminarum pudici-
tiam inuocentur: nam si hoc modo iterum post abiu-
rationẽ eos inuocent, nec indicabuntur heretici, nec
re relapsi, erunt puniendi: quia demones inuocãt
aliquid quod sibi competit, videlicet ad tentandum, et
ita potest intelligi illorum opinio, qui dicunt, eos
qui post aburationem de reberenti, demones in-
uocant, non esse relapsos.

Præterea sententia Lapi, vt colligitur ex Gemi-
niano & Franchio in dicto c. accusatus, §. sane, ac-
cipienda videtur cum inuocator demonum primũ
abiurauit vt formaliter hereticus, quia videlicet
patris eum habuisse aliquem mentis errorem quod
inducant illa verba, quibus præfati doctores que-

stionem hanc proponunt, videlicet: inuocator de-
monum in iudicio corã Inquisitore heresim ab-
iurauit, in qua facti specie vera videtur omnino La-
pi opinio, vt si postea inuocet demones, vt relapsus
puniri debeat, cum semel saltem de heresi cõfite-
ris iuxta textum in eodem cap. accusatur, §. ille, qui
que de heret. lib. 6.

At si inuocator demonum primo abiurauit solũ
vt reberenter suspectus, si postea inuocet, de stri-
ctã (vt dicitur) ratione iuris, non potest vt relapsus
condemnari, nisi de errore constaret: quonia ad hoc
ut aliquis velut relapsus damnari possit, necesse est
ut saltem semel de heresi relapsi cõfiteretur, vt re-
cet Alfonso Casirus, libro secundo, cap. 2. de iustia
heret. pronit, quem sequitur Simancas de catho. in-
stit. tit. 57. de relapsis, numero quinto. Et de hac sa-
cti specie non videntur loqui doctores præcitatis lo-
cis, nec utriusque casus eadem est ratio, ut appa-
ret: quare nullo pacto videtur coniungendi, vt fecit
Simancas de catho. instit. tit. quinquagesimo septi-
mo, nu. 9.

Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor, §. 18. nu. 19.
ita hunc articulum diluebat. Si prima inuocatio sa-
pibat heresim manifeste, & inuocãs abiurauit ut
uehementer suspectus, & iterum secunda inuocatio
sapiebat heresim manifeste: tunc ut relapsus condẽ-
nabitur, alias secus, hac sententia apertior est, &
clarior, que non est contemnenda, ceterum nullũ
consideranda esse censo que paulo antea dixi.

astrologi etiam vt frequentem, Optime loquitur
inam non omnis per astrologiam diuinatio est
interdicta, ut dixi super par. 2. super q. 43. et tradit
beatus Thomas 2. 2. q. 95. art. 5.

Et Alchimiã vt in pluribus, Non est con-
temnendum hoc Emerici cõsiliũ aduersus Al-
chimiã, quod verum esse multis posset exemplis
comprobari, nam ut ceteros omitam, Arnaldus
Villanauam, scimus Alchimiã, magnum fuisse
hereticum, & demonum inuocatorem, ut dixi su-
pra cum Emerico par. secunda, super q. 11. §. qui-
dam magnus medicus.

Sentio hic acerbè reprehendi auctorem, quod ta-
le fecerit de Alchimiã iudiciũ, sed immerito car-
pitur: nam multa sunt que Alchimiã impostores
esse conuincant, ut paulo post indicabo, inter imi-
denda de hoc articulo uterque Tho. 2. 2. q. 77. ar. 2.
in responsione ad primum argumentum, Olradus
confi. 74. incip. An Alchimiã peccet. Andreas
de Isernia in c. qua sint regalia, in usibus sendo, ut
sic monet, Fabianus de monte tract. de emptione
& uenditione, Hieronymus Zaneti in repet. c. 1. de
accusat. Albertus Brynus confi. 76. Angelus Syl-
uester, Tabiensis & alij Summiãta, verbos, Alchi-
mia Ioãnes And. in additio. ad Specula. tit. de cri-
mine falsi, copiose Cassaneus in catalogo gloria mũ-
di par. 11. consideratione 40. & Suergetus in com-
pendio militaris disciplina, & alij: ex quibus non
nulli studio potius contra dicendi quam veritatis
indagandẽ absq; certa ratione Alchimiã admittunt:
Sed uerior & tutior sententia eorum est, qui
inutilem & reipublice perniciosam esse fatentur.

Sed donec perspicuum fiat, an per Alchimiã
uerum argentum, uel aurum, uel gemme fieri possint.

sunt: quod non spectat ad hoc institutum, ne quis pro-
sus improbabilem esse credat hanc Eimerici sententiam
Alchimis plurimum refert intelligere a quibus. Alchimia
exercetur: nam si a principibus tractetur, & opu-
lentiis, ac pecuniosis diuitibus, hac fortassis suspicio-
ne, quam ei hoc loco tribuit Eimericus, vacabit: si
autem a pauperibus, vel mediocriter diuitibus usurpetur,
quoniam aurum & argentum maiori ex parte
(ut praecitato loco dixit Caietanus) vertitur in fu-
mum, & illi propterea ad inopiam rediguntur, ad
duo solent se incommoda convertere, aut ad daemones
innocuos, ob rationem qua hic auctor commemo-
rat, aut ad falsam & adulterinam monetam eudeda.

Video huius artis professores acerbius fere in me
propter hoc iudicium inuehendos, at non ego hec lo-
quor, sed viri gravissimi & doctissimi. & quidquid
ipsi dixerint, at certe non poterunt optime satisfacere
extrauaganti Ioannis xxij. incipienti: Spodet
quas non exhibent diuitias pauperes Alchimiste,
refertur inter extrauagantes communes tit. de crimi-
nalis falsi, per quam summus Pontifex gravissimas
penas illis imponit, qui alchimicum aurum, vel ar-
gentum, aut monetam ex illis confectam tanquam
vera vendunt, dant in solutum, aut similia: nam haec
transformationes sophisticatae sunt, non verae, ut opti-
me scribit ibi Romanus Pontifex. hinc illud vere
etiam dictum.

Ars suspecta probis, ars ipsa inuisaq; multis,
Inuisos etiam cultores efficit artis.
Mendaces, addo, multi manifeste videntur.
Qui se ipsos, aliosq; simul frustratur in artes;
Dum rerum vertere species tentant.

De ijs quae processus fidei prorogare &
retardare possunt.

Considerandum ultra occurrit, quae quan-
doq; sunt, quae processum fidei pro-
rogat & dilatant, scilicet: Testium
multiplicatio: Defensionum con-
cessio: Inquisitoris recusatio: Delati appellatio:
Et eiusdem delati fuga, seu elogatio. Quodlibet
horum quinque, processum, iudicium, & senten-
tiam, prorogant & dilatant: propter quod qualiter
obiciatur, est aliquantulum restringendum.

De Testium multiplicatione.

PRIMUM quod prorogat & dilatat Inquisi-
toris processum, iudicium, & sententiam est testium
multiplicatio; & haec quandoque est necessaria,
quandoque est superflua. Quando enim delatus
de heresi est conuictus tribus, quatuor, vel quin-
que legitimis testibus, vel non conuictus, sed ipse
confitetur crimen totaliter in substantia, & ef-
fectu, prout est delatus; tunc quia deprehenditur
in confessione propria, & non est locus defensionum,
procedere ad vltiores examinandos &
multiplicandos non est necessarium, sed superfluum
sed tunc est ad penitentiam, vel sententiam procedendum
cum bono consilio peritorum. Quando vero
delatus non est legitime conuictus: vel si est

conuictus, paucis testibus est conuictus; utpote
duobus, tribus, quatuor, vel quinque testibus, &
stat in sua negativa in parte, vel in toto, & presu-
mitur plus de pertinacia eius, & malitia, quam de
obedientia & penitentia; licet de iure sufficienter,
tam ut fortius conuincatur, & veritas melius dete-
gatur, & quia facilius est repellere a testimonio
tres, vel quatuor, quam decem, vel quindecim, vel
viginti; tunc ad conuincendum eius malitiam, ad
examinandum etiam plures testes fidei zelato-
res, est cum magna industria procedendum.

COMMENT. XXVII.

Dixerat paulo antea Eimericus iudicem in hac
causa esse velut medicum, qui quemadmodum
non omnibus morbis eandem adhibet medicinam; ita
nec in singulis reis eandem debet iudex tenere in-
terrogandi modum: quibus nunc addo, quod sicut pru-
dentis medici opus est, propinatis, si necesse fuerit
mendicantis, praecavere, ne morbi humanum cor-
pus inuadant, aut morbi fiant diuturniores; ita sa-
pientis iudicis est, ea amouere & longe lateque repe-
lere, quae vel iudicium impediunt, vel litem facere
possunt propemodum immortalem: quod est omni-
no euitandum. l. properandum. C. de iudic. nam quod
medicamenta morbis, idem exhibent iura negotijs.
auth. haec constitutio inuolat. §. ceterum. & ibi gl.
1. extra de iuramen. calum. & glo. in proamio de-
cretal. verbo, noua litiga. & propterea in sequenti
disputatione Eimericus haec impedimenta commemo-
rat, necessariaeque remedia adhibet.

a Quando enim delatus de heresi est conti-
ctus tribus, quatuor vel quinque testibus. Hoc
loco sentire videtur Eimericus per duos testes in
crimine heresis non posse quemquam legitime con-
demnari, & plane multis antiquis Doctoribus ita
olim visum est, dicentibus duram videri hominem
bonae opinionis & fidei per duorum testimonium de
tanto crimine condemnare, ut dixi infra super q. 71.
ubi ex professo hac questionem disputavi: interim
videto Ioannem And. in c. excommunicamus, r. §.
ad hunc, de haeret. rel. ab Eimerico supra pa. 2.

b Vel non conuictus, sed ipse confitetur crimine
totaliter, &c. tunc quia deprehenditur confessione
propria, & non est locus defensionibus, &c. Et
ratio est, quoniam inter omnia probatorum genera
reorum confessio obtinet primum locum. de quo vi-
de quae dico statim in commentario sequenti.

c Vel si est conuictus, paucis testibus est con-
uictus, utpote duobus, tribus, quatuor, vel
quinque testibus, &c. Hic locus videtur superiori
periodo omnino repugnare: nam cum antea di-
xisset tres, vel plures testes sufficere ad conuincen-
dum aliquem; nunc eosdem paucos esse dicit. qua-
re putabam quandoque ita legendum: paucis te-
stibus est conuictus, ut pote duobus, & stat in
sua negativa, &c. & illa verba, tribus, quatuor,
vel quinque testibus, imprudenter credebam fuisse
hic reposita a scriptore imperito ex superiori
periodo. ceterum quoniam omnes codices conuenie-
bant, non sum ausus quidquam immutare. cogi-
tabam si posset haec contrarietas ita conciliari:
propre-

Num. 116.

Iudex amo-
ueat impedi-
menta, quae
negotium pro-
trahant.

Quot testi-
bus conuincē-
dus reus in
hoc crimine.

Locus obsc-
rus adnota-
tus.

propterea in priori casu tres, quatuor, vel quinque dixit sufficere, quoniam præter testes, accesserat reorum confessio, hic vero idem non videntur sufficere, quia in sua negatiua perseverat. Sed hoc non videtur verum, tum quia in priori casu per disimulacionem loquitur, & solam confessionem sufficere indicat: tum quia siue confiteatur reus, siue neget, per tres legitimos testes (vt cum Eymérico nunc loquar) potest condemnari.

Verum his nõ obstantibus sequentia apertissime indicant, ideo auctore nõ dicere quatuor, vel quinque non sufficere, quia reus stat in negatiua, & propterea videntur pauci: quare vt fortius conuincatur, & penitus confundatur, ita ut negare non valeat, tutius est plures testes examinare. Et hæc proculdubio fuit mens & insinuatum EymERICI hoc loco. Sed tamen ut dicam infra super q. 71. etiam hoc casu sufficiunt duo, qui sunt omni exceptione maiores. hæc tamen postulat auctor, ut securius procedatur cū reus est negatiuus, tunc enim nec facile nec precipitanter est ad cõdemnationem procedendum.

De defensionibus reorum :

SECVNDVM quod prorogat, & dilatat Inquisitoris iudicium, sententiam, & processum, est defensionum concessio: & hæc interdum est superflua, interdum necessaria. Quando enim delatus, siue sit testibus conuictus, siue non, confitetur crimen, de quo delatus existit, & prout testes deponunt, tunc cõcedere sibi defensiones ad dicendum contra testes superfluum est: quia magis statim tunc suo dicto, & eius propria confessione, quam testium depositione. Quando vero crimen diffidetur, & sunt testes contra eum, & petit defensiones sibi concedi, siue præsumatur de delati innocentia, siue de eius pertinacia, impenitentia, & malitia, ad se defendendum admittendus est, ac defensiones iuris sunt ei concedendæ, & nullatenus denegandæ. Et sic conceduntur sibi aduocatus, probus tamen, & de legalitate non suspectus, vir vtriusque iuris peritus, & fidei zelator: & procurator a pariforma, ac processus totius copia, si pressis tamen testium, & deponentium, ac accusantium nominibus, vbi Inquisitor in conscientia sua videat eisdem græue periculum imminere, si ipsorum nomina prodarentur propter potentiam delatorum. Vbi autem non videatur tale periculum imminere, si ipsorum nomina prodarentur propter potentiam delatorum, sunt huiusmodi nomina delato in prædicta copia exprimenda, iuxta c. Statuta. de hæret. li. 6.

De aduocato
& procuratore
re reus concedendo.

vide fol. 629

Intelligas hic potentiam delatorum nõ tantum potentiam generis, sed & potentiam pecunie, vel malitiæ. Grauius enim periculum immineret testibus, si eorum nomina prodarentur delato homini non generoso, sed alias malitioso, & facile gis, & peruersis hominibus associato, qui nihil habet perdere, quam homini potenti genere, vel militi, diuiti, seu mercatori locupleti, qui habet quod perdat, & nõ vult seipsum perdere: & hæc experientia docet Inquisitores quotidie citentur.

A Quare quando conceduntur testium nomina publicari, multum est delati conditio attendenda, an scilicet sit malitiosus, vel simplex, pauper, vel diues, habens societatem hominum peruerforum, vel proborum, & similia.

Nec putet delatus de hæresi testes a iudicio in causa fidei faciliter repellendos: nam a ferendo testimonio in causa eadem nõ repellit legitime quemquam, nisi sola inimicitia capitalis. Nã in fauorem fidei, in fames, conscij criminis ac particeps, nec non & excommunicati, & quibuscūque alijs criminibus irretiti, in defectum præsertim aliarum probationum, ad testificandum in causa fidei admittuntur, iuxta c. in fidei fauorem, de hæret. li. 6. Immo etiam & periuri, iuxta cap. Accusatus. §. licet periuri. de hæret. li. 6.

C Repellit igitur sola inimicitia, non quæcunque, sed capitalis: vt pote, & vel quia mors inter eos est de facto illata, vel fuit intentata, seu ea quæ sunt ad mortem inductiua atq; via, vel vulnere graui, & lethalia sunt secuta, & similia (vt videbitur infra) quæ animi peruersitatem, & malignitatem pergentis contra passum indicat manifeste; propter quod præsumitur, quod sicut intentaui contra istum mortem corporalem per illi modum, scilicet vulnerando, intenteret & per istum scilicet erimen hæresis imponendo; & sicut voluit ei auferre vitam, vellet auferre & famam: quare tales inimici capitales a testimonio legitime repelluntur.

Alia autem inimicitia, præsertim graues, etiam non repellunt totaliter, tamẽ dictum eorum debilitant aequaliter, vt non sit plena fides eorum in attestationibus adhibenda: sed cum alijs admaniculis, & aliorum testium dictis, possunt plenam facere probationem. Sane quando ipsi delato deponentium, seu testificatum nomina publicantur, & ille allegat contra eos causas inimicitia capitalis, producendo ad hoc testes, in illo casu, an dicti deponentes & testificantes probentur legitime inimici capitales, & per consequens a testificando merito repellendi necne, satis ex meritis processus potest patere Inquisitori, iudici in hoc casu, & procedere dicecælanus & ipse ad sententiam sicco pede. Sed quando delato, deponentium, seu testificantium nomina supprimuntur, nec ipse potest se ab eis defendere in specie, sed solum in genere palpitando, cum non valeat diuinare: in isto casu multum interest Inquisitoris, vt modum congruum teneat, per quem eidem innocens, an dicti deponentes & testes sint ipsius delati inimici capitales, nec ne, vt sine vilo errore dicecælanus & Inquisitor possint ad sententiam procedere, vt insones nõ cõdenent, nec reos iustitiet. sed tam istis, quã illis iustitiam administrent.

COMMENT. XXVIII.

a Q Vando enim delatus, & cert. confitetur crimen, & cert. tunc concedere sibi defensiones, &c. superfluum est. Erenim qui confitetur crimen, protinus obijcit illud Luca capit. 19. Ex ore tuo te iudico. nec vlla clarior, aut eff-

etior probatio potest inueniri, quam reorū confes-
sio, vt optime docet Romanus consi. 329. incipien.
Præfens consultatio in hanc. n. 11. & Alexander
li. 1. consi. 12. incipien. Ex his quæ in themate. &
Felynus in cap. 1. de exceptio. & in c. cum super. de
re iudicata, optime dicebat probationem, quæ sit p
propriam confessionem, fortiores esse ea quæ sit per
testes, & rem notoriam facere. & Baldus in au-
then. sed nouo iure. c. si certum peta. dicebat non es-
se exigendam solemnitatem probatoriam; vbi adest
confessio partis.

Et quamquam in alijs delictis sola confessio de-
ficientis non sufficiat nisi de crimine, hoc est, ver-
bi gratia, de corpore interfecto constat, l. 1. §. item
illud. ff. ad Senatuse. Syllamiam. vbi Bart. & Bal. in
amb. sed nouo iure, c. de seruis fugit. & Angelus
in l. 1. c. de confess. in crim. ne hæresis, ex sola reo-
rum confessione ad condemnationem procedi potest
quia cum hæresis crimen mente concipiatur, &
in animo lateat, plerumque non potest aliter proba-
ri, quam per propriam confessionem reorum. Bald.
in l. si quis non dicam rapere. c. de episcopis, & cle-
ri. quem sequuntur Felynus in c. auditis, de preser.
& Nicolaus Arelatanus trall. de hæres. notabili
2. & Franciscus Põzimbius de lamijs, n. 52. et 70.

Ex his ergo apparet veram esse doctrinam E-
merici hoc loco, videlicet, superfluum esse concedere
defensiones reo ad dicendum contra testes, quoties
de delicto constat per propriam confessionem: &
hanc Emerici locum inuenies etiam apud Vmber-
tum Locatum in opere iudiciali verbo, defensiones.

Et quamquæ hæc ita se habeant, nihilominus ta-
men cum defensiones sint de iure nature, vt vim,
ff. de iust. & iur. non obstante propria confessione
offerri debent reo defensiones, & si quid opponere
voluerit aduersus eam, audiendus erit, ne iniuste vn-
quam se damnatum conuincatur: nam & contra pro-
pria confessionem possunt multa opponi, vt docet Iu-
lius Clarus in præf. crim. §. si. q. 55. & præcipue,
vers. sed pone. & q. 64. vers. si autem reus. confe-
sionem tradita per Simancas, de cath. insti. tit. 17. de
defensionibus reorum, nu. 53. & aliquot seq.

Ac defensiones iuris sunt ei concedende,
& nullatenus denegandæ. quoniam iusta defen-
sio est de iure nature, & propterea nullo modo po-
test, aut debet denegari, vt vim. & ibi cõmunitè
Doctores, ff. de iust. et iure. l. quotiens, c. de precib.
Impera. offerendis. clemen. pastoralis. §. ceterum, de
sentent. & re iud. tradit Joannes Imola in clemen.
sepe. de verborum significat. super glo. in verbo, de
fensiones. & Bernardus Comensis in lucerna ver-
bo, defensio. §. 2. & hoc ipsum iam prouide olim in
hac causa cauit Concilium Biterrense cap. octauo,
in hac verba: Ac datis dilationibus competentibus,
& defendendi facultate concessa, benigne
admittatis exceptiones, & replicationes legiti-
mas eorundem. hæc ibi. Offerbat hic locus amplã
occasionem agendi de defensionibus reorum in hoc
crimine: quæ res licet valde utilis esset, at quia nõ
erat omnino huius instituti, omittenda fuit: neque
eum ex proposito videtur agere hoc loco auctor de
defensionibus, quam ob re de illis tantum agemus, quas
Emericus proponit, ceteras suis locis psequemur,

A quas ex indice operis licebit depræbendere.
c Et sic concedetur sibi aduocatus, probus, Inquisitis de
tamen de legalitate non suspectus, vir vtrius- hæresi aduo-
que iuris peritus, & fidei zelator.] His verbis cati concedẽ
breuissimis duo complectitur auctor, primum reis di, & quales.
esse dados aduocatos: alterum quales esse debeãt.
de aduocatis etiam tradit Locatus in opere iudicia-
li verbo, aduocatus. copiose Repertorium Inquisi-
torum verbo, aduocatus. & Simancas, de cathol.
insti. titu. 5. & in Enchyridio violatæ religionis
titu. 42.

Ut ergo breui cuncta huc spectantia complectar
præter has cõditiones, quas vere in aduocato postu-
lat hic Emericus, sequentes etiam concurrere oportet: vt aduocatus non sit aut hæreticus, aut de fide
suspectus, vel infamatus, Repertorium Inquisitorum
verbo, aduocatus. §. sed vtrum hæreticus. facit tex-
tus in c. excommunicamus, 1. de hæret. §. credetes.
ibi. Si vero fuerit aduocatus, eius patrocinium nul-
latenus admittatur. ad hæc nec malo genere natus
esse debet, sed ab originarijs Christianis stirpẽ du-
cat, & generis principium.

Dãdus est autẽ aduocatus, cum reus negat obie-
cta crimina: nam si fateatur, nullo aduocato indi-
ger: idque postquam tres monitiones factæ fuerint
reus, ut libere veritatem fateatur, in his qualis ritus

C obseruari debeat, salubriter & prudenter cautum est
Madriliana quadam instruçione anno MDLXI.
c. 23. in hæc fere verba, a nobis latina facta: Inqui-
sitor vel Inquisitores reum admonebunt, quan-
tũ sua intersit, fateri veritatẽ, quõ factõ nominabunt
ad suam defensionem aduocatum, vel aduo-
catos a sancto officio huic rei destinatos; & in
præsentia cuiuslibet ex Inquisitoribus reus com-
municabit cum eo, & de cõsilio aduocati vel ver-
bo, vel scripto respondebit ad accusationem. Ad-
uocatus vero prius quam suscipiat defensionem
rei, iurabit se bene ac fideliter eum defensurum
& custoditurum secretum in his quæ audiet &
videbit, etiam si iurauerit eum primum assump-
tus fuit a sancto officio ad hoc munus exercen-
dum. Aduocati partes erunt admonere reum, vt
veritatem confiteatur, penitentiamque petat p
culpa, si quam habet, responsio vero fiscali noti-
ficabitur seu intimabitur. hæc est eius instruçio-
nis sententia vera quidem & prudens, ac proinde
iudicio meo vbique obseruanda. nec nostri de hac
re differentes quidquam præter hæc adducunt, quæ
alicius sint momenti. nonnulla vero huc spectan-
tia dixi supra par. 2. super cap. si aduersus. de hæ-
ret. pag. 99.

d Et procurator pari forma.] De procuratore
quantum ad hunc locum attinet, agit Repertorium
Inquisitorum & Locatus in opere iudiciali, verbo
procurator, & Simancas de catho. insti. tit. 52. &
in enchyridio tit. 43.

Est autem procurator, qui negotia mandato Do-
mini administrat, cum Dominus vel non vult, vel
non potest negotijs suis superesse.

Ac quantum ad hoc crimen attinet, iure dubita-
tur, an procurator sit captis pro hæresi conceden-
dus, & re vera iudicio eruditorum ei denegari non
debet, & quæ de aduocato proxime diximus, ea-
dem

Inquisitis de
hæresi aduo-
cati concedẽ
di, & quales.

Quando dan-
dus aduo-
catus in hoc cri-
mine.

Inquisitis de
hæresi an sit
concedendus
procurator.

dem etiam accipienda sunt in procuratore. ceterum raro nunc admittuntur procuratores, quia advocati sufficient. & munus procuratorum subeunt: immo verius Inquisitores videntur reorum procuratores cum officio eorum fiant reorum defensiones. quod si quandoque reo petente, Inquisitores procuratorem concesserint, probum admittere debent, non cavillosum & garrulum, ut optime admonuit Locatus in opere iudiciali verbo, procurator. nu. 2. reo autem petenti procuratorem non potest Inquisitor denegare, ut voluit Repertorium verbo, procurator. §. Inquisitores tenentur.

De procuratore in hac causa apud Inquisitores Hispania per Madrilianam instructionem ann. M.D.LXI. ca. 25. ita scriptum est: Quamvis instrumti disponat dados esse reis procuratores, tamen dari non debent, quia experientia docuit multa incommoda inde solere provenire: & ob modicam utilitatem, quam rei inde consequerentur, non est in usu, ut amplius detur; quanquam aliquando ob magnam necessitatem solet concedi aduocato, ut reos defendat. hac ibi. In his tamen laudabiles & receptas consuetudines servandas putato, aut respiciendum quid supremus Senatus S. Romanæ generalis Inquisitionis obseruet.

Hoc tamen non omitam, quod maxime ad hanc causam videtur spectare, minoribus 25. annis delatis dandos omnino esse curatores, quorum auctoritate defendantur, ne vel ob imperitiam, vel ob inveniensem etatem aliquid taceant, vel dicant, quod si fuisset prolatum, vel non dictum, prodesse eis posset.

De hoc curatore minoribus dando in sacro Inquisitionis officio Madriliana instructione ann. M.D.LXI. c. 25. a nobis nunc latina facta ita cautum est: Si reus fuerit minor viginti quinque annis, priusquam accusationi respondeat, sibi dabitur curator, cuius auctoritate ratificabit confessiones factas, & formabitur totus processus: sed curator non sit ex officialibus sancti officij, & potest esse aduocatus eius, vel qualibet alia persona gravis fidelis, & bonæ conscientia. hac ibi. Si quid vero cum minoribus gestum sit absque horum curatorum auctoritate, id ipso iure irritum est, & nullum. l. clarum. C. de auctor. prestant. Corneus cōs. 198. lib. 4. Matthæus de Afflictis decisione 208. incipit. Minor adultus. Alexander cōs. 115. incipit. In causa Inquisitionis, & eleganter Antonius Gomez tomo 3. de delictis, c. 1. nu. 64. quam ob rem omnino sunt eis dandi curatores.

Locus notandus.

Num. 118.

Quæ exceptiones opponi possint testibus in hoc etiam.

Vbi autem non videatur tale periculum imminere, si ipsorum nomina proderentur, &c.] Hæc questio cessat hodie: neque enim delatis testium nomina publicantur, ut dixi supra hac 3. p. nu. 101. & infra nu. 209. & super q. 75. est autem hic EymERICI locus de triplici potentia valde insignis, quæ ceteri qui de hereticis scripserunt post eum, secuti sunt. Repellit igitur sola inimicitia, non quæcumque, sed capitalis. Hæc peritodus & proxime præcedens, videlicet; nec putet delatus de hæresi, &c. desumptæ mihi videntur ex vetusto concilio Biterrensi & Narbonensi, olim contra hæreticos celebratis, in quorum primo, videlicet Bitterrensi c. 12. & 13. de hac re ita scriptum est.

Quamvis in huiusmodi crimine omnes criminosi & infames, ac participes criminis ad accusationem & testimonium admittantur,

Illis tantum exceptionibus fidem testium cuantibus in totum, quæ non ex zelo iustitiae, sed de malignitatis fomite procedere videantur: ut sunt conspirationes & inimicitia capitales: alia vero crimina etsi debilitent, non repellunt, maxime vbi testes de crimine fuerint emendati. hac ibi: In Narbonensi quoque c. 24. & 25. ita.

Quamvis in huiusmodi crimine, propter ipsius enormitatem, omnes criminosi & infames, & criminis etiam participes, ad accusationem, vel testimonium admittantur;

Illis tantum exceptionibus fidem testium toto evacantibus, quæ non ex zelo iustitiae, sed de malignitatis fomite procedere videantur, ut sunt conspirationes & inimicitia capitales: alia vero crimina etsi debilitent, non repellunt, præsertim si testes de crimine fuerint emendati. hac ibi. Insignia sunt plane loca, nec cuique obvia, & diligenter in hac causa animaduertenda.

Vipote vel quia mors inter eos est de facto illata, &c.] Observanda sunt hæc exempla, ex quibus inimicitia capitalis nascitur, de quibus in l. licet. C. de recept. arbit. & in c. repellantur. & in c. cum oporteat. de accusatio. & ibi Panormitanus. textus singularis in §. inimicitia. cum glossa, in verbo, si capitales. insit. de excusatio. tuto. vbi communiter interpretes effectus inimicitiarum capitalium recognoscere solent, inter quos vnus & præcipuus est, de quo EymERICUS hic, & in l. testium. ff. de testibus. quoniam etiam inimicus capitalis examinaretur, non faceret indicium. Bar. in l. maritus. ff. de quest. neque ad accusandum est in notorio admittendus est inimicus capitalis, ut ait Romanus cōs. 324. incipit. In proposita consultatione.

Quomodo autem probetur inimicitia, textus est singularis, vbi late Jason in l. liberi. C. de inofficio. testamento. nos vero & quomodo probetur, & ex quibus causis oriatur, copiose diximus infra super q. 67. quæ huic loco claram lucem sunt allatura.

Tam hæc eadem quæ hic docet EymERICUS, refert Locatus in opere iudiciali, verbo inimicitia. ver. ad de ex Directorio. vide insup Simacæ de cath. instit. tit. 64. nu. 80. & Zanchinū trac. de heret. c. 13. nu. 3. et ibi Cæpigiū. & Repertoriū Inquis. verbo inimicus; & verbo, testis et Ioanē Roia in singula. si deis, singu. 200. cætera tradidi infra super d. q. 67.

Quare tales inimici capitales a testimonio legitime repelluntur, aliæ autem inimicitie, præsertim graves, et non repellunt totaliter, &c.] Hic locus in tribus manuscriptis aliter legitur, in Bono niensi fol. 108. ita: Quare tales inimici capitales a testimonio legitime repelluntur totaliter, cum dictum eorum debilitent aliquantulum, ut non sit plena fides eorum attestationibus adhibenda, sed cum alijs adminiculis, & aliorum testium dictis possunt plenam facere probationem. In Sabellano vero fol. 496. ita: Quare tales inimici capitales merito repelluntur a testimonio, &c. & licet talibus non sit plena fides adhibenda, tamen cum alijs adminiculis & dictis aliorum testium, possunt

sent plenam facere fidem. In codice Cardinalis de
Gambara fol. 662. ita: Quare tales inimici capita-
les a testimonio legitime repelluntur totaliter, a-
lias licet dictum eorum debilitet aliquantulum, vt
non sit plena fides eorū attestacionibus adhiben-
das, sed cum alijs adminiculis, & aliorum testiu
dictis potest plenam facere probationē. hęc ibi.
Ac proculdubio, vel corrupta sunt & deprenata,
vel falsa, & quæ vix sibi coherent: quam ob rem
nolumus recedere a Barcinonensi impresso, qui cæ-
teris erat emendatior.

Sententia vero huius loci omnino hæc esse vide-
tur, quæ etiam colligitur ex Concilio Biterrensi, et
Narbonensi paulo antea relatis: nam in hoc crimi-
ne propter eius enormitatem omnia testimonia re-
cipiuntur, omniumque voces & accusaciones au-
diuntur, exceptis solis capitalibus inimicis, & con-
spiratoribus: quod si alij inimici non capitales testi-
ficentur, quamuis eorum attestaciones non faciant
tantam fidem quãtam facerent, si nõ essent inimicæ
capitales; at non propterea repelluntur. & hæc sen-
tentia verissima est, quam etiam asseruerunt iam
olim periti quidam Animonenses consilio quodam
edito in materia Inquisitionis. c. 4. quod est in vetu-
sto illo codice bibliothecæ Vaticanæ, dicentes duas
solas exceptiones testibus obijci posse, quæ penitus
dicta eorum repellant, videlicet inimicitias capita-
les, & conspiraciones. quod etiam ipsum velle vide-
tur Zanchinus tract. de heret. cap. 13. nu. 3.

Aliorū vero inimicorum & criminoforum de-
ctā quantum debilitentur, aut quantum sit illis de-
trahendum propter inimicitiam aliam præter capi-
talem, aut propter alia crimina, arbitrio iudicatis
relinquitur id inuestigare & iudicare, quod facile
fortassis poterit deprehendere vir prudens ex perso-
narum & negotij qualitate. l. testium. ff. de testib.
Pavormitanus in c. accedens. vt lite non contest.
& in c. cum oporteat. de accusat. Felynus in c. quo-
ties. nu. 4. de testibus. Campegius apud Zanchinum
c. 12. ver. si. de alijs vero.

In illo casu, an dicti deponentes & testifi-
cantes, &c. Hic locus varie legebatur, nec vllus ui-
debat posse colligi bonus sensus; quare Barcinon-
ensem impressum emendare oportuit ex Bononiensi
qui ceteris hoc loco erat emendatior, in quo ita le-
gebatur: In illo casu, an dicti deponentes & testi-
ficantes probentur legitime inimici capitales, &
per consequens à testificando merito repellen-
di nec ne, latis ex meritis processus potest pate-
re Inquisitori iudici in hac causa, & procedere
dicere scilicet & ipse ad sententiam sicco pede. &
hęc proculdubio est vera & clara lectio.

In Sabellano vero paulo aliter legitur, in illo ca-
su prædicti deponentes, siue testificantes proban-
tur legitime inimici capitales, & per consequens
merito repelluntur a testificando: & sic ex meri-
tis processus possunt Inquisitor & Episcopus su-
um firmare processum. hæc ibi. In his hoc est. Ey-
merici institutum: quoties obijciuntur testibus inimi-
citas capitalis, probari debet, & ex probatione ap-
paret, an testes sint repellendi nec ne, quibus intel-
lectus facile peruenitur ad sententiam.

A Modi sex tradendi copiam processus
delato de heresi, suppressis de-
latorum nominibus.

Modus autē in talibus consuevit a die
cesanis & Inquisitorib. multiplex 119
obseruari.

Primus est: quod prædictorum
nomina, non in ipsa processus co-
pia, sed in aliqua particulari cedula conscriban-
tur: non tamē eo ordine quo deponunt, & talis
delato cedula cōferatur, sic, vt nomen testis, qui
est primus in copia, sit sextus uel septimus in ce-
dula, & qui secundus in copia, sit vltimus uel pe-
nultimus in cedula: & sic de alijs, nominū ordi-
nem transmutando; & sic delatus quis hoc depo-
nat, vel quis illud, & quis sit primus, & quis secu-
dus in sua copia cognoscere non valebit.

Iste modus non videtur multum valere, quia
non videtur delato multum prodesse, & deponē-
tibus potest multum obesse. Nam per hunc mo-
dum delatus non potest cognoscere quis est ille
qui deponit illud; nec potest cognoscere, quis est
C qui deponit pro eo, & quis qui contra eum, cum
inter deponētes interdum vnus deponat pro de-
lato, alius contra delatum: quare clare nõ potest
scire cōtra quem habet agere in specie, sed ager
contra omnes illos in genere, immo contra quē
libet in specie, dando ¶ eos omnes inimicos capi ¶ Al. dicēdo.
tales, fingendo inimicitiarum colores. Et cū cō-
fret sibi per cedula antedictam, sibi oblatam,
& aliquis illorum deposuerit, talia grauius contra
eū, figet intentionē suā cōtra vnū vel duos, qui
fortasse illa non deposuerunt; vel si fecerunt, cū
veritate fecerint, & conabitur eos destruere: qua-
re grande periculum imminere poterit: & sic In-
quisitor incidet in id, quod vult & debet subter-
fugere nisi ¶ toto.

Secundus modus est: nam datur delato pro-
cessus copia ad partem vnā, & deponētū no- ¶ Al. in toto
mina seu deferentium ad partem aliam, & ad- ¶ processu.
miscetur cum illis alia extranea eorum, qui nū-
quā deposuerunt cōtra in illa materia; & per hūc
modum potest dicere delatus contra illū, & con-
tra istum, & non veniet in cognitionem eius qui
deposuit contra eum.

Iste modus est æque, vel magis periculosus
quam primus: nam per processus copiam, ipse
scit in tali certo numero esse deponētium nomi-
na cōtra eum, & per oblatam sibi cedula noscit,
E quod plura sibi nomina presentantur, quā sint
illorum qui deposuerunt: itaque figet. mentem
suam contra aliquos illorum certos, qui fortassis
nunquam deposuerunt: vel si deposuerunt, pro
eo deposuerunt; vel si contra, deposuerunt cum
veritate, & virtute iuramenti præstiti deposue-
runt: & sic molietur contra eos insidias, & pote-
rit illis graue periculum imminere, quod volu-
mus cauere.

Tertius modus est: nam quando delatus exa-
minatur in fine suæ confessionis, antequam sibi
copia processus concedatur, interrogatur, an re-
putet

F F putet

putet se habere inimicos capitales, qui omni di-
uino timore postposito falso imponeret sibi la-
bē heretica prauitatis; & tunc impræmeditatus,
ac improuifus, & non uisus deponentium attesta-
tionibus responderet, quod non reputat se habere
tales inimicos: uel si dicat quod reputat se habere,
nominat aliquos ut occurrunt.

Iste modus est cautelosus, quia non datus de-
fensionibus, nec exhibitis testium depositioni-
bus, responderet improuifus, licet non sit deponen-
tibus periculosus: quare non uidetur multū tenē-
dus, quia delato nociuus.

Quartus modus est: nā delatus in fine sue con-
fessionis, antequam dentur sibi defensiones, in-
terrogatur de testibus, qui grauiora deponūt cō-
tra eum, ut de delatis, per hūc modum: Cognō-
scis tu talem? nominando vnum de testibus, qui
grauiora deponunt cōtra eum: & dicit quod nō,
uel quod sic: si dicit quod non, non potest ex tūc
dando defensiones, illum ponere capitalem ini-
micum, eum dixerit se medio iuramento non co-
gnoscere illum. Si dicit quod sic: interrogatur si
scit uel audiuit q̄ iste dixerit uel egerit aliquid
cōtra fidem: & si respondet quod sic, talia uel ta-
lia; interrogatur si est eius amicus, uel inimicus,
& statim respondebit quod amicus, ut eius testi-
monio stetur; & ex tunc b in illa causa nō potest
dare illum inimicum capitalem, eum medio iu-
ramēto dixerit amicu. Si autē respondeat quod
non; interrogatur si est eius amicus, uel inimi-
cus, & respondebit quod amicus; tamen non
staret propter hoc, quod si aliquid sciret quin
diceret, & ex tunc in illa causa non poterit eum
ponere inimicum: & post fit idem de alijs testi-
tibus.

Iste modus est magis quam immediate præce-
dens cautelosus, ex causis ibi allegatis: quare nō
est tenēdus, nisi contra cautelosos & cauillosos:
& hūc contra tales (licet raro) tenui, & cū essem
astutus, ut dicit Apostolus, dolo eos capi.

2. Cor. 11.

Hic modus
usu sacri tri-
bunalis est re-
ceptus.

Quintus modus est: nam datur delato copia
processus suppressis nominibus deponentium, &
ipse uisus depositionibus coniecturatur quis, uel
qui deposuerunt talia contra eum, & frequēter
uenit in cognitionem, & dat quam plures, quos
dicit inimicos esse suos capitales, assignat ratio-
nes, & producit testes.

His omnibus exhibitis, & taliter actitatis, In-
quisitor cōsiderat si aliquos diuinauit, seu cogno-
uit: & si sic, attendit ad causas inimicitiarum: &
si non sunt sufficiens, dimittit: & si sunt, exami-
nat testes secretae, & si non probant legitime, re-
pelluntur, & hæc sunt conuocato ad hoc bono
consilio peritorum: & iste modus ut communi-
us obseruatur.

Sextus c modus est: nam delato processus co-
pia exhibetur: sed deponentium & deferentium
nomina supprimuntur, defensiones eidem cōce-
duntur: & se defendendo multos se habere ini-
micos capitales exprimit, & nominat, causas ta-
lium inimicitiarū assignat: Quibus sic peractis,
dicit: sanus & Inquisitor consilium theologorū
& iurisperitorum congregant, & iuxta alleg. c.

A Statuta. de hereti. libro 6. totum processum inte-
graliter & perfecte, concilio per notariū legi fa-
ciunt, testium uel deponentium ac deferentium
nomina concilio publice exponūt, & nō solum
ad dandum sanum consilium: sed etiam ad tenē-
dum secretum iuramento, uel excommunicatio-
nis sententia eos arctant, & etiam eo ipso statu-
to ipsi Episcopus & Inquisitor sub præcepto obe-
diētiae & tunc ad secretum huiusmodi adstringū-
tur: Et dicitur ibi per consiliarios tractatur si delatum
& testes cognoscāt plene, si inter eos est inimici-
tia capitalis, nec ne: & si p consiliarios plene co-
gnoscētēs istū & illos, deliberatur de omniū, uel
aliquorum inimicitia capitali cōtra delatū, &
non, statum consilio eorum & deliberationi: &
qui per consiliū iudicabuntur inimici capitales,
a testimonio repelluntur, & qui non, admittun-
tur. Si autem consiliarij delatum & testes ple-
ne non cognoscunt, de consilio eorundem con-
siliarium eligentur duo, tres, uel quatuor pro-
bi uiri de villa dīcti delati, qui cognoscant ple-
ne delatum: quorum saltē vnus, uel duo sint sa-
cerdotes parochiani, & alius (si potest cōmode)
religiosus, & alij laici probi uiri ueritatis zelato-
res: isti p Episcopū & Inquisitorem secretius vo-
cabuntur, & per iuramentum uel excommunica-
tionis sententiam de dicenda ueritate interroga-
buntur de delati & testium amicitia, uel inimici-
tia capitali, publicando eis nomina istius & illo-
rum, & stabitur iudicio eorundem, ut quos (habi-
ta prius inter se bona ac diligenti deliberatione)
dicent ipsius delati inimicos esse capitales, ratio-
nes legitimas allegando, a testimonio repellant:
quos autem non, admittant: & istum modum
communiter obseruauit, & deceptum (ut puto)
inde non me inueni, sed ad ueritatē negotij sic
perueni.

D

COMMENT. XXXI.

Hæc disputatio saluberrima est, & utilissi-
ma: cū enim delatus non possit facile se tueri
ab obiectiōibus testium, quos ignorat, diligenti-
me debent Inquisitores precauare, ne quid durius
propterea in eos statuatur. & ob id Eymericus pra-
dentissime hoc loco prescribit modos, quibus hoc in
commodū euitetur. eosdem autem hos modos retulit
Campegius apud Zanchinum tract. de heret. c.
13. uerſi. nec desunt modi. quo loco primos duos mo-
dos uelut paru tutos omittit, ceteros non omnino
damnat. eosdem refert nullis pene mutatis Iacobus
Sprenges in malleo maleficorum par. 3. q. 11. aff.
7. & Siluester li. 3. de strigimags c. 3. pñcto nouo.

In tota hac disputatione hoc est præcipue Inqui-
sitori curandū, nedū cautelas & modos excogitat
ad inquirendū, an delati habeāt inimicos capitales
per aliquas circumstantias efficiat, ut ydem delati in
notitiā testium deueniant. & hæc summa sit, testia
incolumitati omnino consulendum esse, alius nō fa-
cile reperirentur qui hereticos, uel denunciarent,
uel aduersus eos testificarentur: quod in maximum
catholicæ fidei detrimentum uergeret.

E4

Et propterea in Hispania prudētissime prima in
 structione Hispanensi c. 16. cautum est, quod cū de
 positiones testium publicantur, & earū copia reis
 traditur, supprimantur quadam circumstantia, ex
 quibus testes possunt cognosci, quod refert etiā Jo-
 hannes Roias in singularibus fidei, singular. 208.
 Sit autem circumstantia illa, dies & hora delicti
 commissi, & si qua sunt similes, qua prudentie In-
 quisitorum relinquuntur. Simancas de carbo. in st. it.
 tit. 64. nu. 26. atque hoc ipsum videtur iam olim
 statuisse concilium Buterense c. 10. dum iubet ne te-
 stium nomina signo, vel verbo aliquo publicentur.
 de quo dicam amplius infra super quesi. 75.

a Primus est, quod predictorum nomina nō
 in ipsa processibus copias, sed in aliqua particulari
 cedula conscribantur, &c.] In Bononiensi, Barci-
 nonensi, & codice Cardinalis de Gambarara ita: sed
 in aliqua ad partē cedula conscribantur, est phra-
 sis Hispana latinitate incōditiō stylo donata, ad par-
 tem, id est in vna papyro scribatur nomina testium,
 in alia vero testium depositiones, sed ut cuncti fa-
 cilis sententiam deprehenderent, visum est lectio-
 nem codicis Sabellani sequi, ut est impressa.

Item quantum ad hunc primum modum attinet,
 eum tradit etiam Franciscus Brunus tract. de indi-
 cibus & tortura, sed nullo modo debet in hoc crimine
 observari.

b Et ex tunc in illa causa non potest dare illū
 inimicum capitalem, cum medio iuramento
 dixerit amicum.] Et ratio est, quoniam qui semel
 approbavit testem, non potest amplius eum reproba-
 re. Felynus in c. praesentium, de testibus. num. 7. &
 S. Antonius part. 3. tit. 9. c. 11. §. 1. Salycetus,
 & alij, in l. si quis testibus. C. de testibus. Alexan-
 der consil. 62. li. 1. late Bossius tit. de publicatione
 process. & test. num. 13. & seq. & praeter ceteris ele-
 ganter Boerius decisio 245. incipien. Sed quid si
 quis in iudicio, nu. 2. 3. 4. ubi hoc declarat & limi-
 tat, quem omnino video.

c Sextus modus est: nam delato processus co-
 pia exhibetur, &c. & se defendēdo multos se ha-
 bere inimicos capitales exprimit, &c.] Hic mo-
 dus est tutissimus, & utilissimus in hac causa, quē
 iam olim praescripsisse mihi videtur Concilium Bit-
 urrense ca. 10. in hęc verba: Illud autem caueatis,
 secundum protuidam sedis Apostolicae voluntatē,
 ne testium nomina signo, vel verbo aliquo pu-
 blicentur, sed si instat contra quem Inquisitio
 fit, dicens forte se habere inimicos, vel in se ali-
 quos cōspirasse; inimicorum ab eo, seu conspira-
 torum nomina, & inimicitarū, seu cōspirationis
 causa, & veritas exigantur: ut sic & testibus con-
 sulari, & ipsis etiam conuincendis. haētibus ibi,
 quod est diligentissime animaduertendum.

d Et ibi per consiliarios tractatur, si delatum
 & testes cognoscant plene, &c. Conueniunt fere
 in omnibus hoc loco Bononiensis, Barcinonensis,
 & codex Card. de Gambarara, sed in Sabellano fortas-
 sis clarius ita legitur: Et ibi tractent ipsi consilia-
 rii, si inter delatum & testes plene cognoscatur
 inimicitia capitalis, vel non: & si per huiusmodi
 consiliarios plene cognitū fuerit de inimicitia ca-
 pitali omnium vel aliquorum, qui reputabuntur

A consilio plurium inimici capitales, repellentur:
 qui vero non reputabuntur, admittentur: Si autem
 dicti consiliarij nō cognouerint delatum, &
 testes, &c. fere ut impresso: in quo ut planior esse
 sententiā, ita vellem legendū: Et ibi per consiliarios
 tractetur, si ipsi delatum & testes cognoscūt ple-
 ne, & si inter eos est inimicitia capitalis, &c. Nihil
 fuit immutatum, sed hoc fuit animaduersionem.
 & sane codicis Sabellani lectio planior videtur.

Hoc autem Emerici consilium vsque adeo tutū
 esse existimo, ut si obseruetur, nihil inde incommodi
 vel testibus vel reis possit oriri: imo vero multum
 hac ratione reorum saluti consulatur. Ceterum inte-
 gerrimos esse oportet consultores, quibus res tanti
 momenti credenda est; nec illis Inquisitor commit-
 tet tale secretum manifestādo nomina testium, vel
 delatorum seu denunciatorum, quos probabiliter su-
 spicatur, aut propter magnam amicitiam, aut san-
 guinis cōmunitiōne, aut ob alias causas reis quan-
 doq; propalatos nomina testium aut accusatorum,
 aut denunciatorum, in quo multa opus est prudentia.

De recusatione Inquisitoris.

C TERTIVM quod prorogat & dilatat epi-
 scopi seu Inquisitoris iudicium, sententiā seu pro-
 cessum, est ipsius iudicis, s. Episcopi vel Inquisi-
 toris recusatio; & haec quandoque est aliqua, at-
 que iusta, quandoque est friuola, atque nulla.

Quando enim delatus videt, quod Inquisitor
 grauauit eū realiter & de facto, utpote, quia de-
 fensiones iuris eidem petenti non concessit, vel
 aduocatū eidem negauit, vel similia; recusat eū
 merito ut suspectum: causam recusationis preha-
 bitam allegando. Tunc Inquisitor debet attēde-
 re ad causam recusationis: & si videt quod cōtra
 ius & iustitiam eum grauauit, defensiones iu-
 ris sibi denegando, vel similia peragendo: tunc
 Inquisitor habet duas vias recusationem huius-
 modi repellendi.

PRIMA est, ut cū senserit, quod delatus vult
 eum recusare, antequam recusatio ad eum per-
 ueniat, committat alicui plenarie vices suas; &
 extunc nō poterit recusari, nec facta commissio
 impugnari, ut habetur extra de off. deleg. li. 6. c.
 Iudex. secus si non committeret in totum & ple-
 narie vices, ut in c. allegato.

SECUNDA via est, ut cum recusatio fuerit
 Inquisitori presentata, Inquisitor vidēs quod me-
 rito delatus ipsum ut suspectū recusauit, pro eo
 cuius defensiones iuris sibi denegauit, vel aliud
 simile, quod fieri non debuit, corrigat errorem
 suum, & reducat processum ad illum statum, in
 quo erat antequā ipsum grauauisset, utpote ad
 illum statum, in quo delatus ab eo defensores iu-
 ris petiuit, dicendo: Ego reduco processum ad il-
 lū statū, in quo talis petiuit defensiones iuris, &
 acquiesco petitioni suae, admittēdo eum ad se de-
 fendēdum; & concedo sibi iuris defensiones, &
 mando sibi dari copiam processus, & cōcedo a si-
 bi talē, quē petit in aduocatū, & talē in procura-
 torē; & sic ablato grauamine aufertur cā suspi-
 cionis

120

Cause iustae
 recusandi iu-
 dicem.

Modi duo re-
 pellendi recu-
 sationem.

cionis, & recusatio iam fit nulla, iuxta cap. Cum cessante. extra de appellatio.

Quando vero delatus videtur habere iniustitiam, & praesumit de iudicis vero iudicio & iustitia, exquirat interdum coloratas causas eum recusandi ut suspectum, ut sic subterfugiat eius iudicium, & recusat eum, allegando, quod ipse Inquisitor est de parentela talis, qui denuntiavit eum, seu deposuit contra eum; seu est amicus talis, qui est eius inimicus; & similia colorata exquisita: Et tunc ipse Inquisitor, iuxta cap. Suspicionis. extra de offic. deleg. & de appella. cap. Secundo requirit, &c. Cum speciali eligat unum probum virum in arbitrum, & mandet recusanti, quod eligat alium: & sic electis arbitris mandet Inquisitor & cogat per suas litteras per sententiam excommunicationis late, quatenus citent recusantem, mandando ei, quod praesentem eis recusationem, & testes producat, & ipsi arbitri eos examinent diligenter, sic, quod infra tale certum tempus, scilicet, octidies ambo, si conveniant; vel unus eorum cum tertio per ambo electo, si non conveniant, super recusatione pronunciet: alias ipse utetur suo iudicio & officio, sicut prius in causa recusantis principali, recusatione huiusmodi non obstante.

Causa frivola recusandi.

Al. sub excommunicationis late sententiae p. 2a.

Si autem infra tempus arbitris assignatum percipiat Inquisitor, quod recusatio foret falsa, & per falsos testes probatur, & quod pronuntiabitur contra eum; tunc, cum assensu tamen recusantis alias non potest alicui committere plenarie vires suas, ut patet in alleg. c. Iudex. de offic. deleg. Si autem adveniente termino arbitris assignato, arbitri non pronuntiauerint Inquisitor ex tunc iudex remanet prout ante. Si arbitri pronuntiauerint recusationem fore nullam, remanet iudex ut prius: si autem pronuntiauerint recusationem esse legitimam, Inquisitionis officium conquiescit & quoad illam recusantis causam desinit esse iudex; nec potest alicui committere vires suas, ut patet in alle. c. Index. Et cum Episcopus sive Inquisitor non possit procedere ad sententiam, Episcopus & Inquisitor vel alter eorum denuntiet factum domino nostro Pape, supponendo, quod non obstante huiusmodi recusatione possit Inquisitor procedere cum Episcopo in causa illa, vel subrogat alium quo ad causam illam, qui cum Episcopo & Inquisitore possit procedere in eadem.

COMMENT. XXX.

Num. 120.

Quid recusatio.

Quid appellatio.

Hic titulus de recusatione Inquisitoris, licet parum differre videatur a sequenti de appellatio: quae fit ab Inquisitore; tamen ex definitione utriusque discrimen non modicum colligitur. Est enim recusatio (ut ait Hostiensis in sum. tit. de recusatio. iud. delegati. §. quid sit recusatio.) ob iustam causam suspicionis contra iudicem propositam, audentia eiusdem iudicis declinatio canonice allegata. Appellatio vero (ut cum Canonistis nunc sentiam) a minore iudice per invocationem maioris iudicis pretextu iniquitatis primo late sententia rescissa, ita idem Hostiensis in sum. tit. de appellatio. §. quid sit appellatio.

Tamen si vero iudices, tam ordinarij quam delegati recusari possint. c. suspensionis. de offic. delegati. c. cum speciali. de accusatio. & l. aperissimi. C. de iudicis. traditque Hostiensis praecitato loco tit. de recusatio. §. quis recusetur. nihilominus tamen de Inquisitore naretur a pravitatis insignes viri id negaverunt, asserentes enim ut suspectum recusari non possent, gratissimus, aequissimus, probatissimus, & praeclarissimus eligi praesumatur. ita videri posse colligi ex. A rebiducano in cap. quia plerique. de offic. ord. lib. 6. tradit Franciscus Ripa tract. de pestes. par. 3. nu. 140. & Iacobus Menochius lib. 1. de arbitrarij iudicium, quasi. 37. nu. 40. & nominatim recusari non posse scripsit Ioannes Roias in singularibus fidei, singu. 100. incipien. Inquisitores non possunt. & in tract. de haeret. par. 2. tit. de privilegijs Inquisitorum, nu. 435. & Bernardus Comensis in Lucerna Inquisitorum verbo, recusatio. §. 1. scripsit, in causa haereticis recusationem Inquisitoris raro & fere nunquam contingere.

Ceterum Simancas de catho. instit. tit. 17. num. 51. & 52. Bernardus Comensis praecitato loco. Locum in opere iudiciali verbo, recusatio. T abiecit in sum. verbo, inquisitio. §. 4. nu. 5. & alij non inferioris auctoritatis, posse recusari Inquisitorem admittunt. & haec sententia summo iure verior est, & tenenda: quoniam prior spectata iudicium probare honestior videatur.

Et in Hispania Madriliana quadam instructione anno Domini MDLXI. cap. 15. nominatim haec sententia definita videtur, ut iudices fidei recusari possint, in quo quis etiam ordo debeat observari praescribit, ut post referam.

Denique ergo posse Inquisitorem recusari, ut huiusmodi Emericus: nam & hoc titulus est, ac negis quoque remouet omnem iniquitatis suspicionem ab hoc sacro tribunali, & doceamus breuiter quod in tota recusationis causa ordo sit seruandus. de primum recusationis causae sunt asserenda, de quibus copiose Hostiensis in sum. tit. de recusatio. §. quae sunt iustae causae. & Ioannes. And. in ea. legitima. de appellatio. li. 6. quib. locis ille tredecim, hic duodecim causas recusationis commemorant. refert etiam multas Panormitanus in c. cum speciali. de appellatio. & alij quos prudens omitto.

Verumtamen in hoc tribunali non qualibet causae sufficientes ad recusandos alios iudices sunt admittenda, sed solum haec inimicitia, conspiratio in reos, aut quid tale, ut grauis amulatio. unde inimicitia oritur, quae inimicitia sepe comparari potest: nam causa quae fuerint his leuiore, negliguntur. Zabarella in clem. 1. de haeret. Angelus in sum. verbo, inquisitio. §. 9. Simancas de catho. instit. tit. 17. num. 51.

Item non quous inimicitia sufficiens erit ad repellendum Inquisitorem; sed iudicio meo aut capitalis aut saltem grauis esse debet, iuxta doctrinam specul. & Ioannis And. ibi in additionibus tit. de iudice delegato. §. superest. ver. item si est inimicus, notat Abbas in c. accedens. el. 2. nu. 3. & ibidem Felyn. extra ut lite non contesti. & dixi copiose in libro de poenis haereticorum, ex quibus autem causis oritur capitalis inimicitia, explicui super q. 67. Postremo

Postremo videndum est, quid fieri debeat ubi inquisitor recusatus est, in hoc articulo, ut ex tota hac Emerici serie disputationis colligitur, bisariam potest inquisitor recusari: Aut quia reum non servato iuris ordine aggravavit: Aut quia eius est inimicus. Si ob primam causam recusatio sit proposita, duas regulas tradit auctor ut possit evitari, quas nec refello, nec approbo: quia ea potius pertinent ad modum de appellatione inquisitoris, quam ad hunc de recusatione: ut mox dicam, cuius est recusatione interposita quiescere.

Si ob secundam causam recusetur, Emericus hic quando vero delatus aperte sentit, arbitros esse eligendos, qui de recusationis causa cognoscant, iuxta cap. suspitionis. de offic. delegati. et c. cum speciali de appellatio. idem tenere videtur Umberto Locutus in opere iudiciali verbo, recusatio. Caterum decentius et honestius est, ne iudicium eludatur, et negotium catholice fidei differatur, et ut omnibus occasio facile recusandi inquisitorem auferatur, ut nulli arbitri eligantur: sed causa recusationis ad supremum inquisitionis Senatam est remittenda, ut ibi summam recognita, vel inquisitor recusatus regatur seu prohibeatur, ne iudicet in ea causa: vel contra iudicare iubeatur, dummodo semper meminerimus ob friuolas et leves recusationis causas non esse prohibendum inquisitorem ne iudicet.

Atque hac sententia de non eligendis arbitris, sed de remittenda recusationis causa ad supremum Senatam in Hispania Madriliana quadam instructione edita anno Domini M. D. L. X. I. cap. 5. 2. sancta est his verbis a nobis latine redditis. Si aliqui ex Inquisitoribus ab aliquo reo fuerit recusatus si Inquisitor habuerit collegam, qui fuerit praesens, debet tunc a cognitione illius causae abstinere, et certiores facere Senatam, et interim collegam suum procedat quod si collegam non habeat, similiter faciat Senatam certiores, et interim non procedat in ea causa, donec visis, et examinatis causis suspitionis, Senatam decernat quid fieri debeat, atque hoc ipsum fiet cum omnibus Inquisitores fuerint recusati. haec ibi.

Hanc vero sententiam et ordinem in recusatione servandum omnino existimo, tum quia tutissimum hoc est et securissimum, tum etiam quoniam in iudice recusationis perinde est in heresis causa iudicandum atque in iudice appellationis. Manifestum est autem, quod cum in hoc crimine admittitur appellatio, ab Inquisitore ad Papam, aut ad supremum Senatam appellatur, ut dicemus in tit. sequenti, traditque copiose Zanchinus tract. de heret. c. 29. ita ergo videtur penitus in recusatione faciendum.

Et concedo sibi talem quem petit in advocatum, et talem in procuratorem. Haec verba diligenter sunt observanda: quoniam saepe vidimus dubitari, an Inquisitor debeat reo petenti hunc vel illum advocatum concedere alium ab eis qui sunt ordinarii advocati constituti in officio inquisitionis. et profecto non obstat quod in sacro officio deputati sunt advocati, cum expedire viderit Inquisitor potest alium constituere, seu concedere reo petenti: cum enim non reperitur in iure sibi denegatum quominus possit hoc facere, concessum esse videtur per ge-

neralitate textus in c. ut commissi. §. advocandi. de heret. lib. 6.

Expedire autem videbitur, quoties advocatus deputatus reo repertus sit inimicus, aut alias infenso in eum animo, vel ex aliqua causa suspectus: nam tunc petenti alium, concedet. sed et ex officio quandoque alium dabit, cum cognatus vel affinis ipsius advocati fuerit delatus. iam ex pluribus alijs causis possunt haec fieri, quae nominatim a nobis prescribi non possunt.

Cum vero novi advocati conceduntur, meminerit Inquisitor prius circa eos observandas esse eas iuris solemnitates, quas supra tradidimus tit. de defensionibus reorum. §. et sic concedetur sibi advocatus. De procuratore (si is etiam concedendus fuerit) eadem sunt accipienda.

Sic quod infra tale certum tempus, scilicet octo dies, ambo, &c. Jam monui paulo antea in hac causa non esse arbitros eligendos. caterum si contingeret quandoque eos eligi, haec verba sunt declaranda. dicit ergo Emericus, ut arbitri intra tale certum tempus iudicent de causa recusationis, quoniam tempus, intra quod arbitri terminare debent causam, non est a iure taxatum: sed iudex recusatus id debet praefigere, intra quod nisi arbitri iudicarint de causa recusationis, tunc iudex recusatus cognoscere poterit de causa principali. c. legitima. de appella. li. 6. ibi: Infra quem (scilicet terminum) in idem conveniat, vel tertium concorditer advo-cent, cum quo ambo, vel alter eorum, eius sulpicionis negotium terminare procurent: alioqui iudex ex tunc in principali negotio procedere non omittat. haec ibi. quae non latuerunt Emericum, dum paulo post dicit: Si autem adveniente termino, &c.

Tempus arbitris concessum ad terminandam causam, non est iure taxatum.

De appellatione quae fit ab Inquisitore.

QUARTVM quod prorogat & dilatat iudicium, sententiam & processum Inquisitoris, est delatus ab Inquisitore appellatio: & haec interdum est aliqua atque iusta, interdum est friuola atque nulla. Quando enim delatus sentit ab Inquisitore realiter & de facto contra ius & iustitiam aggravatum, utpote, quia non vult eum ad se defendendum admittere, vel solus sine Episcopo seu Vicario pronuntiauit delatum questionare, & similia non fida, & appellat ab Inquisitore, huiusmodi gravamina allegando, atque apostolos saepe & saepius postulando: tunc Inquisitor appellatione huiusmodi sibi praesentata sine turbatione atque metu debet petere copiam appellationis protestans verbo, quod non currat sibi tempus. Et cum ipse delatus tradiderit sibi copiam, adhuc inquisitor habet duos dies ad respondendum: & post haec habet adhuc triginta ad apostolos exhibendum: Et licet statim possit respondere, & apostolos dare, istos vel illos, ubi multum sit peritus: tamen, ut cautius procedatur, melius est aliquem terminum vel decem, vel viginti, vel vigintiquinque dierum eidem ad dandum pariter & recipiendum apostolos, quales dare decernit, assignare, cum potestate prorogandi infra tempus iuris.

Et infra tēpus assignatum debet diligēter atēdere, & discutere causas appellationis, seu grauamina allegata; & si videt habito bono cōsilio peritorum, q̄ iniuste & indebite delatum aggrauauit, se ad defendendum eum non admittēdo, vel solus & per se sine Episcopo, vel eius Vicario eundem delatum quæstionandū pronūcian do, vel similia, adueniente termino assignato corrigat errorem suū, & reducat processum ad punctum & statum, in quo erat, quādo defensiones ille petiuit, vel terminum ad interloquendū assignauit, & similia; & tollat grauamen, quo oblato procedet prout ante: quia per amotionem grauaminis, appellatio, quæ erat aliqua, fit nulla. iuxta ca. Cum cessante, extra de appel.

Grauamina
repa a litig
dam, alia nō

Attendant autē circumspēctus & prouidus Inquisitor, q̄ quædam sunt grauamina reparabilia vt sunt ista, de quibus statim dictum est; & tūc habet locum modus prædictus. Quædam autem sunt irreparabilia, vt pote si delatus iā fuerit quæstionatus realiter, & de facto, & post euadens appellat: vel si libri sunt ab eo recepti pariter & cōbusti, & similia, quæ nequeūt reparari nec reuocari: & tunc non habet locum modus prædictus scilicet processū ad statū reduceret, in quo fuit grauamen huiusmodi irrogatum.

Attendant etiam Inquisitor, q̄ licet a die respōsionis habeat triginta dies ad Apostolos exhibēdum, iuxta ca. Ab eo. de appella. li. 6. & possit petenti apostolos assignare vltimam diē iuris, hoc est trigēsimam ad apostolos recipiendū; tamen ne videatur, quod vult vexare delatum, & de vexatione indebita reddat se suspēctū; & ne videatur confirmare grauamen sibi impositum propter qd̄ exiit appellatū; melius est, qd̄ assignet infra tempus iuris terminum competentem, vt pote decem dierum vel viginti, & potest postmodum (si expedire viderit) adueniēte termino, pro rogare, dicendo se fuisse alijs negotijs fidei implectum, vel huiusmodi.

Attendant etiam Inquisitor, quod quando præfiget terminum appellanti, & apostolos petenti, quod non assignet solum ad apostolos dandum, sed ad dandum pariter & recipiendum: quia si assignaret ad dandum, tunc Inquisitor a quo appellatur, haberet eis mittere, assignabit ergo appellanti terminum, hoc est, talem diem, talis anni, vt pote vigēsimam 7̄ mensis Augusti ad dandum ei, & recipiendū ab Inquisitore apostolos tales, quales decreuerit se daturum.

† al. decimā.

Attendant etiam Inquisitor, quod in assignatione termini, non dicat respondendo, quod dabit apostolos negatiuos, nec quod dabit affirmatiuos, sed (vt possit interim plenius deliberare) dicet, quod exhibebit tales, quales tunc ei, decreuerit exhibendos.

Attendant etiam Inquisitor, quod in assignatione huiusmodi termini appellanti, vt tollatur omnis cautela, & prouideatur & astutiæ & malitiæ appellatis; assignet locum in specie, diem, & horam, vt pote q̄ assignet vigēsimā diem Augusti anni præsentis, & horam vesperorum, & camerā ipsius Inquisitoris, in domo Prædicatorum

talis ciuitatis, vel loci sitam, tali appellanti ad dandum & recipiendum tales apostolos, quales tunc decreuerit exhibendos.

Attendant etiam astutus & circūspēctus Inquisitor, quod si ipse decreuerit in animo suo deinde delatum, crimine requirente, & iustitia exigente: in termini assignatione ponat, quod assignat talem terminum ad dandum & recipiendum personaliter apostolos ipsi appellanti, aut ignetq̄ talem locum ipsi appellanti ad dandum eidem, & recipiendū ab eodem apostolos, de quo sit in potestate Inquisitoris appellantem libere detinere, datis prius tamen statum apostolis negatiuis, alias non.

Attendantque Inquisitor, ne aliquid innouet circa appellantem, ipsū capiendū vel quæstionandū, seu a carcere liberandū, seu alias, ab hora, qua fuit eidem appellatio præsentata, vsq; ad horam, qua tradidit apostolos negatiuos.

Quando vero delatus dubitat, quin contra se feratur sententia, quia constat sibi de culpa sua frequenter recurrit ad appellationis remediū, vt sic subterfugiat Inquisitoris iudiciū; & sic ab Inquisitore appellat, & causas frivolas assignat vt pote, quod Inquisitor eum captum tenuit, & cautioni idoneæ eū tradere noluit, & similia frivola colorata: quia appellatione Inquisitori præsentata, Inquisitor copiā appellationis petat, quia habita statum, vel post duos dies respondeat, in qua respōsione diem, & horam, & locum appellanti ad dandum & recipiendū apostolos tales, quales decreuerit, præfigat, infra terminum tamen iuris, vt pote x. xv. xx. vel vigēsimū quintū diē, talis mensis, infra quem terminum assignatum Inquisitor copiā appellationis, & grauamina seu causas, propter quas appellat, diligenter discutiat, & cū bono consilio peritorū delibere, an exhibeat appellanti apostolos negatiuos, hoc est respōsiones negatiuas, appellatione nō admittendo: vel affirmatiuos, hoc est, respōsiones affirmatiuas & reuerētiales, mittēdas ad iudicem, ad quē appellatur, appellationi deferēdo.

Si enim videat quod causa appellationis sunt falsæ vel frivole, atque nullæ, & quod appellans nō vult nisi iudicium subterfugere, seu prorogare, det apostolos negatiuos seu refutatorios. Si autem videat, quod grauamina sunt vera, & iniuste sibi illata, & nō sunt reparabilia: vel dubitat si est ita, vel alias fatigatus propter malitiā appellantis, vult se a tā onere liberare: exhibeat appellanti apostolos affirmatiuos seu reuerētiales. Adueniente igitur appellanti termino assignato, si Inquisitor nondum formauit apostolos seu respōsiones, vel alias non est dispositus, peremptorie potest prorogare simul, vel successiue vsque ad trigēsimū diem, qui est vltimus terminus iuris ad exhibēdum apostolos assignatos: si autē formauit, & est dispositus, potest statim dare apostolos appellanti.

Si igitur decreuerit dare apostolos negatiuos seu refutatorios, adueniēte termino peremptorio assignato, exhibebis per modum qui sequitur in scriptis.

Forma

Forma dandi apostolos negatiuos.

ET dictus Inquisitor respondens prefate interiectioni appellacioni (si dici appellatio mereatur) dicit, qd ipse iuste & secundum canonicas sanctiones, ac consulta ad Inquisitores & priuilegia eorundem processit, & procedere intendit, ac a iuris tramite non discessit, nec discedere intendit: neque ipse appellante aggrauauit, nec aggrauare intellexit, nec intendit. quod patet per causas coloratas allegatas singulas discurrendo: Non enim grauauit eum in hoc, qd ipsum cepit, & caprum tenuit, quia cu sit sibi delatus de heretica prauitate, & testes multos habeat contra eum, merito ipsum tanquam conuictum de heresi, vel sibi vehementer suspectum captu tenete debuit, atque debet: nec grauauit eu: quia dare ipsu noluit cautioni: nam cum crimine heresis sit crimen de maioribus, & ipse appellans esse conuictus, & stare in negatiua, nequaquam erat, nec est cautioni etiam maxima dandus: sed est & erat in carceribus detinendus: *Et sic dicitur per alias rationes. Quo facto, dicat sic;*

Quare apparet, qd ipse Inquisitor iuste, & debite processit, & a iuris semitis minime deuiavit, minusque ipsum in aliquo grauauit: sed ipse appellans per causas coloratas, atq; fictas nititur subterfugere iudicium, iniuste & indebite appellando: propter quae eius appellatio est friuola atque nulla, utpote a nullo grauamine interiecta, peccans in materia, & forma. Et cum appellacionibus friuolis, nec iura deferant, nec sit a iudice deferendum: ideo dicit ipse Inquisitor, qd interiecta appellacionem no admittit, nec admittere intendit, nec ei deferre proponit. Et hac responsonem offert dicto tali, sic indebite appellanti, pro apostolis negatiuis, & mandat inferi statim, & immediate post appellacionem praedictam eidem praesentatam: *Et sic tradat notario, qui appellacionem eidem praesentauit.*

Forma alia concedendi appellanti apostolos negatiuos.

ET dictus Inquisitor respondendo antefate interiectioni appellacioni (si dici appellatio mereatur) dicit quod ipse iuste & iudice contra ipsum appellantem processit, nec ipsum in iudicio aggrauauit, sed ipse appellans timens ne secunda eius demerita feratur contra eu sententia, nititur subterfugere iudiciu & iustitia; fingensq; se indebite aggrauatu, sine ca legitima appellauit: propter quae eius colorata appellatio de iure est friuola atq; falsa, utpote a nullo grauamine interiecta: & cu appellacionibus friuolis nec iura deferant, nec sit a iudice deferendu: ideo dicit ipse inquisitor, quod interiectione appellacione no admittit, nec ei deferre intendit. *Et hac responsonem offert pro apostolis negatiuis, mandando ea inferi immediate post interiectione appellacione. Et sic tradat notario, q appellacione eidem praesentauit.*

Quib. apostolis negatiuis, sic exhibitis appel-

A lanti, statim Inquisitor continuando ipsum suu officium exequatur, mandado eundem capi, seu detineri, vel ipsum arrestando, & vel terminum ad comparandum coram se eidem assignado, vel aliquid simile, propter quod appareat, quod non desinit esse iudex, continuabitq; processum suu contra appellantem; quousq; per iudice, ad quem fuerat appellatum, sit prohibitu ne procedat: Caueat tamen Inquisitor, quod nullam nouitate faciat erga appellantis personam, nec ipsum capi-

B piendo: nec, si captus est, a carcere liberado: nec alias ab hora, qua appellanti fuit appellatio sibi praesentata, quousque eidem appellanti apostolos tradiderit negatiuos: sed ex tunc (ut praedicitur) poterit si iustitia hoc requirat, quousque sit prohibitus a iudice, ad quem fuerat appellatum: & tunc cum processibus & clausis & sigillatis, & cu fida & tuta custodia, idon ea cautione, si oportuerit, remittere eum ad iudicem antedictum.

Si autem Inquisitor exhibere decreuerit appellanti apostolos affirmatiuos, & reuerentiales adueniente eidem termino peremptorio assignato ad dandum & recipiendum apostolos, exhibebit per modum, qui sequitur, in scriptis.

Forma concedendi appellanti Apostolos affirmatiuos.

ET dictus Inquisitor respondens prefate interiectioni appellacioni (si dici appellatio mereatur) dicit, quod ipse iuste, & prout debuit de iure, in causa praesenti processit, & non alias, nec dictu appellante aggrauasse intendit: quod patet ad allegatas rationes singulas discurrendo. Non enim ipsum aggrauauit in hoc, quod dicit, &c. *Discurrat per causas singulas appellacionis meliori modo, & cum veritate, qua poterit respondendo, concludendo sic:*

Quare apparet, quod ipse Inquisitor dictum appellante nullatenus grauauit, nec cam dedit eidem appellandi: sed ipse appellans metuens ne secundu eius demerita ad iustitiam procedatur, appellauit: propter quod eius appellatio est friuola atque nulla, qd a nullo grauamine interiecta, nec ei est iure a iudice deferendu. Veru & propter reuerentia sedis Apostolicae, ad qua extitit appellatu, dicit ipse Inquisitor, quod dicta appellacione admittit, eique deferre, & deferre intendit, totum praesens negotium ad Sanctissimum dominu nostrum Papam, & sanctam sede Apostolicam remittendo, assignado eidem appellanti certu tempus, scilicet tot menses proxime sequentes, infra quos cu processibus clausis & sigillatis, sibi per ipsum Inquisitor tradedis, & alias data idonea cautione de praesentando se in Romana curia, vel cum fida & tuta custodia, eisdem per ipsum Inquisitor exhibenda, habet se in Romana curia praesentare domino nostro Papa.

Et hanc responsonem offert ipse Inquisitor eidem appellanti pro Apostolis affirmatiuis, & mandat eam inferi immediate post interiectione appellacione eidem praesentatam. Et sic tradat Notario, qui appellacionem eidem praesentauit.

Arrestare, vox vulgaris de qua videtur hic in ed. mentario.

L. r. §. r. ff. nihil nouari appellat. inter pos.

Cap. r. de post hoc. l. appellat. ibi. 6.

Al. interiectione appellacioni.

Cap. r. de appella. in s.

Forma alia breuior ad idem.

ET dictus Inquisitor respondens appellationi interiecta dicit, quod ipse iuste & debite contra appellatorem processit, nec eum in aliquo grauauit; propter quod eius appellatio videtur esse friuola atque nulla, utpote a nullo grauamine in teriecta; verum propter reuerentiam Sedis Apostolicæ, ad quam exiit appellatum, & ut ibi melius de causæ meritis videatur, dictam appellationem, admittit, eique defert; totum præsens negotium ad sanctam sedem Apostolicam remittit do totaliter, & ex toto; assignando tamen appellanti tale certum tempus, infra quod cum processibus clausis, sibi per Inquisitorem tradendis, & cum sibi data idonea cautione de se præsentanda, habeat se præsentare domino nostro Papæ.

Et hanc responsionem offert pro apostolis reuerentialibus: mandans eandem inseri statim & immediate post prædictam appellationem eidem præfatam per notarium appellationis eiusdem.

Attendant hanc autem prudens Inquisitor, quod mox ut apostolos reuerentiales appellanti exhibuit, in causa illa, pro qua ille appellauit, statim ipse desinit esse iudex, tamen nec potest amplius de illa cognoscere, nisi causa sibi remissa fuerit per Sanctissimum dominum nostrum Papam: quare de causa illa se amplius non intromittat nisi mittendo dictum appellatorem per modum prædictum ad D. N. Papam assignando eidem terminum competens, ut pote unius mensis, duorum, vel trium, quatenus interim possit ad eundem disponere, & parare, recipiatque ab eo de comparando & se præsentando in Romana curia infra terminum eidem assignatum idoneam cautionem: vel si appellans non potest illam præstare, mitatur eum fidei custodia & tutela, vel obliget se melius quo poterit, quatenus infra terminum assignatum, in curia Romana se præsentabit domino nostro Papæ, vel per ipsum non stabit.

Si autem Inquisitor habet causam aliam, ac procedat contra eum in alia causa, in qua delatus non appellat, in ipsa illa causa Inquisitor iudex remanet, prout ante. Et si post amissa appellatione, & datis apostolis reuerentialibus ipse appellas accusatur, vel denunciatur Inquisitori de alijs hæresibus, vel criminibus, de quibus non agitur in causa, pro qua appellauit, non desinit esse iudex, immo potest procedere ad se informandum, & testes examinandum libere prout prius: & finita prima eadem in Rom. curia, vel ad Inquisitorem remissa, potest procedere (ut prius) libere in secunda.

COMMENT. XXXI.

Num. 121. **Q**Uæ superiori adnotatione diximus de Inquisitoris recusatione, eadem ferme de appellatione quæ fit ab eo, statim videntur. ceterum quia tres est diuersa, breui oratione quid in hac causa, cum appellatur, sit agendum, ostendemus.

De hac materia copiose Zanchinus tract. de hæret. c. 29. & ibi Campegius Squillacensis tract. de fide cath. c. 45. Conradus Brunus lib. 4. de hæret. c. vltimo. Simancas de cath. instit. tit. 6. idem in en-

† c. Cam sit Romana. de appell. & c. 1. §. post hoc. de appell. lib. 6.

† c. Cum appellationibus. §. si vero iudex. de appell. lib. 6.

Achyridio tit. 65. Ioannes Roias singularibus fidei, singul. 19. incipi. appellatio tam in ciuilibus. Bernardus Comens in lucerna verbo, appellatio. Locutus in opere iudiciali. & Repertorium inquisitorum verbo, appellare. Iacobus Spreger in malleo maleficarum. 3. par. quest. 35. Iulius Clarus in pract. crim. §. si. quest. 94. Archidiaconus, Ioan. And. Geminianus, Francus, & ceteri communitur in c. in inquisitionis. de hæret. lib. 6. & alij varijs locis, quos omnino libenter nam hi ceteris copiosius rem huc spectantem tractant.

Ac primum quidem, ut & quæ Emericus tradit melius intelligantur, et quid etiam hodie in hac causa appellationis fieri debeat, percipiatur: remouendum est id dubium quod auctor obijcere videtur de appellatione admittenda in causa hæresi, cum in vbiq; clament hæreticis beneficium appellationis denegari, cap. ut inquisitionis. de hæret. lib. 6. verum non obstantibus appellationibus. Fredericus Imperator in l. commissi nobis, §. 7. in hæc verba: Omne insuper proclamationis, & appellationis beneficium ab hæreticis, receptatoribus & fautoribus eorum penitus amouemus. hæc ibi. Et concilium Constantiense sessio. 15. appellationem per Ioannem Husz interposita, velut iniqua & vana, explosit.

Sed hæc dubitatio facile dirimitur; nam a sententia definitiua nulla hæreticis appellatio conceditur, quoniam appellationis remedium ad presidium inuenientis, non ad defensionem iniquitatis fuit institutum. c. cum speciali. §. & porro. & ca. ad nostrum. de appellatio. manifestum est enim, neminem de hæresi definitiuè damnari, nisi vel confessus, vel legitime conuictus fuerit. Rursus a definitiuis non appellatur ob fidei fauorem, et odium hereticorum ne iudicium prorogatur. Postremo, quoniam sententia, quæ multo præcedenti consilio & matura deliberatione lata est, non debet per iniquas calumniantium voces retractari.

DAb interlocutorijs tamen sententijs, seu interfectionibus inquisitorum prouocari reis licet, ubi se grauari indebitè senserint, ita precitati, ac præ ceteris Zanchinus d. c. 29. nu. 2. Simancas de cath. instit. tit. 7. nu. 3. Squillacensis de fide cath. c. 45. & inculenter idem Emericus 3. p. q. 216. & iuxta hæc distinctionem intelligenda sunt quæ hic commemorat auctor. cuius documenta in hac disputatione diligentissime sunt obseruanda, paucis exceptis que suis locis sumus singulatim obseruaturi. ad quem autem appelletur in hac causa, dicam paulo post in tit. de forma concedendi appellanti Apostolos affirmatiuos. nu. 126. §. verum propter reuerentiam.

ENum autem in appellatione huiusmodi, quæ fit ab interlocutorijs inquisitorum sententijs, exprimitur causa sit propter quam appellatur, recte queritur, & scitu dignum est. Et breuiter atque constanter respondetur, quod appellatio ab interlocutoria siue a grauamine, quo reus se grauari dicit, duo præcipue continere debet; primum est grauamè a quo appellatur, cap. cum sit Romana. extra de appell. & tradidit apertissime Emericus hic ibi: Et appellat ab Inquisitore huiusmodi grauamina allegando, alterum est, causa per quæ grauamen impugnat, quæ in appellatione exprimi debet. cap. ut debitus. §. cap.

et cum causam extra de appella. & docet egregie Bonifacius de Vitalinis in Clem. appellanti. de ap- pel. nu. 24. & seq. Si quis ergo simpliciter diceret, appello a tali interlocutoria: talis appellatio non va- leret quia in ea nulla gravaminis causa exprimeretur; nec esset tunc differentia inter appellationem a diffinitivam, & interlocutoria contra textum in d. e. ut debuit. & in c. ex parte. extra de appella. Simi- liter si quis appellaret, causam solum in genere, non specificè proponendo, dicens, appello a tali interlocu- toria quia est iniusta, huiusmodi appellatio non esset valida: quia talis expressio propter nimiam genera- litatem, pro non facta haberetur. arg. l. si in rem. in princip. ff. de rei vend. & l. prator edixit. in princ. ff. de iur. ff.

Quamquam autem taliter appellare non sufficiat ut nihilominus satis erit ita causam exprimere, & ex inspectione tenoris appellationis concludatur cui dener, appellatio fuisse gravatum, dum tamè ue- ra sint in appellatione contenta. ita Bonifacius in d. Clem. appellanti. de appel. nu. 27. & seq.

Quædam autem sunt irreparabilia, utpote si delatus iam fuerit questionatus realiter, & cat. Quotiens gravamina irreparabilia inferti possunt, prudentissimè animadvertendum est, ne quid ab In- quisitoribus incautè, ac sine maturo consilio, conu- latis si opus fuerit peritis, geratur. nequè ad tortu- ram deveniendum est sine iudicij legitimis. sed de hoc articulo insignis exat instructio Madriliana, apud Hispanos anni MDLXI. e. 50. in qua ita cau- tum est: Debent Inquisitores plurimum confi- derare, & præ sententia de retorquendo iuste ferat- ur, & procedentibus legitimis iudicij. Et eum de hoc dubitauerint (quia ex hoc nascitur præiu- dicium irreparabile, & quoniam in causa heres- is habet locum appellatio ab interlocutoria iu- dicis sententia) concedent reo appellanti appel- lationem. Sed si talem dubitationem non habeat, immo reputant indicia ex processu resultatia legi- tima esse; tunc ad executionem torture sine mo- ra est procedendum: quoniam appellatio hoc ca- su frivola reputatur. sed in dubio semper est ap- pellationi deferendum. & ulterius considerare debent Inquisitores neque ad sententiam tormè- ti, neq; ad eius executionem procedendum esse, nisi causa conclusa, & acceptis rei defensionib. hac ibi. quæ ubique observari vellem, quoniam tu- tissima sunt & equissima.

Attendatque Inquisitor ne aliquid innouet circa appellatam, &c.] Causam eleganter tradit Vlpianus in l. 1. ff. nihil nouari appellat. interpo- his verbis: Appellatione interposita, siue rece- pta sit, siue non, medio tpe nihil nouari oportet. Si quid fuerit recepta appellatio: quia recepta est. Si uero non est recepta, ne præiudicium fiat, quoad deliberetur, utrum recipienda sit appella- tio an non sit. Recepta autem appellatione, tam- diu nihil erit innouandum, quamdiu de appella- tionis fuerit pronuntiatum. hæc Vlpianus. Et sic ab Inquisitore appellat, & causas friv- uolas assignat. Vt appellatio ab interlocutoria In- quisitoris sententia admittatur, causa iustè affertur debent; nam frivola nullo modo sunt admittendæ.

A c. cum appellationibus. de appellatione. lib. 6.

Quæ autem dicantur frivola appellationes, non videtur iure expressim, & propterea arbitrio iudi- cantium relinquitur id definire, & Inquisitor an ap- pellationis causa sit frivola nec ne, nisi peritissimus sit, & doctissimus, consilio peritorum statuere de- bet; hoc enim semper est tutius: cognoscetur autem, frivolas esse appellationis causas, quando nec iustè afferunt rationem, aut iuri consonam, aut non ido- neam.

Quod vero de appellatione ob frivolas causas in- terposita diximus, idem locum habet, cum causa fru- stratorie, aut moratorie interponuntur, quæ nullam rationem probabilem secum ferunt: moratorie enim appellationes recipi non debent, cum non tã appella- tiones quam ludificationes dici debeant, in eum po- tissimum finem a reis aditus, & cauillosis sit, ut iudicium inique euitent, & causam producant; nam frustratoria appellatio est, quæ morandi causa inter- ponitur. l. 4. ff. de appellat. recipien. vel non.

Postremo quia sæpe cõingit multos in sacro in- quisitionis officio iniquè & fraudulenter appellare, ut processum & iudicium Inquisitoris impediant, sententiamq; morentur, ut optimè etiã hic enima- uerit Emericus: propterea his fraudibus vigilan- ter est occurrendum, quod quibus modis fieri possit, tradit copiosè Bernardus Comensis in lucerna, ver- bo, appellatio. num. 6. ubi numerat 30. notabilia in hac causa satis vtilia, quæ breuitatis gratia omitto.

Qua autem ratione sit appellatio formanda, tra- dit abundè Hostiensis in summario. de appella. §. qualiter sit appellatio faciendæ. cum multis seq. & Speculator lib. 4. tit. de appella.

d. Exhibeat appellanti apostolos affirmatiuos seu reuerentiales.] Post appellationem interpositã, quo ordine sit res gerenda docet hic Emericus, iux- ta legij sanctiones, a quib. in tota hac praxi forman- da nisiquam discedit: nam de propostita apostolorum materia ita scribit Martianus l. 1. ff. de libellis di- missorijs. Post appellationem interpositã litteræ dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, siue princi- palem, siue quem alium: quas litteras dimissorias siue apostolos appellant. Sensus autem littera- rum talis est: appellasse puta Lucium Titium a- sententia illius, quæ inter illos dicta est. hæc tenus, Martianus.

Dicti autem sunt apostoli, ἀποστολλῶν, quod mittere significat. l. dimissoria. 106. ff. de ver- bo. figu. & qua ratione formantur, tradit breuiter Accursius in d. l. dimissoria. copiosè Speculator li. 4. tit. de apostolis seu libellis dimissorijs, & Gratia- nus in c. post appellationem. 29. 6. & 73. dist.

Apostolorum vero varia sunt genera: sunt enim aut conuentionales, aut testimoniales, aut dimisso- riy, aut refutatoriy, aut reuerentiales, seu affirmati- ui, ut tradit Speculator præcitato loco nu. 1. & Ho- stien. in Sum. tit. de appel. §. qualiter. vers. dicuntur autem apostoli. Ad hunc Emerici locum illustran- dum de refutatoriy primùm, tum de reuerentialib. quos affirmatiuos appellat, breuiter dicam.

Ergo apostoli refutatoriy, siue negatiui sent illi, per quos apparet iudicem a quo appellatur, non de- ferre

Ap- nes frustrato- ria, & mora- toria: repellè- da.

Nym. 124. Appellatioe interposita quo ordine res geratur.

Quid a posto- li, & quot eo- rum genera.

Apostoli ne- gatiui quæ- cantur.

ferre appellationi, nec eam admittere in quibus cū index appellationem refutat, causam refutationis inferere debet c. 1. §. in quibus. de appellatio. lib. 6. ibi: In quibus appellationis causam iudex exprimat, & cur appellatio non sit admiffa. haec ibi. Fa eit tex. in l. penult. ff. de appellatio. recipien. vel nō. ibi: Et causam pro qua non receperit appellationem.

Qui sine apostoli affirmatiui seu reuerentiales.

Affirmatiui apostoli per cōtrarium dicuntur, cū appellationi defertur: eosdem reuerentiales non incommode appellabis, quia ob reuerentiam superioris iudicis, cui destinantur, quodammodo concedi videtur. c. ordi. de appellatio. li. 6. l. eos. §. super his. C. de appell. ita fermē Hostiensis, & Speculator precipitatis locis, ubi Speculator singulorum formas nominatim tradit: sed quas hic praescribit Emericus, perfectas esse scio, nunquid autem haec in hoc crimine nunc locum habeant, paulo post docebo.

Num. 125. Quid arrestare, & quando in causa habeatis locū habeat.

c Vel ipsū arrestando. Arrestare vox vulgaris est apud Hispanos. Est autem arrestare, vel domum propriam, vel totam ciuitatem, vel alium certum, ac praefinitum locū reo assignare, extra quē non potest exire absque expressa iudicis facultate: idq; quandoq; sub certa poena statuta, vt, verbi gratia, ne exeat sub poena mille ducatorum: quandoque vero nulla poena adiecta, vt cum delicta sunt lenia: de quo videtur c. vt sum. & c. nuper. de sent. excom. muni. & Ioannem Imolam, & Zabarellā in clem. 1. eod. tit. & Campegium apud Zanchinū, c. 8. vers. capiēdo, & arrestando.

Dixi, quandoque nulla poena est adiecta. quoniam cum aliquis bonae opinionis, & famae apud Inquisitores denunciatur, si leue sit crimen, non mittitur in carcerem, sed accersitur ab Inquisitoribus, interrogatur ordine iudiciario, & fit sibi verbale mādatū, ne verbi gratia, ē ciuitate exeat, donec aliud fuerit definitum: interim secreto causa tractatur, et debito sine terminatur.

Atque huius quidem arrestationis non est modicus vsus etiam in hoc tribunali. verum cum delicta graua, & poena magna, praesertim corporalis est imponenda, non est locus arresto, sed ad realem capturam venire oportebit, vt alibi plenius dixi.

Num. 126.

f Si autem Inquisitor exhibere decreuerit appellanti apostolos affirmatiuos, & reuerentiales, & cetera.]

Quoties apostoli negatiui reis dandi sunt, hoc est cū eorū appellatio nō admittitur, quid fieri debeat, optime haecenus docuit Emericus, cui in praecedentibus cōmentarijs addidimus, quae lucē ei afferre poterant, quaeq; spectata horū tēporū consuetudine necessaria videbantur: nunc vero quid sit agendum cum appellatio admittitur, accuratē etiam ostendit auctor iuxta cōmunes iuris regulas: & in summa hoc cōcludit, ubi admiffa est rei appellatio, is reus q appellauit, transmittendus est ad sedē Apostolicā, cum processu, & idonea custodia ne fugere possit.

Cum reo cōceditur appellatio, qd agendum.

Hec tamen obseruatione indigent: neq; enim inferiores Inquisitores hodie hoc iure vtuntur, & in Hispania quidem Madriliana instructione anni Domini MDLXI. c. 5. de hac re ita cauetur. Si in aliquo casu videatur Inquisitoribus appellationem esse admittendam, in causis criminalibus reorū

A in carceribus detentorum, debent mittere processus ad Senatum inquisitionis, non factis ceterioribus. ipsis reis, & ita cautē ac secreto, vt nullus extra carcerem id intelligat: quoniam si Senatus aliter videatur in aliqua causa particulari id possit precipere, & providere. haec ibi.

In alijs vero prouincijs, ac praesertim in Italia, hac consuetudine vtuntur Inquisitores: ubi admiffa est appellatio, Sacrosanctae, & generalis Romanae inquisitionis in tota reipub. Christianiana Senatus consulunt, breuiter & summarie causa enarrata; qd si Senatus iudicat reos esse Romam transmittēdos, id fieri iubet, & Inquisitores cum idonea cautione, & custodia reos tunc Romam desinant. neque ab hac consuetudine est vllō pacto recedendum ob pericula, quae consequi possent, si res aliter gereretur.

B Verum propter reuerentiam Sedis Apostolicae, ad quam exiit appellatum. Vbi statim fuerit licere in causis fidei prouocare ab interlocutorij sententijs, seu interfectionibus Inquisitorum ratione gratiam, protinus queritur ad quem sit appellandum: & Emericus hoc loco verē scribit ad Sedem Apostolicam prouocandum: Sed Zanchinus tract. de heret. c. 29. & nu. 3. & 4. quem penitus sequuntur Auctor Repertorij inquisitorum, & Imbertus Locatus in opere iudiciali verbo, appellare, & nonnulli alij de hoc articulo ita sentiunt: Aut appellatur à processu Inquisitoris, aut à processu Episcopi: si ab Inquisitore prouocetur, ad Papam est appellandum, cum ipse Inquisitorem delegauerit: nam regula certa est, a delegato ad delegatē prouocandum, l. Imperatores. ff. de appellat. l. praecipimus. §. huic. C. de appellat. ca. super questionem. §. porro, extra de offic. deleg. neque de hac assertionē est aliqua difficultas.

C Quod si ab Episcopis agentibus aduersus haereticos prouocetur, ita distinguunt: si Episcopus procedat aduersus exemptos, quia tunc delegata iurisdictione procedit, similiter ad Papam est prouocandū, quod si ex iurisdictione ordinaria agat aduersus nō exemptos, tunc ad proximum superiorem, videlicet ad Metropolitanū appellari poterit in causis fidei, quem admodum fit in alijs causis, vel etiam omisso medio ad Papam. c. si duobus. de appella. c. quoties. & c. ad Romanam. 2. q. 6.

D Hec postrema assertio, de prouocando in causis fidei ad Metropolitanum, non facile videtur admittenda: quā ob rem putabam quocumque modo agat Episcopus, cum ab eo prouocatur, semper ad Sedem Apostolicā supremū, vnde tribunal vniuersalis satisfactionis inquisitionis Romanae esse appellandū. cū enim negotia fidei inter maiores Ecclesiae causas cōputentur, consequitur planē ad Sedem esse Apostolicam deferenda. c. maiores. de baptis. & eius effectus: traditq; luculenter Anacletus Paps. epistola quadam prima in hac verba: Difficiliores quaestiones, & maiores causa ad Sedem Apostolicā referantur: quoniam Apostoli hoc statuerūt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiles quaestiones semper ad sedem deferantur Apostolicae, super quam Christus vniuersam cōstruxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum Principem Apostolorum, Tu es Petrus, & super hanc petra aedificabo.

E Hec postrema assertio, de prouocando in causis fidei ad Metropolitanum, non facile videtur admittenda: quā ob rem putabam quocumque modo agat Episcopus, cum ab eo prouocatur, semper ad Sedem Apostolicā supremū, vnde tribunal vniuersalis satisfactionis inquisitionis Romanae esse appellandū. cū enim negotia fidei inter maiores Ecclesiae causas cōputentur, consequitur planē ad Sedem esse Apostolicam deferenda. c. maiores. de baptis. & eius effectus: traditq; luculenter Anacletus Paps. epistola quadam prima in hac verba: Difficiliores quaestiones, & maiores causa ad Sedem Apostolicā referantur: quoniam Apostoli hoc statuerūt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiles quaestiones semper ad sedem deferantur Apostolicae, super quam Christus vniuersam cōstruxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum Principem Apostolorum, Tu es Petrus, & super hanc petra aedificabo.

tabo ecclesiam meam. hec ibi. Huc etiam spectat, que doctissime docet Melchior Canus lib. 6. de locis theologis. c. 4.

Nec mihi quisquam obijciat, hoc verum esse, quod agitur de propositionibus nondum definitis, aut de dubijs circa fidei articulos; secus vero dicendum in casu nostro, in quo agitur de minimis quibusdam rebus, videlicet grauanibus, & alijs huiusmodi, que ad causas fidei non videntur proprie & vere pertinere: nam hoc non facile censeo admittendum, cum simul in his causa fidei tractetur: & qui prouocat in vno, in alio quoque non obscure prouocare videatur. Rursus etiam quoniam cum ad solum Papam pertineat proprie & principaliter de fide respondere, & fidei causas terminare, & per consequens ad eum pertinebit eius accessoria expedire, ita Hostiensis in c. excommunicamus 1. §. catholici. extra de heret. & 10. And. in eodem c. §. volumus. vers. crux tamen predicari. idem Ioannes And. in c. ad abolendam. circa finem. de heret.

Atque in hanc sententiam prudentissime inclinatis paucis antea diebus quam hanc scriberemus Petrus Drusiana sancte Romanus, & generalis Inquisitionis assessor, vni insigni eruditione, & prudentia singulari, qui cum a me rogatus esset de hac sententiam dicere, humanissime respondit in hac verba.

Magna subest causa quod Sacerdotis sua moueri possit ad statuendum, quod in causis fidei ad Papam semper appellari debeat, vel ad supremum tribunal vniuersalis Inquisitionis Romanæ, tum propter rei grauitatem, tum etiam propter euitanda multa inconuenientia: & quia ipsi metropolitani in arduis tenentur consulere sedem Apostolicam; quare circuitus inutiles essent euitandi, quibus rei fatigantur, negotia fidei publicantur, nec ea cura & dignitate tractantur, sicut tractari debent. hactenus vir ille.

In Hispania, vt paulo antea dicebamus, ab inferioribus Inquisitoribus ad generalem eorum regnum Inquisitorem seu Inquisitionis presidem prouocatur, qui cum consiliarijs eius Senatus de appellatione cognoscunt.

In ceteris prouincijs longe distantibus a Romana curia, ne fidei cause protraherentur, & delinquentes, ipsa longa temporis mora & expectatione fatigarentur, saluberrimum esset constituere vnum aliquem insignem pietate & eruditione virum, veluti Metropolitanum, vel Summi Pont. Nuntium, aut a latere Legatum, si adesset, in similitudinem generalis Inquisitionis Hispania, ad que in hac causa prouocaretur, cum appellatur ab inferioribus Inquisitoribus, vel Episcopis; interim, vt paulo antea diximus, sedes Apostolica consulatur.

Attendant autem prudens Inquisitor, & mox, vt Apostolos reuerentiales appellati exhibuit, &c. statim ipse definit esse iudex, &c. Iudex deferens appellationi, hoc est, appellationem admittens, iudex esse definit in illa causa. c. cum appellationibus. §. si vero iudex. de appel. li. 6. huic tamen decisioni videtur aduersari text. in c. ad aures. de appel. vbi is qui appellauit, si intra terminum non prosequatur appellationem, non liberatur a iurisdictione iudicis a quo. Ceterum, huic dubitationi respondeo cum Gemina

A no in d. cap. cum appellationibus. §. si vero iudex. in fine. vers. an iudex. quod per appellationem interpositam, & delationem ei facta seu admissam, non est suspensa iurisdictione iudicis a quo, quantum ad illa, que tendunt in faciliorem exitum appellationis. & hec est causa, cur etiam post appellationem, iudex a quo remanet iudex ad terminum assignandum, & apostolos tradendos, & ad prosequendam appellationem. c. 1. §. 1. de appellationibus. lib. 6. & iurisdictionem tunc abdicat cum apostolos tradit; quod doctissime EymERICUS hic indicat, dum ait: Quod mox vt iudex apostolos exhibuit appellanti, definit in ea causa esse iudex. hanc EymERICI doctrinam nullis pene mutatis refert Iacobus Sprenger in malleo maleficarum par. 3. q. 35. vers. attendat autem.

B Si autem Inquisitor habet causam aliam, &c. in ipsa illa causa Inquisitor iudex remanet prout ante. Hanc EymERICI doctrinam probat text. in c. ad hac. el. primero. de appellationibus. vbi statuitur posse reum conueniri coram iudice a quo appellauit, in alia causa, nisi eum velut suspectum velit recusare; addo tamen, quod si crimen fuerit manifestum, in quo non potest commoda offerri excusatio, aut suspensionis iusta ratio ob quam possit iudex recusari, tunc locum non habebit suspecti recusatio. c. proposuit. de appell. ex quibus iuribus videtur hoc loco verissima esse EymERICI doctrina, & diligenter notanda, cum possit quandoque occurrere vsus eius: nam si quis, vbi gratia, in causa heresis appellauit eo modo, quo hactenus dictum est, & post appellationem admissam de alijs heresibus Inquisitori denuntietur, re vera in illis adhuc subiectus remanet Inquisitori, et appellatione non obstat, poterit procedere contra eum.

C Et quamquam EymERICUS hoc loco vere asserat, in tali casu: finita prima causa, eum posse procedere libere in secunda, probabilius esse crederem, quod si crimen de quo postea denuntietur, est grauius vel horribilius, quam prius, cuius penitio si omitteretur, populus fortassis, aut multi scandalizarentur; tunc omissa causa appellationis, posset Inquisitor in alia causa reum iudicare, quamuis prima appellationis causa non esset expedita, per textum singularem in d. c. proposuit. de appellationibus. in fine ibi: Iudex tamen a quo appellatur (quia illi omnino suspectus est) eum non det ad respondendum super alijs compellere, nisi pro crimine adeo graui & manifesto, quo ipso actu merito sit damnandus.

hac ibi. Nam tali casu nec suspecti recusatio, nec iurisdictione iudicis ad quem est appellatum, impediunt iurisdictionem iudicis a quo: cum is tunc in graui, & manifesto crimine nihil fere faciat aliud quam iuris penam ei delicto debitam & assignatam declarare. His tamen cessantibus tutius videtur non procedere, & superioris responsum expectare.

Interposita appellatione quando possit Inquisitor contra appellantem procedere.

Quod Inquisitores non debent moram trahere in Romana Curia.

CONSULO autem Inquisitoribus quibuscumque; Ego Frater Nicolaus EymERICI Aragonie Inquisitor, qui in Romana curia multis annis et interpollatis, aliquando diuersos super crimine

hære-

hæresis, eorum exigentibus demeritis, fatigantur usque ad condemnationem; & versa vice multis annis sui etiam fatigatus varijs tædijs, miserijs, laboribus, & expensis, qui & modos curiæ sum expertus: quod negotia fidei, quæ per appellationes ad Romanam curiam deuoluuntur, non curent Inquisitores personaliter ducere, nec partem facere, nisi confidant de pleno marsupio, & favore curiæ magno, quod expedientur tempore exiguo: de quibus omnibus non est faciliter & probabiliter confidendum: sed sint diligentes, prouidi & circumspècti ad processus suos bene fundandum, & de his, quæ concernunt eorū officium, & non de alijs inquirendum, testes & delatum diligenter examinandum, delatum in sua causa ad defensionem legitimam admittendum, contra ius & iustitiam eum non vexandum, in toto processu decursa à iuris tramite non discedendum, & tunc superuenientibus appellationibus, causis ad Romanam curiam deuolutis, Inquisitores dictos processus clausos, & sigillatos, ad Romanam curiam mittant, iudicibus assignatis, qui iustitiam faciant, processus meritis acitatis: nec Inquisitores curent ibi agere contra appellantes, sed dimittant eos prædictis suis iudicibus iudicandos. Qui iudices, si Inquisitores nolunt facere partem contra appellantes, procedent ex officio ad procuracionem appellantium, si uoluerint expediri. Vbi autem Inquisitores ad appellantiū instantiam citentur personaliter, & compareant, caueant omnino litem non intrare, sed attendant processum exhibere, & totam causam ad illos reducere, & procurent, ut citius poterūt remeare, ne ibi tædijs, miserijs, laboribus, & expensis dannabiliter fatigentur: sequuntur namque damna Ecclesiæ sanctæ multa, quando Inquisitores in Romana curia propter causas huiusmodi longo tempore trahunt moram.

Id est, ad instantiam.

Quæ damna ex Inquisitorum absentia proueniunt.

PRIMUM damnum est, quod interim propter Inquisitoris absentiam in terris eius iurisdictioni, subiectis, suboriuntur hæreses & errores qui in eius præsentia ualidius extirpantur, & tunc pullulant & accrescunt in magnum sanctæ Ecclesiæ detrimentum. Nam licet dicecesani sint ibi pro Ecclesiæ suæ oneribus supportandis, multis negotijs tam temporalibus, quam spiritualibus, impliciti, commode non possunt, quia nolūt alijs negotijs præferre fidei negotia, ut deceret: quæ ex causa de Inquisitoribus olim prouidit multum consulte Ecclesiæ sacrosanctæ. Commissarij etiã Inquisitorum, cum sint subdelegati, nolunt se subijcere tot periculis, laboribus, & expensis, & ærumnis sicut ipsi Inquisitores delegati, nec inueniunt tantum fauorem, nec reuerentur, nec timentur prout Inquisitores, quare præsentia Inquisitoris est multum necessaria, & eorū absentia Ecclesiæ multum periculosa.

Secundum damnum est: quod hæretici, seu de hæresi diffamati, delati, vel suspecti uidentes Inqui-

tores per similes sibi in Romana curia fatigari & detineri, erigent sibi cornua, & contemnent, ac malignabuntur; resistent, & audacius hæreses seminabunt: & ubi agatur contra eos per dicecesanos, vel Inquisitorum commissarios, consimiliter appellabunt, ut sic negotia fidei inuoluantur & securius hæreses inferantur.

Tertium damnum est: quia Inquisitores sic in Romana curia fatigati, cum redierint, & Inquisitores aliarum partium huiusmodi illorum fatigationes audierint, efficiuntur debiliores ad negotia fidei promouendum, & ad hæreticos extirpandum, meuentes ne per consimiles delatorum de hæresi appellationes, consimiliter redijs, miserijs, paupertatibus, expensis, & laboribus fatigentur; & sic non curabunt negotia fidei promouere, nec hæreses extirpare; sed quiescent a laboribus suis, in magnum præiudicium fidei & Ecclesiæ sanctæ Dei.

COMMENT. XXXII.

CONSULO autem Inquisitoribus quibuscumque, que, &c.] Hæc olim in initio constituta delegati Inquisitionis frequenter fiebant: hodie uero ob incommoda hic ab Emerico commemorata, res aliter geritur eo modo, quo in superioribus dictum est. Nam cum appellatio in causis fidei interponitur, & admittitur, iudex a quo generales Inquisitores consulit, a quibus quid fieri oporteat, præscriptum, nec necesse est Inquisitores inferiores personaliter comparere coram supremis iudicibus, ad quos est appellatum, ut amplius diximus supra in hac 3. par. nu. 43. tit. de forma inuestiendi ab Inquisitore in tota prouincia Vicarium generalem.

b] Sed sint diligentes, prouidi & circumspècti ad processus suos bene fundandum, &c.] Tametsi in causis fidei simpliciter, & de plano procedi possit, c. f. s. 1. de hæret. lib. 6. traditq; Emericus supra q. 54. nihilominus in his, quæ spectant ad substitutionem causæ, nisi uelint acriter coerceri, a regulis iuris discedere non debent: quod optime admonet auctor hoc loco, quæ ratio accipi debeat, & explicet infra super q. 54. & 55. est autem locus hic ualde insignis, & consilium Emerici diligentissime obseruandum.

c] Nam licet dicecesani sint ibi, &c. multis negotijs, &c. impliciti, commode non possunt &c. alijs negotijs præferre fidei negotia, &c. quæ ex causa de Inquisitoribus olim prouidit multum consulte Ecclesiæ sacrosanctæ.] Graues ergo Episcoporum occupationes causam dederunt summis Romanis Pontificibus, ut huic soli fidei negotio certos iudices constituerent. cum Emerico sentit Simancas de catho. inslit. tit. 25. nu. 4. Episcopi tamen hanc fidei causam in primis tractaturi erant, cum iure diuino eis incumbat lupos rapaces, hoc est, hæreticos, ab omni Domini arcere, grauissimas penas subituros, nisi ita faciant. de qua re extant antiquissima Conciliarum decreta penitus animaduertenda: in Concilio Milenitano c. 25. in Concilio Lateranensi sub Innocentio ii. cap. 3. in Concilio Toletano 11. cap. 2. & alibi sepe, traditq; eleganter Albericus de agnosc. assertio. q. 11. num. 11. & 12. & Simancas de catho.

Abbas in situ. tit. 25. num. 2. quot autem incommoda
 ita fuerint in causis fidei, ex eo quod Episcopi alia
 negotia praeulerint negotijs fidei, copiose veterum
 monumenta, & nostri saeculi haereses aperitissime te
 stantur.

Quo vero tempore fuerint primum Inquisitores
 delegati in causa fidei constituti, qualia fuerint eoru
 incrementa, officia, privilegia, munera, & partes, co
 piose docuimus in peculiari libro de hoc ipso argu
 mento, quod ob breuitatem hic tradere omitimus; ta
 mensi res sit cognitum iucundissima, nec inutilis.

Officium delegatae inquisitionis (ut obiter illud
 hic dicam) exploratum est in prouincia Prouincia
 sine in Gallia Narbonensi primum beato Domini
 co fuisse commissum, ab eoque circa annos Domini
 MCC. sumpsisse prima exordia, temporibus Innocē
 tiij tertij Pontificis Maximi.

Fuit B. DOMINICVS Canonicus Oxomenfis,
 vir sanctitate insignis, & Theologie peritia clarus,
 & verbi Dei predicator admirabilis, ex illustri, &
 antiqua Guzmanorum familia ortus. is fidei zelo
 accensus, aduersus instantes tunc Albigeniū, &
 aliorum haereses, fidem Christi imperterritus predi
 cat, & quia multi conuertebantur, ut saluaret eis
 imponeret penitentias, absolueretq; redemptes, facul
 tatem a Sede Apostolica id faciendi plenā obrinet,
 & in Italiam ex partibus Tolosanensibus migrat. cū
 B. FR. ANSCISCO multam habet familiaritatem.
 hi duas insignes Religiones in Ecclesia Dei velut
 duo clarissima sidera constituant, & officium dele
 gate inquisitionis suis Fratribus exercendum relin
 quunt, & in Italia adhuc exerceat. In Hispania quoq;
 fratres ordinis Dominicani qui post obitum sancti
 Dominici potissimum multum in ea prouincia cre
 uerunt, plurimumq; semper, vitā ac morū honesta
 te profecerunt, & singulari doctrina, & sanctitate
 claruerunt eidem sancte Inquisitionis officio contra
 haereticam prauitatem, & apostasiam Apostolica
 auctoritate perfecti fuerunt. Sed cum temporibus
 Domini Innocētiij Papae octauis, & Regū Catho
 licorum Ferdinands, & Isabella idem officium de no
 uo esset introductum seu verius institutum, ac re
 nouatum, ut ait Albertinus in repetitione ca. 1. de
 haer. lib. 6. q. 12. nu. 4. clericis secularibus Decreto
 rum, ac legum peritis committi captum fuit, donec
 paulatim ad eosdem fuit omnino deuolutum, ita ut
 nunc nullae sint iam amplius in eo fratrum Domi
 nicanoru partes, quamuis sepe Inquisitores in iudi
 candi propositionibus eorum opera utantur, & cō
 sultorum munere apud sanctum officium fungantur.

Hoc igitur officium post aliquot secula in Hispania
 renouatum apparet anno 1. Pontificatus Innocētiij Pa
 pe viij. videlicet anno Dñi MCCCCXXXIII. E
 ut cōstat ex prima Hispanensi instructione, quo an
 no auctoritate Pontificia, Catholici Regib. postu
 lantibus, celeberrimus virorū in utroq; iure, & sa
 cra theologia doctissimorū commentus Hispani habi
 tus fuit, cui prae fuit frater Thomas de Torquemada
 ordinis Fratrum Predicatorum Prior monasterij
 sancte Crucis Segobienfis primus Inquisitor genera
 lis Regnorū Hispanie. In eo conuenticū stabilitus or
 do fuit, quē obseruare oporteret aduersus haereticam
 prauitatem, satis constantiq; super eo negotio salu

A berrimis legibus ac constitutionibus quibus et ho
 die inquisitores Hispania prudentissimē utuntur.

In eodem conuenticū (ut apparet ex c. 3. eiusdem pri
 me Hispanensis instructionis) cautum fuit, ut Inqui
 sitores in suis diocēsisbus edictum proponerent cum
 dilatione triginta, uel quadraginta, uel plurimū
 dierum, prout melius eis visum fuisset, intra quam
 quicunq; sponte suos errores, & haereses coram In
 quisitoribus plenē confiterentur, & alios haeticos
 indicarent, admitterentur ad penitentiam saluta
 rē, & Ecclesie reconciliarentur, nec mortē aut uin
 cula, nec honorum publicationem seu confiscationē
 patrentur. Atq; haec fuerunt prima initia delegatae
 inquisitionis tam in Gallia, quam in Italia, & Hi
 spania, ex quibus hic Elymerici locus fit illustris.

De absentia, & fuga delati

QVINTVM quod prorogat, & dilatat iudi
 cium, sententiam, & processum Inquisitoris est,
 ipsius delati absentia, fuga & elongatio, & haec
 quandoque est culpabilis ipsi delato, quandoque
 non. Quando enim Inquisitori accusatur, seu de
 nuntiatur aliquis, quod est haesi aliqua irreti
 tus, & ipse non est praesens in loco, ubi est Inqui
 sitor, est tamen in alio loco domiciliatus, in se ter
 minos iurisdictionis Inquisitoris, tūc dicitur ab
 sens, sed non fugiens: & tunc recepta primitus
 aliquali informatione, poterit citari per modum
 frequentem.

Forma citandi absentem, non tamen fugi
 tuum, cum est delatus, uel suspe
 ctus de haeretica prauitate.

FRATER N. ordinis Fratrum Predicatorum, in
 terris talis domini, Inquisitor haereticae praui
 tatis, dilecto in Christo tali, Salutem, & manda
 tis nostris, imō uerius Apostolicis firmiter obe
 dire.

QVIA de persona uestra talia a fide dignis,
 ad nostram notitiam sunt deducta: quae si uera
 essent, de fide redderet uos suspectū; ideo ex de
 bito iniuncti uobis officij, uos monemus perem
 ptorie per praesentes, quatenus tali die, tali hora,
 curetis ante nos in tali loco personaliter compa
 rere, modo debito responsurus. Datum, &c.

Item alia forma ad hoc idem.

FRATER N. ordinis Pradicatorum, in terris di
 13
 tioni domini talis subiectis, Inquisitor here
 ticae prauitatis, a sancta sede Apostolica speciali
 ter delegatus, dilecto nobis in Christo rectori
 talis ecclesiae, talis diocēsis, Salutem in Domino
 & mandatis nostris, immo uerius Apostolicis,
 prompto animo obedire.

CVM talis parochianus uester fuerit delatus
 nobis de haeretica prauitate, & teneamur ex iniū
 cto nobis officio, nos de huiusmodi informare;
 idcirco auctoritate dñi nostri Papae, qua fungi
 mur in hac parte, uobis districte praecipimus, &
 mandamus, quatenus praedictū talē parochianū
 uestrum,

Quis dicatur
 absens, & nō
 fugiens.

vestrum, coram testibus fide dignis, vno pro trino, peremptorio ceteris edicto, vt de fide responsurus, & veritatem de se, & de alijs dicturus super crimen hæresis, tali die, & loco compareat personaliter coram nobis: alioquin eidem notificetis ex parte nostra, quod nisi comparuerit, vt sibi iniungitur per præsentem, procedemus contra eum, eius contumacia non obstante. Vos autem quicquid inde feceritis, per vestras patentes litteras, diem, locum, & modum citationis, ac testiũ, qui affuerint, nomina continentes, quam citius fideliter rescribatis: Reddatis litteras portatori in signum mandati nostri completi, vestro sigillo posito in eisdem. Datis, &c.

332 Quando vero delatus talis exiit totam iurisdictionem Inquisitoris, & iuit ad alias partes, nõ vt fugitiuus, sed ex alijs certis causis, ignorans se Inquisitori fore delatum: tunc Inquisitor procedat ad se informandum testes examinando secreta, vt ad prædicti delati notitiam (si culpabilis existit) quod inquiratur contra eum, non perueniat, informetq; se dictus Inquisitor, an dictus delatus sit venturus vel non; & si venturum est, expectet eum etiam per annum, vel plus, si oportuerit, & tunc examinet, & procedat vt iustitia suadebit. Si venturus non est, sed domicilium mutauit, poterit requirere Inquisitorem, vel diæcesanum, quorum iurisdictioni subest locus, ad quem se transtulit recepta prius informatione contra eũ, quatenus mittant eum sibi: vel poterit mitte re processum, vt faciant quod fuerit rationis.

333 Quando vero contra delatum inquiritur, vel captus pro hæresi detinetur, & iste timens de se, exhibet terga fugæ, in tali casu potest Inquisitor diligenter, & secretè, & sine tumultu inquirere, vbi sit, seu declinauerit; & si inueniat, siue sit infra suam iurisdictionem, siue extra, faciat eum capi, & ad se remitti. Nam si est intra, potest requirere dominum temporalem, quatenus illum capiat, & infra districtum suum ducat; & potest etiam mandare alteri domino quod faciat similiter, quousque eum habeat, iuxta c. Vt inquisitionis, de hæret. lib. 6.

Si autem reperitur extra iurisdictionem ipsius Inquisitoris, nihilominus potest procedere contra eum, iuxta c. Vt commissi, de hæret. lib. 6. & requirere, vt dictum est, diæcesanum, vel Inquisitorem illarum partium in subsidiũ iustitiæ, quatenus talem delatum de hæretica prauitate, vel deprehensum, qui commisit infra suam iurisdictionem, & contra quem processum fecit, capi faciant, & remittant: vel si vult, mittat eis processum, vt faciant quod iustitia suadebit. Modus autem requirendi erit tenoris consimilis.

COMMENT. XXXIII.

331. 2. Quid de persona vestra talia a fide dignis ad nostram notitiam sunt deducta, &c.]

In citatione verbali quid obseruandũ.

Dixi supra in hac 3. par. nu. 73. cum timetur de fugæ delati, nullo modo esse faciendam verbalem citationem, sed ad realem citationem, hoc est, ad capturam esse deueniendum, nunc addo (quia hic locus hoc postulat necessario) in hac citatione verbali nullo modo esse in specie causam, ob quam reus citatur, ap

A ponendam: sed generaliter reo præcipiendum est, ut se coram Inquisitoribus sistat, quia volunt ab eo quædam scire: & proinde nec loci, nec temporis, nec delicti specificatio requiritur. ita tradit, & vere (s) radus Brunus lib. 4. c. 6. de hæret. queris sequitur si mancas de catho. insti. tit. 44. nu. 12. & hoc est rationi valde consonum: nam si causa apponeretur, statim reus citatus inciperet cogitare de fuga, maxime si sibi alicuius criminis conscius esset; ideoque relictus, & tutius fiet generaliter ei præcipere, vt veniat ad Inquisitores: quoniam illis opus est, quoad ab eo percunctari. iam hæc citatio verbalis tunc vsurpanda est, cum de leuioribus criminibus agitur, vel cum leuiter suspectus est reus: alias enim securus est ad realem confugere.

B Causam autem & facultatem citandi absentes Inquisitoribus concessam pulchre tradit Innocentius rescripto quodam Inquisitoribus Ultramonianis missis, ut ait auctor innominatus tract. de forma & procedendi contra inquisitos de hæresi, in rubric. De ijs, quæ pertinent ad executionem officij inquisitionis, num. 13. in hæc verba: Quia sicut intimantibus vobis accepimus, propter fauorem, & credentium hæreticorum insidias non potestis ad aliqua loca securè accedere, audire confessiones de hæresi suspectorum, vel reis huiusmodi criminis penitentia iniuncturi: Nos volentes eisdem insidijs obuiare, citandi dictos hæreticos vel suspectos, pro hæresi pro audiendis eorũ confessionibus, & penitentijs iniungendis ad loca vobis tuta, ea præcipue in quibus poteritis habere prælatorum, & aliorum proborum consilium, in his præsertim casibus, in quibus deberet ferri sententia contra ipsos hæreticos, de consilio prælatorum, & auctoritate vobis præsentium concedimus facultatem. hæc ibi.

C Fit tamen interdum, ut graue sit scelus in fide commissum, nec tamen liceat delinquentem capere, quoniam vel latitat, vel sui copiam facere nõ vult, & tunc verbaliter per litteras est citandus, in quibus causa exprimens est, & citatio concipi poterit in hæc ferme vel similia verba:

Ad notitiam nostram peruenit, plerisque fide dignis hominibus id de te narratibus, scripta quædam in publicũ a te edita esse, in quibus quædam catholica fidei contraria dogmata a te asserta continentur: quibus, & plebem Christianam in publicis concionibus, & priuatis congressibus infecisse diceris: Quoniam autem nostri officij est, vulpeculas vineam Domini deuastrantes capere: idcirco te tanquã forum dogmatum assertorem, & de multo rum errorum temeraria doctrina suspectũ, & infamatum euocamus, & citamus sub tenore præsentium, vt infra terminum, N. dierum, quorum N. pro proximo N. pro secundo, & N. pro tertio & peremptorio termino, & monitione canonica tibi præfigimus, & assignamus, vt in auditorio hu-

ius nostri tribunalis compareas, responsurus ad ea, quæ tibi in causa fidei, & de asserpta tua doctrina objicientur, & recepturus, & facturus in omnibus iustitiæ complementum: aliàs procedemus contra te, sicut iura disponunt, & tua contumacia, & delicta exegerint.

Ita poterunt concipi huiusmodi citationes mutatis mutandis, iuxta delicti, & personarum qualitates, siue fiant à Concilijs, siue ab Episcopis, siue à delegatis Inquisitoribus.

b Dilecto nobis in Christo rectori talis ecclesiæ, &c. In priori forma citandi, ad ipsammet citandam directæ sunt litteræ citationis; hic vero ad parochianos mittuntur, qui ex parte Inquisitorum eum citent, ut coram ipsis compareat: hæc vero praxim, quæ contemnenda non est, ex concilio Biterrensi desumptam esse videtur Emericus, in eius c. 3. ita scriptum est: Clericis, & laicis in loco illo, de quo fiet citatio convocatis per aliquam personam Ecclesiasticam, cui hoc per vestras patentes literas committatis, qui in testimonium recepti mandati, sigillum suum litteris eiusdem appendat, & nihilominus rescribat per suas patentes similiter litteras cum suo sigillo pendenti, qualiter, & coram quibus, & quando mandatum impleverit sibi factum. hæc tenet ibi.

c Si venturus non est, sed domicilium mutavit, poterit requirere Inquisitorem vel diocesanum, &c. quatenus mittant eum sibi. Quia Emericus in hac praxi de recuperando absente, videtur iudicare, aut absente esse remittendum, aut processum esse desinaturum ad eum Inquisitorem, in cuius iurisdictione absens ille moratur: propterea de remissione reorum pauca hic mihi, & brevitè sunt dicenda, cum nunquam commodius hoc tractari possit in hoc opere, sitque res utilis, & cognitu necessaria, ut quid factum sit opus, iuxta iuris regulas intelligatur.

De hoc articulo copiosè differit Couarruias in præctis quæstionibus c. 11. nu. 5. & seq. Bernardus Comensis in Lucerna verbo, Inquisitor. §. 24. Julius Clarus in præct. crim. §. fi. q. 38. vers. est aut, Joannes Roias in singularibus fidei, sing. 174. incip. Remittendus est reus. Zanchinus tract. de hæret. c. 8. Gondissalvus tract. de hæret. q. 8. nu. 10. Si maneat de catbo. instit. tit. 2. nu. 14. & seq. Antonius Columbanus in tract. procedendi in controuersis criminalibus, art. 141. & seq. Ioan. And. Francobus, & ceteri communiter, in c. ut commissi, de hæret. lib. 6. Barro. & communiter Doctores in auth. qua in prouincia. C. ubi de crimin. agi oportet. Guido Papæ dec. 202. incipien. In remissione malefactoris. & alij multis locis: ex quibus fuscè hanc quæstionem tractantibus nos summam proposito nostro deseruientem accipiemus.

Ac primum comunis opinio est, ut testatur Ioannes Roias loco præcitato, remittendum esse reum ad iudicem loci in quo deliquit, quæ probat text. in auth. ut nulli iudicium. §. si vero quis comprehensori. & in l. capitali. §. famosus. ff. de pœ. & alibi sepe: nec desunt rationes, quibus nitatur communis hæc sententia: Prima, quia punitio delinquentis in loco delicti alij transiit in exemplum, ut in præcitato §. famosus.

A Rursus, quoniam facilius probatur in loco ubi est commissum, quam alibi. authen. ut omnes obediant iudici. §. hoc considerandum. Postremo, quia iudex loci in quo delictum est perpetratum super reum, ratione delicti acquisiuit iurisdictionem, quam ut puniendo possit exercere, remittendus est sibi reus.

Verumtamen in crimine hæresis remissionem non habere locum, sed posse hæreticum puniri quocumque in loco repertus fuerit, videntur velle Paulus de Leazaris, & Zabarella in clementina pastoralis. §. Denique. de re iud. Guido Papæ, in dicta deci. 202. nu. 2. Cassaneus super consuetu. Ducatus Burgundia, Rubrica duodecima. Des adueuz. nume. 17. Gondissalvus tract. de hæret. q. 8. & alij, ut refert Couarruias in præctis quæstionibus, c. 11. nume. 12. Et horum potissima ratio est, quoniam hæreticus ubique offendit diuinam maiestatem, & omnem creaturam lædit, cum etiam elementis faciat iniuriam. l. Arriani. & l. Manicheos. C. de hæret. & quia, ut dicit Ioannes Andreas in d. c. ut commissi de hæret. lib. 6. ubicumque est malè credens, ubi peccat, ideoque ibidem puniri poterit, nec propterea remittendus videtur.

Et quanquam hæc ita se habeant, nihilominus in hac causa sequentia putarem esse obseruanda. Si Inquisitor loci, in quo commissum est delictum, petat sibi remitti reum absentem, id fieri debet, alias non est necesse. ita videntur sensisse Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores, q. 5. quem paulo post referam. Couarruias in præct. q. ca. 11. nu. 12. & Ioannes Roias in dicto singulari. 174.

Rursus, si hæreticus ubique (verbi gratia, Bononia a qua recessit, & Ferraria in qua nunc habitat) vel publicè vel occultè peccat, & remissio petatur, fieri etiam debet: quanquam si publicè utrobique peccauit, melius esse putarem adiungere penitentiam iterabilem, quam faceret in eis locis, in quibus deliquit, ut in eisde satisfaceret: quod sensit Guido Fulcodius præcitato loco, ut mox ostendam.

D Tandè multo magis fieri debet remissio si petatur, cum hæreticus per actum exteriorem est professus hæresim Bononia, Ferraria vero occultat hæresim, & solo prauo animo retinet: nam hoc casu præcipuè locum habent rationes allatæ paulo antea pro comunione opinionis: nec video quid huic remissioni, si petatur, obstare possit: & pro hac sententia facit & docet Cynus de hac quæstione differens, in l. cunctos populos. in fine. C. de sum. Trini. dicens ex sententia Petri, remittendum esse hæreticum ad locum ubi hæresim exercuit, & ubi magis sunt nota delicta sua, quia ad locum maioris delicti quis remittendus est. l. si cui. §. cum sacrilegium. ff. de accusat.

E His ita constitutis, nonnulla sunt amplius obseruanda, ut remissio iure fieri possit: ac primum ut remissio fiat, constare debet de crimine commisso, hoc est, iudex requisitus non debet reum petentem in causa criminali remittere sine causæ cognitione: debet enim coram iudice remittente aliquo modo constare de delicto. Cardinalis in clem. pastoralis. §. denique de sent. & re iudicata. Oldradus cõs. 124. incipien. Quod remissio. & Fernandus Vasquius lib. 1. de successionem creatione. §. 6. nume. 16. vers. denique, circa finem.

In causa hæresis an remittendus reus.

Quid exigatur in remissione facienda.

Secundo

Secundo exigitur, vt constet crimen esse commissum in territorio iudicis requirentis. l. 1. c. vbi de crimine agi oportet. id autem constabit ex processu vel summaria illa informatione, quam iudex requirens mittit ad iudicem requisitum, & in hoc casu ad inquisitorem vel Episcopum alterius diocesis.

Tertio, quod non commiserit idem vel aliud crimen in territorio iudicis, penes quem detinetur. nā antequam remittatur, debet ibi de tali crimine puniri. l. cui. §. fin. & l. si. de accusatio. quod videtur perbare nō obstruere concilium Narbonense, c. 20. cuius verba retuli infra in hac 3. par. super q. 52. quod tūc in primis obseruandum esset in hoc crimine, cū reus in territorio iudicis requisiti publice heresim professus, deliquisset: tunc enim non prius consulere remittendum quam si debitas ibi penas lueret.

Quarto opus est, vt iudex debitē requiratur, aliter non debet remittere. authen. ut nulli. iudicum. §. si vero quis cōprehensorum. debitē autē requiritur, cum iustē requiritur, & a legitimo indice requiritur, his obseruatis documentis, quæ nunc sigillatim tradimus.

Quinto, quod delictum sit graue, quoniam pro delicto minimo non debet fieri remissio. Geminianus in c. cum sit Romana. §. contrabentes, nu. 17. versi ad secundam dicit. de foro compet. lib. sexto, & probat tex. in dista authen. vt nulli. iud. §. si vero quis comprehensorum. vt notat glossa in c. si. verbo, ratione delicti. extra de foro competen. crimen autem heresis semper est graue, quamquam pro leui heresis suspicione remissio non sit necessaria.

Sexto, quod remissio petatur inter subditos eidē imperio. Baldus in l. 2. c. de seruis fugitiuis. in hac vero causa quibus Inquisitor, à quouis Inquisitore cuiuscumque prouincia remissionem petere poterit: quia quoad hanc causam omnes sunt Romani Pontificis delegati, & crimen est merè ecclesiasticum, ratione cuius nulli domino temporali subsunt Inquisitores, sed soli Romano Pontifici, aut generalibus Inquisitoribus. debet obtēperare; quia ratione sub eiusdem imperio esse merito dici possunt. itaque si delinquentium culpa ita exegerit, & commodum videatur, ac opportunum, ab Italia in Hispaniam, & nice versas, rei huius criminis remitti debet: quod & in alijs prouincijs ob publicam vtilitatem, & criminis grauitatem penitus esset obseruandum, nullis privilegijs, aut immunitatibus quidquam inuatiuis, qua ratione heresis amittuntur. l. 1.

Septimo, in alijs delictis exigitur, vt remissio petatur fieri à minori tribunali ad maius, vel saltem ad equale: quoniam non fit de maiori tribunali ad minus. Oldradus in dicto consi. 134. sed in crimine heresis ob rationes hactenus memoratas hac contemplatio locum non habet: quauis enim indices maiores non cogantur remittere reos inquisitoribus alijs petentibus: at iustissimum erit, & æquissimum concedere illis peti am remissionem, vt in quo loco reus deliquit, penas luat.

Postremo, remissio fieri debet de condēnando, nō de iam puuto, & condēnato. Baldus in l. executor. c. de executio. rei iud. Cassaneus ad consuetudines ducatus Burgundia. rub. 12. nu. 19. Ceterum in hoc crimine cum penitentia iterabilis imponi pos-

sit, quia in diuersis locis agatur, ut tradit Zacharias tract. de heret. c. 8. num. 7. & Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores, quæ st. 5. etiam in condēnato in vno loco, remissio poterit haberi locum. si quis enim & Bononie, & Ferraria deliquit & Bononia, et Ferraria penitere poterit. atque hęc sunt diligenter in hac causa obseruanda. cuius autem expensis fieri debeat hæc remissio, paulo post docebo versic. nos enim offeremus.

d Et si inueniat, siue sit infra suam iurisdictionem, siue extra, faciat eū capi, & ad se remitti. Hoc est prudenter, & diligenter obseruandum contra

B Regulos, & quoslibet dominos terrarū, qui vt nescio quas suas immunitates eueant, non verentur Inquisitorum ministris se opponere, quoties illi rei huius criminis inuestigant, non permittebant quomquam extrahi è suo territorio: intelligat ergo hæc omnino licere inquisitoribus, vt hic admonet Emericus, quod saluberrime iam olim sancinit cōcilium Tholosanum, c. 8. (à quo hæc videtur auctor accipisse) in hæc verba: Statuimus etiam, vt quilibet in terra alterius possit inquirere, & capere hereticos, & balliui locorum teneantur eis prestare auxilium, & fauorem: ita quod balliui Regis in terra Comitum Tholosani, & aliorū hoc facere possit, & Comes Tholosanus, & alij in terra Regis. hactenus ibi. In Hispania quoque Hispanensi prima instructione anni M CCCC LXXXIII.

c. 21. idem cauetur adiecta pena contra dominos temporales, qui non obediuerint Inquisitoribus. Eius instructionis verba à nobis latine reddita ita habet: Item quia Serenissimi Reges precipiunt, & ratio ita postulat, vt æqualiter fiat inquisitio super delicto heresis in terris nobilium, sicut in suis Inquisitores tam praesentes, quam futuri debent in suis diocesibus ordinare, ut eant liberè ad faciendam inquisitionem in dictis terris. Quod si mandatis Inquisitorum nobiles non paruierint, procedant contra rebelles & contumaces ad imponendas omnes censuras, & penas à iure statutas, hæc ibi. de quo est textus in c. vt inquisitionis de heret. lib. sexto, Tradit etiam Gondissalvus tracta. de heret. q. 11. nu. septimo, & hæc sententia de extrahendis reis è territorio cuiuscumque domini temporalis, procedit fauore fidei, etiam si reus extrahendus sit subditus domini.

D e Si autem reperiat extra iurisdictionem ipsius Inquisitoris, nihilominus potest procedere contra eum. Casam tradit eleganter Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores, quæ st. 5. in hæc verba: Quam autem in eos habeant potestatem, qui cū scirent eos procedere domicilium mutauerunt, quæri nō oportet; nā si citati erant non mutant forum, quia prauenti sunt. ff. de iurisdictione. omn. iud. cum quædam puella. extra de foro competenti, propofuisti, quod si citati non erant, & ibi iam deliquerant, ibi possunt conueniri ratione delicti, & remittendi sunt. C. vbi de crimi. agi oportet. auth. qua in prouincia, & in authen. ut nulli iudicum. §. si vero. & 3. q. 6. c. 1. & si deliquerunt in pluribus locis, utrobique puniri possunt in bonis: sed & in corpore, si penitentia sit eis indicēda, q̄ sit iterabilis: puta peregrinatio

nes, vel elemofynæ: sed in carcere secus, sicut patet lippis, & tonforibus. hæcenus ille. Quod refert et sequitur auctor in monuitus tractatu de forma procedendi contra Inquisitos de hæresi, in rub. de ijs, quæ pertinent ad executionem officij, nu. 14. f. Vel si vult mittat eis processum, vt faciant q. iustitia suadebit. *Videatur hic Eymericus arbitrio Inquisitorum relinquere, an velint remitti sibi reus, aut potius cum puniri in loco, in quo reperitur: quod cum decreuerint, mittent causam instruatam ad iudicem, in cuius territorio reus versatur. cæterum quæ paulo antea docuimus, existimo obseruanda. quoties autem videbitur opportunius non esse remittendum reus, sed puniendum vbi moratur: tunc quicquid vnus Inquisitor de eo scierit, ad alium mittere debet, vt sancit Concilium Narbonense ca. 21. quod retuli infra super ques. 42. vbi video: & multa sunt, quæ quandoq; remissionem iuste impediunt, vt si timeatur quod reus sit in itinere a suis amicis, seu fautori bus interceptus & eripiendus e manib. ministro rum, seu custodum: interdum longū iter, & impesse inmodice, & similia, quæ prudenter sunt obseruan da. hæc enim suadent plerūq; melius esse puniri reū in loco vbi moratur, quam remitti ab locū delicti.*

Forma requirendi diuifim, vel con iunctim diæcesanum, vel Inquisitorem, ad quorum iurisdictionem fugiendo, vel non fugiendo delatus de hæresi se transtu lit, quatenus eum remittant Inquisito ri, a quo fugit: vel in cuius iurisdictione deliquit.

Reuertendo in Christo patri, & domino Epi scopo talis ciuitatis, ac venerabili, & reli gioso viro fratri N. in dominio talis domini In quisitori hæreticæ prauitatis, frater N. in domi nio talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis, a sancta sede Apostolica specialiter delegatus, Salutem, & impugnantes catholicam veritatem reducere ad fidei vnitatem.

CVM delicta remanere non debeant impu nitæ, præsertim maiora, & inter ea, illa, quæ ver iacturam & celestiacæ dignitatis, detrimentum, que totius Christianitatis, qualia sunt crimina hæreticæ prauitatis, & talis de tali loco fuerit no bis delatus de hæreticæ prauitate, processimus contra eum ad testium examinationem, & ad per sonæ etiam captionem iustitia requirente; ipse vero mala malis accumulans, & delicta delictis coadunans, infano ductus consilio, se absentauit, vel carcerem nostrum fregit atque aufugit, me dicinam sibi apponi metuens salutarem, ac eius vulnera vino, & oleo confoueri: verum cū (pro ue ad nostram notitiam est deductum) dictus pro fugus ad talem locum vestræ iurisdictioni subie ctum se transtulerit ad habitandum, credēs ini bi latitare: Nosque vilceraliter cupiamus eundē reducere ad carcerem antedictū, vt clarius videa

Amus, an sit realiter, & de facto infectus præfata hæreticæ prauitate, de qua agitur contra eum, & an ambulet in tenebris, vel in luce: Vos Reuer. dominum Episcopum, & vos venerabilem In quisitorem, in antea nominatos attetè rogamus, ac in subsidium iustitiæ requirimus in Domino, & exhortamur, quatenus prædictum profugum capi omnimodè faciatis, & captum nobis ad talem ciuitatem, vel locum cum fida, & tuta custo dia remittatis. Nos enim offerimus nos prom pto, & paratos, ad satisfaciendum plenariè pro expensis. Datum in tali loco, tali die, talis men sis, anno tali.

Alia forma ad idem.

Reuertendo in Christo patri ac domino diui na prouidentia Episcopo talis ciuitatis, vel Venerabili ac religioso Fratri N. in partib. tali bus Inquisitori hæreticæ prauitatis: Salutem, & fidem catholicam feruenti spiritu defendere.

CVM longè sit grauius æternâ quam tem poralem lædere maiestatem, & reis læsæ maiesta tis profugis locus non pateat, in quo valeant libe rē se tueri, sed vbi cunq; inueniantur, sint capiē di, ac et remittēdi, ne tm facinus pertranseat cō nuientib. oculis, ac crescentib. periculis impuni tū, scdm legitimas sanctiones: Quanto minus he reticæ labe resperis profugis, reis inquæ sacra di uinæ imperatoris maiestatis, aduersarijs irrefra gabilis catholicæ veritatis, ac seminatorib. pestis proditoris falsitatis, & peruersoribus ecclesiasti cæ potestatis, debet patere locus alicubi se tuēdi: nequaquā: sed sunt ad potestatem ecclesiasticā re ducendi, vt scdm modū culpārū cōsequatur mo dus vtiq; & plagarū. Sanc cū talis de tali loco fo

† c. Vergētis. ac hæret.

Prou. c. 25.

Distitia suaderent, ipse humani generis inimici in fano consilio ductus, pariter & seductus, abhorrens salubre sibi penā infligi tēporalē, vt euade ret æternam, & expauescens medicinarū fomē ta eius cruentatis vulnerib. salubriter, ac miseri corditer exhiberi; nos Inquisitorē eius, & cōsiliū salutare, medicū animarū, more infirmi freneti ci, & infani fugit pariter, & aufugit: Nosque in præsentiarū, & merito amplius quā prius cupiē tes totis nostris præcordijs eius magis ac magis vulneribus, delictis, & inobedientijs cruentatis,

E medicinarum fomentum imponere salutare, vt non in corpore, & anima damnabiliter moriatur sed viuat in Domino, & ad vnitatem fidei catho licæ vtiliter conuertatur: Ea propter vos Reuer. dominum Episcopum antedictum, vel vos Ve nerabilem dominum Inquisitorem antefatū, in subsidium iustitiæ requirimus, in Domino exhor tantes, quatenus dictum profugum in tali loco vestræ iurisdictioni subiecto (vt scimus certitu dinaliter) commorantem, captum cum fida, & tuta custodia ad nos in tali loco, eo breuius quo poteritis, remittatis; notificantes vobis nostrarum tenore præsentium literarum, quod ad sa

G g tustactio.

tisfactionem plenariè pro expensis, prompti exitimus, & parati: Rescribentes nobis quacunque fuerint vobis grata. Datum, &c.

C O M M E N T. XXXVIII.

Reus qui petitur remittendus, qualiter sit remittendus.

Erant in vetusto illo Codice bibliothecæ Vaticanæ eiusmodi formulæ multæ, quibus omnis praxis in hoc negotio commodissimè absoluitur. verum hæc aperto iure vitantur; nam in authent. vt nulli iudicium. §. si vero quis. quomodo sit reus requirendus, & qualiter sit rescribendus, & totus denique ordo in hoc negotio obseruandus prescribitur in hæc verba: Si vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit prouinciã illã, in qua criminaliter deliquit; iubemus legitimis edictis a iudice euocari eum; & si non obediat, illa in eum procedere, quæ nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur, quod in alia prouincia degit, iubemus prouinciã illius iudicem, in qua peccati quid huiusmodi contigerit, epistola publica vt ad prouinciã illius iudicem in qua delinquens persona degit, illum vero qui publicas suscepit litteras, & periculo suo, & officij sui comprehendere huiusmodi, & ad iudicem prouinciæ transmittere, in qua peccauit, supplicij legitimis subijciendum. Si vero qui publicam epistolã suscepit, neglexerit hoc facere, aut officij eius tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum iudicem tres auri libras, & officium eius alias tres pro pœna inferre iubemus. Si vero iudex, aut aliquis officij eius propter lucrum, huiusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens conuincatur, spoliatus cingulo exilio tradatur. hæc tenet ibi. Quæ ideo retulisse placuit, vt intelligatur quales sint iudicij in hoc casu partes, & pœna. adde Oldradum conf. 124. incipien. Quod remittit. & Cassanem super consuetudines ducat. Burgundia Rep. 12.

N^{um.} 134. Reus quorum expensis remittendi.

Nos enim offerimus nos promptos, & paratos ad satisfaciendũ plenariè pro expensis. Bal. in v^{is}ibus feud. tit. de pace tenenda. §. si index ita de hac re sentiebat; si quis priuatus pro suo interesse petat fieri remissionem, tunc impensis eius fieri debet. l. cum sepe. C. de erogat. mili. anno. lib. 12. quod si iudex ex officio hoc petat, tunc impensis publicis eius terra, ad quam sit remissio, fieri oportet. argumẽto l. mulier in opus. ff. de captiuis, & possli. reuersis. Gondissaluis tamen tract. de hæret. q. 11. num. 8. in crimine hæresis, remissionem esse faciendam putat impensis officij, si illius redditus sufficiant: & hanc sententiam videtur hoc loco amplecti Emericus. Ego ita putarem dicendum in hac causa, si crimẽ valde offendit reipub. per actum exteriorem, quia tunc magni refert puniri reũ in loco delicti, vt eius pœna ceteris traufeat in exemplum, iustissimum esset reductionem fieri impensis loci: quod si obtineri non possit, fiat impensis sacri officij, quas postea soluat reus, si bona habeat: æquum est enim hæc onera subire delinquentem.

Atq; hæc sententia placet Matthæo de Afflictis super seu. tit. de pace tenenda. §. si index, nu. 4. dicenti remittendum esse reũ de suis bonis, ac suis

A expensis arg. l. quemadmodum. §. magistratus. ff. ad l. Aquiliam. §. si nostrã. authent. vt cũ de appel. cognos. §. si vero contigerit. authent. de incestis nup. & eorum que notantur per gl. vltimam, & doctores in ca. ne religiosi. extra de regularib. quib. locis probatur reos de suis bonis esse alendos: Eadem ergo ratione quoties auctoritate legis vel superioris de vno loco ad alium transmittuntur, impensis proprijs (si bona habeant) remittendi sunt. & huic sententiæ omnino cõsencit instructio Madriliana anni Domini MDLXI. c. 9. incipien. El Alguazil.

P R A C T I C A C I T A N D I
iuxta formam cap. Cum
contumacia.

Si autem Inquisitor inuenire non poterit, ubi ille fugitiuus est, seu quod iur. licet aliquanto tẽpore fuerit expellatus; & diligẽtius perquisitus, citet eum personaliter in Ecclesia cathedrali illius diocesis, cuius est, & etiam in Ecclesia parochiali illius ville, vel ciuitatis, in qua commorabitur, ac etiam in domo propria, vel ubi communiter degebat, quatenus iuxta c. Cum contumacia. de heret. lib. 6. infra certũ terminũ corã Inquisitore personaliter compareat. de fide & articulis. si dei repositus; alias nunc pro tunc excommunicet eum, nisi infra assignatum eidẽ terminum personaliter comparuerit, vt mandatur: & hoc per suas litteras tenoris sequentis.

Forma citandi aliquem fugitiuum, quatenus infra certum terminum compareat coram Inquisitore, de fide catholica responsurus: & excommunicandi eum nisi compareat infra terminum assignatum.

Nos Frater N. ordinis Fratrum Prædicatorũ in terris tali domino subiectis Inquisitor hæretica prauitate à Sæcta Sede Apostolica specialiter delegatus.

ATTENDENTES quod fuga delatorum de hæretica prauitate, ac detentorum in carceribus pro eadem, suspiciõne de labe præfata adijcit ampliozem, vt tales fugitiui suspecti de fide habeantur, & merito fortius quàm ante. Et cũ talis, de tali loco, talis diocesis fuerit nobis delatus de hæretica prauitate: Exprimantur hæreses, & errores: processimus ad testes examinandũ, & ad nos de huiusmodi informandũ; tan de iustitia requirẽte, ipsum in carcere ad custodiã iustissimè detineri, vt merito videremus an ambularet in tenebris vel in luce, & an ea peruersa, quæ de eo nobis suggesta fuerũt, veritatis certitudine fulcitur: sed ipse maligno spiritu danabiliter agnatus ac in reprobum sensum datus, insano cõsilio acquiescens, & medicinam sibi imponi metues salutarem, carcerẽ fregit, pariter & aufugit. Et cum propter eius fugam, ipsum magis suspectũ de fide nunc quàm prius merito habeamus; ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac

hac parte, eidem tali absenti ut presenti, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, & mandando requirimus, & monemus, & monendo citamus, quatenus infra tres hebdomadas proxime sequentes: *vel ponatur aliud certum tempus*, Quarum primam pro primo termino, secundam pro secundo, & tertiam pro tertio termino & peremptorio, & trina monitione canonica eidem assignamus; quatenus compareat in tali loco personaliter coram nobis, de fide catholica & eius articulis responsurus, & alias facturus ut fuerit rationis. significantes eidem, quod si mandatis nostris, immo verius Apostolicis non paruerit cum effectu, infra præfatum terminum ei assignatum, comparando in loco antedicto personaliter coram nobis, quod erit maioris excommunicationis vinculo innodatus: Quam excommunicationis sententiam, nos Inquisitor præfatus auctoritate qua supra, in eum ut in contumacem & inobedientem nobis, immo re vera domino nostro Papæ, nunc ut ex tunc, & tunc ut ex nunc, præfata trina monitione canonica præeunte, iustitia suadente, & eius inobedientia, & contumacia exigente, ferimus in his scriptis. Datum, &c.

Alia forma ad idem.

Fater N. ordinis Fratrum Prædicatorum, in terris talis domini Inquisitor hæreticæ prauitatis a sancta sede Apostolica specialiter delegatus, Venerabili & dilecto nobis in Christo Rectori talis Ecclesiæ, Salutem & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

AD vestri notitiâ deducimus tenore nostrarum præsentium litterarum, (quod dolendo referimus, & referendo dolemus) quod talis, de tali loco, talis diocesis, delatus nobis de hæreticæ prauitate, recepta informatione & iustitia suadente extitit per nos captus, ut videremus, an ambularet in tenebris vel in luce: ipse vero nos metuens, absque causa, cum nostri sancti officij sit nulli obesse, sed potius prodesse: quia reducere oberrantes ad ouile Dominicum, ne lupinis hæreticorum morsibus deuorentur, imprudenti consilio inductus, pariter & seductus, illius, qui primum hominem decepit, ne paradisi terrestri delitij fruere, carcerem fregit pariter & aufugit, & quo iuerit, ignoramus: Nosque cupientes eundem totis nostris visceribus reducere, ne oberret, & versutorum hæreticorum laqueis inuoluatur, vel si iam inuolutus extiterit, enodetur: Ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, vobis in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, & mandando requirimus, & monemus, vno pro trino edicto, alias excommunicationis sententiam ut contra inobedientem, in vos ferimus in his scriptis, quatenus die Dominica proxime venientis, in vestra Ecclesia, quando Missarum solemnitas celebrantur, & maior inibi erit cleri & populi multitudo, auctoritate nostra, immo verius Apostolica, eidem tali fugitiuo in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, & mandando requiramus, mo-

A neat, & citetis, alta & intelligibili voce: immo nos eidem tali præcipimus & mandamus, & mandando requirimus, monemus, & citamus, quatenus infra triginta dierum spatium proxime subsequendum, in tali ciuitate & monasterio eiusdem, Fratrum Prædicatorum, compareat personaliter coram nobis, de fide catholica, & alias de articulis fidei responsurus: quorum primos decem pro primo termino, & alios decem prædictis decem immediatos pro secundo, & vltimos decem pro tertio & vltimo & peremptorio termino assignetis: & nos et assignamus; notificantes publice, ubi prius, fugitiuo tali prænominato, quod nisi coram nobis personaliter comparuerit cum effectu, infra terminum dictum eidem assignatum, & in loco in antea memorato, sciat se fore excommunicationis vinculo innodatum: quâ excommunicationis sententiam nos in eum tanquam in inobedientem, rebellem, & contumacem nobis, immo verius domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei, nunc ut ex tunc, & tunc ut ex nunc, iustitia suadente, & eius inobedientia requirente, ferimus in his scriptis: significantes eidem quod si contumaciter se permiserit excommunicationis vinculo innodari, procedemus contra eum ad vltiora, prout ius & iustitia suadebunt: Reddatis litteras portatori in signum nostri mandati completi, vestris subscriptionibus positus in eisdem. Datum, &c.

COMMENT. XXXV.

Sillem autem Inquisitor inuenire non poterit ubi ille fugitiuus est, &c. citet eum personaliter in Ecclesia cathedrali illius diocesis, &c. *Hunc ipsum ordinem citandi fugitiuos, quem hic docet Eymericus, præscripsit iam olim Concilium Bituricense c. 14. in hæc verba: Eos qui se contumaciter absentant, facitatis citari solenniter in parochia li, seu cathedrali Ecclesia eorundem, & in locis, in quibus domicilium vel habent, vel habere solebant: & ita contra eos legitimis edictis propostis, præcedenti expectatione matura, diligenti et discussione habita super actis: ac prælatorum, de cuiuslibet expedire videritis, consilio sigillato, ad talium condemnationem, eorum absentiam, Dei & Euangeliorum supplete presentia, pro culparum exigentia procedatis. hæcenus ibi. Idem vult Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 6. et auctor innotinatus in tract. de forma procedendi contra Inquisitos de hæresi, rubrica, De his, quæ pertinent ad executionem officij inquisitionis. num. 15. et plenius eodem tract. in rubr. De hæreticis contumacibus. cætera quæ de ordine procedendi contra absentes tradit hic Eymericus, valde sunt notanda, quibus nos more nostro in sequentibus magis necessaria tantum adiungemus.*

D absentant, facitatis citari solenniter in parochia li, seu cathedrali Ecclesia eorundem, & in locis, in quibus domicilium vel habent, vel habere solebant: & ita contra eos legitimis edictis propostis, præcedenti expectatione matura, diligenti et discussione habita super actis: ac prælatorum, de cuiuslibet expedire videritis, consilio sigillato, ad talium condemnationem, eorum absentiam, Dei & Euangeliorum supplete presentia, pro culparum exigentia procedatis. hæcenus ibi. Idem vult Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 6. et auctor innotinatus in tract. de forma procedendi contra Inquisitos de hæresi, rubrica, De his, quæ pertinent ad executionem officij inquisitionis. num. 15. et plenius eodem tract. in rubr. De hæreticis contumacibus. cætera quæ de ordine procedendi contra absentes tradit hic Eymericus, valde sunt notanda, quibus nos more nostro in sequentibus magis necessaria tantum adiungemus.

b Forma citandi aliquem fugitiuum, &c. *Di ximus paulo antea cum Eymericus, eos qui non inueniuntur, aut fugiunt citandos esse in causis fidei, ut compareant responsuri de fide; nunc ea res, quomodo sit reuocanda ad præxim, diligenter ostendit.*

c Attendentes quod fuga delatorum de hæreticâ prauitate, ac detentorum in carceribus pro-

Num. 135.
Forma & modo citandi in fugitiuos.

Num. 135.

An fugiens è carcere habeatur pro conuictio de hæresi obfugam.

eadem, suspicionem de labe præfata adicit ampliore, &c.] Insignis est hic Emerici locus, & vera doctrina contra Zanchinum tract. de hæres. c. 10. nu. 4. & Campegius ibidem vers. fregit carcerem. & quosdam alios asserentes, eum qui fuit in carcerem conuictus ad custodiam pro crimine hæresis, si fugiat, pro conuictio habendum, & tanquam hæreticum esse damnandum, quamuis enim hoc in alijs criminibus sit verum, vt multi putant, per l. in eos. ff. de custo. reo. vbi Doctores. l. milites agru. §. eius qui fugã. vbi Bar. ff. de re mili. & l. si quis aliquid. §. miles. ff. de penis. tenet Iason in Laadmonendi. nu. 90. & in repetitione eiusdem legis, num. 272. ff. de iureiur. Marsilius in pract. crim. §. diligenter, num. 46. & attingam. nu. 44. & ceteris, quos refert Joannes Roias in tract. de hæres. par. 2. assertio. 15. nu. 185. & seq. & Petrus Duenas in regula 392. inci. pien. Fugiens ex carceribus. & Campegius apud Zanchinum loco præcitato.

In crimine tamen hæresis, locum non habet hæc communis sententia, vt vere scripsit Simancas de carbo. instit. tit. 16. nu. 23. & in tractatu adnotationum ad Zanchinum c. 8. quem sequitur Ioannes Roias in d. tract. de hæres. par. 2. assertio. 15. quib. omnino censetur subscribendum: nam effractio carceris, seu fuga nihil habet commune cum hæresi, & potius præsumendum est carceris radio, aut metu falsorum testimonium, aut ob sententiam tormentorum ausu gisse, quam quod errore intellectus id fecerit.

Ad hæc, nullo iure hæc tam seu Zanchini opinio comprobatur. nec videtur rationi consona sola fugam, aut carceris effractionem, violentam generare hæresis suspicionem, ex qua fugiens, aut fugeret attentas debeat vt hæreticus condemnari. quato igitur rectius scripserit hic Emericus, ostendunt aperte quæ proxime diximus. fuga itaque præcedenti suspicioni aliquid addit, vt docet hic auctor: id vero quantum sit, & quale, ex delicti & personæ qualitate, et iudicij criminis prudens Inquisitor indicabit.

Et hæc vera esse putamus in eo qui carceri traditus est ad custodiam, qui fugit antequam damnaretur de hæretica prauitate, de quo loquitur auctor hic & alij præcitati, nam de damnato iam et carceri ad penitentiam tradito, quid sit sentiendum si fugiat, an velut relapsus, aut impenitens sit damnandus, agam cum Emerico infra super q. 97. hi enim casus longe diuersi sunt, nec pari iure censeri debent.

Fugiens carcerem, ob solam fugam qua pena afficiendus.

Sed ne ob fugam impunitus euadat, qui dum custodiretur pro hæresi è carceribus effugit, consuetudine potius quam lege aliqua receptum est, præsertim in Hispania, vt si honestior sit is qui fugit, vt si nobilis, doctor, religiosus, aut alijs honorabilis civis custodiatur arctius, & diuini puniatur. quod si vilis sit, publice verberibus flagelletur, & causa hæresis in suo statu permanens tractatur, non tamen propterea conuictus de hæresi habetur. quamquam & alijs penis arbitrarijs puniri possunt; in quo mitius est cum illis agendum, qui custodis negligentia euaserunt, vt respondit Vlpianus in l. i. ff. de effractionibus, ibi: Quod si per negligentiam custodum euaserit, int. leuius puniendus.

Circa fugientes non possunt obseruari.

Hæc tamen tunc obseruari possunt, cum comprehendi possunt qui aufugerunt: nam si haberi non possunt

A editis publicis sunt euocandi, & in eos velut in circumaces & impenitentes est procedendum.

Diligenter vero curabunt Inquisitores, cum primum intellexerint reum euasisse, rescribere ad circumuicinos Inquisitores, aut Episcopos, aut alios, quos idoneos iudicauerint, vt animaduertant, an is qui effugit, ad suam ciuitatem fuerit profectus, vt eum curent capiedum, adiectis in Epistola nomine, cognomine, patria, statura, colore & ceteris circumstantijs, ex quibus in notitiam rei fugientis facili possint denenire.

Si autem fugitiuus illes, qui nescitur quò abiit, erat deprehensus in hæresi non solum testibus, sed propria confessione, & dixerat ac concesserat se velle eas abiurare, & ante abiurationem fugit, & præsertim si erat religiosus, & ipsas hæreses prædicasset, potest citari, & verbis magis aggrauari per modum sequentem.

Forma citandi aliquem fugitiuum, qui debuerat abiurare, quatenus veniat infra certum terminum, ad faciendam abiurationem prædictam, & ex communicandi eum, nisi faciat vt mandatur.

Vniuersis & singulis Christi fidelibus in regnis & terris Illustrissimi talis regis, & alias vbi libet constitutis, frater N. in prædictis terris & regnis Inquisitor hæreticæ prauitatis a sancta Sede Apostolica specialiter delegatus: Salutem in auctore & conseruatore fidei Dei, & Virginis filio domino nostro IESU CHRISTO.

MISSVS à sede patris redemptor noster Dominus IESVS CHRISTSVS, ne ad imaginem suam hominem conditum perdi contineret, si vnde redimeretur non haberet, similem nobis sumens habitum, vt pateret oculis in mortis tentibus postitorum, de sua ineffabili pietate remedia diuersa contulit, per quæ humano generi est posset felicitas impartiri: sed ecce declinante iam mundi vespere ad occasum, & hominum malitia crescente, corrupti iam faculi corruptelam non solum sentiunt elementa corrupta, verum etiam creaturarum dignissima creatura ad imaginem & similitudinem condita creatoris. Peccat enim ad extremum homo miserrimus, qui in sui creatione in paradisi medio constitutus, vt operaretur & custodiret eundem, & de omni ligno, quod erat in eo, excepto ligno sciencie boni, & mali, vesceretur, manere non potuit in eodem; qui etiam erga fines seculorum degenerat, & varijs & noxijs questionum nexibus se innectit. Ecce namque peccatis exigentibus oua aspidum iam sunt rupta, & telas aranæ texuerunt, quia fallaces & subdoli vulpini & infelices hæretici, fallum & peruersum intellectum, quinimmo buccis crepantibus per mundi latera sonuerunt. Sed re vera qui de venenatis eorum comederit, morietur: quonia eorum per fidei doctrine, ac nefarijs consilijs inberentes, æternis incendijs adscribuntur.

dem noua Achan progenies, quæ de apathema-
te lericho regulam auream pallioluq; furatur,
Abiron quoq; & Dathan, & Chore, detestanda
soboles, nouis thuribus fermentatum thymia-
ma, nouis volunt altaribus adolere: hi sunt nam-
que cauponæ, qui aquam vino commiscetes, vi-
rus draconis in aureo propinat calice Babylonis;
ita quod nisi botrus, vnde vinum nascitur, in flo-
re cadatur, fructum non solû amarum, sed etiam
pestiferû germinabit. Ecce siquidem (quod prædo-
lentes referimus, & referendo dolemus) vestra
charitati irradiatæ splendoribus fidei orthodoxæ
notum facimus per præsentem, quod vir quidam
Ecclesiæ sanctæ Dei cõtumax, & rebellis, frater
N. vocatus, ordinis talis, habitu obfuscat, de ta-
li villa, & talis diocesis; tã ex testiu legitima produ-
ctione, quàm eiusdem propria confessione ma-
lignitatis spiritu agitatus, conuictus extitit, heresi-
bus multique erroribus irretitus iudicialiter co-
ram nobis, & hoc in errores quosdam, quoniam
pestiferas damnatas hæreses incidendo, semel
& bis eas in tali loco publicè prædicando;
immo potius aliquando pertinaci animo defen-
dendo. Hæreses autem & errores isti erant: Pri-
mus quod, &c. ponatur: Secundus quod, &c. po-
natur: Tertius, &c. ponatur: & sic de alijs conse-
quenter. Ea propter per nos præfatum Inquisito-
rem in multis concilijs diuersis locis, & tempori-
bus celebratis, in quibus idem Frater pluries ple-
nissime est auditus, de multorum peritorum tam
secularium quàm regularium, tam doctorum in
viroque, quàm magistrorum, & lectoru in Theo-
logia consilio, & assensu extitit vnanimiter con-
cordatû, nullo penitus discrepante, quod præfatus
Frater N. ordinis memorati habitu obfuscat, &
pro suis hæresibus, & erroribus, quia videbatur
redire ad gremiû sanctæ matris Ecclesiæ penitẽ-
do, non erat pro tunc curiæ seculari tradendus vl-
timo supplicio feriendus; sed potius (sibi paren-
do pro illa vice, & non amplius) in villa tali, vbi
deliquerat, præfatos errores ac hæreses publicè
prædicando, publicè illos ac omnem hæresim ge-
neraliter abiurare: & postmodum spoliatus om-
nibus priuilegijs sui ordinis, & nudatus in cõ-
uentu tali sui ordinis, pro carcere perpetuo reside-
ret, & ita fuit in eius præsentia condẽnatus. Ipse
autem tanquam canis ad vomitû rediens, nouis-
sima peiora prioribus commiscens, dolores dolo-
ribus adiciens, noua vulnera corpori Christi my-
stico grauius imprimens; quod mentis nostræ
pæcordijs tâquam res cogitata terribilis actusq;
horribilis, Deo nimium abominabilis, & omnib;
Christi fidelibus odibilis, grauem pertulit vim
doloris. Nam ipse frater N. qui videbatur aliàs
penitere, quem sancta mater Ecclesiæ satagebat
eius misericordiæ vberib; enutrire, cû de eius fu-
ga nullus aliquid cogitaret, ipse medicinã resu-
tans salutarẽ, vt egrotus freneticus, & insanus, tim-
ens vino, & oleo eius vulnera confoueri, tanquã
rebellis, & inobediens, matri nostræ Ecclesiæ san-
ctæ Dei, & eius Inquisitori iudici delegato, præ-
missa cõplere cõtẽpsit, & quodlibet præmissorû;
vulpinã fugiens, per diuersas partes regni, & p-

A uinciẽ discurrendo, & hoc quasi per annû in la-
tibus habitando, nunc autem eu, quo malignus
spiritus duxerit, ignoramus. Idcirco cupientes
nos, & nostris totis conatibus inhiantes, qui in of-
ficio Inquisitionis sanctæ præfate, quauis imme-
riti, præsidemus, ipsum Fratrem N. dicti ordinis,
vt ouem perditam oberrantem ad ouile Domi-
nicum reuocare, exemplo illius, qui dimissis no-
nagintanovem in deserto, centesimam venit re-
quirere, ne periret: Citamus, monemus, & re-
quirimus, primo, secundo, & tertio peremptoriẽ
per præsentem, quatenus infra tot dies a monitio-
re ista nostra proximè computandos, in tali lo-
co, vel vbi fuerimus, compareat personaliter co-
ram nobis, abiurationem prælibatam facturûs,
& alias per nos pro suis demeritis puniendus: Et
hoc ei mandamus in virtute sanctæ obedientiæ,
& sub pœna excommunicationis infra terminû
prætaxatum. Si autem (quod Deus auertat) nobis
in hoc inobediens extiterit, & rebellis præfatis
nostris mandatis, & monitis, immo verius Apo-
stolicis non parendo, sciat excommunicationis
sententiã innodatum; quam sententiã nos F. N.
Inquisitor præfatus nunc vt ex tunc, & tunc vt ex
nunc auctoritate Apostolica, & iniuncti nobis of-
ficij contra Fratrem N. supradictum ferimus in
his scriptis: quam sententiã si sustinuerit animo
pertinaci, contemnendo abiurationẽ facere præ-
libatam, iudicabimus eum tradendum curiæ secu-
lari tanquam hæreticûm pertinacem, prout no-
bis mandant canonica sanctiones. Lata est hæc
sententiã, &c.

Forma alia ad hoc idem.

Vniuersis, & singulis Christi fidelibus, in
terris Serenissimi talis domini Principis
iurisdictioni subiectis, & alijs quibuscunq; Chri-
sti imagine insignitis, & fonte baptismatis renatis
F. N. in præfatis terris Inquisitor hæreticæ pra-
uitatis a sancta Sede Apostolica specialiter dele-
gatus: Salutem, & ad athercos choros victricem
palman fidei reportare.
A D extirpanda zizania venenosa de medio
populi Christiani, vbi dignoscuntur claris vesti-
gijs excreuisse, seminante illa zizaniarum fatore
Satanã, humani generis pestifero inimico, tanto
studiosus inuigilandum existit, quanto pernicio-
sius (si negligantur de medio catholici seminis
eradicari) in tantum superexerescerent, quod
segetem tritici iam albam, ad messem fidei plen-
doribus relucentem, in agro dominico suffoca-
rent. Hi sunt subdoli ac fallaces hæretici, Chri-
stiani populi mortiferi inimici; subuerfores ca-
tholicæ fidei, & contemptores Ecclesiæ sanctæ
Dei. Hi sunt vulpeculæ Samsonis facies qui-
dem habentes diuersas, sed caudas adinuicem
colligatas, qui vineam Domini Sabaoth, Ec-
clesiam videlicet catholicam diffusam per or-
bem hac illac discurrentes, conantur totis vi-
ribus demoliri. Hi sunt, qui circumeuntes ma-
re, & aridam, & occulta conuenticula facien-
tes, segregant se à communi conuersatione fi-
delium,

137

Judic. c. 15.

† c. Excoica-
mus. r. s. an-
cimus de hæ-
ret.

Pulchra hære-
ricorum cum
reb. scædis,
& uenenatis
comparatio.

† Al. puicax.

† cap. Verita-
tis. §. nos igitur.
de dolo &
contu.

delium, vita & habitu dissidentes. Hi sunt apri de sylua motu velocissimo, & morsu amarissimo fructus fidei vberes deuastantes. Hi sunt qui præterunt quãdam fictam, & simulatam exterius speciem ac imaginem sanctitatis, per quam facilius persuadeant, & seducant, sed sunt veraciter vt sepulchra exterius deaurata, quæ interius plena sunt spurcitijs, & cadaueribus mortuorũ: nã omnis cogitatio eorum intenta est ad malũ omni tempore. Sunt enim serpentes hæresis. virus effiantes, qui eos lethaliter inficiunt, ad quos accedunt, suntque venenosi ac mortiferi scorpiones gestu, & habitu simplices, qui nisi de medio extirpentur, venena sua infundent, inficient, & mactabunt. Sanè nouissimè diebus istis, peccatis exigentibus nostris, in partibus istis, ille humani generis pertinax † inimicus, qui ab initio nisus est omnifaria sua perfidia, & inuidia, salutem hominis impedire, per quendam suæ ministrũ nequitia, & operatiũ iniquitatis, sparsit mortifera venena, dum Frater talis ordinis, tali habitu obfusatus, ausu nefario predicauit publicè in tali Ecclesia talis ciuitatis vel loci, damnatas hæreses, & errores intolerabiles, quæ sequuntur: Primus, &c. *Inseratur*, prout testibus legitimis est conuictus, & etiam iudicialiter est confessus: Verum post multas catholicas in formationes, & post crebras vexationes carcerales, & calamitates frequẽtes, adhærens consilio saniori, tandem acquieuit dictos errores, & hæreses reuocare, ac publicè abiuurare; sed post antefati humani generis inimici insano ductus persuasum pariter, & seductus, & mala malis accumulans, peioribus se fordians, errores erroribus coadunans, tanquam canis ad vomitũ rediens, dånatas hæreses pristinas est amplexus; quod nimum nostra interiora præcordia sauciuit. Nam cũ fingeret penitere, ac velle asserteras ac prædicatas per eundem, damnatas præfatas hæreses, & errores reuocare, ac publicè abiuurare, & abnegare, & de eius fuga nullus aliquid cogitaret, ipse carcerè fregit, nosque, immo sanctã Ecclesiã delusit, pariter & aufugit, & quo eum duxerit antefatus malignus spiritus, cuius applausu sic egit, totaliter ignoramus: Nosque, & non immerito, metuentes, ne venena suæ peruersæ antefatæ doctrinæ alibi diffundat, cordaque simplicium inficiat pariter, & deludat, cupientes simplices ab huiusmodi prauis incurfibus præseruare, ipsumque reducere ad gremiũ Ecclesiæ Dei sanctæ, atque ad vnitatẽ fidei orthodoxæ: Nos illi absens corpore, † præfens autem mente, illi absenti vt præfenti, auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, & mandamus, & mandando monemus pariter, & citamus; quatenus infra tres menses, quorum primum pro primo, secundum pro secundo, tertium pro tertio, & peremptorio termino assignamus, in domo Fratrum Prædicatorum talis loci, facturus prælibatam abiurationem, reuocationem, & abnegationem publicam hæresum prædictarũ, & alias responsurus de fide, compareat personaliter corã nobis, ac etiam recepturus secundum sua tanta

demerita penitentiam salutarẽ: aliter elapso termino præfato assignato, sciat se excommunicationis mucrone percussum: quam excommunicationis sententiam nos Inquisitor præfatus, in eũ vt in contumacem, inobedientem, & rebellẽ nobis, immo re vera domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei, præfata trina monitione canonica præeunte, nunc vt ex tunc, & tunc vt ex nunc iustitia exigente, & eius inobedientia requirente, ferimus in his scriptis: notificantes eidem, quod si antelata sententia se permiserit contumaciter innodari, procedemus contra eum ad vltiora, eius cõtumacia non obstante, prout volunt canonicæ sanctiones. Lata fuit hæc sententia, &c.

Si autem citati huiusmodi non comparuerint, sed permiserint se excommunicationis vinculo innodari, publicabuntur excommunicati in omnibus illis Ecclesijs atque locis, in quibus fuerint citati per litteras tenoris sequentis.

*Forma denuntiandi excommunicatum
qui citatus responsurus de fide,
vel abiurationem facere,
noluit comparere.*

Frater N. ordinis Fratrum Prædicatorum, in terris talis domini ditioni subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis a sancta sede Apostolica specialiter delegatus, dilectis nobis in Christo Rectori talis Ecclesiæ, ac Vicario talis Ecclesiæ, & alijs quibuscũque, ad quos præfentes peruenierint: Salutem in Domino, & mādatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

Ad vestram, & vestrorum cuiuslibet notitiã deducimus, nostrarum tenore præsentium litterarum, quod nos talem, de tali loco, iustitia suadet, fecimus moneri, & citari in vestris præfatis Ecclesijs, quatenus sub pœna excommunicationis cõpareret infra ei certum terminũ assignatũ responsurus de fide, & alias acturus, & facturus, vt ratio sua daret, personaliter coram nobis, vt in nostris litteris videbitis plenius continetur: quãtũ tenor sequitur per hæc verba: Frater, &c. *Inseratur totaliter, & ex toto, & sequatur.*

Verum cum ductus malo cõsilio, & seductus, non comparuerit, nec excusationem miseris, sed contumaciter reuertit comparere, pariter & parere nostris, immo re vera Apostolicis monitis, & mādatis, propter quod est excommunicationis vinculo innodatus: Ea propter vobis, & cuiuslibet vestrum, auctoritate Apostolica supradicta dicimus; & in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, & mandamus, & mandando vos requirimus, & monemus, vno pro terno edicto, alias excommunicationi volumus vos subiacere; quatenus prima die Dominica immediatè sequenti, & alias extunc, omnibus, & singulis diebus Dominicis, & festiuis, in vestris Ecclesijs, dum Missarũ solemnitas celebrantur, & inibi erit cleri, & populi multitudo, ipsum talem excommunicatum alta voce & intelligibiliter publicetis, ac cum vitæ, & vi-

tari

in vestris subditis faciatis, tantum, & tamdiu, quousque de eius absolutione vobis per nostras litteras constiterit manifeste: Reddatis litteras portatori, diem & horam receptionis, & publicationis continentes, & testes etiam coram quibus vestris subscriptionibus positis in eisdem. Datum, & cetera.

Forma alia ad hoc idem.

FRATER N. ordinis Prædicatorum in terris ditioni talis domini subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis a sancta Sede Apostolica specialiter delegatus, Venerabilibus & nobis in Christo dilectis Rectoribus, talis & talis Ecclesiarum: Salutem in Domino, & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

CVM talis de tali loco, &c. de mandato nostro, ac per litteras nostras fuerit citatus peremptorie & canonicè in vestris Ecclesijs, & alijs in domibus proprijs, in quibus consuevit communiter commorari, quia præsens non poterat personaliter inueniri, cum diceretur & esset veraciter fugitiuus, nec sciremus, sicut nec in præsentiarum scimus, quòd cum duxerit malignus Spiritus humani generis inimicus: vt certa die & loco compareret personaliter coram nobis, super quibusdam articulis hæreticalibus, de quibus erat publice diffamatus, vel nobis delatus, vel in tali Ecclesia publice prædicauit, vel confessus extitit, & alias de fide catholica responsurus, & acturus, ac recepturus quod iustitia suaderet, sub pœna excommunicationis, quasi contra faceret, eum in nodari volumus ipso facto: ipse vero infano consilio acquiescens, & mala malis adijciens, & peiora peioribus subnectens, contumaciter renuit comparere; nec pro eo tunc comparuit aliquis excusator; nec postmodum, quauis diutius fuerit expectatus; sed subterfugiens, & hinc inde latitans, in causa fidei se contumaciter absentauit. Nos igitur Inquisitor præfatus, attendentes quod secundum canonicam instituta, pœna contumaciæ debetur, & crescente contumacia, ferescere debeat & ipsa pœna, ipsum talem pro hæresi fugitiuum, ac parere subterfugientem, in causa fidei contumacem, & excommunicatum habuimus & habemus, & talem ab omnibus haberi volumus, ac etiam reputari. Ea propter auctoritate Apostolica, vobis & vestrum cuiuslibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis præcipimus & mandamus, quatenus prædictum talè in vestris Ecclesijs publicè, alta voce & intelligibili, singulis diebus Dominicis & festiuis, ibidem ad audienda diuina clero & populo congregatis, excommunicatum, vt contumacem pro hæresi, & fugitiuum publice nuntiatis, & vos cum euitetis, ac faciatis a vestris subditis euitari, tantum, & tamdiu, quousque vobis plene constiterit, quod sit a prædicto excommunicationis vinculo absolutus: monentes nihilominus parochianos vestros semel, secundo & tertio, canonicè & peremptorie, ex parte nostra, & sub excommunicationis pœna, ne prædicto tali,

A aut cum eodem excommunicato participant quoquo modo: sed ipsum tanquam vere excommunicatum habeant & euitent, ac tanquam fugitiuum pro hæresi, si ipsum alicubi esse scierint, nobis detegant & reuelent; alioquin in eos, qui legitime ac canonicè moniti scienter contra fecerint, excommunicationis sententiam, hac nostra competenti monitione canonica præeunte, ferimus in his scriptis: volentes, vt in signum ac testimonium recepti & completi per vos mandati nostri, sigillum vestrum presentibus apponatis. Datum, &c.

COMMENT. XXXVI.

CONTUMACITER renuit comparere, nec pro eo tunc comparuit aliquis excusator. Multa mihi probant, Emericum præter theologiam, vtriusque etiam ius non leuiter calluisse, cum in hoc præclaro opere plurima passim inserat, quæ cum iuris regulis penitus conueniant: quamuis ipse iura non citet, & qui dicunt eum nihil præter rudem praxim intellexisse, longe absunt a veritate quos ita dicere puto, vel quia eum non legerunt vt oportuit diligenter, vel vt furta sua occultaret, cui ita fere sit hodie natura comparatum, vt eum magis vituperent, a quo plura acceperint; aut saltem nolunt nominare.

Num. 139.

Emericus peritus:

Sed in vi reuertor. Hic locus inter cetera mihi suadet verum esse quod paulo antea dicebam. nouerat Emericus ex iuris traditionibus, nõ posse in causis criminalibus interesse procuratorem, præsertim in grauioribus, neque ad agendum pro absente, neque ad defendendum eum. l. penul. §. ad crimen. ff. de publi. iudi. cap. veniens. de accusatio. cap. 1. in fine. capit. in criminalibus. §. quest. 3. cum similibus allatis per Antonium Rubicum Alexandrinum in trac. de potest. procurato. in causis criminalibus. numero 54. & sequ. & Ioannem Roian in singularibus fidei, singul. 170. incipien. Procurator. & Repertorium Inquisito. verbo, procurator. & ratio est: quoniam sicut sententia capitalis nõ potest ferri in absentem, ita nec in eius procuratorem, cum procurator non deliquerit. Rursus, quoniam necessaria est reorum confessio, præsertim in crimine hæresis, cum consistat in mente eius, qui id scelus comisit, de quo nemo melius quam delinquens ipse potest respondere. Hæc inquam intuitus auctor hoc loco, nõ dixit, nullum pro hoc absente fugitiuo eius nomine comparuisse procuratorem, quia nõ fuisset admissus ob rationes allatas: sed dixit nõ comparuisse aliquem excusatorem.

In causis criminalibus cur non possit intervenire procurator.

Atque hoc verissime & doctissime dixit, quoniam cum reus est absens, potest aliquis de innocentia eius coram iudicibus dicere, non velut procurator, sed vt quilibet. ita Bartolus in extrauaganti, ad reprimendum. verbo legitime, quem sequitur Carrerius trac. de heret. num. 113. & Simancas de catho. insti. tit. 52. numero 4. & Ioannes Roias in singularibus fidei, singul. 170.

Pro reo absente, an excusator admittendus, & quædo.

Sed hæc omnia ita accipienda esse docent præcitate, vt uera sint, cum absens est reus: item cum solus est in fide suspectus: secus autem si uere hereticus esset; tunc enim nullus pro eo excusator, aut defensor

for esset audiendus, iuxta c. si aduersus. de here. quo omne hereticis patrocinium denegatur. neq; hęc Eymericum latuerunt hoc loco, cum solum agat de citando suspecto in fide, non autem de eo, quem vere constabat hereticum esse, vt series disputationis ostendit à num. 138. vsque ad nu. 140. exclusiue.

Excusatoris partes quales. Huius autem excusatoris partes erant allegare probabiles & iustas absentie seu fuga causas, verbi gratia, reum tadio carceris, aut tormentorū metu, cum esset delicatus, aut falsorum testimoniorū præiudicio recessisse, qua si verisimilia iudicentur, sententia differenda est, donec omnia maturius expendantur, ne inauditus reus, aut indefensus condemnentur.

Heretici banniti & diffidati, & quid banniti & diffidati sci. Sed ipsum tanquam vere excommunicatū habeant, & euitent, ac tanquam fugitiuum, pro heresi, &c.] Sed non videtur hic auctor iuxta legum sanctiones loqui, cum hereticos propria auctoritate capere, spoliare, ac etiā interficere liceat: sunt enim banniti & diffidati, aut bene. Gazaros. c. de heret. ibi: diffidamus atque bannimus. hæc enim verba: diffidare, & bannire significant statuerē, vel præcipere, vt impune possint interfici. cap. felicis. de panis. lib. 6. docent Angelus de Perusio cōf. 13. quem sequitur Geminianus in ca. 1. de homicid. lib. 6. circa finem vers. quero quid importent. & alij eodem loco. & Petrus Godofredus in dicta aucthe. Gazaros. c. de heret. verbo, diffidamus. & Ioannes Roias in singul. fidei. 5. nu. 31. in octaua ampliacione. & alij per hos relati.

Banniti & diffidati, an impune occidi possint. Diffidatos vero & bannitos, non modo per indicem, sed etiā per priuatos impune posse occidi Martinus videtur permittē. l. 3. in fine. ff. ad leg. Cornel. de sicarijs, ibi: transugas licet vbicunq; inuenti fuerint, quasi hostes interficere. & ratio esse videtur, quoniam banniti & diffidati a Papa, vel Imperatore, vel à legibus iam conditis per eos, sunt extra beneficia ipsorum diffidati; iam in diffidatos & bannitos publice bellum indictum esse videtur, vt pulchre docet Conradus Brunus lib. 5. de heret. c. 14. in fine.

Hereticos an quilibet propria auctoritate capere possit & spoliare. Sed hæc sententia saltem de capiendis, ac spoliandis hereticis propria auctoritate aperte statuta est rescripto quodam Innocentij iij. incipiente: Ad extirpanda. s. idem quoq; in hæc verba: Idem quoque Potestas, seu Rector cuiuslibet ciuitatis, vel loci, in principio sui regiminis publica concione more solito congregata, banno ciuitatis, vel loci supponat tanquam pro maleficio omnes hereticos vtriusque sexus, quocunq; nomine censentur, & teneatur bannum huiusmodi a suis prædecessoribus positum confirmare: præcipue autem

A quod nullus hereticus, vel heretica, de cetero habitet, vel moretur, aut subsistat in ciuitate, seu aliquo loco iurisdictionis, aut districtus eiusdem, & quicunq; ipsum, vel ipsam inuenit, libere capiat, & capere possit impune: & omnes res ipsius, vel ipsorum eis licenter auferre, que sint auferentium pleno iure. hæc tenus ibi. Quæ cum ita sint, non videtur debuisse loqui Eymericus præfato modo, sed oportuit enim dixisse, vt quilibet caperet & spoliaret eum, qui pro heresi fugiat.

B Veruntamen hanc in Eymericum obiectionē bifariam diluimus. Primum dicimus, superiorem illam à nobis sententiam accipiendam esse, cum constat vere hereticos esse eos, qui fugiunt, aut latitant, vel quia damnati sunt, vel quia alias constat eos in manifestis heresibus esse, iuxta textum in cap. super quibusdam. extra de verbor. signi. tunc enim iure & capi propria auctoritate, & spoliari, ac etiā si resisterent violenter, impune occidi possent. in auct. de quo hic agebat auctor, nondum damnatus erat, nec fortassis conuictus, ideoque velut excommunicatum vitandum asseruit, non vt hereticum capiendum, aut interficiendum, sed reuelandum, & detegendum admonuit.

C Rursus addo, quod etiamsi constaret hereticum eum esse, tutius tamen est & securius, vt iudicis auctoritate & capiat, (si commode hoc fieri possit, & absque periculo euasione ipsius rei) & spoliatur, vt optime docuit Goffredus in sum. tit. de heret. s. sed nunquid catholici, quem sequitur Archidiaconus in c. si vos. 2. 3. q. 5. in prin. in hæc verba: Sed nunquid catholici propria auctoritate possunt hereticos spoliare? dic cum Goffredo satis esse tutum, vt hoc fiat auctoritate Ecclesiæ, vel principis. hæc ille. idem tradit glo. in c. si aduersus. de heret. verbo, auxilium. in fine. quod etiā videtur sentire Concilium Tholosanum, quod mox citatur, & Ambrosius de Vignate tract. de heret. q. 16.

D Si ipsum alicubi esse scierint nobis detegant, & reuelent.] Ita fieri iussit iam olim Concilium Tholosanum c. 2. in hæc verba: Et si quos repererint hereticos, credentes, fautores, & reprobatores: seu defensores coram adhibita cautela ne fugere possint, Archiepiscopo, vel Episcopo, vel dominis locorum, seu balliuis eorundem cum omni festinantia studeant intimare, vt animaduersione debita puniantur. hæc ibi.